

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β', τεύχος 205, Παρασκευή 14 Μαΐου 1982

Δρχ. 40

**Αλλαγή ή
Οικολογική
καταστροφή;**

**Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
ΤΗΣ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ**

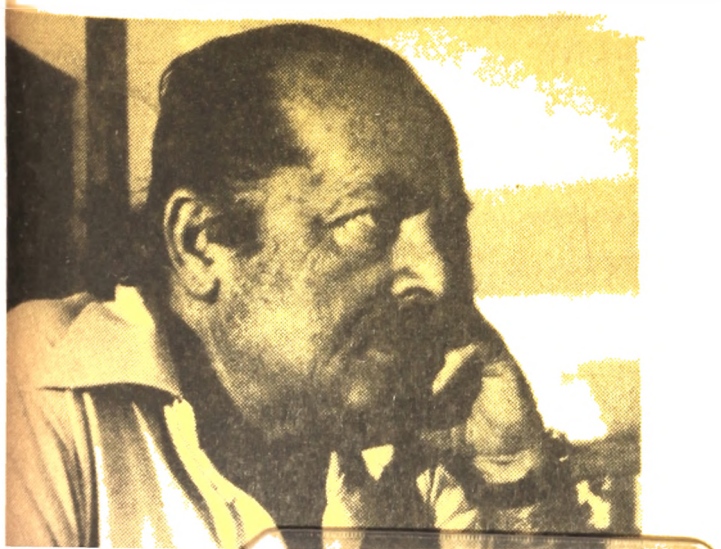

**ΤΑΚΗΣ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΦΙΕΡΩΜΑ**

Γράφουν: Ν. Βαγενάς, Δ. Μαρωνίτης, Ηλ.
Παπαδημητράκοπουλος, Γ. Παυλόπουλος

Το συνέδριο του ΚΚΕσ. ● Κυπριακή
κρίση ● Ασφαλιστικά ● Τύπος

Δ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΥ: Συγκρούσεις της
Δοξαστικής κριτικής

ΑΝΤΩΝΗΣ ΛΙΒΑΝΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»

Σόλωνος 94, τηλ. 36.10.589 — 36.00.398

Κυκλοφορεί αυτές τις μέρες ένα ακόμη
πολυδιαβασμένο βιβλίο

του **Χόρχε Αμάντο η ΤΙΕΤΑ.**

Ο Χόρχε Αμάντο, με τη συναρπαστική-του γραφή, ψάχνει και στο μυθιστόρημα αυτό την κοινωνική πραγματικότητα της πατρίδας-του για να ανακαλύψει τους πραγματικούς ήρωές-της, και αναδειχνει τους απλούς ανθρώπους-της σε δημιουργούς ζωής. Ανακαλύπτει την αλήθεια κάτω από την ηθική ασχήμια της φλογερής-του ηρωίδας, της Τιετά, ξεχωρίζοντας την ψυχή από το σώμα σ' έναν κύκλο τρυφερότητας, πόθου, μικρότητας και γενναιοφροσύνης, αντιανθρώπινων επιδιώξεων και ηθικής αντίστασης.

ΧΟΡΧΕ ΑΜΑΝΤΟ

ΤΙΕΤΑ

Μετά τη μυθιστορηματική τριλογία-του «Σκληροί καιροί», «Νύχτα αγωνίας», «Φώς στο σκοτάδι» και την «Τερέζα Μπατίστα», οι εκδόσεις Αντ. Λιβάνης — «Νέα Σύνορα» προσφέρουν στο ελληνικό κοινό την «**ΤΙΕΤΑ**» — ένα μυθιστόρημα όπου ο πολυβραβευμένος Αμάντο ανοίγει ξανά την καρδιά του λαού και προβάλλει τους κρυμμένους θησαυρούς της ανθρωπιάς-του.

Πληροφορίες - Παραγγελίες:
Αντώνης Λιβάνης «Νέα Σύνορα»
Σόλωνος 94, Τηλ. 36.10.589 - 36.00.398

Περίοδος Β'
Χρόνος 9ος
Τεύχος 205

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ: 7232.713 - 7232.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΑΝΤΗΝΩΡ:

Ένας Χαίηγκ που αισιοδοξεί	4
ANTI-ΘΕΣΕΙΣ	6
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ: Ο Ευρωπαίος	8
Ν. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ:	
Ο Τύπος και η ουρά του ψαριού	9
Γ. ΦΛΩΡΟΥ: Δύσκολες λύσεις, σε	
δύσκολους καιρούς	10
ΣΠ. ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ:	
«Και το μέλλον αόρατον...»	12
ΠΛ. ΣΕΡΒΑ: Κύπρος — Δραματικές	
εξελίξεις	14
ΟΡΕΣΤΗ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Κοινω-	
νική Ασφάλιση και Νόμος 825/78 ...	16
ΕΡΕΥΝΑ	

Π. ΕΥΘΥΜΙΟΥ:	
Κόνιτσα-Βουρκόπουλη της Δεξιάς ή	
πρώτο τόλμημα της Αλλαγής;	18
ANTI-ΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ	
Φώκλαντ-Πολωνία	24
FRED HALLIDAY: Ντομινό της δεκα-	
ετίας του '80	26
ANTI-ΘΕΜΑΤΑ	
ΔΗΜ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΥ: Συγκρούσεις	
της Αριστεράς κριτικής	28
ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ Τ. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟ ...	32-45
Γ.Κ: Πρόλογος-Βιογραφικά-Εργο-	
γραφικά	32
ΔΗΜ. ΜΑΡΩΝΙΤΗ:	
Ο βιβλιοκριτικός διάλογος του Τάκη	
Σινόπουλου με την ποίηση	33
ΗΛ. Χ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ:	
Η Κηδεία	38
ΝΑΣΟΥ ΒΑΓΕΝΑ: Σχόλια στον Νε-	
κρόδειπνο του Τάκη Σινόπουλου ...	40
Γ. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ:	
Τα ποιήματα της συνεργασίας-μου	
με τον Τάκη Σινόπουλο	44
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	46
Λ. ΖΩΓΡΑΦΟΥ:	
Ποιόν εξυπηρετεί η κατάργηση των	
φροντιστηρίων ξένων γλωσσών; ...	47
Ν. ΔΗΜΟΥ: Χρονικό μιας δημοσιο-	
γραφικής εμπειρίας	48
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	50
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	51

«ΧΑΪ» ΜΙΣΤΕΡ ΧΑΙΗΓΚ!

Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ του υπουργού εξωτερικών των ΗΠΑ στην Ελλάδα, είναι αναμφισβήτητα ένα σοβαρό πολιτικό γεγονός. Η ατμόσφαιρα των διπλωματικών παρασκηνίων, η σημασία που αποδίδεται στην επίσκεψη, αλλά και η έκφραση «αισιοδοξίας» και από τις δύο πλευρές, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η συνάντηση θα αποτελέσει την απαρχή «επίλυσης» των εκρεμμοτήτων που διέπουν σήμερα — το σύνολο σχεδόν — των σχέσεων της χώρας-μας με την Αμερική, αλλά και γενικότερα με τη Δύση.

ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΓΙΝΕΙ ακόμα γνωστές οι προτάσεις που ο κ. Χαίηγκ θα καταθέσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Δεν συμβαίνει, όμως, το ίδιο και με την ελληνική πλευρά. Μέσα από πρόσφατες δηλώσεις και συνεντεύξεις στον Τύπο, ο κ. Παπανδρέου δεν έχει αφήσει πολλά περιθώρια παρανοήσεων: οι «διεθνείς στρατηγικές ισορροπίες», η «ανάγκη της αμυντικής ενίσχυσης της χώρας», μας υποχρεώνουν **και** στο ΝΑΤΟ να παραμείνουμε **και** τη διατήρηση των βάσεων να αποδεχθούμε, τουλάχιστον για ένα ορισμένο — μέσα στην αοριστία-του — χρονικό διάστημα.

ΔΕΝ ΣΥΓΚΑΤΑΛΕΓΟΜΑΣΤΕ μεταξύ αυτών των —υποκριτικά ή μη — αφελών που πίστεψαν ότι η αποδέσμευση της χώρας-μας από τα μακρόχρονα «ιμπεριαλιστικά δεσμά», αποτελεί ζήτημα μερικών ημερών ή πράξη ενός χαρισματικού ηγέτη, που απλά διαθέτει την «πολιτική βούληση». Απ' αυτήν την άποψη η σχετική δυσαρέσκεια που πιθανά θα προκύψει, χρεώνεται αναγκαστικά σ' αυτούς που ενέπνευσαν την εκτός πραγματικότητας αισιοδοξία...

Η **ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ** νομιμοποιεί τις νέες κατευθύνσεις-της, με το — αναμφισβήτητο — επιχείρημα ότι εκφράζει τον ελληνικό λαό. Δεν θα πρέπει, όμως, να ξεχνάει ότι ο λαός εναπόθεσε στο ΠΑΣΟΚ όχι τις τύχες-του εφ' όρου ζωής, αλλά την εφαρμογή ενός προγράμματος. Και με τη σειρά-του το πρόγραμμα αυτό συμπύκνωσε τις λαϊκές προσδοκίες, ακριβώς επειδή επαγγέλονταν μια νέα πορεία, και στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής της χώρας.

ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ, όμως, μια σταδιακή απομάκρυνση από τις θέσεις αυτές, που — τώρα πια — ανάγονται στη σφαίρα των «στρατηγικών στόχων». Θα μπορούσαμε να δεχθούμε ακόμα κι αυτή τη νέα εκδοχή των προεκλογικών επαγγελιών, όχι όμως πέρα από κάποιο όριο: ότι οι όποιες τακτικές επιλογές δεν μας απομακρύνουν — τουλάχιστον — από τις στρατηγικές επιδιώξεις. Τι νόημα έχει, για παράδειγμα, η λεκτική αντίθεση για την παρουσία των Αμερικάνικων βάσεων στην Ελλάδα, όταν — σύμφωνα με πληροφορίες — συζητείται η διατήρησή-τους για τα επόμενα 10 ή 12 χρόνια;

ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΜΕ, δηλαδή, μια σειρά υποχωρήσεις που στο όνομα του ρεαλισμού, τείνουν να μας επαναφέρουν στο παλιό καθεστώς. Καθεστώς που πάρα «πολλοί εμίσησαν» και εξακολουθούν δικαιολογημένα να απεχθάνονται. Όχι γιατί στεκόμαστε στο παρελθόν των «κακών» Αμερικανών, αλλά επειδή η νέα διοίκηση Ρήγκαν είναι ίδια και χειρότερη από την παλιά, ενθαρρύνει την τουρκική επιθετικότητα, υπονομεύει τη διεθνή ειρήνη και όσα άλλα ο ίδιος ο κ. Παπανδρέου είχε παλιότερα καταγγείλει.

ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΙΣ που ο ελληνικός λαός μαθαίνει σταδιακά και κυριολεκτικά «από σπόντα»: Συνεντεύξεις σε ξένες τηλεοράσεις ή — πρόσφατα — από εφημερίδες της Αλγερίας. Εθιζόμενος σταδιακά στο νέο κλίμα και προετοιμαζόμενος να «πέσει στα μαλακά» όταν έρθει η ώρα της ανακοίνωσης των αποφάσεων.

ΝΟΜΙΖΟΥΜΕ ότι ο Έλληνας πολίτης έχει γνώση ή δαισθάνεται τις δυσκολίες και τους κινδύνους που αντιμετωπίζει σήμερα η χώρα στην άσκηση της εξωτερικής-της πολιτικής. Και συνεπώς θα ήταν πρόθυμος να συμφωνήσει σε κάποιους τακτικούς ελιγμούς και — το σπουδαιότερο — να συμπαραταχθεί με την κυβέρνηση. Με την προϋπόθεση ότι τα βήματα για την αποδέσμευση της χώρας απ' το ΝΑΤΟ και τις βάσεις, αρχίζουν εδώ και τώρα. Με άλλα λόγια, ο λαός θέλει...

Ένας Χαίηγκ που αισιοδοξεί...

ΠΥΚΝΟ σε εξελίξεις το δεκαπενθήμερο που κύλησε, φόρτισε με νέα ένταση την αναμέτρηση Βρετανίας - Αργεντινής, στο νότιο Ατλαντικό, και με νέο κύκλο αίματος τον πόλεμο Ιράν - Ιράκ. Και στην Ελλάδα; Τα γεγονότα ήσαν και εδώ πυκνά, με αρκετά άγχη και πονοκεφάλους για την κυβέρνηση, αλλά, ευτυχώς, χωρίς αβυσσάλες εντάσεις.

ΦΥΣΙΚΑ, δεν έλειψαν τα δυσάρεστα: Η «αναβολή» — την τελευταία στιγμή — της επίσκεψης Καντάφι στην Αθήνα και η άχαρις προσπάθεια της κυβερνητικής πλευράς να πείσει ότι η «αναβολή» (διάβαζε η ματαιώση) της επίσκεψης δεν οφείλεται σε αμερικανική παρεμβολή, αλλά σε κάποιους «απρόβλεπτους» λόγους... Η συμφωνία ΑΚΕΛ - Κυπριανού, έξω, οπωσδήποτε, από το πνεύμα και το περιεχόμενο της κοινής γραμμής Παπανδρέου - Κυπριανού, και οι δηλητηριώδεις υπαινιγμοί του ΚΚΕ και του ΑΚΕΛ, κατά του πρωθυπουργού... Οι δυσχέρειες που ανέκυψαν, κατά τη σύνταξη του ελληνορουμανικού ανακοινωθέντος και, ειδικότερα, η εμμονή της ρουμανικής πλευράς να απαλειφθεί, από το ανακοινωθέν κάθε διατύπωση περί «τουρκικής εισβολής» ή περί «παρουσίας τουρκικών στρατευμάτων» στην Κύπρο... Η σύγκρουση «Μεσημβρινής» — «Έθνους», μετά την αναδημοσίευση, από τη «Μ» των πληροφοριών του «Foreign Report» («οι Σοβιετικοί επιδότησαν την έκδοση του «Έθνους» με 140 περίπου εκατομμύρια δραχμές») και η δήλωση — όχι και τόσο «αυθόρμητη», όπως λένε... — του υφυπουργού Τύπου Δημήτρη Μαρούδα, ότι δημοσιεύματα του είδους αυτού, «δημιουργούν νοσηρό κλίμα και οδηγούν σε ολισθηρό δρόμα»...

Ο Τύπος και τα «ελληνικά χέρια»

ΣΤΗΝ ΕΞΑΛΕΙΨΗ του «νοσηρού» αυτού κλίματος, υποτίθεται ότι στοχεύει και ο νέος νόμος περί Τύπου, που προετοιμάζει η κυβέρνηση. Δείγματα γραφής του νόμου αυτού, δεν υπάρχουν, βέβαια, ακόμη, εκτός από τις διαβεβαιώσεις του υφυπουργού Τύπου ότι ο νόμος θα είναι άκρως «φιλελεύθερος», ότι θα κατατείνει στην εξυγίανση του Τύπου και ότι θεμέλιο της εξυγίανσης αυτής θα είναι η «ελληνικότητά-του». Πρέπει, δηλαδή, ο Δ. Μαρούδας, «ο Τύπος να βρίσκεται πάντα σε ελληνικά χέρια, ανεξάρτητα από την πολιτική επιλογή της εφημερίδας που εκδίδουν».

ΕΠΕΙΔΗ η συνέντευξη Μαρούδα (στην «Εξόρμηση»), συνέπεσε με το δημοσίευμα της «Μεσημβρινής» — η χρονική διαφορά ήταν μόλις 24 ώρες — βρέθηκαν ορισμένοι που πίστεψαν, προς στιγμή, ότι τα περί «ελληνικότητας» είχαν κάποια σχέση με τις πληροφορίες του Foreign Report. Η πλήρης, όμως, κάλυψη του «Έθνους» από τον κυβερνητικό εκπρόσωπο, έθεσε τα πράγματα στη θέση-τους και εξουδετέρωσε τυχόν συγχύσεις.

ΟΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ για το νέο νόμο περί Τύπου, που, ανάμεσα στα άλλα, προβλέπει δημόσιο έλεγχο των οικονομικών

των εφημερίδων και, προπαντός, «κεφαλαιοποίηση» των παλαιών οφειλών-τους, ύψους 1,7 δισεκατομμυρίων δραχμών, έγιναν δεκτές με ικανοποίηση από τον φιλοκυβερνητικό Τύπο. Το «Βήμα», μάλιστα, προεξοφλώντας ορισμένες αντιπολιτευτικές αντιδράσεις — που αποδίδουν στην κυβέρνηση πρόθεση άλωσης του Τύπου — αισθάνθηκε την ανάγκη να υποδείξει με τριοπάθεια και αυτοσυγκράτηση: «Αν από μερικές πλευρές — έγραψε — εκφράζονται ανησυχίες και ενδοιασμοί, καλόπιστοι, κακόπιστοι, ίσως οφείλονται στο ότι η κυβέρνηση δεν ξεκαθάρισε το ΠΩΣ ΑΚΡΙΒΩΣ θα προβεί στον έλεγχο». Και αμέσως παρακάτω: «Ας μη γελοιομάστε: ο Τύπος λειτουργεί σε συνάρτηση προς την κοινωνία, και τον πολιτικό χώρο μέσα στον οποίο υπάρχει. Η αναμόρφωση μιας κοινωνίας δεν γίνεται ΜΟΝΟΝ με την εξυγίανση του Τύπου, αλλά θα περάσει κατ' ανάγκη από αυτήν». Και το επιμύθιο: «Όταν διευκρινισθούν τα σημερινά προβλήματα του Τύπου, όταν η κυβέρνηση διατυπώσει τη δική-της πολιτική απέναντι στον Τύπο, «τότε θα σημάνει η ώρα για ανοικτή συζήτηση και κριτική». Όμως η κριτική γίνεται, από τώρα. Ο υφυπουργός Δ. Μαρούδας μπορεί να διαβεβαιώνει πως στόχος της κυβέρνησης είναι «ο πλουραλισμός στον ημερήσιο Τύπο», όμως, στην πράξη, φρόντισε ώστε οι προσωπικοί-του σύμβουλοι - δημοσιογράφοι να ανήκουν όλοι στην κυβερνητική παράταξη. (Κανένας δημοσιογράφος λ.χ. από τη «Αυγή» ή την «Μεσημβρινή», ενώ δεν παραλείφθηκε το... «Έθνος»). Από την άλλη, παραμένει γεγονός ότι τα όσα δήλωσε περί επιτροπής που θα εξετάσει τη «βιωσιμότητα» της κάθε εφημερίδας, ήσαν αρκετά, για να θέσουν ερωτήματα όπως: «Τι πρόκειται να γίνει αν η κυβέρνηση διαπιστώσει τη μη βιωσιμότητα της άλφα ή βήτα εφημερίδας;».

Κάποιες «επαίσχυντες» ύβρεις.!!...

ΟΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ για το νέο νόμο περί Τύπου, στην «Εξόρμηση», δεν ανέστειλαν, βέβαια, τη δραστηριότητα της εφημερίδας αυτής σε άλλους τομείς. Έτσι, για πρώτη φορά, από του εκδηλώθηκε η διάσταση Αθήνας - Λευκωσίας, με αφορμή τη συμφωνία ΑΚΕΛ-ΔΗΚΟ, η «Εξόρμηση» αποφάσισε ν' απαντήσει (την περασμένη Παρασκευή) στη βιαιότατη επίθεση ΚΚΕ-ΑΚΕΛ, που κατηγορήσαν την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ότι όχι μόνο επεμβαίνει απροσχημάτιστα στις εσωτερικές κυπριακές υποθέσεις, αλλά και «παιζει το παιχνίδι του αντικομμουνισμού» και «ευθυγραμμίζεται πλήρως με τη στάση του δυτικού ιμπεριαλιστικού παράγοντα, του Ντενκτάς και της κυπριακής ακροδεξιάς»! (Το τελευταίο αυτό, ανήκει στο ΑΚΕΛ). Ο διατυπώσεις αυτές, χαρακτηρίστηκαν από την «Εξόρμηση» σαν «επαίσχυντες ύβρεις» που στρέφονται προσωπικά κατά του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου.

ΤΟ ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΟ όργανο του ΠΑΣΟΚ, όμως, δεν παρέλειψε να συμπεριλάβει στην απάντησή-του και τον πρόεδρο Κ. Σπ. Κυπριανού. «Δεν κατανοούμε» — έγραψε — πώς είναι δυνατό ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας να ανέχεται — μέχρι στιγμής — παρόμοιες ύβρεις κατά του Έλληνα πρωθυπουργού, προερχόμενες από τους νεόκοπους πολιτικούς συντρόφους-του». Και σε άλλο σημείο: «Ευνόητη είναι η ευγενής φιλοδοξία-του να συνεχίσει να προσφέρει τις υπηρεσίες-του προς τον κυπριακό λαό και την εθνική υπόθεση, από τη θέση του προέδρου της Δημοκρατίας. Όχι όμως, αντιπάσης θυσίας». Η τοποθέτηση αυτή της «Ε» απέναντι στον πρόεδρο Κυπριανού, ενίσχυσε κάποιους ψιθύρους που χαρκατηρίζουν το ρήγμα Παπανδρέου - Κυπριανού «οριστικό» και φέρουν την ελληνική κυβέρνηση ευνοϊκά διακείμενη προς την υποψηφιότητα

τητα του κ. Γ. Ιωαννίδη, πρώην εκπροσώπου της ελληνοκυπριακής πλευράς στις διακοινοτικές συνομιλίες. (Κατά κάποια περιέργη σύμπτωση, προς τη «λύση Ιωαννίδη» είχε προσανατολισθεί και το ίδιο το ΑΚΕΛ, όταν, πριν δυο χρόνια, διαχώριζε τη θέση-του από τον κ. Σπ. Κυπριανού, επειδή δεν αξιοποιούσε τις «πραγματικές ευκαιρίες» του διακοινοτικού διαλόγου και επειδή είχε αποδειχθεί «πρόεδρος κατώτερος των περιστάσεων — πρόεδρος που οδηγεί τον τόπο στην καταστροφή». (Βλέπε και ομιλία του βοηθού γενικού γραμματέα του ΑΚΕΛ, Α. Φάντη, στην Πάφο, 2 Ιουνίου 1980).

Η κλιμάκωση μιας κριτικής

Το Κυπριακό όμως, και ειδικότερα η συμφωνία Κυπριανού-ΑΚΕΛ, είναι ένα μόνο από τα σημεία στα οποία διαφορίζονται οι θέσεις ανάμεσα στην κυβέρνηση και το ΚΚΕ, το οποίο, απ' ό,τι φαίνεται, μεθοδεύει — και κλιμακώνει — την κριτική-του κατά του ΠΑΣΟΚ: «Μήνα με το μήνα, μέρα με τη μέρα — δηλώνει, το περασμένο Σάββατο, ο γενικός γραμματέας του ΚΚΕ, Χ. Φλωράκης, στη Θεσσαλονίκη — πληθαίνουν τα σημάδια πως η κυβέρνηση δεν σκέφτεται να προχωρήσει στην πραγματική αλλαγή, δηλαδή σε μια άλλη πολιτική, αντιιμπεριαλιστική, αντιμονοπωλιακή, αλλά περιορίζεται σε ορισμένα δημοκρατικά μέτρα και μεταρρυθμίσεις». Για να καταλήξει: «Αλλαγές έχουμε, όμως α λ λ α γ ή δεν έχουμε».

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ομιλία-του, ο Χ. Φλωράκης επισήμανε πως τυχόν διατήρηση των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα, θα ήταν «ένα επικίνδυνο ολισθήμα της κυβέρνησης που δεν θα το ξεχάσει ο λαός». Αυτά το Σάββατο, στη Θεσσαλονίκη. Την επομένη ο «Ριζοσπάστης» με ολοσέλιδο άρθρο-του, επανήλθε στο θέμα των βάσεων και στην επικείμενη επίσκεψη του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών, Αλεξάντερ Χαίηγκ: «Ο λαός-μας — έγραφε το άρθρο — λέει ΟΧΙ στον Χαίηγκ... Ο Χαίηγκ έρχεται στην Αθήνα, σε αντίθεση με τον Καντάφι που δεν έφτασε... Ο λαός ξέρει τι θέλει και γιατί έρχεται ο Χαίηγκ. Εκείνο που δεν ξέρει είναι πού το πάει η ελληνική κυβέρνηση». Από την πλευρά-της η «Αυγή», παρά το ότι επίκεντρο της προσοχής-της, τις μέρες αυτές, είναι το Τρίτο συνέδριο του ΚΚΕ Εσωτερικού, που ανοίγει αύριο Σάββατο — την ημέρα, δηλαδή, που φτάνει ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών... — δεν παρέλειψε να στεγάσει τη σχετική ειδησεογραφία, κάτω από ένα πρωτοσέλιδο τίτλο που έλεγε: «Στρώνεται ο δρόμος για τον Χαίηγκ...».

Στην κριτική αυτή — σε διαφορετικούς πάντοτε τόνους — των δύο ΚΚΕ, η κυβέρνηση απαντά λέγοντας πως «ο λαός έχει κάνει ήδη τις επιλογές-του», ενώ, την ίδια στιγμή, κεντρικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ βεβαιώνουν πως «το ΚΚΕ βρίσκεται σε κρίση ταυτότητας, που του υπαγορεύει διαφοροποίηση από όλους τους άλλους». Ανάλογη διατύπωση — «κρίση ταυτότητας», αλλά και «ρευστότητας φυσιογνωμίας» — βρίσκουν, τα ίδια αυτά στελέχη, και για το ΚΚΕ Εσωτερικού.

Οι επόμενες εβδομάδες...

ΩΣΤΟΣΟ, και πολύ πέραν από τις τοποθετήσεις του ΚΚΕ και του ΚΚΕ Εσωτερικού, γεγονός παραμένει πως ο Αλεξάντερ Χαίηγκ φτάνει εδώ αρκετά «αισιόδοξος». Και την αισιοδοξία-του αυτή, συμμερίζονται, ως ένα βαθμό, και τα περισσότερα μέλη του υπουργικού συμβουλίου.

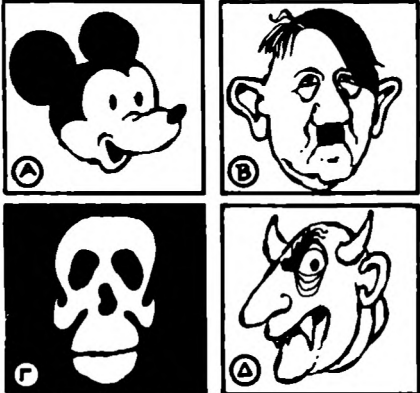
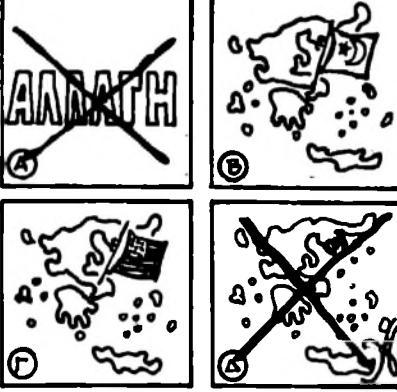
ΚΟΙΝΗ, πάντως, είναι η αίσθηση πως στη συνάντηση Παπανδρέου-Χαίηγκ, θα καθορισθεί το «πολιτικό πλαίσιο» μέσα στο οποίο θα κινηθούν οι ελληνοαμερικανικές διαπραγματεύσεις για τις βάσεις — χρονοδιάγραμμα (10-12 έτη), διοίκη-

ΕΙΣΤΕ ΕΝΑΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ;

Ψυχολογικό τεστ

εν όψει της αφίξεως του κυρίου Χαίηγκ

Μελετήστε προσεκτικά τις παρακάτω ερωτήσεις και υπογραμμίστε το ψηφίο της κάθε ερωτήσεως που σας αντιπροσωπεύει. (Α - 1 βαθμός, Β - 2, Γ - 3, Δ - 4). Προσθέστε τους βαθμούς όλων των ερωτήσεων. Αν συγκεντρώσετε 1-2 βαθμούς, είστε ένας αντικειμενικός παρατηρητής της διεθνούς επικαιρότητας, αν συγκεντρώσετε πάνω από 4 βαθμούς προσέξτε γιατί ο συναισθηματισμός-σας μπορεί να σας οδηγήσει στην πολιτική πράξη (αν αυτό δεν έχει γίνει ακόμα), αν συγκεντρώσετε 0 βαθμούς τότε κοιτάξτε ν' αλλάξετε περιοδικό.

1 Ποιά από τις παρακάτω προσωπικότητες έχει, κατά τη γνώμη-σας μεγαλύτερη ομοιότητα με τον κ. Χαίηγκ; 	2 Ποιά ήταν η πρώτη-σας αντίδραση όταν μάθατε πως ο κ. Χαίηγκ θα επισκευτεί την Ελλάδα;
3 Ποιά ερώτηση θέσατε μετά την πρώτη αντίδραση; 	4 Ποιά νομίζετε ότι θα 'ναι το αποτέλεσμα της επίσκεψης;

Ευρεσιτεχνία: Νίκου Σιδέρη

ση, νέου τύπου ισορροπίες, κ.ά. Η, ως τώρα αντίληψη, ότι «σημαντικότερη συνάντηση» θα είναι αυτή του πρωθυπουργού με τον Αμερικανό πρόεδρο Ρήγκαν, τον Ιούνιο, στη Βόννη, αποδεικνύεται ότι δεν ανταποκρίνεται στα πράγματα, καθώς διευκρινίζεται τώρα ότι η διάρκεια της συνάντησης αυτής, δεν θα ξεπεράσει τα 15 λεπτά...

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, οι μεγαλύτερες δυσχέρειες φαίνεται ότι εντοπίζονται στα θέματα του επιχειρησιακού ελέγχου του Αιγαίου και στις επιφυλάξεις που εξακολουθεί να διατηρεί η ελληνική πλευρά σε ό,τι αφορά την ίδρυση του στρατηγείου της Λάρισας. Όπως είναι γνωστό, η ίδρυση του στρατηγείου αυτού, προβλέπεται από τη διαβόητη συμφωνία Ρότζερς, που, ανάμεσα στα άλλα, εμπιστεύεται την «άμυνα» των ελληνικών ανατολικών νησιών του Αιγαίου, στην Τουρκία! Αλλά οι Αμερικανοί αισιοδοξούν ότι μπορούν να «κάμψουν» τις αντιρρήσεις της Τουρκίας και να βρουν κοινή γλώσσα με τους «φιλόπονους κι ευφρείς Έλληνες»... Οι επόμενες εβδομάδες, θα πρέπει να είναι μεστές από διαβουλεύσεις. Και «αποσαφηνίσεις»...

ΑΝΤΗΝΩΡ

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΚΟ

Η απόφαση του πρωθυπουργού, το βράδυ της Πρωτομαγιάς, που επιστρέφει στους Αθηναίους το κομμάτι του Πεδίου Άρεως, που καταπατήθηκε από τη δικτατορία και τους νεοδημοκράτες, είναι και θετική και σημαντική. Δείχνει από τη μια μεριά ότι ο Ανδρέας Παπανδρέου έχει ευαισθησία απέναντι στα ζητήματα της πόλης και στις διεκδικήσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης και των φορέων και θάρρος διαθέτει στο να παίρνει αποφάσεις δύσκολες, με κάποιο πολιτικό κόστος. Δείχνει από την άλλη πλευρά ότι και το κόμμα που κυβερνά έχει τη δυνατότητα να εντοπίζει κάποια σφάλματα και να νικήσει τις διαδικασίες για τη διόρθωσή τους. Γιατί είναι προφανές ότι η απόφαση του Πρωθυπουργού δεν ήταν αυθαίρετη, αλλά υπήρξε αποτέλεσμα έντονων ενδοκομματικών και κυβερνητικών διεργασιών.

Οι θετικές αυτές πλευρές της ιστορίας και ο ενθουσιασμός των Αθηναίων για τη μικρή αλλά σημαδιακή αυτή νίκη, δεν πρέπει να απαλείψει μερικές δυσμενείς πλευρές, που θα 'πρεπε να 'ταν διδαχτικές για την Κυβέρνηση.

- Πρώτο, θέματα τέτοιας σημασίας για την πόλη δεν μπορεί να αντιμετωπίζονται απ' ευθείας από το Υπουργικό Συμβούλιο, χωρίς προηγούμενο διάλογο με την Τοπική Αυτοδιοίκηση.
- Δεύτερο, παραμένει ανεξήγητη η επιμονή του Υπουργού Δικαιοσύνης στη στέγασση του Συμβουλίου Επικρατείας μέσα στο Πάρκο. Δεν αντιλήφθηκε έστω ότι εξέθετε έτσι το ανώτατο αυτό δικαστήριο και ότι το έφερνε αντιμέτωπο με την Κοινή Γνώμη; Επίσης ανεξήγητη ήταν και η ακαμψία του Υπουργού Δημοσίων Έργων. Προερχόταν μόνο από τη διάθεση να προωθηθεί ομαλά μια αρκετά ανώμαλη εργολαβία της προηγούμενης κυβέρνησης; Μήπως και τα δύο εξηγούνται από την ανησυχητική πιθανότητα, (παρά την αποπομπή των γενικών διευθυντών), κάποιοι γραφειοκράτες στη δημόσια διοίκηση να συνεχίζουν με την παλιά νοοτροπία να παρασύρουν τους υπουργούς σε άφρονες (επιεικώς) καταστάσεις;
- Αλλά και η θέση του αρμόδιου Υπουργού Χωροταξίας δεν υπήρξε σαφής. Ήταν γνωστό ότι δεν ήταν σύμφωνος με την οικοπεδοποίηση του Άλσους. Πώς όμως δεν μπόρεσε να πείσει το Υπουργικό Συμβούλιο; Και γιατί υπογράψε την εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου;
- Τέλος, το σημείο που πρέπει να προσεχθεί είναι ότι παρά την έντονη έκφραση γνώμης γι' αυτό το θέμα από όλους τους αρμόδιους τεχνικούς φορείς και παρά την ξεκάθαρη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου στις 21.4.1982, δύο υπουργοί αισθάνθηκαν την ανάγκη να δηλώσουν από την τηλεόραση την επομένη ότι θα γίνει ακριβώς το αντίθετο. Τέτοιες αντιπαράθεσεις μεταξύ Κυβέρνησης από τη μια πλευρά και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των αρμόδιων φορέων από την άλλη θα 'πρεπε να αποφεύγονται.
Γενικότερα, κάποια προσοχή στο χειρισμό αυτών των θεμάτων δεν θα έβλαπτε.

Ο ΝΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΧΩΡΙΣ ΚΑΜΙΑ ΣΟΒΑΡΗ... ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Το σχέδιο Νόμου για την αποκατάσταση της Εθνικής Αντίστασης έγινε δεκτό με μεγάλη ικανοποίηση από τη δημοκρατική κοινή γνώμη. Χρειάστηκαν βέβαια να περάσουν σχεδόν 40 ολόκληρα χρόνια, για να θεσμοθετηθεί το αυταπόδεικτο. Ένα ακόμα δείγμα για την ιστορική καθυστέρηση του εκδημοκρατισμού της ελληνικής κοινωνίας, για την πεισματική άρνηση της μακρόχρονης δεξιάς διακυβέρνησης να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της εποχής. Ένοχη βέβαια — μια μερίδα-της — για τον δοσιλογισμό-της, σύμφωνη στο σύνολό-της ότι η τυχόν αποκατάσταση θα βοηθούσε όλους τους άλλους, αλλά πολύ λίγο, αν όχι καθόλου, τους «ημέτερους».

Έχουμε τονίσει ξανά τη σημασία που αποκτά, για την ανύψωση του κύρους των δημοκρατικών θεσμών αλλά και την αξιοσθένια του κόμματος που κυβερνά, η συνεπής εφαρμογή των προκλογικών διακηρύξεων του ΠΑΣΟΚ.

Και δεν μπορούμε να μην επισημάνουμε την αποδοχή του Σ.δίου Νόμου από το σύνολο σχεδόν του πολιτικού κόσμου: συμφωνία της κομμουνιστικής Αριστεράς, αλλά και την ένοσιωπή της Δεξιάς, που προσπάθησε απλώς να υποτιμήσει τη σημασία-του. Μια «ομοφωνία» — άμεση ή έμμεση — ιστορικά όμοια πρωτοφανής. Πρόκειται για την υπερφαλάγγιση όλων των πολιτευόμενων κομμάτων από το ΠΑΣΟΚ ή την υλοποίηση μιλαϊκής απαίτησης που κατάφερε να επιβληθεί σε όλα τα κόμματα, και του ΠΑΣΟΚ συμπεριλαμβανομένου;

Απάντηση ίσως δεν μπορεί ακόμα να δοθεί. Πριν μάλιστα ο αρμόδιος υπουργός κ. Γεννηματάς φέρει στη δημοσιότητα και δεύτερο συμπληρωματικό Νομοσχέδιο που ετοιμάζεται. Όπως έγινε γνωστό με το τελευταίο, θα υλοποιούνται σε συγκεκριμένα μέτρα (το ύψος, ο τρόπος και τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία της αποκατάστασης των αγωνιστών και θυμάτων της Αντίστασης και των συγγενών-τους) οι γενικές αρχές (αναγνώριση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και των άλλων αντιστασιακών οργανώσεων, χρονολογικός προσδιορισμός της Εθνικής Αντίστασης κτλ.) που περιλαμβάνονται στο πρόσφατο Νομοσχέδιο.

ΟΙ ΕΝΑΡΕΤΟΙ

Από βέβαιο λυντσάρισμα σώθηκαν οι δράστες του εγκλήματος στην Πετρούπολη... στην αναπαράσταση που έγινε χθες πρωί.

Περισσότερα από δυο χιλιάδες άτομα — κάτοικοι της περιοχής — είχαν κυκλώσει το κατάστημα όπου έγινε ο φόνος και κινήθηκαν απειλητικά εναντίον των δυο νεαρών δραστών... Με κόπο οι αστυνομικοί συγκράτησαν το εξαγριωμένο πλήθος, που φώναζε «θάνατος στους δολοφόνους»

Οι εφημερίδες, 8.5.

Σ' αυτό το όχι σπάνιο στα ελληνικά πράγματα περιστατικό, κάτοικοι της Πετρούπολης δεν συγκεντρώθηκαν για το θέαμα κάποιων δολοφόνων στην τυπική διαδικασία της αστυνομικής ναπαράστασης, αλλά για το δικό-τους αυτο-θέαμα, μια εκδήλωση μαζικότητας και αρετής. Ο αποδιοπομπαίος τράγος είναι μάλλον ευκαιριακός. Όταν τελετουργίες που ενισχύουν τη συλλογικότητα, καθιερωμένες στους αρχαίους κοινωνικούς σχηματισμούς, επιβιώνουν σε «σύγχρονους» συχνά αποτελούν ενδοξίες φασίζουσας μαζικής ψυχολογίας και κυοφορούν την κλιμακωση, για την μείωση της οποίας, ακριβώς, τις είχε θεσπίσει αρχαϊκή κοινωνία.

Και όλοι είναι ευχαριστημένοι. Δυο χιλιάδες ενάρετοι, με και τα μη κρανοφόρα, αυτή τη φορά, ΜΑΤ (η αντιπαράθεση αστυνομίας - πλήθους φυσικά δεν ενέχει κανένα κίνδυνο. Το κοινό σήμα και στις δύο πλευρές την κάνει θεατρική — μια πράξη του αυτο-θεάματος) θα γυρίσουν σπίτι-τους. Στις μικροκομπίνες και τις μικροαπάτες, στην λεβέντικη μικρο-βία και την ανοχή κάθε θεσμοποιημένης βίας. Η καθημερινότητά-τους σηματοδοτείται από κυκλικές εκδηλώσεις «αγωνιστικής» αρετής σε γιορτές μαζικές και πρωτομαγιάτικες. Το καθήκον στιγμιαίο κι αυτό, χειρουργείται, ευγενές ναρκωτικό κάθε γνήσιας συλλογικότητας.

Μετά απ' αυτά: Γιατί ν' ανησυχεί κανένας. Για το θέαμα ή το αυτο-θέαμα;

Η ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ ΤΟΥ ΒΟΡΒΟΡΟΥ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ

12.000 ασφαλειομεσίτες στην Αθήνα, όταν για παράδειγμα ο Λονδίνο υπάρχουν 2.000. Η κατάσταση που επικρατεί στην Ασφαλιστική Αγορά μιας χώρας όπου ευδοκιμούν — εκτός της φερόδρας πορτοκαλέας — ο παρασιτισμός και οι πωλητές... αέρα πανιστού.

Μέχρι σήμερα ο δικαιούχος πιστώσεων από τις τράπεζες πρεπε να πληρώσει σε κάποια Ασφαλιστική εταιρεία ένα ποσό «ασφάλιστρων» ανάλογο με το ύψος των πιστώσεων που έπαινε όπως τόνισαν στη συνέντευξή-τους προς τον Τύπο, οι διοικητές της Εθνικής και της Εμπορικής Τράπεζας κ. Γ.Α. Μαγκάκ

και Κ. Βαϊτσος. Το 35% περίπου των ασφάλιστρων, η «ασφαλιστική προμήθεια», όπως την όριζε νόμος της χούντας, αποτελούσε το μέσο και το ποθούμενο μιας άθλιας συναλλαγής. Οι μεν Ασφαλιστικές εταιρείες κέρδιζαν πελάτες εκχωρώντας ένα μέρος της προμήθειας για «να πείσουν» τους αρμόδιους τραπεζικούς να χορηγήσουν τις πιστώσεις. Οι δε υπάλληλοι των τραπεζών πίεζαν τους υποψήφιους πελάτες να ασφαλιστούν σε συγκεκριμένη — αληθινή ή «ψευτο» — Ασφαλιστική εταιρεία, για να εισπράξουν αυτοί μέρος της προμήθειας.

Με νέα νομοθετική διάταξη θεσμοθετήθηκε η εκχώρηση ολόκληρου του ποσού των ασφαλιστικών προμηθειών (1,2 δις δραχμές το χρόνο) στα ταμεία των τραπεζοϋπαλλήλων. Η Δεξιά έσπευσε να επικρίνει τη βοήθεια για την καλύτερη ασφάλιση των τραπεζικών, αντιπροτείνοντας την είσπραξη και αξιοποίηση των προμηθειών από τις ίδιες τις τράπεζες. Ακόμα όμως κι ένας από τους πλέον σκληρούς επικριτές της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης, παραδέχθηκε ότι το καθεστώς που κληροδοτήθηκε από τη «Νέα Δημοκρατία», «ήταν και αυτό ένα δώρο της προηγούμενης κυβέρνησης προς το ΠΑΣΟΚ, αφού η ατολμία-της επέτρεψε να εμφανίζεται σήμερα η «αλλαγή» ότι εξυγιαίνει τον βόρβορο». Η Δεξιά ενδιαφέρονταν ίσως για τους αεροπωλητές που θα μείνουν «χωρίς δουλειά». Οι οποίοι νομίζουμε ότι πρέπει — τώρα πια — να δουλέψουν...

ΜΙΑ ΕΠΑΙΝΕΤΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

Μια ευχάριστη έκπληξη ήταν ο «Λαϊκός Ανώμαλος» που οργάνωσε την Κυριακή 9.5 από τον Δήμο της Αθήνας.

Είναι αλήθεια ότι οι δραστηριότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, δεν έχουν καταφέρει μέχρι σήμερα να ξεπεράσουν την «πεπατημένη» της συλλογής των απορριμάτων και της έκδοσης ψηφισμάτων. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, έχει πρυτανεύσει η αντίληψη ότι σαν Δημοτική Αρχή «κάτι πρέπει να κάνουμε», χωρίς αυτό το «κάτι» να ανατρέπει την ρουτίνα της καθημερινότητας — και των Δημοτικών Αρχών αλλά και των πολιτών.

Αντίθετα, η ιδέα του Δήμου της Αθήνας αποτελεί από μία άποψη απόπειρα αναζήτησης μιας νέας κοινωνικής συμπεριφοράς. Δημότες κάθε ηλικίας σε μια απροσδόκητη συναδέλφωση, «καταλαμβάνουν» για ένα πρωί τους δρόμους της — απάνθρωπης καθημερινά — πόλης. Είναι πραγματικά ευχάριστο αντί για τις ατέλειωτες ουρές που σχηματίζουν τα αυτοκίνητα, να βλέπει κανείς ατέλειωτες σειρές από χαμογελαστούς δρομείς, έστω και για ένα μόνο πρωινό. Το πρωινό μάλιστα της Κυριακής, που χρησιμοποιείται χρόνια τώρα, για «άραγμα» και τσιγάρο στα καφενεία, για αντίδοτο μικρής διάρκειας στην κούραση και την μιζέρια του «καθημερινού». Δεν θα συμφωνούσαμε λοιπόν ότι το «μήνυμα» της εκδήλωσης ήταν ο «λαϊκός αθλητισμός που ξεκινάει από την βάση», παρ' ότι το αδιάφορο για το ποιός θα έρθει πρώτος και ποιός τελευταίος, ομορφαίνει αναμφισβήτητα το «αθλητικό μέρος» του «Λαϊκού Ανώμαλου». Όπως δεν ξεχνάμε ότι παραμένουν τα μόνιμα προβλήματα της Αθήνας και των πολιτών-της, όπως π.χ. το νέφος, που δεν φαίνεται να επηρεάστηκε καθόλου από την «αθλητική βούληση» των 6.000 και πλέον δρομέων. Απ' αυτή την άποψη τέτοιες ιδέες και κοινωνικές πρακτικές θα πρέπει να καταστούν κανόνας κι όχι εξαίρεση, ώστε να μην αποτελούν το παυσίπονο μιας οδυνηρής βδομάδας, αλλά και τον «πρωινό καφέ» κάθε μέρας...

ΝΑΤΟΪΚΟΣ ΔΑΚΤΥΛΟΣ

Ο δαίμων του τυπογραφείου πράκτορας του... ΝΑΤΟ.

Δεν μπορέσαμε να εξηγήσουμε διαφορετικά πώς τα 2,5 δισεκατομμύρια δραχμές — σύμφωνα με τα στοιχεία στο ρεπορτάζ του προηγούμενου τεύχους — που πληρώνουμε στο ΝΑΤΟ, έγιναν 1,5 παρά τα μέτρα περιφρούρησης (διόρθωσης) που είχαμε πάρει. Βέβαια το σχετικό άρθρο στις μέσα σελίδες είχε τον σωστό τίτλο, αλλά ο δαίμων ξέρει την σημασία των εξωφύλλων...

Δεν πιστεύουμε πάντως ότι το λάθος-μας ήταν η αιτία για την αποσιώπηση των αποκαλυπτικών στοιχείων που περιείχε το ρεπορτάζ από τον Τύπο και τα πολιτικά κόμματα. 1,5

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', τεύχος 204, Παρασκευή 30 Απριλίου 1982

Δρχ. 40

2,5 **ΝΑΙ στους ΝΑΤΟ-ικούς εξοπλισμούς**
Η ΕΛΛΑΔΑ συμμετέχει
με 1,5 δισεκατομμύρια δραχμές

Ποιές οι εισφορές
της ΝΑΤΟ-ικής
τριετίας 1980-1981-1982

Πόσο προοδευτικό είναι το νέφος;

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΥΠΟΥ: ΕΣΗΕΑ • Πρακτορεία διανομής

• έσοδα εφημερίδων • και ολίγος ...ΟΔΗΓΗΤΗΣ...

ή 2,5 δις δραχμές δεν είναι ευτελεί ποσά. Έχουν επίπτωση και στο «καλάθι της νοικοκυράς» και στους μισθούς των εργαζόμενων και επιβαρύνουν τα οικονομικά προβλήματα της αλλαγής. Και κυρίως αφορούν τα κρίσιμα θέματα της εξωτερικής-μας πολιτικής, των Ελληνο-αμερικάνικων σχέσεων κτλ.

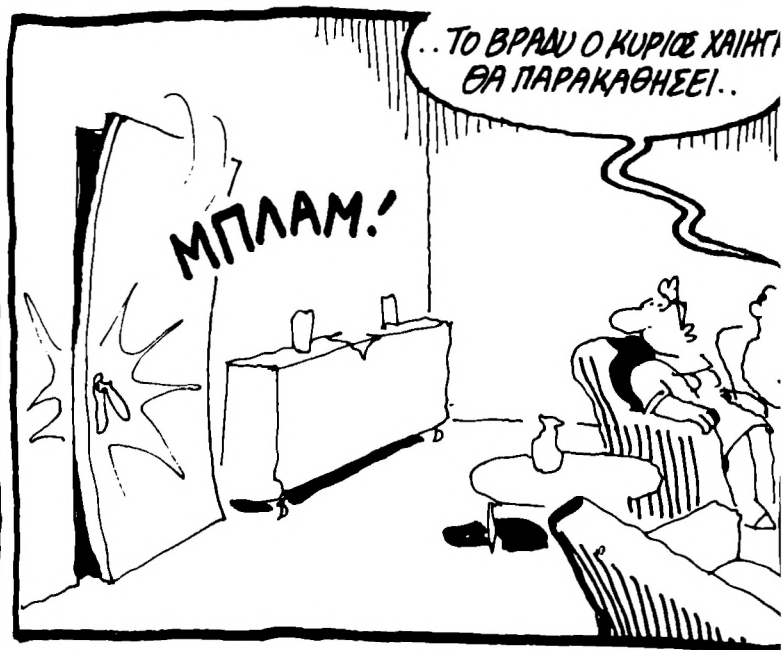
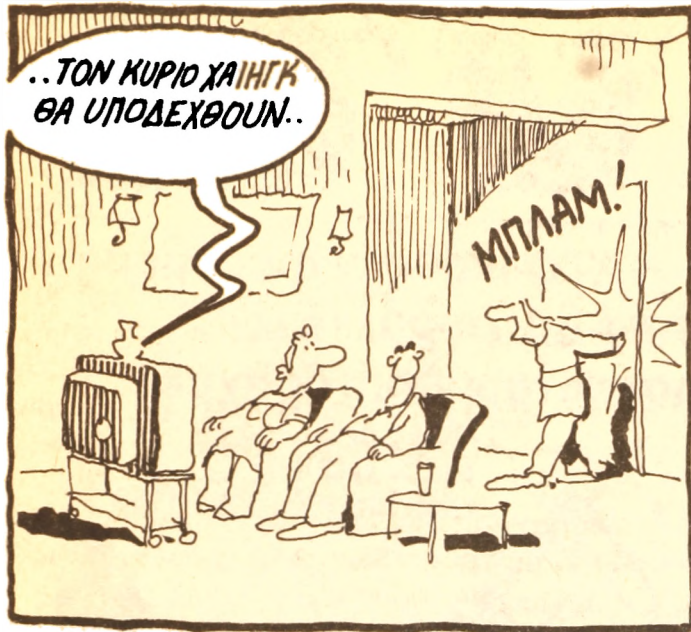
Απ' αυτή την άποψη η σιωπή υποδηλώνει μια ορισμένη συμπεριφορά και ίσως προδικάζει την πορεία των σχέσεων ΕΛΛΑΔΑΣ - ΝΑΤΟ. Τολμάμε να υποθέσουμε ότι αν τα στοιχεία είχαν δει το φως πριν τις 18 του Οκτώβρη, θα είχαν αξιοποιηθεί από μια μερίδα του Τύπου. Και από μια άλλη εξ ορισμού αντιαμερικάνικη αν τις σχετικές αποκαλύψεις έκανε κάποιο άλλο έντυπο αλλά όχι το ΑΝΤΙ.

ΘΕΤΙΚΟ ΒΗΜΑ

Το νομοσχέδιο για τις δυναταιριστικές οργανώσεις που κατέθεσε στη Βουλή, ο υπουργός Γεωργίας κ. Κ. Σημίτης, είναι θετικό βήμα για την ανάπτυξη και διεύρυνση του συνεταιριστικού κινήματος των αγροτών.

Είναι γεγονός ότι ως τώρα, το αγροτικό κίνημα δεν κατόρθωσε να δημιουργήσει προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες οι αγρότες θα συμμετείχαν ενεργά στη διαμόρφωση της αγροτικής πολιτικής. Η κυρίαρχη αντίληψη των αγροτοπατέρων, αλλά και οι παρεμβάσεις από την ΑΤΕ και το Υπουργείο Γεωργίας, είχαν επιπτώσεις στις προσπάθειες για τον εκδημοκρατισμό του συνεταιριστικού κινήματος.

Η πράξη, βέβαια, της ψήφισης του νομοσχεδίου δεν σημαίνει ότι αποτελεί και τη λύση για τα χρόνια προβλήματα του συνεταιριστικού κινήματος. Δημιουργεί όμως δυνατότητες, για να κατορθώσουν οι σύλλογοι των αγροτών να αναπτύξουν δραστηριότητες και να καλλιεργήσουν τους όρους για την ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος. Έτσι, μέσα στις νέες συνθήκες και με διαφορετική αντίληψη από εκείνη που μέχρι τώρα ήταν κυρίαρχη στην ΠΑΣΕΓΕΣ, ελπίζουμε οι ίδιοι οι αγρότες, να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για μια άλλη πορεία του συνεταιριστικού κινήματος.

Ο Τύπος και η ουρά του ψαριού

του Ν. Μητρόπουλου

Η ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ υποβαθμισμένη κοινωνική έρευνα στον τόπο δεν έχει επιτρέψει τη μελέτη του ελληνικού Τύπου ως φαινομένου οικονομικού, κοινωνικού, ιδεολογικού και πολιτικού. Όσα έχουν γραφτεί κατά καιρούς για τον Τύπο αποτελούν βέβαια μια αναφορά κοινωνιολογικού χαρακτήρα, αλλά στηρίζονται κυρίως στην εμπειρική σχέση των γραφόντων με τη λειτουργία του Τύπου — και τις συνέπειές της.

Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ αυτός έχει τη σκοπιμότητά του· θέλει να υπενθυμίσει ότι ένας από τους πιο αποφασιστικούς παράγοντες της δημόσιας ζωής, των πολιτικών διαδικασιών και της πολιτιστικής διεργασίας δεν αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα και αντικείμενο μελέτης. Η μόνη «ενεργητική» στάση του απλού πολίτη δηλαδή απέναντι στον Τύπο είναι ή να μην αγοράζει εφημερίδες ή να σταματήσει να αγοράζει κάποια και να προτιμήσει μιά άλλη.

ΟΤΑΝ λοιπόν μια δημόσια λειτουργία δεν είναι σαφής στην κοινή γνώμη και ανοιχτή στο δημόσιο έλεγχο, τότε, μύρια κακά ανθούν και λιγότερα καλά συμβαίνουν.

ΑΥΤΗ τη στιγμή πάντως, το πρόβλημα του Τύπου φαίνεται να μπαίνει σε μια νέα καμπή.

ΤΟ ΠΙΟ εντυπωσιακό στοιχείο είναι η δήλωση της κυβέρνησης ότι αρχίζει τη μελέτη και την προπαρασκευή ενός νέου νόμου περί Τύπου, που υπολογίζεται ότι θα είναι έτοιμος το φθινόπωρο. Στόχος του νέου νόμου (που θα αποτελεί «υπόδειγμα φιλελευθερισμού» σε διεθνές επίπεδο, κατά τη δήλωση του κυβερνητικού εκπροσώπου) είναι η εξασφάλιση της πλουραλιστικής λειτουργίας του Τύπου και η κατοχύρωσή του από διάφορες εξαρτήσεις (οικονομικές, κρατικές ή ακόμα και διεθνικές).

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ, όμως, η κυβέρνηση εξαγγείλει ότι κρίνεται αναγκαίος ο εις βάθος οικονομικός έλεγχος των εφημερίδων και πως δεν θα ξαναυπάρξει το φαινόμενο της αφειδούς κρατικής δανειοδότησης· στο εξής δάνεια θα παρέχονται μεν, αλλά με «αυστηρά τραπεζικά κριτήρια».

Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ όμως παρέμβαση δεν έρχεται «εν αιθρία». Συμπίπτει με μια ι-

διόρρυθμη όξυνση της «χρόνιας και δομικής» κρίσης στον Τύπο. Καταρχήν η γενική στασιμότητα των κυκλοφοριών και οι διαρκείς ανακατανομές έχουν οξύνει τον ανταγωνισμό ανάμεσα στις διάφορες επιχειρήσεις, με διπλό αποτέλεσμα: απ' τη μια προκαλείται μείωση της γενικής φερεγγυότητας όλων των εφημερίδων. Από την άλλη, ανακύπτει μεγάλη δυσκολία να δράσουν οι εκδότες ενιαία ως «Τραστ».

ΑΛΛΟ — μάλλον καινούριο φαινόμενο — είναι ο μειωμένος πολιτικός ρόλος των εφημερίδων. Με λίγα λόγια, όσο η πολιτική ζωή στηριζόταν σε ρευστούς θεσμούς και σε κόμματα - συνασπισμούς παραγόντων, ο Τύπος είχε δυο μεγάλα πλεονεκτήματα: αφενός επηρέαζε αποφασιστικά την κοινή γνώμη και ταυτόχρονα χειραγωγούσε κατάλληλα τους κομματικούς οπαδούς· αφετέρου — και λόγω του προηγούμενου πλεονεκτήματος — ρύθμιζε σε καθοριστικό βαθμό τις εσωκομματικές υποθέσεις, πριμοδοτώντας ανάλογα κάποιον από τους ηγετικούς παράγοντες εις βάρος άλλων.

ΤΩΡΑ όμως, και έχουν σταθεροποιηθεί σχετικά οι θεσμοί, ενώ, παράλληλα, η ύπαρξη καθαρά κομματικών εντύπων αλλά και πανελλαδικά οργανωμένων μαζικών κομμάτων δεν επιτρέπει την ανάπτυξη μιας άμεσης «σχέσης εξουσίας» εφημερίδων — κοινού — κομμάτων.

ΠΙΟ συγκεκριμένα, το ΠΑΣΟΚ όχι μόνο δεν στηρίχθηκε στα «συγκροτήματα του Τύπου» για να ανέβει στην κυβέρνηση, αλλά υποχρέωσε τα συγκροτήματα να υποστηρίξουν την πολιτική του για να μην πέσει η κυκλοφορία τους.

Ο ΙΔΙΟΣ συσχετισμός και επαυξημένος μάλιστα ισχύει και τώρα που το ΠΑΣΟΚ είναι κυβέρνηση και διαθέτει όχι μόνο πλήρη αυτοδυναμία (με τον χειρισμό της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου) αλλά και όλους τους μοχλούς ελέγχου που αρχίζουν από το κράτος, τη νομοθετική ευχέρεια και το τραπεζικό σύστημα μέχρι τις πολυποικίλες ευχέρειες που παρέχει γενικά η εξουσία.

ΟΧΙ ΑΠΛΑ λοιπόν δεν ισχύουν τα περί «νονών της αλλαγής» αλλά μάλλον είναι αντεστραμμένα· ο Τύπος τελεί υπό τη διακριτική ευχέρεια του ΠΑΣΟΚ και το ΠΑ-

ΣΟΚ φαίνεται να έχει τη διακριτικότητα να μην θέλει να ασκήσει τη δύναμή του παρά μόνο σε μια κατεύθυνση θεσμικής εξυγίανσης.

ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ επιβεβλημένη, μια και ο εκνευρισμός και η απώλεια του παραδοσιακού ρόλου των εφημερίδων προκαλεί ένα σπασμωδικό κλεφτοπόλεμο, που πραγματικά υποβαθμίζει την ποιότητα της δημόσιας ζωής. Αλληλοκαταγγελίες πλήθος (η «Μεσημβρινή» κατά του «Έθνους», το «Έθνος» κατά της «Ελευθεροτυπίας» σε συνασπισμό με το «ΡΙζοσπάστη», η «Αυριανή» εναντίον όλων, το «Βήμα» - «Νέα» με αριστοκρατική άνεση παρακολουθούν τον σπαραγμό των πληβείων και νεόπλουτων, αλλά με τρόπο βλέπουν να μειώνονται οι κυκλοφορίες τους).

ΠΛΗΘΑΙΝΟΥΝ επίσης οι στήλες «αλληλοκαρφωμάτων» σε «καθαρά» δημοσιογραφικά θέματα, ενώ, ανεπιτρεπτα, και οι δημοσιογράφοι παρωθούνται να ταχθούν στο πλευρό των εργοδοτών τους — και να αλληλοσπαραχθούν.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ δεν έχει κανένα λόγο να εμπλακεί στις διαμάχες των επιχειρήσεων του Τύπου. Και σκόπιμο θα ήταν οι δημοσιογράφοι να περιλάβουν και αυτή την παράμετρο στις αναζητήσεις τους για τη γενικότερη αναμόρφωση της ΕΣΗΕΑ.

ΚΑΠΟΥ όμως πρέπει να υπάρξουμε και εμείς — «το κοινό» — γιατί αναλογεί και εδώ ευθύνη για τη γενικότερη τάση «Αυριανοποίησης» του Τύπου. Πέρα από την αγοραστική αποχή υπάρχουν πολλοί άλλοι δρόμοι για μια ενεργότερη παρέμβαση των οργανωμένων τουλάχιστον κοινωνικών φορέων. Τη μέρα που κάθε πρόχειρο, στρεβλωτικό ή χυδαίο δημοσίευμα θα παίρνει την απάντησή του από τον αντίστοιχο κοινωνικό χώρο στον οποίο απευθύνεται — θα έχουν μπει οι βάσεις της εξυγίανσης «απ' τα κάτω», η αρχή δηλαδή του λαϊκού ελέγχου στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Το ψάρι δεν βρωμάει μόνο απ' το κεφάλι — πάντα...

□

**Βιβλία —
εκδόσεις**

«μαστορίδη»

**κλήμης μαστορίδης
μακεδονίας 57**

Τηλ: 845-882

**με τις καλύτερες τιμές
στη Θεσσαλονίκη**

Δύσκολες λύσεις, σε δύσκολους καιρούς

του Γιάννη Φλώρου

Το ΚΚΕ εσωτ. πραγματοποιεί αυτές τις μέρες το 3ο (11ο) συνέδριό-του, στην πιο κρίσιμη και αποφασιστική καμπή της ιστορικής-του πορείας. Ένα συνέδριο που πρέπει να διαμορφώσει ένα πλαίσιο θέσεων, οι οποίες να εξασφαλίζουν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για άσκηση πολιτικής στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και τις πολιτικές συνθήκες που δημιουργήσε η κυβερνητική αλλαγή. Η εκλογική συρρίκνωση αυτού του κόμματος δημιουργεί όμως και την ανάγκη κριτικής εκτίμησης της πορείας-του σε σχέση με το αν κατόρθωσε να προωθήσει τους στόχους και τις διακηρύξεις-του, όπως διαμορφώθηκαν από το 1968 ως τώρα. Κατά πόσο δηλαδή αξιοποίησε τις υποκειμενικές δυνατότητες και προπαρασκεύασε τις πολιτικές, ιδεολογικές και οργανωτικές προϋποθέσεις για μια νέα πορεία της ελληνικής Αριστεράς. Μια παρόμοια απόπειρα κριτικής, ωστόσο, προϋποθέτει μια τομή σε σχέση με τις επιλογές της ηγεσίας του ενιαίου ΚΚΕ, αλλά και του ίδιου του ΚΚΕ εσωτ. Γιατί και το τελευταίο ακολούθησε την «πεπατημένη» της λαθολογίας. Με αποτέλεσμα η αυτοκριτική που πραγματοποιήσε κατά καιρούς να αποτελεί δικαιολογία του πυρήνα της πολιτικής-του, μιας και τα λάθη συνήθως συγχωρούνται.

Οι επιλογές αυτού του συνεδρίου θα προσδιορίσουν, αρνητικά ή θετικά, σε σημαντικό βαθμό και την πορεία του ευρύτερου χώρου της ανανεωτικής Αριστεράς. Το ΚΚΕ εσωτ., αποτελώντας το μόνο οργανωμένο τμήμα αυτού του χώρου σήμερα, έχει μία επιπλέον ευθύνη — αν και αυτό δεν συνιστά απόσχιση ευθυνών από τους υπόλοιπους. Είναι γνωστοί άλλωστε οι εκλογικοί και άλλοι δεσμοί του ΚΚΕ εσωτ. με «ανένταχτους» αριστερούς, για τους οποίους αποτέλεσε προνομιακό τόπο συνάντησης σε εκλογικό επίπεδο, αλλά και σε άλλες συμπαρατάξεις.

Ο χαρακτήρας του συνεδρίου

Το συνέδριο συνοδεύθηκε με επιλογή ορισμένων νεωτερισμών όπως η συμμετοχή εξωκομματικών και η δυνατότητα εκλογής-τους μέχρι το τελικό σώμα, με δικαίωμα λόγου. Οι νεωτερισμοί αυτοί όμως δεν μπόρεσαν να διαφοροποιήσουν το συνέδριο από τυπική διαδικασία σε κανονικές συνθήκες, παρά τις υπαρκτές διαφορές από τα κλασικά συνέδρια του ΚΚΕ. Η επιλογή αυτή ακύρωσε τελικά τις προσπάθειες «ανοιγμάτων» σε ζωντανές και υπαρκτές δυνάμεις εκτός ΚΚΕ εσωτ. και στάθηκε αρνητικός παράγοντας — αν και διακηρύχθηκε η καλή πρόθεση — για την αρχή μιας πολιτικής διαδικασίας συζήτησης ουσιαστικών προβλημάτων. Δεν επέτρεψε όμως και στο ίδιο το κόμμα να δημιουργήσει προϋποθέσεις διαμόρφωσης θέσεων και απόψεων σε επιμέρους κοινωνικούς και μαζικούς χώρους, παρά μόνο μέσα

στα αυστηρά όρια της στενής-του επιρροής. Ωστόσο διαφορετικές απόψεις και αντιλήψεις, αντίθετες ή συμπληρωματικές σε ουσιαστικά και κρίσιμα προβλήματα υπάρχουν, (κύρια εκτός των στενών κομματικών επιρροών), οι οποίες άλλωστε έχουν ήδη εκφραστεί.

Οι «θέσεις» της ΚΕ

Το ΚΚΕ εσωτ. είχε διακηρύξει την ανανέωση και ενότητα του ελληνικού κομμουνιστικού κινήματος και ευρύτερα της Αριστεράς. Ταυτόχρονα, πάντα στις διακηρύξεις, έβαλε το πρόβλημα της δημιουργίας των όρων που θα έδιναν τις δυνατότητες στην Αριστερά να καταστήσει επίκαιρο το αίτημα του σοσιαλισμού, με πολιτικούς, κοινωνικούς και ιδεολογικούς όρους. Την διαμόρφωση δηλαδή των αναγκών προϋποθέσεων για την οργανική σύνθεση του συνασπισμού των κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων, οι οποίες θα μπορούσαν να στηρίξουν τις διαδικασίες του σοσιαλι-

στικού μετασχηματισμού της κοινωνίας-μας. Θεωρούσε επίσης, απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη της Αριστεράς την εφαρμογή μιας νέας πολιτικής, που θα έπρεπε να στηρίζεται στις αντιθέσεις της ελληνικής κοινωνίας, στην ταξική πάλη και να συνδέεται άμεσα με την ιδεολογία της Αριστεράς, το σοσιαλισμό. Μέχρι σήμερα πάντως, το ΚΚΕ εσωτ. δεν κατόρθωσε να υπηρετήσει αυτούς τους στόχους παρά τη θετική προσφορά-του σε αρκετά προβλήματα.

Οι «θέσεις» θίγουν πράγματι, κατ' αρχάς, αρκετά απ' αυτά τα προβλήματα. Συνολικά όμως δεν κατορθώνουν να τοποθετήσουν ένα πλαίσιο απαντήσεων σ' αυτά και να το συνδέσουν με τους νέους πολιτικούς όρους, έτσι ώστε να οριοθετείται με σαφήνεια το κόμμα από το ΚΚΕ και το ΠΑΣΟΚ και να προσδιορίζονται συγκεκριμένα, τα ιδιαίτερα ιδεολογικά και πολιτικά χαρακτηριστικά-του. Πράγμα που θα έδινε δυνατότητες στο ΚΚΕ εσωτ. να τοποθετηθεί με διαφορετικό, απ' ό,τι μέχρι σήμερα, τρόπο στην Αριστερά, αλλά και συνολικά στην πολιτική σκηνή. Στις «θέσεις» τα επώδυνα σημεία των διαφωνιών ξεπερ-

νιούνται με γενικές τοποθετήσεις και δεν γίνεται αποσαφήνιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει το κόμμα, έτσι ώστε να οδηγηθεί συνολικά στην συνειδητοποίηση και κατανόηση της κρισιμότητας των πολιτικών και θεωρητικών επιλογών στις οποίες επιβάλλεται να προχωρήσει. Βέβαια, κριτική σε λάθη αναπτύσσεται, όπως και γίνεται επανατοποθέτηση σε προβλήματα σαν αυτά του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και της ΕΑΔΕ, στα οποία μάλλον αποκλείεται η υπαναχώρηση. Γίνεται όμως με τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται και να δηλώνεται η, χωρίς κραδασμούς, συνέχεια από το προηγούμενο συνέδριο και να σηματοδοτείται μέσα σ' αυτά τα πλαίσια η «ομαλή» μετάβαση στις «καινούριες» κατευθύνσεις.

Οι διαφορετικές απόψεις

Τα βασικά προβλήματα που θα απασχολήσουν το συνέδριο φαίνεται να είναι δύο. Από τη μία η θέση του ΚΚΕ εσωτ. απέναντι στη νέα εξουσία και η στάση απέναντι στο ΠΑΣΟΚ. Από την άλλη η αποσαφήνιση της ιδεολογικής και πολιτικής φυσιογνωμίας του κόμματος καθώς και η κριτική για τη μέχρι τώρα πολιτική και ιδιαίτερα για τις καθοριστικές επιλογές της πορείας-του, με παράλληλη αναζήτηση των αιτιών που οδήγησαν στη σημερινή συρρίκνωση.

Με δεδομένο το «κεντρίστικο» πλαίσιο των «θέσεων» διαμορφώνονται απόψεις δυο κατηγοριών. Η πρώτη κατηγορία μπορεί να χαρακτηριστεί σαν «κριτική από τα δεξιά» και η δεύτερη ως «κριτική από τα αριστερά», χωρίς βέβαια αυτό να αποδίδει απόλυτα την πραγματικότητα για αρκετά από τα προβλήματα του ΚΚΕ εσωτ.

Στην πρώτη κατηγορία υπάρχει η άποψη του Λ. Κύρκου, που δεν ψήφισε τις «θέσεις», σχετικά με τα θέματα του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και της στάσης απέναντι στο ΚΚΕ και η οποία, βρίσκει σ' αυτά τα σημεία τη μεγάλη πλειοψηφία των μελών του κόμματος και της νεολαίας αντίθετη. Ο ίδιος διαφοροποιείται επίσης στις εκτιμήσεις για τη σημερινή κατάσταση. Οι απόψεις-του εδώ βασίζονται στη θέση ότι «πρέπει να παλαίψουμε χέρι - χέρι με τις γνήσιες σοσιαλιστικές δυνάμεις του ΠΑΣΟΚ για να υπερνικήσουμε ταλαντεύσεις ή υπαναχωρήσεις. Και να ενισχύσουμε την αντικειμενική διαδικασία που οδηγεί στο βάθεμα και διεύρυνση της αλλαγής». Η εκτίμηση αυτή σε συνδυασμό με τη θέση για «αποτυχία του αστικού εκσυγχρονισμού» επειδή «καταπολεμήθηκε από ένα μεγάλο τμήμα της αστικής τάξης» επαναφέρουν με νέα αντίληψη τη βασική λογική της ΕΑΔΕ, που συμπληρώνεται και από μία — όχι «ανοιχτή» πάντως — εκτίμηση ότι δεν έχουν εκλείψει οι απειλές για τη δημοκρατική ομαλότητα. Η άποψη του Λ. Κύρκου πάντως, όσο και αν διαφωνεί

κανείς μαζί-της, δεν μπορεί παρά να αναγνωρισθεί σαν ολοκληρωμένη στο σύνολο σχεδόν των προτάσεων-της.

Υπάρχουν ακόμη αρκετά στελέχη όπως ο Σ. Καράς, Λ. Τζεφρώνης, Τ. Τρίκας κ.ά., που, ενώ στα σημεία για τον «υπαρκτό σοσιαλισμό» και τις σχέσεις με το ΚΚΕ διαφωνούν με το Λ. Κύρκο, δεν συμφωνούν και ασκούν κριτική στις «θέσεις» για την εσωτερική κατάσταση και το ΠΑΣΟΚ. Ο πρώτος μάλιστα ασκεί κριτική για εγκατάλειψη της θέσης για «δημοκρατική αλληλεγγύη» που περιείχε η απόφαση της Κ.Ε. αμέσως μετά τις εκλογές. Για το ΠΑΣΟΚ έχουν διαφορετικές εκτιμήσεις και άλλα στελέχη, (οι Κ. Φιλίνης, Α. Διαμαντόπουλος, Φ. Κουβέλης κ.ά.) όπως φάνηκε στην ανοιχτή συζήτηση στην Πάντειο. Μερικές από τις απόψεις αυτές βρίσκουν πολλά μέλη και στελέχη αντίθετα, γιατί εκτιμούν ότι τυχόν υιοθέτησή-τους, «αναγκάζει» το κόμμα να γίνει «συμπληρωματική» δύναμη στο ΠΑΣΟΚ, να έχει δηλαδή ρόλο ανάλογο με την ΕΔΑ.

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκει η άποψη του Α. Μπριλλάκη καθώς και πολλών στελεχών του κόμματος και του Ρήγα. Ο πρώτος, που στο προηγούμενο συνέδριο δεν είχε εκλεγεί στην ΚΕ, διαφοροποιείται τόσο από την άποψη του Λ. Κύρκου όσο και από τις «θέσεις». Η άποψη Μπριλλάκη επισημαίνει ότι, οι πραγματικές αιτίες της συρρίκνωσης του ΚΚΕ εσωτ. πρέπει να εντοπισθούν σε τρία πεδία, στις απαιτήσεις των οποίων, το κόμμα δεν ανταποκρίθηκε. Στο πεδίο της πολιτικής γραμμής, της οριοθέτησης στο χώρο της Αριστεράς και της κομματικής οικοδόμησης. Θεωρεί ότι σ' αυτά εκδηλώθηκαν «ευρύτερου χαρακτήρα λαθεμένες επιλογές της ηγεσίας του ΚΚΕ εσωτ.», οι οποίες «σε κρίσιμες καμπές της ιστορικής-του διαδρομής σφράγισαν αρνητικά τη συνολική-του φυσιογνωμία». Θέτει επίσης το ζήτημα της ιδιαιτερότητας του ΚΚΕ εσωτ. για το οποίο απαιτούνται «σαφείς οριοθετήσεις έναντι του ΚΚΕ και του ΚΚΣΕ», τονίζοντας ότι πρέπει «να προβάλλονται οι ειδοποιές διαφορές-μας με τις ιδεολογικοπολιτικές αντιλήψεις και την πρακτική της σοσιαλδημοκρατίας, όπως εκφράζονται ιδιόμορφα από το ΠΑΣΟΚ και άλλες πολιτικές δυνάμεις». Για τη σημερινή κατάσταση υποστηρίζει ότι «μόνο στο βαθμό που θα προωθούνται οι διαδικασίες για την διαμόρφωση των υποκειμενικών προϋποθέσεων που σήμερα απουσιάζουν, θα γίνεται δυνατό να αποκτούν μια άλλη διάσταση οι δυνατότητες που προσφέρει η κυβερνητική αλλαγή». Να ξεμπλοκάρουν δηλαδή και «να ενεργοποιούνται οι αριστερές δυνάμεις του ΠΑΣΟΚ» γιατί «όσο παραμένουν ζητούμενα οι τέτοιες προϋποθέσεις, η κυβερνητική αλλαγή κινδυνεύει να εξαντληθεί σ' ένα διορθωτικό μεταρρυθμισμό». Οι απόψεις αυτές, στις μέχρι τώρα προσυνεδριακές διαδικασίες, αποτέλεσαν σημεία συσπείρωσης αρκετών μελών και στελεχών. Από αποτελέσματα πάντως ψηφοφοριών που έγιναν γνωστά, στην Α' Αθηνών 50% είναι υπέρ των θέσεων, 29% κατά και 21% λευκά, ενώ σε οργανώσεις

όπως των εργαζομένων και Κοινή Ωφέλεια, Επιστημόνων κ.ά. από τις πιο ζωντανές του κόμματος τα αρνητικά και τα λευκά αποτελούν συντριπτική πλειοψηφία, πράγμα που δείχνει την αντίθεση πολλών μελών του κόμματος σε βελτιωτικές προτάσεις και την επιμονή-τους σε ποιοτικές αλλαγές, θέσεις που προβάλλονται από τη δεύτερη κατηγορία απόψεων. Το ίδιο φαίνεται και από ψηφοφορίες στο Ρήγα Αθήνας, σε αρκετές οργανώσεις της Θεσσαλονίκης και τον Πειραιά.

Σε αρκετά σημεία όμως, όλες οι προηγούμενες απόψεις παρά τις σημαντικές και βαθύτατες διαφορές μεταξύ-τους, έχουν κοινά στον πυρήνα των αντιλήψεών-τους για την Αριστερά, την ανανέωση και την πορεία προς το σοσιαλισμό. Πρέπει να επισημανθεί ακόμη η έκφραση από μέλη, αντιρρήσεων σε θεωρητικές επιλογές εκτός από τις πολιτικές. Η αμφισβήτηση αυτή αν συνδυαστεί και με τις παραπάνω απόψεις αποτελεί ενδεικτικό σημείο των στοιχείων που συνθέτουν την κρίση όχι μόνο του ΚΚΕ εσωτ. αλλά του συνόλου της παραδοσιακής Αριστεράς. Τα γεγονότα π.χ. στην Πολωνία δημιουργούν μια σειρά προβλήματα τα οποία παραμένουν άλυτα και ξεπερνούν τα όρια των απόψεων από το μέχρι σήμερα διάλογο των ηγετικών παραδοσιακών στελεχών του ΚΚΕ εσωτ.

Η ηγεσία του ΚΚΕ εσωτ.

Στη σημερινή ΚΕ του ΚΚΕ εσωτ. μετέχουν 60 μέλη. Από αυτούς 33 είναι διανοούμενοι (μηχανικοί, δικηγόροι, δημοσιογράφοι, οικονομολόγοι, αρχιτέκτονες, εκπαιδευτικοί), 9 ελεύθεροι επαγγελματίες, 11 εργαζόμενοι και 7 επαγγελματικά στελέχη. Από τα μέλη, 2 είναι παλιά ηγετικά στελέχη του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και 7 μετέχουν σε όργανα τοπικής αυτοδιοίκησης και εργατικές ενώσεις.

Για την ανανέωση της ηγεσίας δεν είναι καθαρές οι επιλογές που πρόκειται να γίνουν. Διαφαίνονται πάντως δυο απόψεις. Η μία υποστηρίζει την ανάγκη ανανέωσης της ηγεσίας με νέα στην ηλικία στελέχη, θέση που θέλει να αποφύγει σοβαρές ποιοτικές μετατοπίσεις και επιδιώκει τη διαφύλαξη των απόψεων, αντιλήψεων και ισορροπιών που υπάρχουν και διαμορφώθηκαν στο κόμμα και στην ΚΕ. Η άλλη, χωρίς να έχει ολοκληρωθεί, θεωρεί ότι η ανανέωση πρέπει να είναι ουσιαστική ριζική και ποιοτικά διάφορη. Επιθυμεί να υπογραμμίσει την ανάγκη συλλογικότητας στο ηγετικό επίπεδο, στην έκφραση των διαφορετικών απόψεων και θέλει να τονίσει το μεταβατικό χαρακτήρα της νέας ηγεσίας. Προτείνει έτσι, εκτός από τη διεύρυνση του σημερινού εκτελεστικού Γραφείου και συνεπώς τη μετατροπή-του σε επιτελικό όργανο της πολιτικής του κόμματος, τη λειτουργία συλλογικής γραμματείας η οποία θα έχει τα καθήκοντα του σημερινού Γραμματέα. Το τελευταίο σημαίνει ότι ο Γραμματέας δεν θα είναι της ΚΕ όπως τώρα, αλλά της γραμματείας. Η άποψη αυτή θεωρεί ότι η πρόταση αυτή έχει ποιοτικά χαρακτηριστικά διαφορετικά

από τη σημερινή λειτουργία της καθοδήγησης και δηλώνει μ' αυτό τον τρόπο το μεταβατικό χαρακτήρα της νέας ηγεσίας και τη θέληση του κόμματος για ποιοτικές μεταβολές και όχι βελτιωτικές προτάσεις.

Μετατοπίσεις και...

ο γνωστός δρόμος

Απ' ό,τι δείχνουν οι προσυνεδριακές διαδικασίες το συνέδριο του ΚΚΕ εσωτ. δεν φαίνεται ότι θα πραγματοποιήσει τέτοιες τομές που θα του επιτρέψουν να δημιουργήσει μια νέα κατάσταση στο χώρο της Αριστεράς αλλά και ευρύτερα στην πολιτική ζωή. Θα προχωρήσει βέβαια σε αρκετές αλλαγές μεταβατικού όμως χαρακτήρα και ενδεχομένως να μην καταλήξει σε αποφάσεις σε όλα τα θέματα που τέθηκαν προσυνεδριακά από τις «θέσεις». Στα κρίσιμα προβλήματα ωστόσο του συνεδρίου, οι επιλογές που θα αποφασισθούν θα καθορίσουν σε σημαντικό βαθμό και ίσως κρίνουν και το μέλλον του ΚΚΕ εσωτ.

Θα κατορθώσει άραγε το Συνέδριο να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις οι οποίες θα επιτρέψουν στο ΚΚΕ εσωτ. να επανατοποθετηθεί στην Αριστερά; Να απευθυνθεί δηλαδή με διαφορετικούς όρους από ό,τι μέχρι τώρα στην Αριστερά, στους κομμουνιστές, στους εργαζόμενους και στα νέα κοινωνικά κινήματα. Και να κατορθώσει έτσι τόσο στο συνέδριο, όσο και μετά να προχωρήσει στην επανατοποθέτησή-του στην πολιτική ζωή του τόπου, στις νέες πολιτικές εξελίξεις, στα μεγάλα και μικρά κοινωνικά προβλήματα. Γιατί όποια μετατόπιση γίνει, όσο παραμένει εγκλωβισμένη στα μέχρι τώρα πλαίσια, θα αναγκάσει πάλι το ΚΚΕ εσωτ. να μείνει στην πολυφωνία των μονολόγων-του, το «καλό» κόμμα, «σύμβουλος» της αλλαγής και «αριστερό» άλλοθι του ΚΚΕ.

Για το ΚΚΕ εσωτ. ενδεχομένως να μην υπάρχει η πολυτέλεια μιας ακόμη δοκιμής. Θα κρίνεται καθημερινά και αρκετά αυστηρότερα από ό,τι στο παρελθόν. Το παράδοξο σήμερα ίσως να είναι, ό,τι κράτησε αυστηρά για τον εαυτό-του το πρόνομο να αποφασίσει για την τύχη και το μέλλον-του. Οι επιλογές του συνεδρίου φαίνεται να ακολουθούν το γνωστό δρόμο των μετατοπίσεων. Έτσι μια από τις προϋποθέσεις για την ποιοτική αλλαγή της παράταξης της «Ανανεωτικής» Αριστεράς παραπέμπεται στο μέλλον. Τουλάχιστον η παράδοση μέχρι τώρα μας έχει «διδάξει» για την αισιοδοξία.

«Και το μέλλον αόρατον...»

του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Προσπάθησα να διαβάσω με έντονη περιέργεια τα προσυνεδριακά κείμενα που δημοσιεύτηκαν μέχρι τώρα στην «Αυγή» κι έξω από μια εξαίρεση (άρθρο Αιμ. Ζαχαρέα στις 18/3/82) ένωσα βαθύτατη πλήξη, ως να διάβαζα κείμενα μεσαιωνικών μοναχών: φρασεολογική ρητορεία για ν' αποφευχθεί η συγκεκριμένη ανάλυση. Στην περίπτωση αυτού του Συνεδρίου, η ανάλυση δεν μπορούσε να είναι άλλη από: η πορεία του εργατικού κινήματος στη χώρα-μας και διεθνώς, η κρίση αλλά και οι μεταλλαγές κι ανελίξεις του καπιταλισμού, η βαθιά κι αξεπέραστη κρίση του υπαρκτού, δηλ. του ολοκληρωτικού, σοσιαλισμού, οι αλλαγές στην ταξική διαστρωμάτωση της χώρας και το πρόβλημα της εξουσίας, οι δυνατότητες ενός δρόμου για το σοσιαλισμό πέρα από τα κανδιανά δίκρανα της σοσιαλδημοκρατίας και της λενινο-σταλινικής παραφθοράς του μαρξισμού, κι υποβίβασής-του σε ιδεολογική κάλυψη μιας παν-κρατικής μονοκομματικής απολυταρχίας. Υπήρξε, βέβαια, ένα σύντομο αλλά εξαιρετα αναλυτικό άρθρο, που δεν δημοσιεύτηκε όμως στην «Αυγή», αλλά στο «Αντί»¹.

Προσωπικά αναρωτιόμουν με τη «συζήτηση» στην «Αυγή»: πώς είναι δυνατόν ένα κόμμα που διακρίνεται για την ποιότητα του στελεχιακού-του δυναμικού που εκφράζεται με απόλυτη ελευθερία σε διάφορες εκδόσεις, που εμφανίζεται με επιτυχία σε δημόσιες συζητήσεις, σεμινάρια, πολιτιστικές γιορτές, επιστημονικά συνέδρια, ωραία και σημαντικά βιβλία (έξω, βέβαια, από την πληκτική ΚΟΘΕΠ), ένα κόμμα που μιλάει για ανανέωση, και που θα έπρεπε να καλεί για συσπείρωση τους ανένταχτους αριστερούς σοσιαλιστές (όπως τους κάλεσε και για εκλογική υποστήριξη), πώς είναι δυνατό να παράγει μια τόσο χαμηλού επιπέδου, με βερμπαλιστικές κενότητες, προσυνεδριακή συζήτηση; Μπλοκάρισμα στο επίπεδο της κομματικής-του λειτουργίας και της ανάδειξης της ηγεσίας-του; Αποθάρρυνση ή ηθελημένη σιωπή του μεγαλύτερου μέρους του στελεχιακού-του δυναμικού και των διανοούμενων-του, που θα μπορούσαν να παρουσιάσουν αναλύσεις κάτω από ένα πραγματικά κριτικό πνεύμα; Τότε γιατί οι διανοούμενοι αυτοί παραμένουν σ' αυτό το κόμμα, αν η προσυνεδριακή «συζήτηση» δεν τους αφορά, κι αν γίνεται μόνο και μόνο για να δείχτει ότι γίνεται συζήτηση, όπως γινότανε και γίνεται με όλα τα κομμουνιστικά κόμματα, ακόμα και τα πιο δογματικά και σταλινικά; Η φτώχεια, η αναλυτική κενότητα αυτής της προσυνεδριακής «συζήτησης», αποκαλύπτοντας έμμεσα ορισμένες δομές και ορισμένες νοοτροπίες στο κόμμα αυτό, δεν προαναγγέλει ότι καμιά ουσιαστική ανανέωση δεν μπορεί να προέλθει από αυτό το Συνέδριο, ενός κόμματος, που θα είχε σημαντικό ρόλο να παίξει στους αγώνες για ένα σοσιαλιστικό μετασχηματισμό, με διατήρηση όλων των ατομικών και πολιτικών ελευθεριών, για τον αυτοδιαχειριζόμενο και αντι-ολοκληρωτικό σοσιαλισμό;

Αλλά για να υπάρξει ένας σοβαρός προβληματισμός πάνω στο καίριο αυτό πρόβλημα του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού με δημοκρατία, δεν φτάνουν κάποιες αόριστες επικλήσεις του «σοσιαλισμού με δημοκρατία» ή κάποιες αναφορές σε κάτι που δεν υπάρχει ενιαία συγκροτημένο όπως ο «ευρωκομμουνισμός», ή μερικές βολές εναντίον του «δογματικού» ΚΚΕ (όταν μάλιστα στο παρελθόν η «Αυγή» έχει γράψει υμνητικά ρεπορτάζ για τη Βόρειο Κορέα, την Κίνα, τη Ρουμανία, το Βιετνάμ κτλ.). Χρειάζεται μια άλλη αντι-αυταρχική ανάγνωση, μια άλλου είδους αναφορά στην ιστορία του εργατικού κινήματος².

Χρειάζεται μια αποκατάσταση του προβληματισμού πάνω στην επανάσταση, στην εξουσία, στο ρόλο των ταξικών κι εθνικών ανταγωνισμών, στην αντίθεση ανάμεσα στην κοινωνία των πολιτών και το Κράτος, στην αποκατάσταση του πολιτικού (στοιχείου) απέναντι στις χιλιαστικού και μεσαιωνικού τύπου διαβεβαιώσεις για την τέλεια κοινωνία, που άνοιξαν το δρόμο στον παν-κρατικό ολοκληρωτισμό, απέναντι στη λενινιστική «προσαρμογή» του μαρξισμού και στη σταλινική παραφθορά-του. Πότε θα ληφθεί υ-

πόψη, από τα «ανανεωτικά» κομμουνιστικά κόμματα, ότι η ιστορία του εργατικού κινήματος, του σοσιαλισμού και των συνδικαλιστικών αγώνων, δεν αρχίζει το 1917 αλλά το 1810; Πότε δεν θα φοβούνται να πούνε τα πράγματα με τ' όνομά-τους, όσον αφορά τα σοβιετικά καθεστώτα, και να μη βρίσκουν καμιά δικαιολογία για τον ολοκληρωτικό χαρακτήρα αυτών των καθεστώτων, που δεν έχουν καμιά σχέση με το σοσιαλισμό (όπως έκανε με αφορμή το πολωνικό ο Μπερλίγκουερ, κι όπως δεν έκανε στις «Σκέψεις-του για το πολωνικό» ο Λ. Κύρκος); Πότε θα τολμήσει το ΚΚΕ εσωτ. να μιλήσει, με βάση το ιστορικό υλικό που ήρθε στο φως τα τελευταία χρόνια και τα βιβλία που γράφτηκαν, για την μπολσεβικοποίηση και την πλήρη εξάρτηση του ελληνικού κομμουνιστικού κινήματος, που το οδήγησαν στα εγκληματικά λάθη, στην ήττα, στην καταστροφή του ελληνικού εργατικού κινήματος, σ' έναν άσκοπο και με τεράστιο κόστος για τον τόπο, Εμφύλιο Πόλεμο;³.

Μεγάλο μέρος στην προσυνεδριακή «συζήτηση» παίρνει το θέμα του τίτλου του κόμματος αυτού — που δεν είναι, βέβαια, δευτερεύον θέμα. Κι εκεί θαυμάζει κανείς την ανανεωτική ορμή των συζητητών: κανένας δεν τολμάει να προτείνει αντικατάσταση της λέξης «κομμουνιστικό» με τη λέξη «σοσιαλιστικό», κι αυτοί που προτείνουν «αλλαγή» του τίτλου μένουν στο «Ελληνικό Κομμουνιστικό Κόμμα» (αν και στους περισσότερους είναι τόσο έντονος ο κομματικός πατριωτισμός, ώστε ούτε αυτό δεν θέλουν!). Για σοσιαλισμό με δημοκρατία μιλάει το ΚΚΕ εσωτ., δηλαδή με νέους σοσιαλιστικούς θεσμούς, που δεν μπορεί να είναι παρά: η αυτοδιαχείριση, τα εργατικά συμβούλια, η αυτονομία των συνδικάτων, ο πολυκομματισμός, η μη μετατροπή του μαρξισμού σε μοναδική επίσημη κρατική ιδεολογία, ο αποκεντρωμένος προγραμματισμός, η ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών με περιορισμό (αν όχι κατάργηση) του κράτους, ο εμπλουτισμός και η ουσιαστικοποίηση όλων των ατομικών ελευθεριών που καταχτήθηκαν με τον πολιτικό φιλελευθερισμό και το αστικό καθεστώς· αυτά περιγράφουν το σοσιαλιστικό όραμα, που παραμένει ελπίδα χιλιάδων κι εκατομμυρίων εργαζομένων. Αντίθετα, η κομμουνιστική πραγματικότητα συνδέθηκε με τις παραμορφωτικές λενινιστικές οργανωτικές αρχές, με την άποψη της φωτισμένης μειοψηφίας που φέρνει απέξω τη συνείδηση στο προλεταριάτο, με τη μετατροπή της «δικτατορίας του προλεταριάτου» σε μονοκομματικό ολοκληρωτικού χαρακτήρα κράτος και σε κυριαρχία μιας προνομιούχου «νομενκλατούρας» ως απόλυτου και ανεξέλεγκτου — μέχρι βαθιών γεραμάτων, όπως οι παλιοί αυτοκράτορες — νομέα της εξουσίας, στη δημιουργία μέσω της σταλινικής τρομοκρατίας, όχι μόνο των ολοκληρωτικών σοβιετικών κοινωνιών, αλλά και της ολοκληρωτικής νοοτροπίας σ' ολόκληρο το κομμουνιστικό κίνημα, μέσω του στρατιωτικής φύσης δημοκρατικού συγκεντρωτισμού. Αλλά και πέρα απ' αυτό: ποιος μπορεί σήμερα να δεχτεί το όραμα μιας κομμουνιστικής κοινωνίας «χωρίς αντιθέσεις», με απόλυτη ομοιογένεια βάσει μιας μοναδικής ιδεολογίας, χωρίς οργάνωση αντι-εξουσιών απέναντι στην κυβερνούσα κάστα, μιας κοινωνίας ισοπεδωμένης, (αυτο) λογοκρινόμενης κι απόλυτα ελεγχόμενης, που θυμίζει, βέβαια, τον Όργουελ κι όχι τον Μάρξ;

Πώς τότε να εξηγήσουμε τη σχιζοφρένεια των μελών, των ηγετικών και άλλων στελεχών του ΚΚΕ εσωτ., που ενώ μιλάνε και επιδιώκουν να συσπειρώσουν ανθρώπους γύρω από το σοσιαλιστικό όραμα, επιμένουν σε μια ονομασία, που εκφράζει μια πραγματικότητα ανατρεπτική και ριζικά αντιθετική του σοσιαλιστικού οράματος; Γιατί να ζητάνε — και μάλιστα σε συνεχή αντιμαχία με το «δογματικό» ΚΚΕ — τη δικαίωση ως «κομμουνιστές», ενώ αγωνίζονται — όπως λένε — για το δημοκρατικό σοσιαλισμό; Για να εμφανίζονται κι αυτοί ως κληρονόμοι της Αντίστασης και των ελληνικών εργατικών αγώνων (ενώ το έκανε αυτό, και δίκαια, το ΠΑΣΟΚ, χωρίς καμιά καπηλεία, γιατί αλλιώς θα δεχόμαστε ότι υπάρχουν «νονοί» και μοναδικοί κληρονόμοι των εργατικών αγώνων);

νων και του σοσιαλιστικού κινήματος); Γιατί δεν τολμάει το ΚΚΕ εσωτ. να ασκήσει ριζική και ολοκληρωτική κριτική στην ιστορία του ΚΚΕ, και στις ευθύνες-του για τις ήττες του ελληνικού αριστερού και προοδευτικού κινήματος και κυρίως για τον Εμφύλιο; Αφού θέλουν δέσιμο με την παράδοση, γιατί κανείς από τους παρεμβαίνοντες στη «συζήτηση» δεν αναφέρθηκε στο ΣΕΚΕ (το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας) που προϋπήρξε — έστω και για λίγο — του ΚΚΕ, για να ζητήσει τη συνέχισή-του, με αναβίωση του τίτλου-του; Άγνοια ή φόβος της ιστορίας; Ως τότε από το ΚΚΕ εσωτ. η στείρα αντιπαράθεση στο «δογματικό» ΚΚΕ;

Θά 'λεγε κανείς ότι ακόμα και στην κριτική-του στο ΠΑΣΟΚ, το ΚΚΕ εσωτ. κατατρέχεται από την ιδέα μήπως «ξεπεραστεί» από το «δογματικό» ΚΚΕ, ενώ τα οράματά-τους για τη σοσιαλιστική κοινωνία είναι (ή θα έπρεπε να είναι) τελείως διαφορετικά, κι άρα διαφορετική η εκτίμηση των όσων θετικών πραγματοποιεί το ΠΑΣΟΚ για ν' ανοίξει ομαλά και δημοκρατικά ο δρόμος και για μια σοσιαλιστική κοινωνία, καθώς και η επισήμανση των αδυναμιών-του, που μειώνουν ή και αναιρούν τη λαϊκή συναίνεση, κι όχι για να επωφεληθεί κανείς απ' αυτές (προτείνοντας όμως τί;) όπως επιδιώκει το «δογματικό» ΚΚΕ. Όταν το ΚΚΕ εσωτ. κάνει κριτική στο ΠΑΣΟΚ ότι δεν προωθεί τη ρήξη με την εργοδοτική ολιγαρχία, θα έπρεπε να είχε να μας προτείνει ολοκληρωμένη ανάλυση, πέρα από βερμπαλιστικές γενικόλογιες για το πώς αυτό θα μπορούσε να γίνει με αποφυγή ανωμαλίας, και με απόλυτη προσήλωση στους δημοκρατικούς θεσμούς, στα πλαίσια της συγκεκριμένης διάταξης των κοινωνικών δυνάμεων στη χώρα-μας σήμερα. Υπάρχει τέτοια συγκεκριμένη ανάλυση; Υπάρχει ολοκληρωμένη πρόταση για τις διαρθρωτικές εκείνες μεταβολές και την κοινωνική δυναμική, που πέρα από τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού καπιταλισμού (έργο ήδη θετικό καθαυτό), προωθούν το άνοιγμα του δρόμου της μετάβασης στο σοσιαλισμό, και σε ποιο σοσιαλισμό, με τί είδους οργάνωση της παραγωγής και της κατανάλωσης, και τί είδους πολιτικούς θεσμούς; Γιατί όλ' αυτά δεν εμφανίζονται ως προβληματισμοί στην προσυνηδριακή «συζήτηση»;

Ας μου επιτραπεί να κλείσω το παρόν άρθρο μ' ένα απόσπασμα από ένα απαντητικό-μου άρθρο στο άρθρο του φίλου Θ. Πάγκαλου στο «ΑΝΤΙ» της 25/9/81, που δεν μπόρεσε να δημοσιευτεί στο «ΑΝΤΙ» και δημοσιεύτηκε στην «Αυγή» της 10/10/81. (Στο άρθρο εκείνο συμφωνούσα με τον Θ. Πάγκαλο, ότι το ΠΑΣΟΚ είναι αριστερό κι όχι αστικό κόμμα, όπως το θέλουν οι ιεράρχες του ΚΚΕ κι ορισμένοι από τους ιεράρχες του ΚΚΕ εσωτ., γιατί αλλιώς θα έπρεπε να δεχτούμε ότι υπάρχουν ιδιοκτήτες της σοσιαλιστικής ιδέας — πράγμα απαράδεκτο, για μένα τουλάχιστο. Αλλά διαφωνούσα στην ισοπεδωτική εξίσωση που έκανε ο Θ. Πάγκαλος ανάμεσα στα δύο ΚΚ, ενώ εκ των υστέρων διαπιστώνει κανείς, ότι την εξίσωση αυτή δεν την καταπολεμάνε τα ίδια τα στελέχη του ΚΚΕ εσωτ., μια που διεκδικούν να κρατάνε κι αυτοί τα κομμουνιστικά λάβαρα). Έγραφα, λοιπόν, μεταξύ άλλων στο προεκλογικό εκείνο άρθρο:

«Ούτε, λοιπόν, η σοσιαλιστική πρόταση του ΠΑΣΟΚ είναι ξεκάθαρη, ούτε οι δυσκολίες και τα εμπόδια της μεταβατικής περιόδου (εννοούσα: προς το σοσιαλισμό) δείχνονται καθαρά, για να χαλυβδωθούν αύριο αυτοί που το ψήφισαν, στη διαδικασία της ρήξης με το κατεστημένο πλέγμα εξουσίας, ούτε η κατάλληλη ιδεολογική επεξεργασία έχει γίνει, πέρα από τα συνθήματα, ούτε η κατάλληλη οργανωτική δομή δημιουργήθηκε ώστε ν' αντιμετωπιστούν με δημοκρατικά μέσα τόσο οι δυσκολίες της εξουσίας, όσο και η λυσσώδης αντίδραση του αμαγάλματος της κοινοβουλευτικής Δεξιάς και της φασίζουσας ακροδεξιάς: πέρα από τις εμετικές επιθέσεις των δημοσιογραφικών οργάνων της άκρας Δεξιάς εναντίον του ΠΑΣΟΚ και του αρχηγού-του, εύκολο θα είναι αύριο ν' απεργήσουν οι ιδιοκτήτες των φορτηγών αυτοκινήτων και να κατέβουν οι νοικοκυρές στο δρόμο χτυπώντας τις κατσαρόλες... Οι προοδευτικές και σοσιαλιστικές δυνάμεις που θα μείνουν τότε συσπειρωμένες γύρω από το ΠΑΣΟΚ — αν θέλει, βέβαια, να μείνει πιστό στις επαγγελίες-του — όταν οι απογοητευμένοι ψηφοφόροι-του θα το εγκαταλείπουν (και θα είναι πολλοί οι απογοητευμένοι, αν θελήσει να πραγματοποιήσει τις επαγγελίες-του για αναδιάρθρωση της παραγωγικής δομής και για κοινωνική ανάπτυξη), όπως θα το εγκαταλείπουν βυρσοδομώντας και οι διάφοροι οππορτουνιστές που δηλώνουν τώρα ΠΑΣΟΚ⁴, θ' αποτελούν τη μόνη εγγύηση, για να μπορέσει να προχωρήσει η χώρα, με δημοκρατικές διαδικασίες στο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό. Κι εδώ έρχεται η

διάκριση που πρέπει να γίνει, και που ανοίκει δεν κάνει ο Θ. Πάγκαλος, ανάμεσα στο ΚΚΕ και στο ΚΚΕ εσωτ. ακολουθώντας σ' αυτό έναν ορισμένο στραβισμό του ΠΑΣΟΚ, που μιλώντας για σοσιαλισμό, αποφεύγει να καταδικάσει ανοιχτά και ξεκάθαρα το ολοκληρωτικό πρότυπο του υπαρκτού σοσιαλισμού, ν' αναφερθεί σ' ολόκληρη την ιστορία του παγκόσμιου εργατικού κινήματος και τις δημοκρατικές-του επιδιώξεις, με ηγέτες βαθύτατα προσηλωμένους στη δημοκρατία, το σχίσμα που δημιούργησε ανάμεσα στο δημοκρατικό και τον ολοκληρωτικό σοσιαλισμό η Ρωσική Επανάσταση, την τεράστια διαστροφή του σοσιαλισμού που αποτέλεσε ο σταλινισμός, την απόρριψη της δικτατορίας πάνω στο προλεταριάτο, που ασκεί το Κόμμα — Κράτος, την ανάγκη να βρεθεί ένας τρίτος σοσιαλιστικός δρόμος ανάμεσα στη σταλινική διαστροφή και στο σοσιαλδημοκρατικό συμβιβασμό, την ανάγκη να επαναπροσδιοριστεί η Επανάσταση, και η μεθόδευση της πάλης για το σοσιαλισμό⁵.

Καμιά λοιπόν δυνατότητα συνεργασίας και συνειρέσεως δεν μπορεί να υπάρχει αύριο ανάμεσα στο ΚΚΕ και στο ΠΑΣΟΚ, γιατί τα οράματά-τους για το σοσιαλισμό είναι τελείως αντίθετα, δεδομένου ότι το ΚΚΕ προβάλλει ως πρότυπο το σοβιετικό πρότυπο του μονοκομματικού, ολοκληρωτικού, γραφειοκρατικού σοσιαλισμού, με εξαφάνιση της κοινωνίας των πολιτών υπέρ του πανίσχυρου Κράτους (σε αντίθεση με ό,τι ο ίδιος ο Μαρξ ζητούσε για το σοσιαλισμό). Απόδειξη αυτού είναι η αδυναμία συνεργασίας στη Γαλλία ανάμεσα στο ΣΚ και το ΚΚ, παρά μόνο, όταν το τελευταίο όχι μόνο προσχώρησε άλλοτε στον Ευρωκομμουνισμό, αλλά συντρίφτηκε πρόσφατα εκλογικά όταν γύρισε στη σταλινική του νοοτροπία και τακτική, κι άλλαξε τις θέσεις-του για το Αφγανιστάν, την Πολωνία και τους πυραύλους SS-20, προκειμένου να μπει στην κυβέρνηση, όταν πια το ΣΚΓ είχε εξασφαλίσει την αυτόνομη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Το ΚΚΕ θα είναι αύριο ο πιο σκληρός αντίπαλος του ΠΑΣΟΚ, και θα επιδιώκει να επωφεληθεί από την αποτυχία-του — αφού έτσι κι αλλιώς δεν θα μπορέσει να φτάσει το 17%, που θα του επέτρεπε να εκβιάζει και να πιέζει ο ΠΑΣΟΚ προς την «πραγματική αλλαγή» (αλήθεια, ποιά είναι η πραγματική αλλαγή, το σοβιετικό πρότυπο;).

Στην 14ετή ιστορία-του το ΚΚΕ εσωτ. φοβήθηκε και την τόλμη (την πολιτική τόλμη, γιατί η φυσική τόλμη δεν έλειπε από τα μέλη-του στο παρελθόν σε φυλακές κι εξορίες) και την ελευθερία — κι αυτό εκεί που ήταν δέσμιο παλαιοκομμουνιστικών νοσταλγιών κι αναστολών. Συνεργάστηκε εκλογικά το 1974 με το «δογματικό» ΚΚΕ, διάλυσε τη «Συμμαχία», που καθυστερημένα συστάθηκε, το 1977, έδωσε με σταλινικό τρόπο τους νεολαίους της Β' Πανελλαδικής, δημιούργησε δίπλα στην ΕΛΕΜΕΠ γραφείο για να την ελέγχει κομματικά, άνοιξε σελίδες ελεύθερης έκφρασης στην «Αυγή» για να τις κλείσει αρκετά γρήγορα, παρακολούθησε τα «νέα κινήματα», αλλά δεν ενστερνίστηκε απόλυτα τη δυναμική-τους, θεώρησε ως μεγάλες νίκες, επιβεβαιωτικές της πολιτικής-του γραμμής, το ποσοστό που πήρε για το Ευρωκοινοβούλιο ή στις φοιτητικές εκλογές — ενώ αυτές οι δύο επιτυχίες είναι πρόσκληση για άνοιγμα, για έξοδο από το σεχταρισμό και από τη μονομανία της «κομμουνιστικής ανανέωσης», λες κι αυτό να είναι το καίριο θέμα που απασχολεί τους εργαζόμενους και τις απέραντες μάζες των προοδευτικών ανθρώπων. Ίσως αυτό το Συνεδριό-τους να ήταν μια ευκαιρία για ριζικές αναθεωρήσεις και για ευρύτατα ανοίγματα. Η «συζήτηση» η προσυνηδριακή δεν δείχνει ότι κάτι τέτοιο ετοιμάζεται. Μήπως το να μείνουν μια σέκτα «καλών» κομμουνιστών τους ενδιαφέρει, τελικά, περισσότερο από το να γίνουν φορείς ενός κινήματος που θα συντείνει κι αυτό στο ν' ανοίξει ο δρόμος για έναν αντι-αυταρχικό, αυτοδιαχειριζόμενο, δημοκρατικό σοσιαλισμό;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Άλκη Τζαφέρου «Προσυνηδριακά προβλήματα και αναζητήσεις» πρόκειται για ψευδώνυμο, κι είναι κι αυτό χαρακτηριστικό.
2. Όπως π.χ. φαίνεται στο βιβλίο των Υβόν Μπουρντέ και Αλέν Γκιγιέρμ «Αγώνες για την Αυτοδιαχείριση», έκδοση Ανδρομέδα, στο βιβλίο του Φερνάντο Κλαουντίν «Η Κρίση του Παγκόσμιου Κομμουνιστικού Κινήματος», 2 τόμοι, έκδοση Γράμματα, στο βιβλίο του Πιέρ Ροζανβάλόν «Αυτοδιαχείριση: το Μέλλον του Σοσιαλισμού», έκδοση Ανδρομέδα.
3. Ακόμα κι ο Α. Μπριλλάκης στο κατά τ' άλλα ενδιαφέρον βιβλίο-του «Το Ελληνικό Κομμουνιστικό Κίνημα» αφιερώνει τρεις σελίδες μόνο στις περιόδους 1918-24, 1924-31, 1931-40!
4. Είναι περιττό να τονιστεί η διεισδυτική παρατηρητικότητα των σκίτσων του Ι. Ιωάννου στο «Αντί».
5. Στην ύπαιθρο, κυρίως, διαπιστώνει κανείς τον θαυμασμό στον αυταρχικό σοσιαλισμό και στο σοβιετικό πρότυπο από τους ψηφοφόρους του ΠΑΣΟΚ.

Κύπρος: Δραματικές εξελίξεις Του Πλουτή Σέρβα

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΔΗΚΟ-ΑΚΕΛ στην Κύπρο για τις προεδρικές εκλογές του επόμενου Φλεβάρη, η γνωστή δήλωση της ελληνικής κυβέρνησης και η επίθεση ΚΚΕ-ΑΚΕΛ εναντίον της έδωσαν νέες διαστάσεις στις σχέσεις Αθηνών-Λευκωσίας αλλά και στις ίδιες τις πολιτικές εξελίξεις στην Κύπρο. Βέβαια ακόμη δεν είναι ευκρινείς οι μετέπειτα εξελίξεις του Κυπριακού, ούτε και προβλεπτές οι επιπτώσεις των τελευταίων γεγονότων.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ εξελίξεις αφήνουν μετέωρη, σε βασικές πλευρές-της, την κοινή γραμμή Παπανδρέου-Κυπριανού.

ΣΑΝ ΩΡΟΛΟΓΙΑΚΗ βόμβα, έγιναν γνωστές «οι θέσεις του μίνιμου προγράμματος συνεργασίας ΔΗΚΟ-ΑΚΕΛ», που είχαν δημοσιευθεί στις 22 Απριλίου, με στόχο τις Προεδρικές εκλογές, που είναι καθορισμένες για τις 8... Φεβρουαρίου του 1983. Ήταν η βόμβα που, από καιρό, σε στεγανούς θαλάμους, αυτά τα δύο ανομοιογενή κόμματα «κατασκεύασαν» για να τη χρησιμοποιήσουν ενάντια στους εκατέρωθεν αντιπάλους-τους. Ήταν το αποτέλεσμα μιας παράλογης κοινοπραξίας που, αν και ορισμένοι την υποψιάζονταν, οι πολλοί δεν την ανέμεναν, εφόσον τα δύο κόμματα ήταν και αυτά αντίπαλα, με πολλές σκληρές διαμάχες στο πρόσφατο παρελθόν. Αλλά, ας ξεκινήσουμε από παλιότερες καταστάσεις, που οδήγησαν στην τελευταία ανέλιξη του τραγικού κυπριακού προβλήματος.

ΑΝΑΜΦΙΒΟΛΑ όλοι έχουν κουραστεί μέσα στον ατέρμονα διάλογο των ενδοκοινοτικών διαπραγματεύσεων, που σε χρονικές διαστάσεις συναγωνίζονται, το παλιό «Ανατολικό Ζήτημα», του τέλους του περασμένου αιώνα και το περίφημο «Αρχιεπισκοπικό» που παίδευε την Κύπρο κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Για δεκαοκτώ, τώρα, χρόνια παρατείνονται αυτές οι συνομιλίες — δέκα πριν από την τουρκική εισβολή και άλλα οκτώ μετά απ' αυτήν.

ΥΠΑΡΧΕΙ στην Κύπρο εκείνη η ισχυρή πολιτική παράταξη, που κατά καιρούς, ιδιαίτερα με το στόμα του Αντρέα Ζιαρτίδη, διακηρύσσει: «Εμείς δεν κουραζόμαστε, όσα χρόνια κι αν περάσουν. Προτιμάμε το σημειωτόν, εμμένοντας στο διάλογο. Τον προτιμάμε, από οποιαδήποτε άλλη τακτική». Όμως, δεν μπορεί παρά και αυτή η παράταξη, όσο και αν δεν το ομολογεί, να αισθάνεται την κούραση, σαν αντίκτυπο της δυσανασχέτησης που προκαλείται στη λαϊκή βάση από τη στασιμότητα, στη διάρκεια της οποίας οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι.

ΕΙΝΑΙ γι' αυτό που ο πρώτος τη τάξει, ο Εζεκίας Παπαϊωάννου, επηρεαζόμενος απ' αυτή τη δυσφορία, αποτόλμησε, πριν δυο χρόνια, να πει στο Εθνικό Συμβούλιο: «Ας κάνουμε ένα τολμηρό βήμα προς τα πίσω για να συναντήσουμε τις απόψεις των Τούρκων». Κι αυτό, όταν, από την εποχή του Μακαρίου πολλά βήματα έγιναν προς τα πίσω, έτσι ώστε σήμερα να έχουν εξαντληθεί όλα τα περιθώρια των υποχωρήσεων.

Η ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ τρία-τέσσερα χρόνια, η Μόσχα, πρόβαλε τη διεθνοποίηση του Κυπριακού. Τότε όλοι οι αδέσμευτοι, στην Κύπρο και στον έξω κόσμο, ανάπνευσαν. Και χειροκρότησαν. Μόνο οι Τούρκοι συνέχισαν τις αντιδράσεις-τους. Και οι νατοϊκά προσκείμενοι δεν βρήκαν τρόπο να αντιδράσουν φανερά. Στο μεταξύ οι ηγετικές νατοϊκές δυνάμεις εκμεταλλευόμενες τους παραπέρα περισπασμούς, που μέσα σ' αυτούς είχε εμπλακεί το Κρεμλίνο (καθώς και τις ευγενείς διαθέσεις-του, μήπως δυσανεστήσει την Άγκυρα) τα κατάφεραν (χωρίς έκδηλες αντιδράσεις) να οδηγήσουν τη «σοβιετική» διεθνοποίηση στην ακινησία. Σ' αυτό ιδιαίτερα βοήθησαν οι Κυβερνήσεις της ελληνικής Δεξιάς (Καραμανλής — Ράλλης), με την επιρροή που εξασκούσαν στον Κύπριο Πρόεδρο και το Κυπριακό κατεστημένο.

Ο ΚΟΥΡΤ Βαλντχάιμ, όντας πάντα κάτω από δυτική επιρροή εύκολα κατόρθωσε, όχι μόνο να απονεκρώσει τη διεθνοποίηση (εφόσον αυτή αύξανε τις μετοχές της Μόσχας), αλλά και ν' αποδυ-

Πράγμα που δημιουργεί επιπλέον δυσχέρειες στις πρωτοβουλίες σε διεθνές επίπεδο αλλά και στις σχέσεις της ελληνικής κυβέρνησης με τον Κύπριο Πρόεδρο. Οι εξελίξεις του Κυπριακού ωστόσο δεν αποκλείεται να είναι περισσότερο ουσιαστικές και να γίνουν πιο πολύπλοκες από ό,τι δείχνουν μέχρι σήμερα τα γεγονότα.

ΤΟ ΑΡΘΡΟ του Πλουτή Σέρβα που δημοσιεύει σήμερα το ΑΝΤΙ θίγει και επισημαίνει προβλήματα που δημιουργούνται στο Κυπριακό και αναφέρεται σε ορισμένες πλευρές της κρίσης του Κυπριακού προβλήματος.

ναμώσει, ως το σημείο του πλήρους παραμερισμού, εκείνη την ιστορική απόφασή της 1ης Νοεμβρίου 1979 του ΟΗΕ. Όλοι θυμούνται ότι αυτή η απόφαση προνοούσε τη ρωμαλέα λύση του Κυπριακού, με επιβολή κυρώσεων στην Τουρκία, εφόσον, ως τις 30 Μαρτίου 1980, οι ενδοκοινοτικές συνομιλίες, κάτω από την αιγίδα του ΓΓ του ΟΗΕ, δεν θα κατέληγαν σε θετικό αποτέλεσμα.

ΕΚΤΟΤΕ, το Κρεμλίνο, με αρκετούς άλλους πονοκεφάλους (Αφγανικό, Μεσανατολικό, Ιρανικό, Πολωνικό, και τώρα Νοτιοαμερικανικό) δεν ξαναπρόβαλε τη διεθνοποίηση. Και, ας σημειωθεί, ότι από το Μάη του 1980, η Μόσχα συνεχώς αναβάλλει την απάντησή-της στις συνεχείς αιτήσεις του Κύπριου Προέδρου, για ακρόαση, με διαφανές το αίτημα για συμπαράσταση, πάνω στη βάση της διεθνοποίησης.

ΣΤΟ μεταξύ, το σκηνικό ριζικά άλλαξε. Ο Παπανδρέου, αμέσως με την ανάληψη της εξουσίας, διακηρύττει ότι το Κυπριακό είναι το πρώτιστο εθνικό θέμα, που απαιτεί άμεση προσοχή. Συναντιέται, τάχιστα, με όλους τους αρχηγούς των Κυπριακών Κομμάτων. Πυκνώνει τις διαβουλεύσεις-του με τον Κύπριο Πρόεδρο. Ενεργεί διπλωματικά, γι' αυτό το σκοπό στην Ευρώπη. Κατορθώνει να κινήσει το ενδιαφέρον του Βίλλυ Μπραντ, που έρχεται στην Κύπρο. Εκεί συναντιέται με όλους τους Κύπριους ηγέτες (Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους). Προσφωνεί την Κυπριακή Βουλή και δυσανεστή τον Ραούφ Ντενκτάς, γιατί δε θέλησε, να εμφανιστεί στη δική-του «Βουλή». Ταυτόχρονα ο Γκουεγιάρ, με αρετές εντίμου διπλωμάτη διαδέχεται τον Βαλντχάιμ.

ΜΕΤΑ την επιστροφή του Βίλλυ Μπραντ, ο Παπανδρέου πηγαίνει στην Κύπρο. Ήταν η πρώτη επίσκεψη Έλληνα πρωθυπουργού στο μαχόμενο νησί. Η παλλαϊκή υποδοχή έφτασε στα ύψη των συγκεντρώσεων μετά την επιστροφή του Μακαρίου, ύστερα από το πραξικόπημα και την εισβολή. Από όλους τους Κύπριους πολιτικούς αρχηγούς και τους άλλους, εκκλησιαστικούς και λαϊκούς παράγοντες, εκδηλώθηκε η ευγνωμοσύνη για τις τολμηρές πρωτοβουλίες του Έλληνα Πρωθυπουργού. Με όλες τις πολιτικές ηγεσίες συναντήθηκε και σε ιδιαίτερες συσκέψεις συζήτησε. Και, αποκρυσταλλώθηκε η «γενική γραμμή», δηλαδή, ότι «Ο ενδοκοινοτικός διάλογος δεν πρέπει να διακοπεί, εφόσον θα παρουσιάζονται σημεία θετικής προόδου. Αν όμως θα συνεχιζόταν η στασιμότητα, τότε η πορεία προς τη διεθνοποίηση θα έπρεπε να αποτελέσει την εναλλακτική λύση». Έγινε ακόμη γνωστό, ότι ο Πρωθυπουργός, αναχωρώντας από την Κύπρο, άφησε, στις ιδιαίτερες αποχαιρετιστήριες συναντήσεις με τον κάθε πολιτικό αρχηγό, την ίδια επιταγή: «Στο εθνικό θέμα να παραμένετε πάντα ενωμένοι, και, συνεχώς, να σφυρηλατείτε το παλλαϊκό απελευθερωτικό μέτωπο».

ΛΙΓΕΣ μέρες μετά την επιστροφή του πρωθυπουργού, ο Κύπριος Πρόεδρος ξαναεπισκέπτεται την Αθήνα. Στο Καστρί, οι δύο ηγέτες, επεξεργάζονται τη γραμμή πορείας του κ. Κυπριανού στη Δυτική Ευρώπη, όπου στη Ρώμη θα συναντούσε το Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ κ. Γκουεγιάρ και στη Βόννη τον Πρόεδρο της Παγκόσμιας Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας κ. Βίλλυ Μπραντ. Το ταξίδι κρίθηκε από κάθε άποψη και από τον ίδιο τον Κύπριο Πρόεδρο καρποφόρο. Όπως, αργότερα έγραφε στο συνομιλητή κ. Γ. Ιωαννίδη είχε διαπιστώσει ότι «ο ΓΓ του ΟΗΕ αποφάσισε να επισπεύσει τον ενδοκυπριακό διάλογο και τη συζήτηση των πιο βασικών θεμάτων, για να διαπιστωθεί επί τέλους αν υπάρχει ενδε-

χόμενο προόδου ή όχι, και όσον αφορά το Βίλλυ Μπραντ, αυτός ήταν διατεθειμένος, στην περίπτωση που δεν θα διαπιστωνόταν πρόοδος, να προχωρήσει σε διαβουλεύσεις για τη σύγκλιση διεθνούς διάσκεψης. Όλα ήταν καθαρά και ομόφωνα και ο ελληνικός Τύπος είχε στρατευθεί σ' αυτή τη γραμμή.

Η ΑΠΡΟΣΔΟΚΗΤΗ ΚΡΙΣΗ

ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ήταν η δημιουργία κλίματος πανεθνικής αισιοδοξίας, έστω και συγκρατημένης. Όλοι ανέμεναν ότι ο Κύπριος Πρόεδρος, αμέσως, μετά την επιστροφή-του, θα συγκαλούσε το Εθνικό Συμβούλιο, θα προέβαινε σε πλήρη έκθεση για τις διαβουλεύσεις-του. Και θα έθετε σαν ύψιστο καθήκον μπροστά σ' όλα τα κόμματα να καταβάλουν κάθε προσπάθεια για την αξιοποίηση των επιτευγμάτων. Μόνο άφρονες θα αποτολμούσαν να συνεχίσουν τις προηγούμενες θλιβερές διεργασίες και τις αντιδικίες-τους.

ΠΡΕΠΕΙ εδώ σαν παρένθεση να αναφερθεί ότι, πολύ πριν από την επίσκεψη του Έλληνα Πρωθυπουργού στην Κύπρο, οι εκατέρωθεν διαβουλεύσεις για τις... «επερχόμενες» προεδρικές εκλογές διεξαγόταν εντατικά σε στεγανούς χώρους. Ο αρχιεπίσκοπος Κύπρου, αγωνιούσε να συμπήξει «Ιερή αντικομμουνιστική συμμαχία» από τα δεξιά και κεντροδεξιά κόμματα, ενώ το ΔΗΚΟ και το ΑΚΕΛ προσπαθούσαν, παρά τους διαφορετικούς προσανατολισμούς-τους, να φτάσουν σε ένα σύμφωνο κοινοπραξίας, με βάση την επανεκλογή του κ. Κυπριανού στο Προεδρικό αξίωμα.

ΔΥΟ μόνο μέρες μετά την επιστροφή του Κύπριου Προέδρου, επίσημα αναγγέλθηκαν «οι θέσεις του μίνιμουμ προγράμματος συνεργασίας ΔΗΚΟ-ΑΚΕΛ», που ανάτρεπε κάθε επιβαλλόμενη διεργασία, για συσπείρωση όλων των κομμάτων, με βάση τη νέα κατάσταση. Ταυτόχρονα το ΔΗΣΥ του Γλαύκου Κληρίδη, μαζί με όλα τα αντιτιθέμενα στον Κύπριο Πρόεδρο μικρά κόμματα, κατέβαλαν κάθε προσπάθεια ν' αποσπάσουν τον Ιωαννίδη από τη θέση του συνομιλητή, με προοπτική να τον εμφανίσουν σαν «υπερκομματικό υποψήφιο».

ΕΝΑ φάσμα, αήθους και ουσιαστικά αντικυπριακής σύστασης, επαίσχυντα είχε ήδη προδιαγραφεί, θέτοντας τορπίλλες, και από τις δύο πλευρές, ενάντια σ' όλες τις προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης, όχι μόνο για διεθνοποίηση, αλλά και για κάθε προσπάθεια, να βγει το Κυπριακό από τη στασιμότητα και να απαλλαγεί η Κύπρος από την ολοκλήρωση της τουρκικής εισβολής, που κρέμεται πάντα σα δαμόκλεια σπάθη πάνω από το Νησί.

ΑΠΡΟΚΑΛΥΠΤΗ ήταν τώρα η ανηθικότητα των κομμάτων. Η δεξιά (δυστυχώς με επικεφαλής την Εκκλησία) υπέτασσε το εθνικό συμφέρο, στα ταξικά-της συμφέροντα. Έβλεπε στην κοινοπραξία των δύο κομμάτων, τον άμεσο κίνδυνο μιας απόλυτης κυριαρχίας του ΑΚΕΛ, με υποταγμένο τον αδύναμο πρόεδρο κάτω από τα κελεύσματά-του. Μπροστά σ' αυτό το ενδεχόμενο, είχε παύσει να βλέπει τον προερχόμενο από την Άγκυρα κίνδυνο, που για δεκάδες τώρα χρόνια, ορθώνεται μπροστά στον κυπριακό λαό. Να συντριβούν τα σχέδια του ΑΚΕΛ, κι ας πάει να καταστραφεί όλη η Κύπρος. Αυτό έγινε το πιστεύω της Δεξιάς. Και, γι' αυτό, κήρυξε γενική επιστράτευση. Όχι μόνο των δυνάμεών-της στην Κύπρο, αλλά και όλων των δυνάμεών-της στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικές γι' αυτή την τραγική κατάσταση, είναι και οι εξάρσεις, σ' αυτό το εφταήμερο των ακροδεξιών αθηναϊκών εφημερίδων.

ΠΟΥ το παλιό ΑΚΕΛ, που πολλοί εδώ, στην Ελλάδα, το εκτιμούσαν για την πραότητα-του, τη μετριοπάθεια και τη σύνεσή-του; Λογικά, εκτιμώντας τις νέες εξελίξεις, μέσα στα πλαίσια της διεθνοποίησης, προς την οποία πάντα πρόσβλεπε και συνθηματολογούσε, η Ακελική Ηγεσία, όφειλε να πει στον παθιασμένο για την

Προεδρία Κυπριανού: ας βάλουμε άμεσα τέρμα στις διαβουλεύσεις-μας. Τώρα επείγει η καθολική συσπείρωση. Ας λησμονηθούν οι Προεδρικές εκλογές. Δεν είναι του παρόντος. Τώρα, όλοι ας συμπαταχθούμε. Κι όποιος αποτολμήσει να μην συμπαταχθεί, ας τον στιγματίσουμε σαν εθνικό εχθρό.

ΙΣΩΣ να προβληθεί σαν δικαιολογία αυτής της αδιανόητης μυοπίας, το γεγονός ότι η σημαία της διεθνοποίησης περνούσε τώρα από τα χέρια της Μόσχας στα χέρια της Δυτικής Ευρώπης, και συγκεκριμένα στα χέρια του Βίλλυ Μπραντ. Όμως, αυτή η δικαιολογία δεν μπορεί να σταθεί. Θέμα ουσίας ήταν, είναι και παραμένει η διεθνοποίηση και όφειλε να διακηρύξει: ας ενθαρρύνουμε τώρα το Βίλλυ Μπραντ να κινήσει την υπόθεση της διεθνοποίησης. Ας κινηθούν τα λυμνάζοντα, βουρκωμένα ύδατα προς αυτή την κατεύθυνση και τότε θα έχουμε κάθε ευκαιρία να πούμε το βαρύ-μας λόγο, για ν' αποφευχθεί η μετάθεση της λύσης προς τα κέντρα του ΝΑΤΟ. Κι ακόμη, θα μπορούσε, η Ακελική Ηγεσία να βρει τον τρόπο-της, ώστε και το Κρεμλίνο, αν είναι συνεπές να πάρει μέρος στη διαδικασία της διεθνοποίησης.

ΗΤΑΝ ευτύχημα, που η Ελληνική Κυβέρνηση, έσπευσε να αντιδράσει, με τη δήλωση του κυβερνητικού εκπροσώπου, που ούτε αυτός ο Αβέρωφ τόλμησε να μην υποστηρίξει. Ήταν, επίσης, ευτύχημα, που ο Κύπριος Πρόεδρος, έσπευσε να υποταχθεί σ' αυτή την επιταγή, όσο φοβερά κι αν ταλαντεύθηκε μέσα στο ολίσθημά-του, όποιες κι αν είναι οι τωρινές σκοπιμότητές-του.

ΟΜΩΣ, η κρίση δυστυχώς δεν έχει ακόμη περάσει. Και όπως χθες (3 Μαΐου) δήλωσε ο κ. Β. Λυσσαρίδης «βρισκόμαστε μπροστά σε δραματικές εξελίξεις». Διότι, αν ο Κύπριος Πρόεδρος αναγκάστηκε να υποτάξει τις «Προεδρικές φιλοδοξίες-του μπροστά στην επιταγή της λογικής, η Ακελική Ηγεσία εξακολουθεί να παραπαίει. Είναι, ήδη, γνωστό, ότι την προηγούμενη της υποταγής του Κυπριανού, είχε αποτολμήσει να διακηρύξει (στις 30 Απριλίου) ότι «η δήλωση του εκπροσώπου της ελληνικής κυβέρνησης θυμίζει τις γνωστές επεμβάσεις άλλων κυβερνήσεων της Αθήνας που οδήγησαν την Κύπρο στην τραγωδία που βρίσκεται σήμερα. Μ' αυτή την ενέργειά-του ο εκπρόσωπος της ελληνικής κυβέρνησης ευθυγραμμίζεται πλήρως με τη στάση του δυτικού ιμπεριαλιστικού παράγοντα, του Ντενκτάς και της Κυπριακής ακροδεξιάς, που επέδειξαν την εχθρότητά-τους προς την επιτευχθείσα δημοκρατική συνεργασία». Υπογραμμίζοντας ότι «... δεν αναγνωρίζουμε σε οποιαδήποτε άλλη κυβέρνηση το δικαίωμα να αναμειγνύεται στα εσωτερικά-μας» και συμπληρώνοντας: «μήπως η κυβέρνηση Παπανδρέου θέλει τη λύση της εσωτερικής πτυχής του Κυπριακού από τους αμερικανούς, και στα πλαίσια του ΝΑΤΟ;». Και την επομένη της υποταγής του Κυπριανού, πρόσθεσε: «Δεχόμαστε τη συμπάραταξη, αλλά αποκρούουμε την επέμβαση της ελληνικής κυβέρνησης». Παρόμοιες, με τις δηλώσεις της Ακελικής Ηγεσίας, είναι και οι δηλώσεις της ηγεσίας του ΚΚΕ.

ΠΡΕΠΕΙ να έχει δίκιο ο κ. Λυσσαρίδης όταν υπογραμμίζει ότι «βρισκόμαστε μπροστά σε δραματικές εξελίξεις» πιθανόν και μεταξύ των «συνεργαζόμενων κομμάτων». Διότι, ενώ οι στιγνές και ανήκουστες δηλώσεις του ΑΚΕΛ, παρατέθηκαν πιο πάνω, ο κ. Κυπριανού, κάνοντας στροφή 180 μοιρών, έχει ήδη δηλώσει ότι «ουδεμία έστω και η παραμικρή αλλαγή στη γραμμή-μου δεν πρόκειται να παρατηρηθεί, αν δεν υπάρχει από κοινού συμφωνία μετά της ελληνικής κυβέρνησης». Προς τα πού, λοιπόν, το πάνε οι ηγέτες του ΑΚΕΛ;

ΟΛΟΙ ευχόμαστε και ελπίζουμε (και μαζί με μας, φυσικά, και ο κ. Λυσσαρίδης) να αποφευχθούν οι παραπέρα δραματικές εξελίξεις.

□

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Ο 15ος τόμος του «ΑΝΤΙ»

β' εξάμηνο 1981 (τχ. 181 - 195)

Το «ΑΝΤΙ» σε τόμους — ένα πολύτιμο απόκτημα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ

Γκέρχαρτ Τσβέρεντς

κεφάλι

**και
κοιλιά**

ή ιστορία ενός έργατη
που έμπλεξε
μέ τους διανοούμενους

Μυθιστόρημα

J. D. Salinger

Ο φύλακας στη σίκαλη

*Κυκλοφορεί
έντομα:*

J. D. Salinger

**FRANNY
AND
ZOOEY**

Κοινωνική Ασφάλιση και Νόμος 825/78

του Ορέστη Χατζηβασιλείου
προέδρου της ΓΣΕΕ

Αναμφισβήτητα ο Νόμος 825, υπήρξε και είναι ένας θεμελιακός νόμος για τη βελτίωση των συντάξεων, την αναγνώριση προϋπηρεσίας και την εφαρμογή της 35ετίας των ασφαλισμένων του ΙΚΑ.

Η νέα Διοίκηση της ΓΣΕΕ με υπόμνημα που υπέβαλε στην Υπουργό Κοινωνικών Υπηρεσιών στις 27 Φεβρουαρίου 1982 μεταξύ άλλων τόνισε την ανάγκη βελτίωσης του νόμου 825 με τις πιο κάτω συγκεκριμένες προτάσεις:

1. Την αναγνώριση στην ασφάλιση, του χρόνου της κληρωτής στρατιωτικής θητείας. Όπως είναι γνωστό οι εργαζόμενοι με σχέση εργασίας δημοσίου δικαίου στο Δημόσιο Τομέα, αναγνωρίζουν σαν χρόνο στην ασφάλιση τη στρατιωτική θητεία. Στοιχειώδης λοιπόν αρχή ασφαλιστικής δικαιοσύνης, υπαγορεύει την αναγνώριση αυτού του χρόνου και στον ιδιωτικό τομέα και για τη στοιχειοθέτηση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος και για την προσαύξηση της σύνταξης.

2. Τη βελτίωση του θεσμού των 10.500 ημερομισθίων (35ετίας), που ο νόμος 825/78 στο άρθρο 10 καθιερώνει το δικαίωμα συνταξιοδότησης λόγω γήρατος στο 58ο έτος της ηλικίας του ασφαλισμένου ή στο 56ο με μειωμένη σύνταξη. Το αίτημα της ΓΣΕΕ είναι η 35ετία (10.500 ημερομισθία) να εφαρμόζεται χωρίως όριο ηλικίας και στις ημέρες ασφαλίσεως να συνυπολογίζεται κάθε πραγματικός ή πλασματικός χρόνος (ασφαλίσεως).

3. Εξομοίωση των συνταξιοδοτικών προϋποθέσεων των φορέων κυρίας και επικουρικής ασφάλισης. Το αίτημα αυτό στηρίζεται στο γεγονός, ότι υπάρχουν ασφαλισμένοι που ενώ πληρούν τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης και παίρνουν σύνταξη από τον φορέα κυρίας ασφάλισης, δεν δύνανται να συνταξιοδοτηθούν από το Επικουρικό-τούς Ταμείο γιατί προβλέπει μεγαλύτερη ηλικία για συνταξιοδότηση, και

4. Καθολική επικουρική ασφάλιση για όλους τους εργαζόμενους της χώρας-μας. Διότι παρά την ίδρυση του «Ταμείου Επικουρικής Ασφαλίσεως Μισθωτών», με τον νόμο 997/79, οι προϋποθέσεις υπαγωγής σε αυτό το Ταμείο, όχι μόνον είναι χρονοβόρες, γραφειοκρατικές και οικονομικά ασύμφορες, αλλά τελικά δεν ικανοποιούν το αίτημα των εργαζομένων για αυτοδίκαιη ασφάλιση σε αυτό.

Νίκος Μπυβλίου 82.

Άρα η θέση της ΓΣΕΕ πάνω στο Νόμο 825/78 είναι καθαρή και κρυστάλλινη. Όχι μόνο υποστηρίζει τη σταθερή ύπαρξή-του, αλλά έχει ζητήσει από τις πρώτες ημέρες της θητείας-της, τη βελτίωσή-του.

Μετά όμως από την αύξηση των κατωτάτων ορίων στους μισθούς και ημερομίσθια από 1.1.1982 σε ποσοστό 32,7% ετέθη στη ΓΣΕΕ από το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών το ερώτημα, εάν δέχεται μια φθίνουσα κλίμακα των ποσοστών αύξησης.

Η ΓΣΕΕ με αίσθημα ευθύνης και αφού πήρε και τις θέσεις των δύο μεγάλων συνταξιοδικών Ομοσπονδιών, δέχθηκε να ενισχυθούν οι κάτω και οι μεσαίες συντάξεις, αλλά να μην αδικηθούν ή να αγνοηθούν και οι μεγάλες, τις οποίες λαμβάνουν όσοι έχουν στην ασφάλιση 9, 10, 11, και 12 χιλιάδες ημερομίσθια και έχουν πληρώσει τεράστια χρηματικά ποσά στην ασφάλιση.

Τόσο το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, όσο και η Διοίκηση του ΙΚΑ υποσχέθηκαν, ότι θα έθεταν έγκαιρα υπόψη της ΓΣΕΕ τα ποσοστά αύξησης της φθίνουσας κλίμακας. Ξαφνικά όμως δημοσιεύθηκε η πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου με ποσοστά που καθόρισε η Κυβέρνηση με εισήγηση των αρμοδίων Υπουργείων, χωρίς να λάβει γνώση η ΓΣΕΕ.

Αμέσως, απευθύναμε τηλεγράφημα διαμαρτυρίας προς τη Διοίκηση του ΙΚΑ και το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών, με το οποίο καταλογίζαμε ευθύνες για τη μη συμμετοχή-μας στην κατάρτιση του πίνακα των ποσοστών αυξήσεως των συντάξεων.

Ακόμα η ΓΣΕΕ διαδηλώνει την πλήρη αντίθεσή-της, στο νομοθετικό δρόμο που διάλεξε η Κυβέρνηση για την τροποποίηση του σχετικού άρθρου του νόμου 825/78.

Για τη δημοκρατία που λειτουργεί με ουσιαστικό περιεχόμενο, η τροποποίηση, η συμπλήρωση και η κατάργηση υφιστάμενων νόμων πρέπει να γίνεται μέσω της Βουλής. Αυτό έπρεπε να γίνει και στην περίπτωση της παρ. 6 του άρθρου 5 του Ν. 825/78.

Πολιτική εκμετάλλευση

Αλλά οι κραυγές των ρεφορμιστών συνδικαλιστών, ότι έπαψε να ισχύει ολόκληρος ο νόμος 825/78 και ότι καταργήθηκαν

όλα τα κεκτημένα δικαιώματα των εργαζομένων, στοχεύει μόνον σε πολιτική εκμετάλλευση και δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Διότι η τροποποίηση μιας μόνης παραγράφου του νόμου 825, που πρόβλεπε την αυτόματη αναπροσαρμογή των συντάξεων με το ποσοστό αύξησης του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη δύο μήνες μετά την ισχύ-του, αντικαταστάθηκε με την αύξηση των συντάξεων από 1η Γενάρη κάθε χρόνου με βάση την αυτόματη τιμαριθμική αναπροσαρμογή (ΑΤΑ) ανά 4μην. Με τον τρόπο αυτό δεν επανερχόμαστε στο παλιό αναχρονιστικό και αντεργατικό πλαίσιο που ίσχυε πριν τον 825/78, όταν η αύξηση των συντάξεων εξαρτάτο από τη «διάθεση» του εκάστοτε Υπουργού, ο οποίος καθόριζε τι ποσοστά αυξήσεων θα έδινε στους συνταξιούχους. Διότι τότε, αντί οι αυξήσεις να χορηγούνται από το Γενάρη κάθε χρόνου, όπως θα γίνεται τώρα με την ΑΤΑ ή την 1η Μάρτη εκάστου χρόνου όπως καθοριζότο με την καταργηθείσα διάταξη του Ν. 825, αυτές εχορηγούντο τον Οκτώβριο ή τον Νοέμβριο κάθε χρόνου και σε ποσοστά πολύ χαμηλότερα από τα ποσοστά του πληθωρισμού. Αυτά για την ασφαλιστική ιστορία και για την αντικειμενική παράθεση όλων των ασφαλιστικών στοιχείων.

Οι ασφαλιστικές θέσεις της ΓΣΕΕ

Να τώρα, ποιές είναι σήμερα οι ασφαλιστικές θέσεις της ΓΣΕΕ. Βελτίωση και επέκταση του Νόμου 825 και σε άλλες ασφαλιστικές περιπτώσεις και αναζήτηση και είσπραξη των φαλκιδευμένων εσόδων του ΙΚΑ. Ακόμη απαλλαγή της Διοίκησης των ασφαλιστικών οργανισμών από την κρατική ασφυκτική εξάρτηση.

Πιο συγκεκριμένα:

- **Απαλλαγή από την κρατική εξάρτηση.** Το υφιστάμενο νομικό πλέγμα δημιουργεί ασφυκτική εξάρτηση των ασφαλιστικών οργανισμών από το κράτος με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να επιλύουν αυτοδύναμα και ανεξάρτητα ένα πλήθος προβλημάτων-τους.

- **Ενίσχυση της παρουσίας των εκπροσώπων των εργαζομένων στα όργανα Διοικήσεως.** Σήμερα τα Διοικητικά Συμβούλια των Ασφαλιστικών Οργανισμών αποτελούνται από εκπροσώπους του κράτους, της εργοδοσίας και των εργαζομένων. Οι εκπρόσωποι των εργαζομένων απλώς συμμετέχουν στη Διοίκησή-τους, παρά το γεγονός ότι οι ασφαλιστικοί Οργανισμοί υφίστανται για τους μισθωτούς ασφαλισμένους και συνεπώς θα έπρεπε να διοικούνται από αυτούς και τους αιρετούς εκπροσώπους-τους.

- **Εξασφάλιση των αποθεματικών.** Είναι γνωστό ότι τα αποθεματικά των Ασφαλιστικών Οργανισμών των μισθωτών, κύριας και επικουρικής ασφαλίσεως, ξεπερνούν τα εξήντα (60) δισεκατομμύρια. Τα χρήματα αυτά είναι κατατεθειμένα στην Τράπεζα της Ελλάδος και αποδίδουν τον νόμιμο τόκο. Πρέπει να σημειωθεί ότι το εκάστοτε επιτόκιο υπολείπεται κατά πολύ

του ύψους του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (πληθωρισμού) με αποτέλεσμα τη μείωση, κάθε χρόνο, της αγοραστικής δύναμης των κεφαλαίων αυτών. Η ύπαρξη οικονομικά εύρωστων Οργανισμών απαιτεί την εξασφάλιση της αγοραστικής δύναμης των ταμειακών υπολοίπων-τους.

- **Εξασφάλιση των νομοθετημένων ασφαλιστρών.** Δυστυχώς, πολλοί εργοδότες οφείλουν τεράστια ποσά στους ασφαλιστικούς φορείς. Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν οφείλουν μόνο την εργοδοτική εισφορά αλλά και την εργατική την οποία κατά νόμο παρακρατούν και υποχρεούνται ν' αποδίδουν (καθαρή περίπτωση υπεξαίρεσης δημοσίου χρήματος). Πάγιο αίτημα της εργοδοσίας αποτελεί η παροχή διευκολύνσεων εξοφλήσεως των χρεών αυτών. Πολλές φορές στο παρελθόν, ικανοποιήθηκε το αίτημα της εργοδοσίας, αλλά τα χρέη εξακολουθούν να υφίστανται και μάλιστα αυξημένα.

- **Εξόφληση των υποχρεώσεων της Πολιτείας.** Το κράτος στην προσπάθειά-του ν' ασκήσει πολιτική προνοίας, όπως ενίσχυση θεομηνιοπλήκτων περιοχών, επαρχιακής και εξαγωγικής βιομηχανίας κτλ. απαλλάσσει τους υπόχρεους από τμήμα των ασφαλιστικών-τους εισφορών. Η δραστηριότητα αυτής της πολιτείας έχει δημιουργήσει μια οφειλή, η οποία μόνον όσο αφορά το ΙΚΑ ξεπερνά τα είκοσι (20) δισεκατομμύρια.

- **Κρατική συμμετοχή — Ύψος εργοδοτικής εισφοράς.** Για να επιτευχθεί ο εκσυγχρονισμός στην κοινωνική αποστολή των Ασφαλιστικών Οργανισμών απαιτείται η συμμετοχή του κράτους στην αύξηση του κεφαλαίου-τους. Μια απλώς συμβολική συμμετοχή του Κρατικού Προϋπολογισμού θα πρέπει να ανέρχεται στο 5% του ύψους-του.

Αλλά και το ύψος της εργοδοτικής εισφοράς θα πρέπει πράγματι να ανέρχεται στο διπλάσιο της ασφαλιστικής εισφοράς του μισθωτού, χωρίς εξαιρέσεις. Σε τελευταία ανάλυση η ρύθμιση αυτή δεν βαρύνει την εργοδοσία η οποία επιρρίπτει τη συμμετοχή-της στα ασφάλιστρα στο κόστος παραγωγής ή τις προσφερόμενες υπηρεσίες και για την οποία προσauξάνει τα καθαρά κέρδη-της.

Κλάδος υγείας

Η παρεχόμενη στους μισθωτούς ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη δεν θεωρείται ικανοποιητική. Οι «ουρές», η ανεπάρκεια γιατρών και γενικά νοσηλευτικού προσωπικού, η σύγχυση και η ταλαιπωρία των ασθενών ασφαλισμένων δημιουργούν μια χαώδη κατάσταση που υποβαθμίζει όχι μόνο την κοινωνική αποστολή των φορέων, αλλά και την ίδια την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Για τη βελτίωση της υφιστάμενης δυσάρεστης κατάστασης πρέπει να ληφτούν μέτρα για την κάλυψη των αναγκών σε γιατρούς και νοσηλευτικό προσωπικό, να καθιερωθεί ο οικογενειακός γιατρός, την προώθηση του στεγαστικού προγράμματος ανεγέρσεως ιδιόκτητων νοσοκομειακών μονάδων, τη

δημιουργία βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών και την εκδήλωση ειδικής μέριμνας για την περίθαλψη των γερόντων, ανιάτων, αναπήρων και των προβληματικών παιδιών.

Ειδική μέριμνα θα πρέπει να εκδηλωθεί για την εργαζόμενη μητέρα που απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, με την αύξηση των ημερών απουσίας από την εργασία, λόγω τοκετού, και της άδειας λόγω περιποίησης του βρέφους-της. Η εξομοίωσή-της με την μητέρα του δημοσίου, πρέπει να θεωρηθεί στοιχειώδης αρχή απονομής δικαιοσύνης.

Για την υλοποίηση των στοιχειωδών αυτών αναγκών, τόσο στην ασφάλιση, όσο και στην υγεία, καλείται η Κυβέρνηση της αλλαγής να λάβει σύντομα, θετικά και αποτελεσματικά μέτρα. Ήδη πέρασε το χρονικό διάστημα των διαπιστώσεων και της απογραφής των ερειπίων.

Τώρα οι εργαζόμενοι αναμένουν έργα δημιουργικά και ουσιαστικά, όπως ήταν η αύξηση των κατωτάτων συντάξεων που σε ποσοστό ξεπέρασε το 60%.

Η ΓΣΕΕ με τους εκπροσώπους-της στο ΔΣ του ΙΚΑ θα καταβάλλει κάθε δημιουργική προσπάθεια για να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής των συνταξιούχων και η παρεχόμενη, σήμερα, απαράδεκτη υγειονομική περίθαλψη.

□

παρατηρητής

Μανουέλ Αθκαράτε
Φερνάντο Κλαουντίν

Ένωμένη Εύρώπη:
Απ'τόν Άτλαντικό
ώς τά Ούράλια

παρατηρητής

Δύο άντρες σύμβολα της ανανέωσης στη μαρξιστική σκέψη. Ο Μανουέλ Αθκαράτε αναπτύσσει τους λόγους για τους οποίους ένας κομμουνιστής μπορεί να είναι υπέρ της Ένωμένης Ευρώπης. Ο Φερνάντο Κλαουντίν ξεκινώντας από ένα νέο ορισμό του μαρξισμού προτείνει αναλύσεις των «νέων ανατολικών κοινωνιών».

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ „ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ“ ΤΗΛ. 264 958

ΑΘΗΝΑ „ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ“ ΤΗΛ. 3610589

ΚΟΝΙΤΣΑ: Βουρκόπολη της Δεξιάς

Άποψη της Κόνιτσας και του κάμπου-της· αριστερά ο Αώος.

ή πρώτο τόλμημα της Αλλαγής;

Του Πέτρου Εύθυμίου

Η ΕΛΛΑΔΑ είναι μια χώρα που δεν αλληλοαγαπήθηκε. Ίσως γιατί το ελληνικό κράτος απέκτησε την ενότητα του κατά διαφορετικές περιόδους, ίσως γιατί η καπιταλιστική ανάπτυξη απορρύνισε τα πάντα, παράγοντας μόνο θύλακες καρκινικού χαρακτήρα. Ίσως γιατί η αποσύνθεση της υπαίθρου τροφοδότησε την εξωτερική μετανάστευση ή την απορρόφηση των πάντων σε 2-3 μεγάλα αστικά κέντρα.

ΙΣΩΣ για όλα αυτά και άλλα πολλά, οι έλληνες, άνθρωποι και περιοχές, είναι αποξενωμένοι. Δεν ξέρουμε και δεν αγαπάμε την Ελλάδα. Ο μέσος έλληνας είναι γενικώς τουρίστας της πατρίδας-του, με επιλεγμένα ενδιαφέροντα. Για τον μέσο έλληνα λοιπόν η Κόνιτσα — και κάθε Κόνιτσα — είναι μέρος εξωτικό.

ΟΙ ΤΟΣΟ άφθονοι μεταπολεμικοί λάτρες της παράδοσης την έχουν κατατάξει στις πόλεις «καρτ-ποστάλ»: είναι πέτρινη, στη ρίζα βουνών, ακριτικό μετερίζι, που η αρχέγονη φτώ-

χεια το βοηθά να παραμείνει αμόλυντα παραδοσιακό. («Ευτυχώς που δεν αναπτύχθηκε και η Κόνιτσα» λέει ο εκδρομικός λάτρης της πέτρας και της φύσης, ο αγνοών τους ανθρώπους).

Ο ΑΡΙΣΤΕΡΟΣ πάλι έχει τις δικές-του αναφορές. Γράμμος και Βίτσι, Κλέφτης και μάχη της Κόνιτσας, δεκαετία του '40-'50 κάτω απ' τις καστανιές, τα έλατα και τις οξυές. Επική εποχή, τραγικές μνήμες. Χώρος μνημειακός.

ΟΙ ΑΛΛΟΙ, αν υπάρχει και γι' αυτούς η Κόνιτσα είναι τρεις συλλαβές, ένα σημείο στο χάρτη και μια αδιαφορία.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ίδιους τους Κονιτσιώτες η πατρίδα-τους είναι μια αιμορραγία. Οι άνθρωποι πεθαίνουν, μεταναστεύουν ή δραπετεύουν και δεν ανανεώνονται. Πώς πεθαίνει αλήθεια μια πόλη;

ΟΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ έχουν τη δική-τους απάντηση. 18.816 κατοίκους είχε η επαρχία Κονίτσης το 1940. 14.405 υπήρχαν το 1961. 10.037 απέμεναν το 1971. αντέχουν το 1981. Οι πόλεις λοιπόν πεθαίνουν φθίνοντας...

ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΚΛΙΝΙΚΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ

ΥΠΗΡΞΑΝ βέβαια και οι εποχές της ακμής. Ο 18ος αιώνας και οι αρχές του 19ου γνώρισαν την Κόνιτσα σαν ένα από τα κέντρα της νεοελληνικής αναγέννησης. Στην Κόνιτσα συνέρρεαν τα караβάνια από την ενδοχώρα της επαρχίας και από κει ξεκινούσαν ακόμα περισσότερα τα εμπορεύματα, για όλη την Ελλάδα, και κυρίως τις ευρωπαϊκές χώρες.

ΣΤΙΣ αρχές του 19ου αιώνα, στα χρόνια του Αλή-πασά, η Κόνιτσα βρίσκεται στο ζενίθ της ακμής-της. Τότε πυργώνονται τα σπίτια-της, τότε ανθούν πραγματικά οι τέχνες, τα γράμματα και τ' άρματα.

Η ΗΤΤΑ του Αλή-πασά, η αναρχία που ακολούθησε στην Ήπειρο, το σπάσιμο των ευρωπαϊκών αγορών, ήταν τα γεγονότα που ανέκοψαν την πορεία ανάπτυξης της Κόνιτσας, χωρίς όμως να την καθηλώσουν. Μέχρι το 1940 παρόλο που παραδοσιακά προϊόντα και τέχνες όλο και περισσότερο υποχωρούν στη ζήτησή-τους, η επαρχία συγκρατείται, το μεταναστευτικό ρεύμα είναι υπαρκτό αλλά όχι έντονο.

ΤΟ '45 με '50 άρχισε η πρώτη μεγάλη αιμορραγία. Ο εμφύλιος διχάζει, αδειάζει χωριά ολόκληρα. Άνθρωποι σκοτώνονται στις μάχες, άνθρωποι δολοφονούνται, άνθρωποι τρομοκρατούνται. Οι επιβιώσαντες φεύγουν. Πολλοί περνάνε στις α-

νατολικές χώρες. Οι άλλοι χωνεύονται στην Αθήνα.

ΓΙΑ ΝΑ κηρυχτεί αμέσως μετά η μεγάλη φυγή στη δεκαετία του '50 και ιδίως στις αρχές της δεκαετίας του '60. Δεν φεύγουν μόνο οι φτωχοί, όπως κακώς συνήθως νομίζεται. Οι αριθμοί είναι αναλογικά οι ίδιοι για φτωχά και για εύπορα χωριά, για φτωχές και εύπορες οικογένειες. Ο γιός του αγρότη ή του κτηνοτρόφου τελειώνει το στρατιωτικό και κατεβαίνει στην Αθήνα ή φεύγει στη Γερμανία «για μια καλύτερη τύχη και καλύτερη ζωή». Ο γιός του εύπορου, αφού σπουδάσει, εγκαθίσταται στο αστικό κέντρο που δεν του δημιουργεί την κοινωνική και πολιτιστική ασφυξία της μικρής και συντηρητικής πόλης των 4.000 κατοίκων.

ΚΑΤΑ παράξενο τρόπο, ο πληθυσμός της ίδιας της Κόνιτσας μένει σταθερός. Αυτό εξηγείται απ' τη μια μεριά από τη συσώρευση κρατικών υπηρεσιών της «έδρας επαρχίας», από την άλλη με την αναπλήρωση, όσων φεύγουν, από κατοίκους των χωριών, που εγκαθίστανται στην ίδια την Κόνιτσα.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ πάντως υπάρχει και οξύνεται μέρα με τη μέρα. Κοινότητες μαραίνονται, χωριά ερημώνονται. Από το 1977 μέχρι σήμερα, σε λιγότερο από μια δεκαετία, κλείσανε 10 Δημοτικά και ένα νηπιαγωγείο, με την κλασική αιτιολογία της «έλλειψης αντικειμένου» — δεν υπήρχαν παιδιά! Προβλέπεται μάλιστα, μέσα στο '82, να κλείσουν και άλλα δυο νηπιαγωγεία. Και υπάρχει φυσικά συνέχεια...

Στην Κόνιτσα μας οδήγησε το ενδιαφέρον του φίλου Γιάννη Λυμπερόπουλου. Στις εργασίες-του στηρίχθηκε κατά πολύ η

έρευνά-μας. Η ολοκλήρωσή-της έγινε δυνατή χάρη στη γνώση, αγάπη και αίσθηση του χώρου φίλων Κονιτσιωτών.

Άποψη της Κόνιτσας προς το βουνό.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΕΞΙΕΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΕΣ

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ λοιπόν σε όλα αυτά είναι ότι η Κόνιτσα (όπως και όλη η ελληνική επαρχία) «πρέπει να αναπτυχθεί»! Η κλασική μάλιστα αριστερή κριτική μεμφόταν τη Δεξιά για την ανισομερή ανάπτυξη, που σώρευε πιστώσεις και έργα στα ήδη διαμορφωμένα μεγάλα αστικά κέντρα και δεν διέσπειρε αυτόν τον τύπο της ανάπτυξης σε όλη την Ελλάδα. Από μια σκοπιά, η αριστερή κριτική της «δεξιάς ανάπτυξης» είχε μια διαφορά αριθμητικής τάξεως από τη Δεξιά: η Δεξιά πρόσθετε ενώ η Αριστερά, τα ίδια μεγέθη ήθελε να τα διαιρέσει ομοιόμορφα ανά τον ελληνικό χώρο. Το όνειρο της Αριστεράς ήταν μια Αθήνα δια του πενήντα τέσσερα, όσες και οι έδρες νομών...

Η ΑΛΗΘΕΙΑ είναι βέβαια πολύ πιο σύνθετη, και ίσως ο κακουργός καπιταλισμός να «φταίει» πολύ περισσότερο απ' την κακουργία κοινωνία της Δεξιάς. Με λίγα λόγια, τουλάχιστον στην Κόνιτσα, η Δεξιά επιχείρησε τον τύπο αυτό της ανάπτυξης, αλλά δεν τον επιχείρησαν οι δεξιοί καπιταλιστές. Έτσι, από το 1957 η επαρχία Κονίτσης, μαζί με το Ζαγόρι και την περιοχή Παρακαλάμου, κρίθηκαν κατάλληλα για ζώνη πειραματισμού και επίδειξης του Προγράμματος Αναπτύξεως Ηπείρου. Γι' αυτή τη ζώνη πειραματισμού ξοδεύτηκαν πολλά κεφάλαια μέχρι το 1964. Τελικά το πείραμα εγκαταλείφθηκε χωρίς να δηλωθεί επίσημα το «γιατί». Μόνο κέρδος κάποια έργα υποδομής και πάχυνση των τυπικών εργολάβων. Κανείς βιομήχανος όμως δεν «τσίμπησε». Ο υπερσυγκεντρωτισμός και η γραφειοκρατία, η έλλειψη συγκεκριμένων επιλογών εναρμονισμένων με τις πραγματικές δυνατότητες του χώρου, δεν άφησαν προοπτικές επιτυχίας και σε μικρότερους στόχους.

ΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ αντίθετα, χάρη σε μια επιτυχή πολιτική πατρωνεία, την ίδια τη δεκαετία του '60, με τον τουρισμό, τα τυροκομικά, τα χειροτεχνικά-του εργαστήρια, κερδίζει τη μάχη της επιβίωσης και τη δυνατότητα της μεταλλαγής.

Η ΑΚΡΑΙΑ λογική συνέπεια της «δεξιάς ανάπτυξης» είναι γνωστή: στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας, οι «υπό ανάπτυξη» χώρες, γίνονται ο τόπος εγκατάστασης των «οχηλών» και ρυπαρογόνων βιομηχανιών. Στο εσωτερικό της ίδιας της χώρας τώρα, ο κορεσμός στα ήδη ασφυκτικά αστικά κέντρα, σπρώχνει τις αντίστοιχες βιομηχανίες στην περιφέρεια. Στην ίδια αγάπη των επενδυτών στην περιφέρεια συμβάλλει και το κράτος, που μετατρέπει τον έρωτα σε γάμο με συνοικέσιο και προίκα. Έτσι, με την υπαγωγή περιοχών στην Ε' Ζώνη και τα ειδικά κίνητρα και διευκολύνσεις αλυσίδας νόμων και διαταγμάτων, κάθε επενδυτής έχει σιγουρέψει αν όχι τη λειτουργία της επιχείρησης, πάντως ένα εφάπαξ καλό εισόδημα ως αμοιβή για το ενδιαφέρον-του.

Η ΩΡΑ της «ανάπτυξης» σήμανε λοιπόν για τις ερημωμένες

περιοχές της Ηπείρου. Αλλά όπως συμβαίνει και στα φιλμ γκραν-γκινιόλ, μετά την 12η ώρα, εμφάνιση κάνουν μόνο οι ακάλεστοι επισκέπτες. Φαντάσματα, δράκουλες και τέρατα κάθε λογής.

ΣΤΗΝ Κόνιτσα, ο επισκέπτης της ανάπτυξης είναι ένα βυρσοδεψείο.

ΤΟ ΒΥΡΣΟΔΕΥΣΕΙΟ «ΕΥΡΩΔΕΡΜ Α.Ε.»

Η ΙΣΤΟΡΙΑ είναι απλή, τυπική και νεοελληνική. Τρεις κύριοι, οι αδελφοί Κιτσάκης, και ο κ. Αχιλλέας Εμμανουηλίδης, επιχειρηματίες, συνέπηξαν εταιρεία με τίτλο «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΥΡΣΟΔΕΥΣΕΙΑ-ΕΥΡΩΔΕΡΜ ΑΕ». Οι τρεις αυτοί κύριοι έχουν, την τυχαία, — προφανώς — ιδιότητα, να ανήκουν στο στενό περιβάλλον του κ. Αβέρωφ. Εντελώς συμπτωματικό είναι επίσης το ότι ο κ. Εμμανουηλίδης υπήρξε και υποψήφιος της Συμβουλευτικής Επιτροπής του Παπαδόπουλου επί 21ης Απριλίου.

ΣΤΟ ΧΩΡΟ του τυχαίου πρέπει να αποδοθεί φυσικά και το γεγονός, ότι η δυσκίνητη ελληνική γραφειοκρατία και το τόσο δύσπιστο τραπεζικό σύστημα, στην περίπτωσή-μας συντονίστηκαν αρμονικά και θαυματουργήσαν. Στο φύλλο 1.308 της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως της 29ης Δεκεμβρίου 1980 δημοσιεύεται η απόφαση-έγκριση της ίδρυσης της «ΕΥΡΩΔΕΡΜ», με την υπογραφή του κ. Παλαιοκρασσά.

ΣΤΙΣ 20 Ιανουαρίου του '81, αγοράζεται από την «ΕΥΡΩΔΕΡΜ» το οικόπεδο, 1.300 μέτρα από την πόλη της Κόνιτσας. Και αρχίζουν πάραυτα οι διαδικασίες ανέγερσής-του. Σήμερα, σε ένα χρόνο από την έναρξη των εργασιών, απομένει η στέγη, ενώ στο κτίριο μέσα έχουν αποθηκευτεί αρκετά μηχανήματα. Η «ΕΥΡΩΔΕΡΜ», αν δεν εμποδιστεί, θα είναι σε λίγο έτοιμη να αρχίσει το ευγενές έργο-της: να επεξεργάζεται δέρματα και να απεργάζεται τη νέκρωση μιας πόλης, την καταστροφή ενός από τους ωραιότερους τόπους της χώρας-μας.

ΕΙΝΑΙ γνωστό και κοινά παραδεκτό, ότι τα βυρσοδεψεία ανήκουν στις βιομηχανίες «βαριάς οχλήσεως». Όσοι χρειάζονται αποδείξεις για τις επιπτώσεις της λειτουργίας-τους, έχουν πρόχειρο το παράδειγμα του κόλπου της Γέρας στη Μυτιλήνη. Είναι πια ένας νεκρός κόλπος και ένας αβιώτος οικισμός.

ΣΤΗΝ καλύτερη περίπτωση λειτουργίας-του, με συνδιασμό βιολογικού και χημικού καθαρισμού των λυμάτων-του, ένα βυρσοδεψείο παραμένει μια πηγή εξαιρετικής ρύπανσης, και μόλυνσης, ενώ ορισμένοι ρυπαντές, όπως το χρώμιο και δεν επιδέχονται σχάση και έχουν μακροχρόνιες σοβαρές συνέπειες στο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον. Αν ήδη λοιπόν ένα βυρσοδεψείο είναι ένα πλήγμα σε φύση και άνθρωπο, τότε, αυτό το πλήγμα στην Κόνιτσα δόθηκε κατευθείαν στην καρδιά-της.

ΚΟΝΙΤΣΑ: Η ΦΥΣΗ

Η ΚΟΝΙΤΣΑ είναι ίσως μια από τις ωραιότερες ορεινές περιοχές της Ελλάδας. Η πόλη είναι κτισμένη στην έξοδο ακριβώς της κοιλάδας του Αώου — περιοχή που από ομορφιά συναγωνίζεται το φαράγγι της Σαμαριάς και συγκρίνεται με τα ωραιότερα αλπικά τοπία της Ευρώπης.

ΤΟΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ του 1982 κυκλοφόρησε η έκθεση της ειδικής επιστημονικής ομάδας ερευνών που είχε συγκροτήσει το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος του Υπουργείου Συντονισμού. Είναι από τα λίγα κείμενα όπου η γλώσσα της επιστήμης γίνεται αυτόματα η γλώσσα της ποίησης. Οι ερευνητές έχουν κυριαρχηθεί από το αντικείμενό-τους.

Η ΕΚΘΕΣΗ επισημαίνει ότι πέρα από την απaráμιλλη αισθητική-της αξία η χαράδρα του Αώου «αποτελεί μοναδικό καταφύγιο για το φυτικό κόσμο της πατρίδας-μας, όπου συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός ειδών του βορρά και του νότου, της μεσογειακής, ορεινής και αλπικής ζώνης, όπως και πολλά σπάνια ή απειλούμενα είδη. Αποτελεί επομένως βιότοπο μεγάλης σημασίας για την ελληνική χλωρίδα».

Μια και η ΕΥΡΩΔΕΡΜ ανέλαβε την καταστροφή του Αώου, να μια άλλη περιοχή για άλλο φιλόδοξο «ευεργέτη». Η αλπική αυτή λίμνη βρίσκεται λίγο μακρύτερα, στις κορυφές που ορίζουν τη χαράδρα του Αώου.

Συνεχίζοντας η έκθεση διαπιστώνει ότι η χαράδρα «αποτελεί ιδανικό βιότοπο για τα μεγάλα και σπάνια θηλαστικά της χώρας-μας, τα περισσότερα απ' τα οποία απειλούνται με εξαφάνιση. Είναι βέβαιο ότι οι πληθυσμοί πολλών από τα ζώα αυτά βρίσκονται σήμερα σε κρίσιμο σημείο και μόνο άμεσα και ολοκληρωμένα μέτρα μπορούν να εξασφαλίσουν τη διατήρησή-τους». (Ζουν στη χαράδρα όχι μόνο αρκούδες, λύκοι και ζαρκάδια, αλλά βίδρες, αγριόγατοι και ίσως οι τελευταίοι λύγκες στον ελληνικό χώρο).

ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ των χαρακτηριστικών της χαράδρας οδηγεί την επιτροπή στη διαπίστωση ότι «τεκμηριώνεται σαν περιοχή εξαιρετικής οικολογικής αξίας για τον ελληνικό και ευρωπαϊκό χώρο» και προτείνεται η ανακήρυξή-της σε προστατευτέα περιοχή (πράγμα που ως ένα βαθμό ισχύει, ως περιφερειακή προέκταση της χαράδρας του Βίκου).

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ μεριά της Κόνιτσας βρίσκεται η πεδιάδα-της, που την ποτίζει ο Αώος. Πενήντα τετραγωνικά χιλιόμετρα καλλιεργήσιμης γης, που τώρα μόλις ολοκληρώνονται τα αρδευτικά έργα και ο αναδασμός που δημιουργούν τις προϋποθέσεις της πλήρους αξιοποίησης των καλλιεργειών. Κατά μήκος του Αώου βρίσκονται πολλές κοινότητες και τα νερά-του στηρίζουν τη ζωή-τους.

ΑΠΟ πάνω βρίσκεται η Κόνιτσα, ορίζοντας την κορυφή του τριγώνου, χαράδρας και κάμπου.

Σ' ΑΥΤΟ το σημείο σφηνώθηκε το βυρσοδεψείο απειλώντας όλους τους άξονες ζωής της περιοχής, φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον.

ΤΟ ΒΥΡΣΟΔΕΨΕΙΟ:

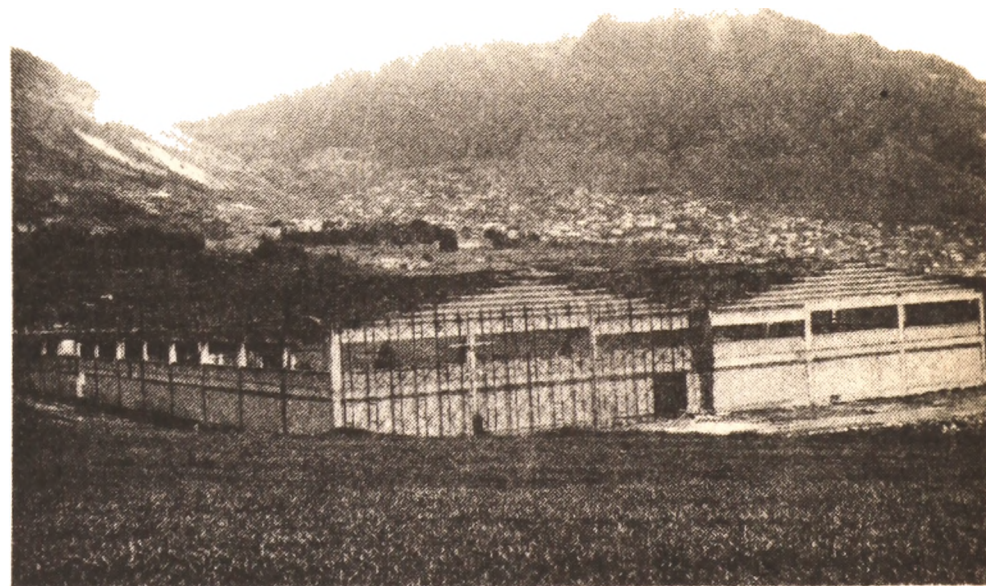
1. Απέχει μόλις 1.300 μέτρα από την πόλη της Κόνιτσας (300 μέτρα από τα ακραία σπίτια του οικισμού). Οι αναθυμιάσεις-του — κατά κοινή παραδοχή βαριές αλλά και δηλητηριώδεις — θα αποτελούν μόνιμη πηγή ατμοσφαιρικής μόλυνσης και ασφυξίας.
2. Τα λύματά-του θα διοχετεύονται πρώτα στο χείμαρρο Τοπόλιτσα και μέσω αυτού με μια διαδρομή 1.000 μέτρων στον Αώο. Ο χείμαρρος Τοπόλιτσα χαρακτηρίζεται α ν α - κ ρ ι β ώ ς στην έκθεση του Υπ. Βιομηχανίας ως «συνεχούς ροής» ενώ είναι πασίγνωστο ότι τέσσερις — τουλάχιστος — μήνες το χρόνο είναι εντελώς στεγνός!
3. Όχι μόνο η Τοπόλιτσα δεν είναι επαρκής για τον σχετικό — έστω — καθαρισμό των λυμάτων, αλλά ούτε ο Αώος στο σύνολο της ροής-του, αν το βυρσοδεψείο πετύχει τους στόχους-του για ετήσια επεξεργασία 600.000 δερμάτων. (Είναι γνωστό ότι η ροή του Αώου υποβαθμίζεται σημαντικά τους θερινούς και φθινοπωρινούς μήνες).

4. Ούτως ή άλλως, οι εκθέσεις και του ΤΕΕ (από τον κ. Γιώργο Ζιώγα χημικό μηχανικό - πολιτικό μηχανικό) και του κ. Μιχαήλ Πραπίδη (χημικού μηχανικού στο Περιφερειακό Εργαστήριο Δημοσίων Έργων Ιωαννίνων), επισημαίνουν βασικά κενά στη μελέτη βιολογικού καθαρισμού που υπέβαλε η «ΕΥΡΩΔΕΡΜ» — και προειδοποιούν για τους τεράστιους κινδύνους που δημιουργούν τα βυρσοδεψεία (άνθρακας, αφθώδης πυρετός, ευδοκίμηση βακτηριδίων τύφου, παράτυφου, εντερίτιδας). Ταυτόχρονα η έκθεση Ζιώγα επισημαίνει ότι επεξεργασία τριών μόνο τόνων δερμάτων ημερησίως ισοδυναμεί με ρύπανση που δημιουργούν 7.000 κάτοικοι τη μέρα. Ρύπανση στην οποία πρέπει να προστεθούν όλες οι υπόλοιπες επιπτώσεις, ακόμα και οι επιπτώσεις που δημιουργούν τεχνικές «καθάρσεως» όπως η χρήση ενεργού χλωρίου που είναι καταστροφικό για τον κατώτερο ζωικό και φυτικό κόσμο.
5. Το ακόμα τραγικότερο είναι ότι όλα αυτά τα καταστροφικά θα συμβούν εάν οι οικολογικοί παράγοντες θα διατηρηθούν ως έχουν. Αλλά ήδη η Κόνιτσα αντιμετωπίζει μια άλλη απειλή, την εκτροπή των υδάτων του Αώου.

Η ΕΚΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΑΩΟΥ

ΟΤΑΝ κάποτε η Ελλάδα γίνει χώρα του πολιτισμού κάποιος θα πρέπει να λογοδοτήσει για τη βάνausη περιφρόνηση και συστηματική καταστροφή των πάντων.

ΕΤΣΙ, η ΔΕΗ, βασισμένη σε μια καναδική μελέτη του 1973, ολοκληρώνει το έργο της εκτροπής μέρους της ροής του Αώου προς τον Άραχθο για την ενίσχυση του φράγματος Πουρναρίου. Οι τεχνικοί της ΔΕΗ διαβεβαιώνουν πως ο περιορισμός θα είναι μέχρι το 10% της ροής (ήδη δεν είναι πολύ για ένα μικρό ποτάμι;). Αλλά πόσο αξίζουν κι αυτές οι διαβεβαιώσεις αφού στο σχέδιο έργων της ΔΕΗ είναι και νέο φράγμα μ ε σ α στη χαράδρα του Αώου με υδροηλε-

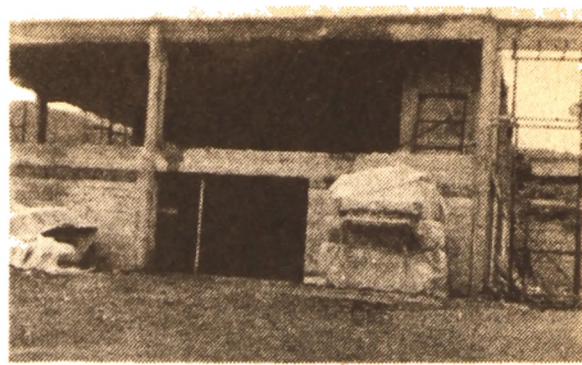
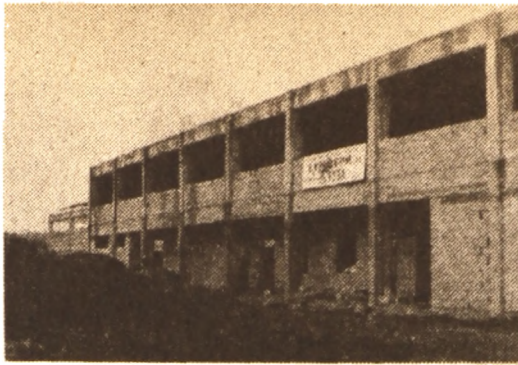
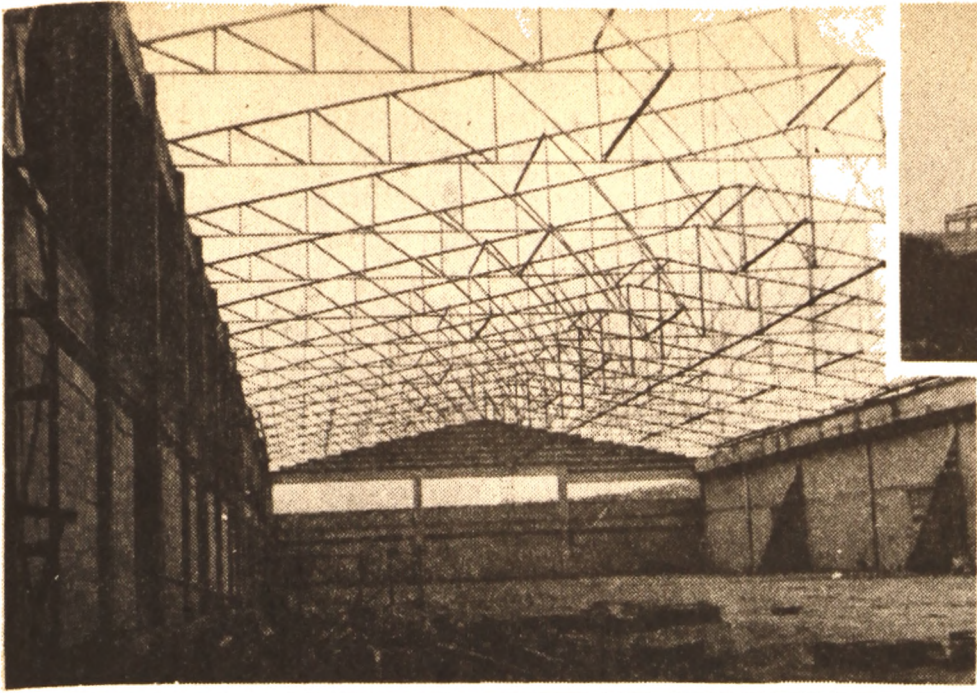
Σε πρώτο πλάνο το βυρσοδεψείο. Λόγω της εδαφικής διαμόρφωσης και του μικροκλίματος της περιοχής, οι άνεμοι κυρίως φυσούν από την κατεύθυνση του εργοστάσιου προς την πόλη. Όταν λειτουργεί η πόλη θα ασφυκτιά και θα μολύνεται...

κτρικό σταθμό στην έξοδό-του, δηλαδή μπροστά στην πόλη της Κόνιτσας;

ΠΟΙΟΣ λοιπόν μπορεί να οραματιστεί την κατάσταση το καλοκαίρι, όταν στερεύει η Τοπόλιτσα, ο Αώος γίνεται ένα ποταμάκι, η ΔΕΗ θα κατακρατεί επιπλέον υδάτινες μάζες, και η ΕΥΡΩΔΕΡΜ ακλόνητη, φυσικά, θα επεξεργάζεται τα 600.000 δέρματα;

ΘΑ ΥΠΑΡΧΕΙ ζωή σ' αυτή την πόλη; Θα επιζήσει αυτός ο κάμπος; Ποιός αντέχει τον Αώο-Κηφισό αλήθεια;

6. Ποιός παίρνει επίσης την ευθύνη των διακρατικών εμπλοκών, μια και ο Αώος συνεχίζει επί μακρό τη διαδρομή-του στην Αλβανία και εκβάλλει στην Αδριατική; Μήπως δεν εί-

Το γιατί της ΕΥΡΩΔΕΡΜ και αποθηκευμένα μηχανήματα, που λέγεται ότι απορρόφησαν ήδη 175 εκατομμύρια. Μήπως η ΕΤΒΑ πέρα από τη «συμπαράστασή»-της πρέπει να ασκήσει και τον έλεγχό-της;

Αυτή είναι η κανονική ροή του χειμάρρου Τοπόλιτσα, που στερεύει επιπλέον τέσσερις μήνες το χρόνο. Κατά την ΕΥΡΩΔΕΡΜ, το νερό-του επαρκεί για την επεξεργασία και το βιολογικό καθαρισμό 600.000 δερμάτων το χρόνο!

ναι αλήθεια ότι οι Ιταλοί έχουν απαγορεύσει στον μυχό της Αδριατικής παρόμοιες βιομηχανίες;

Η ΕΥΡΩΔΕΡΜ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΕΣ

ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ της «ΕΥΡΩΔΕΡΜ» πίστεψαν ότι έκαναν καλή επιλογή στην Κόνιτσα. Επαρχία - φτωχή, συντηρητική, ο δήμαρχος «δικός-μας» δεξιός, έτσι υπολόγιζαν. Ήξεραν βέβαια ότι νοτιότερα, στην Πλαταριά Θεσπρωτίας, οι κάτοικοι είχαν διώξει ένα βυρσοδεψείο, που ξένοι επιχειρηματίες με κάλυμα ελληνικό είχαν προσπαθήσει να εγκαταστήσουν. Θεώρησαν όμως ότι ο πλούτος της πεδιάδας του Καλαμά ήταν η βάση της λαϊκής αντίθεσης στο εκεί βυρσοδεψείο. Ενώ πίστεψαν ότι η φτώχεια και ο ιδεολογικός και πολιτικός συντηρητισμός των κατοίκων της Κόνιτσας ήταν η εγγύηση της παραμονής-του. Και εδώ ήταν το λάθος-τους.

ΚΑΤΙ έχει αλλάξει και στην Κόνιτσα. Και η μελέτη αυτής της αλλαγής είναι χρήσιμη, όχι μόνο για τους δεξιούς επιχειρηματίες, αλλά κυρίως για τις δυνάμεις της αλλαγής. Για να καταλάβουν το κοινωνικό έδαφος που τις στηρίζει και τη δυναμική που αναπτύσσει.

Η ΚΟΝΙΤΣΑ μπορεί να ήταν και να είναι ίσως τυπικά συντηρητική περιοχή, όμως, πολλών χρόνων στέρηση και πάθη, έχουν οδηγήσει σε μια βαθιά κοινωνική αναμόχλευση σε μια ποιοτική μεταβολή, όχι μόνο της πολιτικής οπτικής, αλλά της κοινωνικής συνείδησης.

ΜΙΛΩΝΤΑΣ σήμερα με τους Κονιτσιώτες δεν έχεις τη γνωστή αίσθηση της απόστασης ανάμεσα στο διανοούμενο επισκέπτη της πόλης και το αυτόχθον φολκλόρ. Οι πιο σύγχρονοι

προβληματισμοί για την ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής είναι κοινό κτήμα των Κονιτσιωτών. Με γλώσσα στέρεη, επιχειρήματα σαφή, βούληση επεξεργασμένη, οι Κονιτσιώτες έχουν κοινωνικό λόγο και πολιτιστική απαίτηση.

ΤΟ ΒΥΡΣΟΔΕΥΕΙΟ υπήρξε ο καταλύτης για να κρυσταλλωθούν διαδικασίες που είχαν αρχίσει ήδη από τη μεταπολίτευση. Ο σπόρος ήρθε από την Αθήνα. Οι Κονιτσιώτες επιστήμονες, ιδιαίτερα οι νέοι που πέρασαν τα φοιτητικά-τους χρόνια στις διαδικασίες της χούντας, έδωσαν μια άλλη τροπή στην καθημερινή ζωή της πόλης. Οι προβληματισμοί-τους βρήκαν γόνιμο έδαφος στις ισχυρές μνήμες και τα βιώματα της εαμικής εξουσίας.

ΣΕ ΕΝΑ σπίτι της Κόνιτσας, συζητούσαμε για το κατά πόσο μια έκθεση χειροτεχνίας το περασμένο καλοκαίρι και η συζήτηση που ακολούθησε βοήθησαν στην ωρίμανση της κίνησης για το Σύλλογο Γυναικών που ιδρύθηκε φέτος. Μια μάνα κονιτσιώτισα, που άκουγε τη συζήτηση, μια απλή, στέρεη και όμορφη, στην ουσία της λέξης, γυναίκα, γέλασε για το δήθεν καινούργιο: «ξέρεις, στο ΕΑΜ-ΕΠΟΝ κάναμε καλύτερα πράγματα. Εμείς κυβερνούσαμε το χωριό. Χτυπάγαμε τις καμπάνες, μαζευόμαστε οι γυναίκες και τα κάναμε όλα - από συζητήσεις μέχρι τη διατροφή».

ΕΤΣΙ στη μεν Αθήνα αναζωογονήθηκε ο Σύνδεσμος Κονιτσιωτών «ο Αώος», όπου συγκροτήθηκαν επιτροπές για τη μελέτη των προβλημάτων της επαρχίας Κόνιτσας. Έγιναν ομάδες μελέτης για τα χωροταξικά προβλήματα και τα οικιστικά θέματα, για τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της περιοχής, την πολιτιστική-της ανάπτυξη. Άλλη ομάδα βοηθάει στην έκδοση του περιοδικού «Κόνιτσα» μιας πολύ καλής, μαχητικής παρουσίας για την επιβίωση και την ανάπτυξη της επαρχίας.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που άρχισαν μετά τη μεταπολίτευση προσλάβαν όλο και σαφέστερα έναν ευρύτερο χαρακτήρα. Ένα πολιτιστικό δεκαήμερο καθιερώθηκε κάθε Αύγουστο σε συνεργασία με το Δήμο. Το σημαντικό είναι ότι το περιεχόμενο των εκδηλώσεων αυτών καθορίζονταν σε ανοιχτές - δημόσιες συγκεντρώσεις - συζητήσεις που γίνονταν στο δημαρχείο, με την παρουσία πολιτών και συμμετοχή φορέων της περιοχής. Έτσι ουσιαστικά, τα πολιτιστικά γίνονταν ένα σημείο ενότητας για την αντιμετώπιση των γενικότερων προβλημάτων που αντιμετώπιζε ο δήμος.

ΤΟ ΒΥΡΣΟΔΕΥΕΙΟ ΚΑΙ Η ΛΑΪΚΗ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ

ΤΟΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ του 1981 η «ΕΥΡΩΔΕΡΜ» αγόρασε το οικόπεδο και την άνοιξη άρχισε τις εκχωματώσεις. Στην αρχή οι κάτοικοι δεν είχαν αρνητική στάση — ίσως μάλιστα στην πλειοψηφία-τους να ήταν ευχαριστημένοι. Ο Εμμανουηλίδης διατυμπάνιζε ότι θα απασχολούσε 270 άτομα και λίγο - πολύ παρουσίαζε τον εαυτό-του ως σωτήρα και ευεργέτη της περιοχής.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ συμπτώματα δυσπιστίας και συνειδητοποίησης άρχισαν όταν επιστήμονες και καθηγητές (οι κ. Ματσάκης και Καλλίστρατος, πρότανης ο τελευταίος του Παν/μίου Ιωαννι-

Οι Κονιτσιώτες γλεντάνε στο περιβόλι της Άνω Κόνιτσας. Φωτογραφία του 1905 ή 1906, επί Τουρκοκρατίας. Οργανοπαίχτες ο Παύλος Τσιούτας με τα παιδιά του Λάζο και Σιώσο· στο λαούτο ο Σπύρος Πιλιάνης.

νων) σε διελεύσεις-τους για άλλους σκοπούς από την Κόνιτσα επισήμαναν στη δημοτική αρχή τις επιπτώσεις από τη λειτουργία του βυρσοδεψείου. Στην ίδια κατεύθυνση του συναγερμού για τους κινδύνους κινήθηκε και ο Σύνδεσμος Κονιτσιωτών από την Αθήνα. Έτσι, στο περιοδικό «Κόνιτσα» γίνεται η πρώτη εμπεριστατωμένη αρθρογραφία από τον κ. Γιάννη Λυμπερόπουλο για τους κινδύνους του βυρσοδεψείου αλλά και τις δυνατότητες «άλλης» ανάπτυξης της περιοχής.

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ του '81 η Κόνιτσα «βράζει». Η πόλη είναι ένα μελίσσι από συζητήσεις, αντεγκλήσεις, επιχειρήματα και εκτιμήσεις. Οι συζητήσεις επεκτείνονται οργανωμένα στους μαζικούς φορείς, από τον εξωραϊστικό και τον Κυνηγητικό Σύλλογο, μέχρι τους Συλλόγους Γονέων των σχολείων. Όταν ο δήμαρχος πείθεται για το κόστος της εγκατάστασης, τάσσεται ανοιχτά εναντίον. Τις τοπικές οργανώσεις του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ ακολουθεί και η Τοπική οργάνωση της «Νέας Δημοκρατίας», σε αντίθεση όχι μόνο με τη λογική της παράταξης αλλά και με τους ανθρώπους του τοπάρχη του κόμματος...

ΤΙΣ 8 Αυγούστου 1981 το Δημοτικό Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα «ΟΧΙ» στο βυρσοδεψείο. Να η αιτιολόγηση της απόφασής-του:

Γιατί,

Το Δημοτικό Συμβούλιο στη Συνεδρίασή-του της 8-8-1981, πήρε ομόφωνα την απόφαση και είπε «ΟΧΙ» στην ίδρυση του Βυρσοδεψείου:

— Επειδή η ευθύνη για την προστασία της ζωής των ανθρώπων και του φυσικού τοπίου από την αλλοίωση, τη ρύπανση και τη μόλυνση βαρύνει όλους-μας και κυρίως εκείνους που διαχειρίζονται τα κοινά.

— Επειδή η εγκατάσταση Βυρσοδεψείου σε απόσταση μόλις 800 μέτρων από την Κόνιτσα με τα οργανικά-του απόβλητα που είναι άριστο υπόστρωμα αναπτύξεως βακτηριδίων και με τα χημικά μέσα κατεργασίας των δερμάτων-του, που έχουν μεγάλη υπολοιματικότητα οδηγούν όχι μόνο στην αλλοίωση και τη ρύπανση, αλλά και στη μόλυνση και στη διακοπή της ζωής στον Α-ώο ποταμό, ακόμη και όπου επεμβαίνει η σύγχρονη τεχνολογία καθαρισμού των λυμμάτων-του.

— Επειδή δεν πρέπει να δεχθούμε το αναγκαίο αυτό μέσο της οικονομικής προόδου και να υποβαθμίσουμε το ωραίο και καθαρότερο ποτάμι της πατρίδας-μας και ακόμη το μοναδικό τοπίο σε ομορφιά με προοπτικές αναπτύξεως μεγάλες, για όλες τις επόμενες γενιές.

— Επειδή δεν είμαστε κατά της βιομηχανικής αναπτύξεως, την οποία δεχόμαστε ως μοναδικό μέσο οικονομικής αναπτύξεως της επαρχίας-μας, αλλά είμαστε κατά του «τρόπου» της βιομηχανοποιήσεώς-του, όπως στην προκειμένη περίπτωση, η οποία υποβαθμίζει σαφώς το επίπεδο της ζωής-μας.

— Επειδή κατανοούμε τις συνέπειες της ρυπάνσεως και στη συνέχεια της μόλυνσεως ενός ποταμού και μιας περιοχής από τις ομορφότερες της πατρίδας-μας, οι οποίες ανήκουν σε ό-

Χορός τον Δεκαπενταύγουστο στο πανηγύρι. Η Κόνιτσα διατηρεί τη συνέχεια και θέλει να διαφυλάξει το χαρακτήρα-της.

λους-μας.

— Επειδή απέναντι ακριβώς από το σημείο που γίνεται το Βυρσοδεψείο, έχει κηρυχθεί τόπος ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΟΥΣ.

— Επειδή η «Τοπόλιτσα» που όλοι γνωρίζουμε ότι είναι ΞΗΡΟ-ΠΟΤΑΜΟΣ, εμφανίζεται στην έκθεση για το βιολογικό καθαρισμό του εργοστασίου σαν ποτάμι ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΡΟΗΣ.

— Επειδή το Βυρσοδεψείο βρίσκεται στο σταυροδρόμι της εκμεταλλεύσεως των Λουτρών Καβασίλλων και θα αποτελέσει ανασχετικό παράγοντα για τη σωστή εκμετάλλευση των Ιαματικών Πηγών.

— Επειδή η αρχή ενός εργοστασίου βαριάς οχλήσεως στην πεντακάθαρη περιοχή-μας, θα αποτελεί προηγούμενο για να συγκεντρωθούν εδώ ό,τι Εργοστάσια δεν μπορούν να σταματήσουν πουθενά αλλού.

— Τέλος επειδή δεν μας ρώτησαν καν εμάς που ζούμε εδώ εάν θέλουμε αυτού του είδους τα εργοστάσια.

Γι' αυτό και το Δημοτικό Συμβούλιο με την απόφασή-του αριθ. 74 πήρε ομόφωνα τη θέση να αντιταχθεί στην ίδρυση του Βυρσοδεψείου, να ζητήσει από τον Νομάρχη την ανάκληση της αδείας και όταν χρειασθεί να κάνει Δημοψήφισμα ώστε να βγει η πραγματική θέληση του λαού θα το κάνει και αυτό με την ηθική δέσμευση το Δημοτικό Συμβούλιο να υπακούσει στο αποτέλεσμα του Δημοψηφίσματος, έστω και εάν δεν είναι το επιθυμητό..

ΤΑ «ΥΠΕΡ» ΤΟΥ ΒΥΡΣΟΔΕΨΕΙΟΥ

Η ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ του δημοψηφίσματος έκανε να ξεσπάσει ανοιχτά και έντοπα η επίθεση των προασπιστών του βυρσοδεψείου. Σε δεξιές εφημερίδες των Ιωαννίνων καταγγέλονταν ο Δήμαρχος κ. Γκότζος για επιλογές ολοκληρωτικού και «χομεινικού» χαρακτήρα.

ΤΟΠΙΚΑ κυκλοφόρησαν κείμενα ανθρώπων του Εμμανουηλίδη — και η κατάσταση θύμιζε πολύ τα γεγονότα της Πύλου. Μια μερίδα των πιο φτωχών στρωμάτων κυρίως των γεωργών της πόλης τάχθηκε υπέρ του εργοστασίου — με την ελπίδα ενός πρόσθετου εισοδήματος. Άλλοι απ' αυτούς καλόπιστα. Άλλοι με τη συγκεκριμένη υπόσχεση εργασίας (όπως λέγεται χαρακτηριστικά στην Κόνιτσα «σε όλους υποσχέθηκε ο Εμμανουηλίδης ότι θα τους κάνει επιστάτες. Τότε που θα βρει τους εργάτες;»).

Η ΓΛΩΣΣΑ των κειμένων ήταν φιλολαϊκή. Ο πρόεδρος του Οργανισμού Εγγείων Βελτιώσεων Κονίτσης κ. Θωμάς Νίκου γράφει:

«Απευθύνομαι προς τον εργαζόμενο λαό της Κόνιτσας. Εργάτες — Αγρότες. Μια μικρή μειοψηφία της Κόνιτσας, οι οποίοι σκέφτονται μόνο το άτομό-τους και πώς να ζήσουν αυτοί καλύτερα διότι το πρόβλημά-τους το έχουν λύσει, δεν θέλουν να γίνει εργοστάσιο στην Κόνιτσα... Δεν θέλουν να δημιουργηθούν εστίες εργασίας για να μας έχουν υποχείρια (δούλους) όπως και πρώτα... Όχι κύριε, ψεύδος μόλυνση, πρόφαση μόνο. Μεγαλύ-

τερη βρωμιά και μόλυνση απ' τη φτώχεια και τη μιζέρια δεν υπάρχει».

ΑΛΛΗ Προκήρυξη:

«Εργάτες — Αγρότες

Η μπουρζουαζία αλλά και μερικοί χορτασμένοι του τόπου-μας... Ξεχνώντας τα σκλαβοπάζαρα της Γερμανίας και της Μέσης Ανατολής, ξεχνώντας τους πεινασμένους εργάτες-μας τάχθηκαν κατά της λειτουργίας του εργοστασίου.

Αδέλφια. Χτυπάτε με την ψήφο-σας τους μπουρζουάδες που σας αρνούνται το δικαίωμα να ζήσετε χωρίς το άγχος της ανεργίας... Τώρα! Ή τώρα ή ποτέ!».

ΟΙ ΙΔΙΟΙ κύκλοι πάντως όταν κηρύχτηκε το δημοψήφισμα κήρυξαν... αποχή.

«ΑΠΟΧΗ από το παράνομο ψευτοδημοψήφισμα που μας σερβίρει η «άρχουσα» τάξη της Κόνιτσας», λέει μια προκήρυξη-τους...

ΓΙΑ όσους έχουν κάποια απορία για τη γλώσσα πάντως, μια μικρή εξήγηση είναι πως αυτός που πούλησε το οικόπεδο στον κ. Εμμανουηλίδη ήταν υποψήφιος της ΕΔΑ το '58...

ΣΑΝ σε απάντηση, οι κοινότητες κατά μήκος του Αώου βγάλαν αλυσιδωτές αποφάσεις. Η κοινότητα Ηλιόρραχης αποφασίζει ομόφωνα εναντίον του βυρσοδεψείου. Η απόφαση της Κοινότητας Καλλιθέας συνοψίζει: «Η ζωή λοιπόν του εν λόγω εργοστασίου θα είναι ο θάνατος ο δικός-μας — των ζώων-μας και της παραγωγής-μας».

ΒΥΡΣΟΔΕΨΕΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

ΤΟ ΒΥΡΣΟΔΕΨΕΙΟ υπάρχει εκεί χάρη και λόγω της Δεξιάς. Αίμα εξ αίματος οι επιχειρηματίες, απόλυτα φυσικό στη λογική-της το κέρδος να σημαίνει υποβάθμιση της ζωής και καταστροφή της φύσης.

ΠΑΡΟΛ' αυτά, δημοψήφισμα δεν έγινε πριν τις εκλογές, αν και είχε αποφασιστεί από τον Αύγουστο, γιατί και ο τότε νομάρχης κ. Φωτόπουλος και ο κ. Αβέρωφ, δεσμεύτηκαν να αναστείλουν τη λειτουργία του εργοστασίου. (Ήταν σαφής βέβαια η προεκλογική σκοπιμότητα της δέσμευσης, όσο και η εγκυρότητά-της).

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ, οι κάτοικοι είχαν τη βεβαιότητα ότι η νίκη του ΠΑΣΟΚ θα έλυνε αυτόματα το θέμα, μια και με σαφήνεια και κατηγορηματικότητα, το ΠΑΣΟΚ είχε δεσμευτεί τοπικά εναντίον του εργοστασίου και πρωτοστάτησε μάλιστα στις σχετικές εκδηλώσεις.

ΠΑΡΟΛ' αυτά, η νίκη του ΠΑΣΟΚ δεν συνοδεύτηκε από κάποιες άμεσες ενέργειες και σαφείς αποφάσεις. Ο υπουργός Βιομηχανίας «αναζητά την προσφορότερη λύση» ενώ οι εργασίες του Εμμανουηλίδη συνεχίζονται. Λέγεται ότι οι αποφάσεις βραχυκυκλώνονται από υπηρεσιακές εστίες, που δεν έχουν ενστερνιστεί το «πνεύμα της Αλλαγής». Αλλά, αλλοίμονο, εάν για τόσο αυτονόητα πράγματα η Αλλαγή πρέπει να στηρίζεται στους δαιδάλους της υπηρεσιακής τυπικότητας.

ΕΠΕΙΔΗ λοιπόν στην Ελλάδα ουδέν μονιμότερο του προσωρινού, οι Κονιτσιώτες προχώρησαν στο δημοψήφισμα, «που είναι, από τα πράγματα, μορφή διαμαρτυρίας προς την κυβέρνη-

ση» επισημαίνει ο δήμαρχος.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ του δημοψηφίσματος που έγινε στις 28 Μάρτη του '82, ημέρα Κυριακή:

Ψήφισαν 921

Κατά 840

Υπέρ 61

Άκυρα 20

ΑΝ Η έννοια της συντριπτικής συμφωνίας έχει νόημα, τότε βρίσκεται στο αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος.

ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ «ΑΛΛΗ» ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΟΙ ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΕΣ δεν πρωτοπόρησαν μόνο στις μορφές αγώνα — πράγμα όχι ευκαταφρόνητο. Σε μια πρωτοφανή μορφή πρωτογενούς λαϊκής ενότητας, προχωρούν από τον Ιανουάριο αυτής της χρονιάς στη συγκρότηση Αναπτυξιακής Εταιρείας Λαϊκής Βάσης, που υπολογίζεται ότι σύντομα θα φτάσει τα 30.000.000 κεφάλαιο. Σχεδιάζουν από τώρα μορφές αναπτυξιακών επιλογών που θα διασφαλίζουν την ανάπτυξη των παραγωγικών πόρων με τρόπο που δεν θα διαταράσσει τις σχέσεις του ανθρώπου με το περιβάλλον-του και δεν θα συνθλίβει τον ανθρώπινο παράγοντα και δεν θα αλλοιώνει τις κοινωνικές σχέσεις.

ΖΗΤΑΝΕ λοιπόν, αντί οι επενδύσεις να στρέφονται στους επιτήδειους και τους αετονύχηδες, να στραφούν στους ίδιους τους λαϊκούς φορείς, που οργανώνονται σε πρότυπες μορφές λαϊκής εταιρείας, με συμμετοχή όλων των κοινωνικών φορέων και της δημοτικής αρχής.

ΣΤΗΝ Κόνιτσα έχουμε λοιπόν την ανατροπή του μοντέλου της μικρής συντηρητικής πόλης «του κάστρου» της Δεξιάς. Και είναι ενδιαφέρον — και πολυσήμαντο — να εκτιμηθεί, ότι η ανατροπή αυτή δεν έγινε τόσο στους συσχετισμούς του πολιτικού εποικοδομήματος, δεν «άλλαξαν καπέλο» δηλαδή οι κονιτσιώτες. Έχουμε μάλλον μια στροφή στην κοινωνική συνείδηση στα κριτήρια ελέγχου της πολιτικής. Με αφορμή το βυρσοδεψείο οι κονιτσιώτες αναπροσάρμοσαν τις προτεραιότητες ζωής, έγιναν κοινότητα απόψεων, κοινότητα πρακτικής, έγιναν συλλογικό υποκείμενο: ένας χώρος αποκατέστησε την ισχυρότερη δυνατή ενότητα όχι μόνο στην άρνηση «κάτω το βυρσοδεψείο» αλλά στην κοινή αναζήτηση προοπτικής.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ του ΠΑΣΟΚ αντιμετωπίζει στην Κόνιτσα μια πρόκληση και έχει μια ευκαιρία. Πρόκληση είναι η πρωτοφανής λαϊκή ομοθυμία στην ανάληψη ενός εγχειρήματος που συνδυάζει την άλλη λογική των δημόσιων επενδύσεων, μια αποκεντρωμένη ανάπτυξη, μια πλατιά και έγκυρη κοινωνική διαχείριση του δημόσιου πλούτου.

ΕΥΚΑΙΡΙΑ να απαλλαγεί από το βραχνά της υπηρεσιακής δέσμευσης και σκωληκοβίωτης λογικής του «τι να κάνουμε εμείς, αφού άλλοι τα φτιάχνανε έτσι». Αλλαγή σημαίνει να τολμάς και κυρίως να στηρίζεις στο λαό, που θέλει και μπορεί να στηρίξει την πολιτική-σου.

ΑΛΛΙΩΣ, ποιός υπουργός φαντάζεται ότι επειδή ασκεί το έργο-του εν ονόματι της αλλαγής, το όνομα της αλλαγής θα αρκεί για να συγκαλύψει την έλλειψη έργων-της;

ΑΝ ΟΜΩΣ το εργοστάσιο τελικά λειτουργήσει όσοι το επιτρέψουν δεν θα έχουν μόνο βαρύτατη ευθύνη για τις επιπτώσεις-του. Θα έχουν τραυματίσει και το όραμα, αλλά και τη δυνατότητα της αλλαγής, σε μικρή έστω κλίμακα, αλλά με μεγάλες γενικότερες συνέπειες.

ΟΙ ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΕΣ πάντως έχουν την άποψή-τους και γι' αυτό το ενδεχόμενο.

ΝΑ ΠΩΣ τελειώνει η απόφαση της Κοινότητας Καλλιθέας: «Ως εκ τούτου, εάν εσείς επιτρέψετε την κατασκευή του βυρσοδεψείου, εμείς δεν θα επιτρέψουμε τη λειτουργία-του».

□

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Νότιος Ατλαντικός: οι ασκοί του Αιόλου

Τη στιγμή που γράφονται αυτές οι αράδες, οι δύο εμπόλεμες πλευρές στο Ν. Ατλαντικό έχουν ήδη προσφέρει τις πρώτες ανθρώπινες εκατόμβες. Μετά την αχρήστευση του βρετανικού αντιτορπιλικού «Σέφηντ» και την κατάριψη μερικών (τριών κατά το Λονδίνο) βρετανικών καταδιωκτικών «Ση Χάριερ», έχει πια αποδειχτεί ότι η περιβόητη Αρμάδα, παρά την πλήρη υποστήριξη επιμελητείας από πλευράς Αμερικανών, δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσει γρήγορη και «ανέξοδη» στρατιωτική επικράτηση. Ίσως να μην είναι καν σε θέση να πετύχει έστω και μια πύρρεια νίκη. Δεν είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς πόσο αιματηρή υπόθεση θα απέβαινε μια βρετανική επιχείρηση απόβασης και ανακατάληψης των επίμαχων νησιών στα οποία βρίσκεται αργεντινή δύναμη δέκα χιλιάδων ανδρών. Και ασφαλώς, όσο τα Φώκλαντ παραμένουν στον έλεγχο της Αργεντινής, η Θάτσερ θα εξακολουθεί να μην μπορεί να διαπραγματευτεί από θέση ισχύος.

Μια άλλη διαπίστωση που πρέπει να γίνει είναι ότι η δημοκρατική κυβέρνηση της Αγγλίας περιφρονεί την αξία της ανθρωπίνης ζωής εξίσου, αν όχι περισσότερο, με τη χούντα της Αργεντινής, και δε διστάζει να προβεί σε, συγκαλυμένα ως τώρα, εγκλήματα πολέμου· γιατί πως αλλιώς μπορεί να χαρακτηριστεί ο τορπιλισμός του αργεντινικού πολεμικού «Χένεραλ Μπελγκράνο» έξω από τη ζώνη αποκλεισμού των 200 μιλίων.

Είναι ενδεικτικό ότι ακόμη και ορισμένοι από τους πιο «βαμμένους» ιέρακες του βρετανικού κατεστημένου εξέφρασαν σοβαρές αμφιβολίες για το κατά πόσο, με το μαζικό αυτό έγκλημα, περιφρουρήθηκε η ασφάλεια των εγγλέζων στρατιωτών. Ο «Economist», μάλιστα, δε δίστασε να χα-

ρακτηρίσει την πλωπλάτη καταβύθιση του «Χένεραλ Μπεγκράνο» ως την «πρώτη ηθική νίκη» της Αργεντινής σ' αυτό τον πόλεμο.

Αυτά όμως είναι ψιλά γράμματα. Άλλωστε, οι σφαγές τέτοιου είδους μπορούν να χαρακτηριστούν από ορισμένους επαίνοντες ακόμη και «γόνιμες», «παραγωγικές». Ο καθένας καταλαβαίνει την ευφορία που διακατέχει τους ιδύνοντες των ευρωπαϊκών πολεμικών βιομηχανιών, εθνικοποιημένων και ιδιωτικών. Ιδιαίτερα ενθουσιασμένοι θα πρέπει να είναι οι διευθύνοντες της γαλλικής Aerospatiale που, χάρη στον περίφημο πια «Εξοσέτ», έχουν σίγουρη αύξηση στις πωλήσεις-του.

Ανάμεσα στα «παράδοξα» αυτού του πολέμου συγκαταλέγεται και το γεγονός ότι ο αρχικός ενθουσιασμός της αγγλικής κοινής γνώμης για την πολιτική της Θάτσερ «μαραίνεται» ταχύτατα (ιδίως, τώρα που αποδείχτηκε ότι έχει και η Αργεντινή αξιόμαχες δυνάμεις που χτυπάνε και... πονάει) ενώ, από την άλλη, ο λαός της Αργεντινής βλέπει αυτή την υπόθεση λίγο σαν απελευθερωτικό πόλεμο: απελευθερωτικό τόσο απέναντι στη Βρετανική αποικιοκρατία όσο και απέναντι στο καθεστώς της χούντας. Η αρχική κίνηση του Γκαλτιέρι, που απέβλεπε στο να δώσει νέα παράταση ζωής στο καθεστώς-του, κατέληξε να ενεργοποιήσει εσωτερικές δυνάμεις που επιταχύνουν τη διαδικασία κατάρρευσής-του. Με ασπίδα την «υπερτατή εθνική υπόθεση» και με την αναγκαστικά κοινή γλώσσα της «προστασίας της πατρίδας», οι εργαζόμενοι της Αργεντινής προβάλλουν αυτή τη στιγμή ανοιχτά το αίτημα της ανατροπής της δικτατορίας. Η ανάγκη της χούντας, υπό τις σημερινές συνθήκες, να εξασφαλίσει τη λαϊκή υποστήριξη για την ανάκτηση των Φώκλαντ, της έχει ταυτόχρονα δέσει τα χέρια, εμποδίζοντάς-την να προχωρήσει σε καταστολή στο εσωτερικό μέτωπο. Και η αστική τάξη της Αργεντινής μπορεί μεν να

μην έχει στο ψυγείο κανέναν Καραμανλή αλλά ποπουλιστές στρατιωτικοί· υπάρχουν πάντα στην κουζίνα. Άλλωστε, λατινοαμερικανικά προϊόντα ήσαν οι... Πορτίγιο και Τορίχος. Την αδυναμία, λοιπόν, αυτή της χούντας αισθάνεται σήμερα αλάθητα το λαϊκό κίνημα της Αργεντινής και δε διστάζει να την αξιοποιήσει αρθρώνοντας το δικό-του πολιτικό λόγο, ντυμένο με την «προστατευτική» φρασεολογία του πατριωτισμού.

Οι όροι αυτοί προσδιορίζουν και την ανελαστικότητα της χούντας στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως ένα ενδεχόμενο «ξεπούλημα» των Φώκλαντ στους Αγγλοαμερικανούς, υπό τις σημερινές, «θερμές» συνθήκες, θα τραυμάτιζε καίρια τη συνοχή του αργεντινικού στρατιωτικού κατεστημένου με ελάχιστη συνέπεια την ανατροπή της υπάρχουσας χούντας.

Εξίσου σημαντικό είναι ότι η χούντα, έχοντας ανοίξει τους ασκούς του Αιόλου, σέρνεται από τη φορά των πραγμάτων σ' έναν αναγκαστικό αντιαμερικανισμό και, το πιο σπουδαίο, υποχρεώνεται ν' ανεχτεί τον απερίφραστο αντιιμπεριαλισμό των εργαζόμενων της χώρας. Το αντιαμερικανικό αίσθημα οξύνεται ραγδαία σ' ολόκληρη την ήπειρο, πράγμα που διαφοροποιεί τα δεδομένα της πολιτικής της Ουάσινγκτον στην περιοχή. Σίγουρα, η Αργεντινή δε θα στείλει στρατεύματα στην Κεντρική Αμερική.

Στην Ουάσινγκτον, δε θα πρέπει να αισθάνονται διόλου ευχαριστημένοι με την τροπή που πήραν τα πράγματα. Αλλά τι έσπρωξε το Λευκό Οίκο να περάσει από τη διακριτική στην ωμή υποστήριξη της αγγλικής εκστρατείας; Δε θα μπορούσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες να βοηθάνε στρατιωτικά τη Βρετανία, κάνοντας συγχρόνως την «πάπια» στο επίπεδο των φράσεων; Πολλά μπορεί να υποθέσει κανείς: ίσως να φοβούνται τις επιπτώσεις του αντιαμερικανισμού περισσότερο στη Δυτ. Ευρώπη και λιγότερο στη Λατ. Αμερική. Ίσως να υπολογίζουν ότι ο τραυματισμός της αξιοπιστίας-τους στην Ευρωπαϊκή ήπειρο

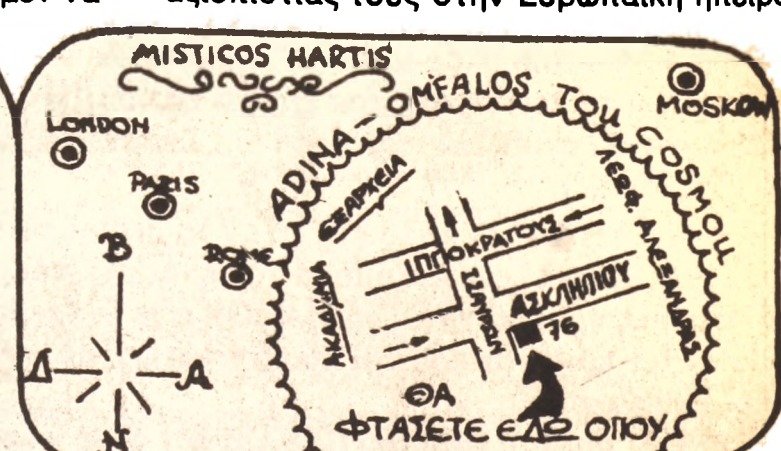

ΑΝ ΔΕΝ ΕΧΕΤΕ ΑΚΟΜΑ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΝΑ ΔΙΑΛΕΓΕΤΕ ΜΟΝΟΙ ΣΑΣ ΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΟΥ ΘΕΛΕΤΕ Ν' ΑΚΟΥΤΕ...

ΘΥΜΗΘΕΙΤΕ ΤΗ ΣΟΦΗ ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΟΙΜΙΑ

ΚΑΛΛΙΟ ΠΑΡΑ ΑΥΓΑ ΠΟΥΡΕ®

ΚΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΤΕ ΤΟΝ ΜΥΣΤΙΚΟ ΧΑΡΤΗ

MISTICOS HARTIS

LONDON PARIS MOSKOW

ADINA ONFALOS COSMOL

ΑΝΑΒΛΗΝΤΕΣ

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ

ΑΖΚΛΗΠΙΟΥ

76

ΘΑ ΦΤΑΞΕΤΕ ΕΛΘΟΝΤΕΣ

ΕΝΑΣ ΦΥΣΙΚΟΣ-ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΚΙ ΕΝΑΣ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΣ - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΣΑΣ ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΝ ΓΙΑ ΝΑ ΔΙΑΛΕΞΕΤΕ ΜΑΖΙ ΤΟ ΚΑΛΙΤΕΡΟ ΣΤΕΡΕΟΦΩΝΙΚΟ ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΕΤΕ ΚΑΙ ΤΑ ΛΕΦΤΑ ΣΑΣ ΝΑ ΠΙΑΣΟΥΝ ΤΟΠΟ

STUDIO HI FI ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76-ΑΘΗΝΑ 706 ΤΗΛ 3627808-3602697

ΣΤΟ ΜΑΓΑΖΙ ΜΑΣ ΘΑ ΒΡΗΤΕ

- * ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΜΑΡΚΕΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
- * ΕΝΔΟΧΕΙΡΙΑ ΓΙΑΝΤΡΕΜΗΣ
- * ΤΙΣ ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΕΣ ΔΥΝΑΤΕΙΣ ΤΙΜΕΣ

ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟ

ΤΟΥΣ ΚΑΛΙΤΕΡΟΥΣ ΣΥΝΔΙΑΣΜΟΥΣ ΣΤΟ ΠΟΣΟ ΠΟΥ ΔΙΑΒΑΣΕΤΕ

ΑΝ ΜΕΛΕΤΕ Σ' ΕΠΑΡΚΙΑ ΓΡΑΨΤΕ ΜΑΣ - ΘΑ ΣΑΣ ΣΤΕΙΛΟΥΜΕ ΤΙΜΕΣ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΑ...

θα υπονομεύσει τα συμφέροντά-τους πιο επικίνδυνα εκεί παρά όσο στη Λατ. Αμερική. Πάντως, στην Ουάσινγκτον θα πρέπει πια να έχουν πειστεί ότι το μη χείρον δεν είναι οπωσδήποτε βέλτιστον.

Πολωνία:

άλλο ένα θερμό καλοκαίρι;

«Ο χειμώνας είναι δικός-σας, αλλά η άνοιξη θα είναι δική-μας»: το σύνθημα αυτό, που γέμισε τους τοίχους της Βαρσοβίας πριν από μερικούς μήνες, φαίνεται να μεστώνει σήμερα καθώς το λιώσιμο των χειμωνιάτικων πάγων στην Πολωνία συμπίπτει με το λιώσιμο του φόβου που είχε παγώσει τις ψυχές εκατομμυρίων Πολωνών μετά την επιβολή του στρατιωτικού νόμου. Και τα πρώτα σημάδια ενός καλοκαιριού, που προμηνύεται θερμό όσο τουλάχιστον και τα δύο προηγούμενα, εμφανίστηκαν ρωμαλέα με τις διαδηλώσεις και τις συγκρούσεις των τελευταίων ημερών σε διάφορες πόλεις της χώρας.

Απολογισμός των γεγονότων από την 1η ως τις 5 Μαΐου, σύμφωνα με την έκδοσή του υπουργού εσωτερικών της χούντας, στρατηγού Κιτζακ: «σοβαρά γεγονότα» έγιναν στη Βαρσοβία, στο Γκντανσκ, στο Στετίν, στο Ελμπλάγκ, στο Τοράν, στο Λιουμπλίν, στην Κρακοβία και στο Γκλίβιτσε σε κάμποσες άλλες πόλεις έγιναν «λιγότερο σοβαρά επεισόδια» και σε μερικές ακόμα «απόπειρες ταραχών». Ο καθένας μπορεί να βγάλει τα συμπεράσματά-του για την έκταση και την οξύτητα των συγκρούσεων από τη στιγμή που η χούντα προβαίνει σε τέτοιες ομολογίες.

Τα λαϊκά τούτα ξεσπάσματα συνέπεσαν με την πρώτη, δειλή απόπειρα της χούντας να χαλαρώσει τα μέτρα καταστολής επιτρέποντας δοκιμαστικά τη νυχτερινή κυκλοφορία, αποκαθιστώντας τις υπεραστικές τηλεπικοινωνίες και απολύοντας από τις φυλακές χίλιους περίπου κρατούμενους της Αλληλεγγύης, οι οποίοι, σε

μία πρωτοβουλία με μάλλον συμβολικό περιεχόμενο, έσπευσαν να συστήσουν ένα είδος προσωρινού προεδρείου του ανεξάρτητου συνδικάτου. Αμέσως, ξανακόπηκαν τα τηλέφωνα και ξαναπαγορεύτηκε η βραδυνή κυκλοφορία. Το καθεστώς δε φαίνεται να μπορεί να προσφέρει στους δυτικούς φίλους προσχήματα για να το βοηθήσουν.

Πάντως, σχετικά με το πώς βλέπουν την κατάσταση οι ίδιοι οι ιθύνοντες της χούντας, είναι αποκαλυπτικό ένα δημοσίευμα της LE MONDE, στο φύλλο της 15ης Απριλίου. Το κείμενο που δημοσίευσε η γαλλική εφημερίδα ήταν απομαγνητοφωνημένη συζήτηση του υπεύθυνου για την πολωνική ραδιοτηλεόραση στρατιωτικού κομισάριου και μελών του Κόμματος. Η κασέτα με τη μαγνητοφωνημένη συζήτηση βγήκε παράνομα από την Πολωνία μερικές μέρες αργότερα, και μετά το δημοσίευμα της LE MONDE μεταδόθηκε αυτούσια, στα Πολωνικά, από τη σχετική εκπομπή της γαλλικής ραδιοφωνίας.

Η χούντα ενοχλήθηκε τόσο πολύ απ' αυτή την εκπομπή ώστε αναγκάστηκε να διαψεύσει επίσημα την αυθεντικότητα της κασέτας δίνοντας έτσι ακόμη μεγαλύτερη δημοσιότητα στο «λεπτό» θέμα.

Αξίζει, λοιπόν, να παραθέσουμε μερικές από τις πιο ειλικρινείς παρατηρήσεις του υπεύθυνου κομισάριου κατά την «άτυχη» εκείνη συζήτηση:

«Ο στρατιωτικός νόμος στην Πολωνία θα διαρκέσει μέχρις ότου ξανασυγκροτηθεί το Κόμμα. Και δεν εννοώ την κομματική γραφειοκρατία, γιατί αυτή θα ξαναφτιαχτεί γρήγορα, αλλά εννοώ την κατάσταση στις μεγάλες επιχειρήσεις... Ο στρατιωτικός νόμος δε μπορεί να αρθεί προτού το Κόμμα μπορέσει να αναλάβει την πολιτική διεύθυνση αυτών των επιχειρήσεων... Δεν είναι ζήτημα εβδομάδων αλλά ετών».

«Το παράνομο δίκτυο της Αλληλεγγύης αρχίζει να οργανώνεται μάλλον καλά. Η Αλληλεγγύη θα ξαναγεννηθεί... Θ' αργήσουμε πολύ ακόμα να γιορτάσουμε τη νίκη. Σύντροφοι, δε μπορώ να σας πω πως όλα είναι εντάξει, αφού δεν είναι».

«Είναι δύσκολο να πιάσουμε τους παράνομους της Αλληλεγγύης. Αν κρύβονται σε κάποιο μοναστήρι, πράγμα πιθανότατο, θα χρειαστεί να στείλουμε για ψάξιμο ολόκληρο τάγμα και να κάνουμε όλο τον τόπο μπουρδέλο. Και δεν ξέρω αν τα κέρδη-μας από μια τέτοια ενέργεια θα δικαιολογούσαν τις εσωτερικές και διεθνείς επιπτώσεις-της».

«Η Εκκλησία είναι ωρολογιακή βόμβα. Η δραστηριότητά-της είναι σαφώς αντικρατική. Αλλά μέσα στην εκκλησιαστική ιεραρχία υπάρχουν διαφορές απόψεων. Ο πιο ήμερος, να πούμε, είναι ο Γκλεμπ... Οι πιο ηλικιωμένοι επίσκοποι είναι οι πιο εξτρεμιστές... Σήμερα, όλες ανεξαιρέτως οι πράξεις της Εκκλησίας έχουν πολιτικό χαρακτήρα, όπως ακριβώς τον καιρό της χιτλερικής κατοχής».

□

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ
Β. ΓΚΑΦΟΥΡΟΦ — Δ. ΤΣΙΜΠΟΥΚΙΔΗ

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
Ο ΜΑΚΕΔΩΝ**

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ
'Ιπποκράτους 8 ΤΗΛ. 36 27 318 ΑΘΗΝΑ

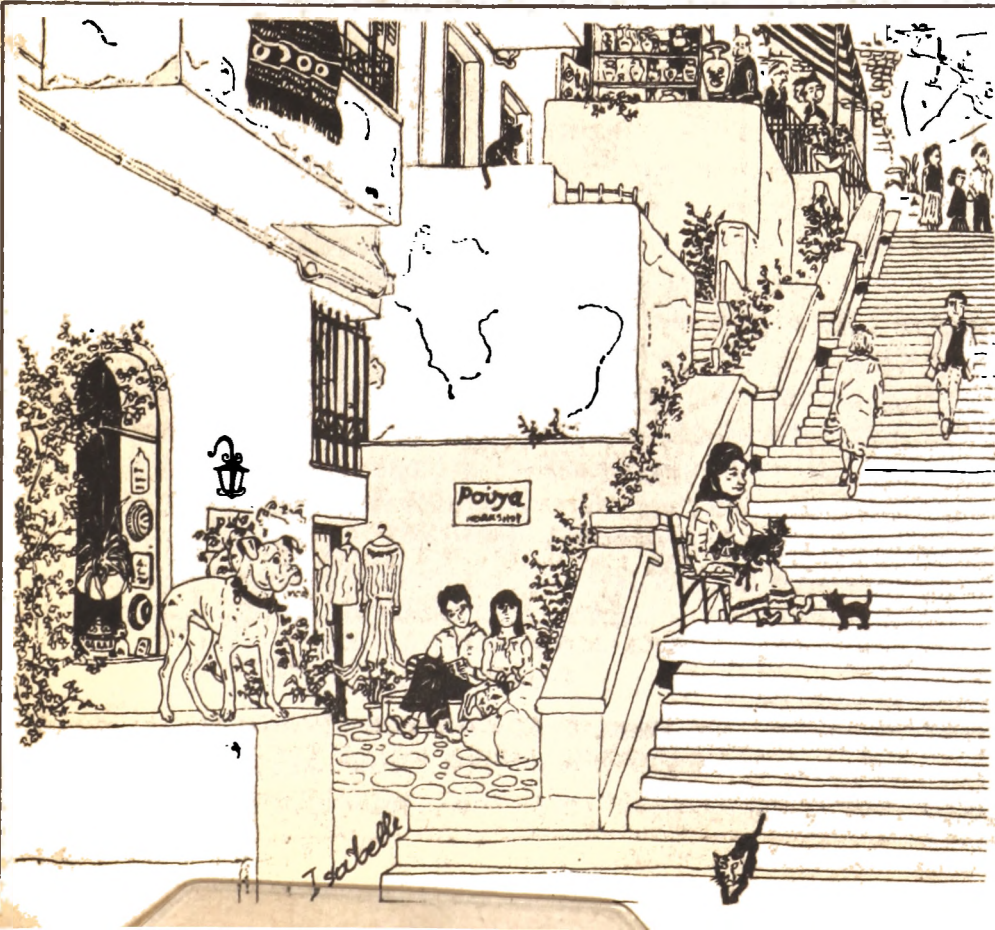
Στήν παραπάνω γειτονιά
σ'αυτήν εδω τη **ΡΟΥΓΑ**
ΘΑ ΒΡΕΙΤΕ

ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΑ κοσμήματα, κεραμικά,
φυσικά γυαλιά, ταιμπλώς, καθρέφτες,
κορνίζες & ρούχα σε πολύ καλές τιμές.

Στις 17 του Μην κερνάμε ένα
ποτό για & το μαγαζί μας κλείνει
τέσσερα χρόνια λειτουργίας.

Πλουτάρχου 43

Τελεφερίκ Λυκαβηττού τηλ. 7235827

Ντόμινο της δεκαετίας του '80

του Fred Halliday

Η κυβέρνηση Ρήγκαν μπορεί να θεωρεί, ότι η πιο προβληματική για τα συμφέροντά-της περιοχή του Τρίτου Κόσμου είναι η Κεντρική Αμερική. Αλλά, παρά την αναταραχή στο Ελ Σαλβαδόρ και τη Νικαράγουα, εξίσου έντονα προβλήματα ωριμάζουν και σε άλλα μέρη του κόσμου, και ίσως βγουν σύντομα στην επιφάνεια. Υπάρχουν εστίες έντασης που συντηρούνται από πολύ παλιά εξαιτίας πολιτικών και κοινωνικών αντιθέσεων στα εν λόγω κράτη. Ωστόσο, όπως και στην Κεντρική Αμερική, η πολιτική του Ρήγκαν, που αναζητάει στρατιωτικές λύσεις σε πολιτικά προβλήματα και υποστηρίζει δεξιές δικτατορίες βάσει στρατηγικών προτεραιοτήτων, έχει επιταχύνει την εκδήλωση τέτοιων κρίσεων. Ο αμερικανός πρόεδρος θα χρειαστεί να πάρει από το σύμβουλό-του σε θέματα εθνικής ασφάλειας, Ουίλιαμ Κλαρκ, κάτι περισσότερο από μαθήματα γεωγραφίας αν θέλει να καταλάβει τι συμβαίνει. Μια επισκόπηση της κατάστασης στις χώρες που εκτείνονται από τα Ιμαλάια ως τον Ατλαντικό αποκαλύπτει ότι σε πάνω από μισή ντουζίνα κράτη, τα υπάρχοντα καθεστώτα αντιμετωπίζουν ογκούμενες απειλές, πράγμα που έχει πολύ σοβαρές επιπτώσεις για την αμερικανική πολιτική σ' αυτές τις περιοχές:

- Το Πακιστάν έχει πρόσφατα αποσπάσει την υπόσχεση των ΗΠΑ ότι θα του παράσχουν στρατιωτική βοήθεια ύψους 3,2 δισεκ. δολαρίων. Το Πακιστάν θεωρείται κράτος της πρώτης γραμμής του αντισοβιετικού μετώπου επειδή συνορεύει με το Αφγανιστάν και προσφέρει μετόπισθεν στους αφγανούς αντάρτες. Επειδή ακριβώς είναι μουσουλμανικό, φτωχό και όχι αραβικό, το Πακιστάν θεωρείται απολύτως κατάλληλο για να στηρίξει τα αμερικανικά στρατηγικά συμφέροντα στη Μέση Ανατολή: μπορεί να προσφέρει βάσεις για τις αμερικανικές ναυτικές δυνάμεις στα λιμάνια του Καράτσι και του Γκαντούρ, και το αγγλόφωνο στρώμα των τεχνοκρατών και των αξιωματικών-του μπορεί να βοηθήσει στην εφαρμογή των αμερικανικών στρατιωτικών προγραμμάτων στη Σαουδική Αραβία. Ωστόσο, ο δικτάτορας του Πακιστάν, ο στρατηγός Ζία, έχει αναγκαστεί να προσφύγει σε άγρια καταστολή προκειμένου να κρατηθεί στην εξουσία: στις 27 του περασμένου Φλεβάρη, το επίσημο πακιστανικό πρακτορείο ειδήσεων μετέδωσε ότι πάνω από 2.700 άτομα είχαν συλληφθεί μέσα σε δύο μόνο μέρες στις επαρχίες Πουντζάμπ και Σιντχ. Η Διεθνής Αμνηστεία έχει ανακοινώσει ότι οι Πακιστανοί στρατιωτικοί έχουν καταστήσει τα βασανιστήρια μόνιμο στοιχείο της ανακριτικής τεχνικής. Οκτώ κόμματα της αντιπολίτευσης που συμφώνησαν να συνεργαστούν με το στρατηγό Ζία με αντάλλαγμα μια ελαφρά χαλάρωση των περιορισμών, παραμένουν εκτός νόμου. Ο Ζία έχει διορίσει ένα Συμβουλευτικό Συμβούλιο από 288 πρόσωπα: πρόκειται, όμως για ένα σώμα χωρίς εξουσίες, προορισμένο να κατευνάσει τις επικρίσεις που ακούγονται στην Ουάσινγκτον παρά να δώσει απάντηση στις αυξανόμενες πιέσεις που αναπτύσσονται στο εσωτερικό της χώρας.

- Η Σαουδική Αραβία, για την οποία ο Ρήγκαν είπε ότι δε θα αφήσει να πάρει το δρόμο του Ιράν, εξακολουθεί να κυβερνιέται από μια κληρονομική δικτατορία πριγκήπων. Οι επαγγελίες για τη συγκρότηση μιας συμβουλευτικής συνέλευσης, έστω και με εικονικές αρμοδιότητες, παραμένουν ανεκπλήρωτες. Αυξάνεται η δυσαρέσκεια, ιδιαίτερα μεταξύ των σιιτών μουσουλμάνων στην ανατολική πετρελαιοπαραγωγό επαρχία που βρίσκεται απέναντι από το Ιράν, και οι νίκες του ιρανικού στρατού ενάντια στο σύμμαχο

της Σαουδικής Αραβίας, το Ιράκ, προκαλούν συγκρατημένη απόγνωση στο Ριάντ και στη Τζέντα. Η αποτυχία των Ηνωμένων Πολιτειών να μετριάσουν την υποστήριξη-τους προς το Ισραήλ φθείρει ραγδαία την απομένουσα νομιμότητα της σαουδικής οικογένειας η οποία θεωρείται ανοιχτά φιλοαμερικανική. Η διαφθορά των βασιλικών πριγκήπων εξακολουθεί ασύστολη.

- Το Μπαχρέν, ένα λιλιπούτειο κράτος δύο νησιών ανοιχτά της ανατολικής ακτής της Σαουδικής Αραβίας, έχει γίνει τραπεζικό κέντρο του Κόλπου (αντικαθιστώντας τη Βηρυτό) και παράλληλα παρέχει από παλιά λιμενικές διευκολύνσεις στο αμερικανικό ναυτικό. Ωστόσο, είναι το μόνο από τα αραβικά πετρελαιοπαραγωγά κράτη στο οποίο υφίσταται ισχυρό παράνομο συνδικαλιστικό κίνημα και ισχυρή φιλοϊρανική αντιπολίτευση μεταξύ των Σιιτών που αποτελούν το μισό πληθυσμό. Πέρσι το Δεκέμβρη, έγιναν στο Μπαχρέν δεκάδες συλλήψεις από την υπό βρετανική στελέχωση Μυστική Αστυνομία ύστερα από την ανακάλυψη μεγάλων ποσοτήτων όπλων κρυμμένων σε ιδιωτικές κατοικίες. Αλλά η δημοσιότητα που δόθηκε σ' αυτές τις συλλήψεις χρησιμοποιήθηκε ως προπέτασμα καπνού για να κρυφτεί μια άλλη, σοβαρότερη κρίση που έχει ξεσπάσει εξαιτίας των αντιδικιών μέσα στους κόλπους της ίδιας της βασιλικής οικογένειας των αλ-Χαλιφά. Οι εργασίες του Κοινοβουλίου εξακολουθούν να τελούν σε αναστολή εδώ κι επτά χρόνια, και οι Σαουδάραβες έχουν προειδοποιήσει ότι θα επέμβουν αν οι αλ-Χαλιφά κινδυνέψουν να χάσουν την εξουσία.

- Η Βόρεια Υεμένη, στο νοτιοδυτικό άκρο της Σαουδικής Αραβίας, ίσως απειλήσει την ησυχία των σαουδαράβων αρχόντων περισσότερο από το Ιράν: η εχθρότητα προς τους πλούσιους Σαουδάραβες

αυξάνεται σ' αυτή την εξαθλιωμένη χώρα των 7 εκατ., η οποία προσφέρει τους περισσότερους χειρώνακτες εργάτες στην ίδια τη Σαουδική Αραβία. Οι μαρξιστές - λενινιστές αντάρτες του Εθνικού Δημοκρατικού Μετώπου δεσπόζουν πια στην ύπαιθρο των νότιων και κεντρικών περιοχών της χώρας. Ο κυβερνητικός στρατός είναι αδύναμος και μεγάλο μέρος-του βλέπει με συμπάθεια το Μέτωπο. Ο Κάρτερ έκανε τη Βόρεια Υεμένη σύμβολο της «αντίστασής-του ενάντια στο σοβιετικό επεκτατισμό» όταν το Φεβρουάριο του 1979 είχε ξεσπάσει μεθοριακός πόλεμος με τη σύμμαχη των Ρώσων Νότια Υεμένη. Αλλά οι Σαουδάραβες κατακράτησαν μεγάλο μέρος από το αξίας 380 εκατ. δολαρίων στρατιωτικό υλικό που προοριζόταν για τη Βόρεια Υεμένη. Ουσιαστικά, το μόνο που μπορεί να κάνει η Ουάσινγκτον για να εμποδίσει τη στροφή της χώρας προς τ' αριστερά είναι η άμεση στρατιωτική επέμβαση.

- Η Σομαλία, κατά μήκος της Ερυθράς Θάλασσας, είναι η πλέον επισφαλής σύμμαχος των ΗΠΑ στην περιοχή. Η Ουάσινγκτον έχει αναλάβει την υποχρέωση να προσφέρει στρατιωτική βοήθεια ύψους 40 εκατ. δολαρίων στο καθεστώς του προέδρου Σιάντ Μπαρέ, και να εκσυγχρονίσει την πρώην ρωσική βάση της Μπερμπέρα. Αλλά ο Μπαρέ έχει αντιμετωπίσει μια σειρά από στρατιωτικές ανταρσίες και βίαιες διαδηλώσεις κατά τους πρώτους δυο μήνες του φετινού χρόνου. Αντάρτες που εξορμούν από τη γειτονική Αιθιοπία υπό τις πτέρυγες του Δημοκρατικού Μετώπου για τη Σωτηρία της Σομαλίας, έχουν κλιμακώσει τη δραστηριότητά-τους στις πιο ανήσυχες βόρειες επαρχίες. Αμερικανοί διπλωμάτες έχουν έρθει σ' επαφή με αντιπολιτευόμενους στρατιωτικούς

σε μια προσπάθεια να βρουν εναλλακτικό σχήμα που θ' αντικαθιστούσε το τύπου Ντιέμ καθεστώς του Μπαρέ.

- Το Σουδάν παίρνει αυτή τη στιγμή τις πρώτες δόσεις από ένα πρόγραμμα αμερικανικής στρατιωτικής βοήθειας ύψους 100 εκατ. δολαρίων που εγκρίθηκε πέρσι το Σεπτέμβριο όταν ο πρόεδρος Νυμέρι σκηνοθέτησε μια λιβυκή εισβολή μετά το θάνατο του Σαντάτ. Τα πραγματικά προβλήματα του Σουδάν βρίσκονται στο εσωτερικό και δεν πρόκειται να λυθούν με τη στρατιωτική βοήθεια. Φοιτητές και φανατικοί μουσουλμάνοι προκαλούν ταραχές στους δρόμους, διαμαρτυρόμενοι για αυξήσεις των τιμών. Τα παράνομα συνδικάτα υπό κομμουνιστικό έλεγχο στους σιδηροδρομικούς και σε άλλους κλάδους εργαζομένων της πόλης παραμένουν ισχυρά. Στο νότιο μέρος της χώρας, η δυσαρέσκεια μεταξύ του μη αραβικού μαύρου πληθυσμού αυξάνεται. Κυβερνητικοί αξιωματούχοι στο Χαρτούμ προβλέπουν ανεπιφύλακτα μία από τις ακόλουθες τρεις εξελίξεις: αριστερό πραξικόπημα, λαϊκή εξέγερση, κατάσταση γενικευμένης αναρχίας.

- Η Αίγυπτος έχει γνωρίσει μια φαινομενική ηρεμία μετά το θάνατο του Σαντάτ. Τα σαράντα εκατ. κάτοικοι της Κοιλάδας του Νείλου φαίνονται να δοκίμασαν άφατη ανακούφιση με το θάνατο που βρήκε τον ευνοούμενο της Ουάσινγκτον και του Τελ Αβίβ. Αλλά παρά την αρχική-του επιφύλαξη, ο πρόεδρος Χόσνι Μουμπάρακ δεν πρόκειται να βρει εύκολα λύση για τα τρομακτικά προβλήματα της έλλειψης καλλιεργήσιμων γαιών, της ανεργίας και της εξαθλίωσης που μαστίζει τις πόλεις της χώρας-του. Οι Ρήγκαν και Χάιγκ φαίνονται διστακτικοί απέναντι στο Μουμπάρακ από φόβο μήπως δεν ακολουθήσει τη γραμμή του Σαντάτ. Πάντως, τα βασικά στρατιωτικά και επιχειρηματικά συμφέροντα που εκπροσωπεί ο Μουμπάρακ έχουν σαφώς δυτικότροπο προσανατολισμό και εάν οι υποβόσκουσες εντάσεις στην Αίγυπτο ξεσπάσουν ανοιχτά, χαμένες θα βγουν οι ΗΠΑ και οι χώρες του ΝΑΤΟ.

- Η Τυνησία, παραδοσιακός πελάτης των Γάλλων, τα τελευταία χρόνια έχει γίνει προνομιούχος αποδέκτης αμερικανικής βοήθειας επειδή προφανώς θεωρείται καρφί στα πλευρά της Λιβύης. Αλλά η ικανότητα του γηραλέου Χαμπίμπ Μπουργκίμπα να κρατάει υποταγμένο το λαό-του εξαντλείται πια. Όταν ο πρεσβευτής της Τυνησίας στην Ουάσινγκτον παραιτήθηκε στο τέλος του περασμένου χρόνου, κατάγγειλε τη «μεγαλομανή διακυβέρνηση» της οικογένειας Μπουργκίμπα. Οι εκλογές του περασμένου Νοέμβρη πραγματοποιήθηκαν κάτω από τόσο ασφυκτικό έλεγχο ώστε και οι 136 έδρες του Κοινοβουλίου κερδήθηκαν απ' το κόμμα του Μπουργκίμπα. Το 65% του πληθυσμού έχει ηλικία κάτω των 25 σε μια εποχή που η ανεργία και ο πληθωρισμός αυξάνονται: τον περασμένο Φλεβάρη ξέσπασαν απεργίες στα σχολεία, στους σιδηροδρόμους και στη βιομηχανία αυτοκινήτων. Η εργατική συνμοσπονδία και δύο παράνομα ισλαμικά κόμματα αποκτούν ολοένα μεγαλύτερη απήχηση. Οι πλούσιοι Τυνήσιοι μεταφέρουν την κινητή περιουσία-τους έξω από τη χώρα και την τοποθετούν σε ακίνητα στην Καλιφόρνια.

- Δεν πάει πολύς καιρός που το Μαρόκο αποφάσισε να παραχωρεί στις ΗΠΑ «διευκολύνσεις διέλευσης» σε δύο από τις τέσσερις αμερικανικές βάσεις που εκκενώθηκαν το 1978. Παράλληλα, ο βασιλιάς Χασάν περιμένει από τις ΗΠΑ να του αυξήσουν τη βοήθειά-τους στον πόλεμο εναντίον του Πολισάριο. Επίσης, ο Χασάν, με την ενίσχυση της CIA, εκπαιδεύει τις δυνάμεις των αγκολέζων αντικομμουνιστών του Γιόνας Σαβίμπι. Ωστόσο, το τεράστιο κόστος του πολέμου της Σαχάρας, μαζί με την ανεργία, απειλεί να οδηγήσει το Χασάν στο δρόμο του Σάχη: πέρσι τον Ιούνιο, σκοτώθηκαν σε μια μόνο μέρα 600 τουλάχιστον άνθρωποι σε βίαιες διαδηλώσεις στους δρόμους της Καζαμπλάνκας. Πολυάριθμοι οπαδοί της αντιπολίτευσης παραμένουν στη φυλακή: όπως και στην περίπτωση του Ιράν των Παχλεβί, το μαροκινό καθεστώς είναι μια στρατιωτική μοναρχία με ανύπαρκτη πολιτική ευελιξία.

Κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60, η Ουάσινγκτον υποστήριξε δεξιά καθεστώτα σ' ολόκληρο τον κόσμο με τη σκέψη ότι οι στρατηγικές προτεραιότητες είχαν μεγαλύτερη βαρύτητα από τις εσωτερικές συνθήκες αυτών των χωρών. Το αποτέλεσμα ήταν οι επαναστάσεις στην Κούβα, την Αιθιοπία, το Ιράν και τη Νικαράγουα. Οι αναγεννημένοι ιμπεριαλιστές της κυβέρνησης Ρήγκαν νοσταλγούν τις παλιές εκείνες μέρες της αμερικανικής κυριαρχίας και είναι πιθανό να δρέψουν τους ίδιους καρπούς.

ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗΣ - ΛΕΝΙΝΙΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

του ΚΚΕ

Κείμενα 1928

Εκδόσεις **ΟΥΤΟΠΙΑ**

Νικηταρά 8-10, Α' όροφος,
ΑΘΗΝΑ, τηλ. 36.38.696

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΕΝ ΣΥΝΤΟΜΙΑ!

Δέν υπάρχει λόγος νά κρατάτε ολόκληρες τίς έφημερίδες πού διαβάζετε, γιά νά φυλάξετε μιά είδηση πού σάς ένδιαφέρει. Κρατείστε μόνο τήν είδηση. Ζητείστε μας τά άποκόμματα όλων τών έφημερίδων, γιά νά μή μπείτε έσείς στόν κόπο νά τά συγκεντρώσετε.

Δουλειά μας είναι νά ένημερωνόμαστε καί νά σάς ένημερώνουμε.

Διαβάζουμε όλες τίς έφημερίδες (έλληνικές καί ξένες) καί κρατάμε γιά λογαριασμό σας, τά άποκόμματα πού σάς άφορούν.

Δέν είμαστε «μερικοί άνθρωποι», αλλά ένα ολόκληρο δημοσιογραφικό έπιτελείο πού δουλεύει ύπεύθυνα γιά τήν είδική - δική σας έννημέρωση.

Έπικοινωνείστε μαζί μας!

EXPRESS NEWS

Τό προσωπικό σας Άρχείο.

ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΟΥΒΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ & ΞΕΝΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 6 ΤΗΛΕΦ. 3243.351 ΑΘΗΝΑΙ Τ. Τ. 122

ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ

Ο ΠΕΘΑΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Τρίτη έκδοση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΘΗΝΑ 1982

Πλατεία Σταδίου 5, 'Αθήνα 501, τηλ. 7228-263

ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Του Δημ. Ραυτόπουλου

Τιμώντας τη μνήμη του Δημήτρη Δεσποτίδη, με τη συμπλήρωση ενός χρόνου από το θάνατό-του, οι εκδόσεις «Θεμέλιο» και η Λέσχη του Βιβλίου οργάνωσαν την Τρίτη 30 Μαρτίου στο θέατρο «Ακάδημος» συζήτηση με θέμα: «Αναζητήσεις, προβληματισμοί και ιδεολογικές συγκρούσεις στη λογοτεχνία του μεταπολέμου». Τέσσερις ομιλητές εισηγήθηκαν του θέματος: Μάριος Πλωρίτης: «Θέατρο και θεατρική κριτική». Αλέκος Αργυρίου: «Αισθητικά και ιδεολογι-

κά μορφώματα στη λογοτεχνία-μας». Δημήτρης Ραυτόπουλος: «Προβλήματα και συγκρούσεις της κριτικής στο χώρο της Αριστεράς». Τίτος Πατρίκιος: «Η παρουσία της «Επιθεώρησης Τέχνης». Συντονιστής ήταν ο Τίτος Πατρίκιος. Ακολούθησε ζωννή και γόνιμη συζήτηση που παρατάθηκε ως τις 11 τη νύχτα. Δημοσιεύουμε την εισήγηση του Δημήτρη Ραυτόπουλου:

ΜΕΣΑ στα στενά χρονικά περιθώρια που έχουμε θα ήθελα να σταθώ μόνο σε δυο-τρία κορυφαία επεισόδια στο χώρο της αριστερής κριτικής. Αυτά τα επεισόδια είναι σημαδιακά, θα έλεγα, γιατί χαρακτηρίζουν την προβληματική-της, τα θεωρητικά-της όρια και τις διάφορες τάσεις, ακόμα και το ήθος-της.

ΠΡΕΠΕΙ προκαταβολικά να πω ότι αν το θεωρητικό-της πεδίο είναι περιορισμένο, αν το έργο-της μένει γενικά αποσπασματικό, αν παραμελεί πολλές φορές το καίριο για χάρη του επικαιρικού, αν η πολεμική επισκιάζει συχνά την ανάλυση, αυτή η κριτική έχει μερικά ελαφρυντικά.

ΕΙΝΑΙ πρώτα - πρώτα στρατευμένη. Και είναι στρατευμένη σε εποχή ψυχρού πολέμου, που εδώ στην Ελλάδα συνοδεύεται και παρατείνεται από τον εμφύλιο πόλεμο και το νομικό-του καθεστώς. Ο ψυχρός πόλεμος με το Μακκαρθισμό και το Ζντανοφισμό επεκτάθηκε άμεσα όχι μόνο στην ιδεολογία γενικά αλλά και στη λογοτεχνία και στις τέχνες, ακόμα και στις επιστήμες του ανθρώπου. Κηρύχτηκε μάλιστα επίσημα με το λόγο του Ζντάνωφ στο Λένινγκραντ τον Αύγουστο του 1946, τέσσερα χρόνια πριν εκδηλωθεί ο Μακκαρθισμός (1950) στις ΗΠΑ: ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός γίνεται επίσημο κρατικό δόγμα, υποχρεωτικό για τον κομμουνιστή διανοούμενο. Κάθε παρέκλιση θεωρείται από δω και πέρα διάβρωση από την αστική ιδεολογία, φορμαλισμός, στάση εχθρική απέναντι στο λαό, κατάπτωση της παρακμής. Είναι η εποχή που ο Σάρτρ, σε παγκόσμιο συνέδριο διανοουμένων στην Πολωνία (1948) αποκλείεται από το σοβιετικό συγγραφέα Φαντέγιεφ, εξουσιοδοτημένο από τον Ζντάνωφ, ναίνα δακτυλογράφος και τσακάλι που κρατάει στυλό. Είναι η εποχή που ο διάσημος Γάλλος βιολόγος Μαρσέλ Πρενάν, κομμουνιστής, μέλος της ΚΕ του ΓΚΚ καθαιρείται γιατί δεν δέχτηκε να επικυρώσει τις θεωρίες και τις διήθεν ανακαλύψεις του Λυσένκο. (Θυμίζω για όσους δεν τα ξέρουν: Ο Λυσένκο, προστατευόμενος του Ζντάνωφ και του Στάλιν, αναπτύσσοντας τσαρλατανικά κάποιες υποθέσεις του Μιτσούριν, είχε καυχηθεί ότι με τις δικές-του ανακαλύψεις η βιολογία ξόφλησε μια για πάντα με τους νόμους του «καλόγερου Μέντελ» και με τη θεωρία της εξέλιξης και ότι αποδείχτηκε πειραματικά πως οι επίκτητοι χαρακτήρες γίνονται κληρονομικοί. Έτσι, έκανε δήθεν πειράματα με μεταμοσχεύσεις σε σιτάρι π.χ. που από κει και πέρα αναπαραγόταν με πολύ περισσότερα σπειριά. Ο Μ. Πρενάν πήγε στη Μόσχα να ενημερωθεί, αλλά ο Λυσένκο τον περιφρόνησε και αρνήθηκε να του δείξει τα πειράματά-του. Έτσι, όταν το γαλλικό μαρξιστικό περιοδικό «Europe» έκανε αφιέρωμα στο Λυσένκο, ο Μ. Πρενάν αρνήθηκε να συνεργαστεί και έπεσε σε δυσμένεια. Το τεύχος προλόγισε ο Λουί Αραγκόν που έγινε για την περίπτωση και ολίγον βιολόγος, επειδή στα νιάτα-του, λέει, είχε γραφτεί στην Ιατρική!).

ΑΥΤΑ το 1950 στη Δυτική Ευρώπη. Εδώ σ' εμάς ο ζντανοφισμός παρατάθηκε τουλάχιστον μια δεκαετία, δεν έχει πεθάνει μάλιστα ακόμα. Έτσι το 1962 στην *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* του Γιάννη Κορδάτου διαβάζουμε:

«... Ο αριστερισμός δεν το κρύβει πως είναι προσανατολισμένος στην ιδεολογία του μαρξισμού. Οι αστράτευτοι όμως λογοτέχνες το κρύβουν πως είναι θαυμαστές των Άγγλων και Αμερικανών ιμπεριαλιστών».

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ του εμφυλιοπολεμικού κλίματος και του σταλινισμού - ζντανοφισμού είναι πάρα πολλές. Επισημαίνω μόνο τις δυο πιο βαριές:

- **Η ΜΙΑ** είναι το κλείσιμο των προοδευτικών ιδεών σε γκέτο. Αυτό το γκέτο στο οποίο στριμώχνει η κυρίαρχη ιδεολογία με τους θεσμούς-της, το αποδέχεται και το περιχαράκωνει η επίσημη αριστερή διανόηση, με το φανατισμό του ζντανοφισμού, που κηρύχνει και εφαρμόζει πραχτικά το χωρισμό της τέχνης και της επιστήμης σε *αστική* και *προλεταριακή*. Έτσι εμείς μένουμε έξω από το πανεπιστήμιο, από τις πηγές της έρευνας, από την πλατιά ενημέρωση.

- **ΔΕΥΤΕΡΗ** σοβαρή συνέπεια είναι ότι η μαρξιστική κριτική μένει γενικά *δογματική, πλεχανοφική*. Βασική αισθητική-της ιδέα είναι ο πασιγνώστος δυισμός: μορφή - περιεχόμενο και η προτεραιότητα, η καθοριστική σημασία του περιεχομένου. Επαναλαμβάνεται βέβαια η θέση του Πλεχάνωφ (αργότερα αναπτυγμένη από τον Λούκατς) ότι στα μεγάλα έργα τέχνης υπάρχει ενότητα περιεχομένου και μορφής, αλλά εφαρμόζεται μηχανιστικά, με κριτήριο το ιδεολογικό περιεχόμενο του έργου. Αγνοούνται όμως ακόμα και μερικές διατυπώσεις των θεμελιωτών του μαρξισμού¹, αγνοείται ο Γκράμσι² και φυσικά ο Τρότσκι. Η εξέλιξη της μαρξιστικής σκέψης στο μεσοπόλεμο — πριν ακόμα κατασχεθεί από κράτη και κόμματα — θεωρείται λίγο - πολύ αιρετική. Έτσι μένουν έξω από την ενημέρωση και την προβληματική της κριτικής της Αριστεράς η *Σχολή της Φραγκφούρτης* (του Φροΐδο-μαρξισμού, όπως την έλεγαν οι χιτλερικοί), ακόμα και ο Μπρέχτ, ακόμα και ο Λούκατς ως μία προχωρημένη χρονολογία, αγνοείται ο Γκολντμάν και ο γενετικός *στρουκτουραλισμός*. Και βέβαια δεν γίνεται λόγος για τα άλλα ρεύματα της μεταπολεμικής «νέας κριτικής»: ψυχαναλυτική, θεματική, φορμαλιστική, υπαρξιστική, που απορρίπτονται συλλήβδην σαν ιδεαλισμός.

Η ΘΕΩΡΟΥΜΕΝΗ έγκυρη μαρξιστική κριτική είναι πιο πίσω και από το Βάρναλη του 1925, όταν γράφει τη μελέτη «Ο Σολωμός χωρίς μεταφυσική», για ν' αντικρούσει τις απόψεις του Γιάννη Αποστολάκη. Ο Βάρναλης σ' εκείνη την εργασία-του, που θεωρείται ότι εγκαινιάζει την *ιστορική μέθοδο*, αναγνωρίζει ότι οι υλικοί όροι είναι το υπόβαθρο της ανάπτυξης της τέχνης, αλλά, υπερασπίζεται την αυτόνομη κοινωνική λειτουργία-της.

Η ΝΕΑ γενιά της αριστερής κριτικής που εμφανίζεται μετά το 1955, γύρω από την «Επιθεώρηση Τέχνης» και την «Κριτική» του Μαν. Αναγνωστάκη στη Θεσσαλονίκη, ή αργότερα στην «Πανσπουδαστική» και σε άλλα περιοδικά, δοκιμάζει βέβαια να είναι αντιδογματική και να αμφισβητήσει τα κριτήρια και τις τελικές τοποθετήσεις των καθιερωμένων, έχει όμως μεγάλες δυσκολίες πολλών ειδών: στην ενημέρωση και στην έρευνα λ.χ. αλλά και στη νομιμοποίησή της μέσα στον αριστερό πολιτικό οργανισμό από τον οποίο δεν θέλει να αποκοπεί.

ΠΟΙΟΙ είναι οι κυριότεροι στόχοι αυτής της νέας κριτικής, τι πέτυχε, τι προβλήματα έφερε, τι λογαριασμούς άνοιξε;

ΠΡΕΠΕΙ να θυμηθούμε ότι με τα ιστορικά ρήγματα και τα ιδεολογικά τείχη της εποχής, η εικόνα που δινόταν — επίσημα τουλάχιστον — της λογοτεχνίας-μας ήταν ολότελα απολιθωμένη. Κυριαρχούσε σ' αυτή την εικόνα η «γενιά του '30», ακόμα και στην πεζογραφία, όπου δεν είχε να παρουσιάσει ούτε μια καινούρια σελίδα αξιόλογη.

Η ΝΕΑ κριτική δεν δυσκολεύτηκε πολύ για ν' αμφισβητήσει το καθεστώς αυτό ή για να προβάλει τη γενιά της Αντίστασης και του εμφύλιου, τον Τσίρκα το Δημ. Χατζή, το Φραγκιά... Άνετα επίσης αντιμετώπιζε κάποια φανερώματα που σπίλωναν την εθνική Αντίσταση ή δικαιολογούσαν και ηρωποιούσαν τη συνεργασία με τον κατακτητή.

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ είναι πιο δύσκολα όταν η κριτική-μας τόλμησε να αρνηθεί έργα «σοσιαλιστικού ρεαλισμού» ή «κομματικής λογοτεχνίας», έργα με πολιτικό περιεχόμενο αριστερό, αλλά ρηχά, ψεύτικα, αποτυχημένα.

ΤΟΤΕ αρχίσαμε ν' αντιμετωπίζουμε τη δυσφορία και την εχθρική ατμόσφαιρα μέσα στο δικό-μας χώρο.

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ήρθε όταν προβάλαμε τη λεγόμενη «ποίηση της ήττας» και ανοιχτά πια όταν υπογραμμίσαμε σα σπουδαίο

θετικό στοιχείο σε έργα πεζογραφίας τον ιδεολογικό αντικονφορμισμό, την κριτική, την αποκάλυψη και τη γελοιοποίηση του σταλινισμού στο δικό-μας κίνημα. Γύρω από την τριλογία του Τσίρκα «Ακυβέρνητες Πολιτείες» θα ξεσπάσει μια από τις πιο ανοιχτές διαμάχες, όπου το κόμμα της Αριστεράς θα επιστρατεύσει για να μας αντιμετωπίσει την έγκυρη κριτική του Μάρκου Αυγέρη, αλλά και επεμβάσεις άλλων ιδεολογικών απολογητών. Λιγότερο ανοιχτές, περισσότερο υποχθόνιες ήταν οι αντιδράσεις, όταν η νέα κριτική πρόβαλε νεότερους πεζογράφους σαν το Βασιλικό ή τον Κουμανταρέα ή όταν η «Επιθεώρηση Τέχνης» αφιέρωνε τεύχος στον Καβάφη ή ακόμα και στον Πικάσο, μάλλον όμως δεν αξίζει τον κόπο ν' ασχοληθούμε μ' αυτές. Η εποχή που η συντακτική επιτροπή της «Επιθεώρησης Τέχνης» «δικαζόταν» στα γραφεία του κόμματος, γιατί δημοσίεψε το διήγημα του Γκράνιν, είχε περάσει ανεπιστρεπτί.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ όμως η σύγκρουση παλιάς και νέας κριτικής της Αριστεράς είχε ανοίξει από τις στήλες της «Επιθεώρησης Τέχνης» τον πρώτο κιόλας χρόνο της ζωής-της, το 1955, γύρω από την ποίηση του Καβάφη και του Καρυωτάκη. Το περιοδικό, στο 2ο τεύχος-του, είχε δημοσιεύσει ένα μελέτημα του Μ. Μ. Παπαϊωάννου με τίτλο «Φαινόμενα ακμής και παρακμής στη νεοελληνική ποίηση». Τέτοια φαινόμενα, νοσηρά, είναι για τον κριτικό ο Καβάφης και ο Καρυωτάκης, όπως αργότερα ο Σεφέρης. Κατηγορώντας τους «παρακμίες» κριτικούς που καθιέρωσαν τον Καβάφη και τον Καρυωτάκη, ο Παπαϊωάννου έγραφε: «... Διαγράψανε με μιας όλους τους ποιητές και τους πεζογράφους της εποχής της σχετικής αστικής άνοδος, που είχαν υγεία και ομορφιά και ανδρισμό — άλλος σε μεγαλύτερο και άλλος σε μικρότερο βαθμό — σα θεματογράφους, ηθογράφους και ξεπερασμένους, και στη θέση-τους στήσαν τον Καβάφη και όλους τους ξένους εκπρόσωπους της παρακμής, που έ-

ΤΑΚΗΣ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΧΑΡΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ
1977

ΚΕΔΡΟΣ

ΤΑΚΗ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΧΑΡΤΗΣ
(β' έκδοση)

άλλα έργα
του ΤΑΚΗ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

- ΠΕΤΡΕΣ
- ΝΕΚΡΟΔΕΙΠΝΟΣ
- ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ
- ΝΥΧΤΟΛΟΓΙΟ

Ή ανθρώπινη κι απάνθρωπη
ποίηση τής καθημερινότητας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 6 (Πάροδος Ἀκαδημίας) Τηλ. 3615783

φταναν να μιμηθούν και τη ζωή-τους και την τέχνη-τους». Τη μοντέρνα ποίηση τη χαρίζει στους αστούς και αφήνει να εννοηθεί ότι αυτή η ποίηση έχει ξεπεράσει ακόμα και τον *Καρυωτάκη* «σε μισανθρωπιά και σε αδιαφορία για τη ζωή», με πρώτο και καλύτερο το *Σεφέρη*.

ΑΥΤΑ τα φοβερά τα αντικρούει ο *Μανόλης Λαμπρίδης* στο τεύχος 7. Ο *Καβάφης* και ο *Καρυωτάκης*, λέει, όπως και ο *Βάρναλης* με διαφορετικό τρόπο, είναι ποιητές της παρακμής ενός κόσμου, όχι όμως ποιητές της άρχουσας τάξης, δεν της ανήκουν «ηθικά», ούτε απειχούν την ιδεολογία και την ψυχολογία της. Αντίθετα σατιρίζουν ανελέητα την ηθική παρακμή, την εξαχρείωση των ιθυνόντων κτλ. Ο *Λαμπρίδης* κάνει και γενικότερη επίθεση στη δογματική κριτική: «Υπάρχει — λέει — μια μορφή φαρμαλιστικού λογισμού που φαντάζεται τον εαυτό-του *διαλεκτικό...*». Και παρακάτω ονειροπολεί: «Όταν καμιά φορά η ανθρωπότητα θα έχει περάσει από το *Βασίλειο της Ανάγκης* στο *Βασίλειο της Ελευθερίας* και το λογικό θα έχει αποκτήσει τα δικαιώματά-του (...) θα συγκαταλέξουν ανάμεσα στα κοινωνιολογικά παράδοξα το ότι βρέθηκαν άνθρωποι που θεωρούσανε αυτόν τον σπαραγμένο *Καρυωτάκη*, που έβαλε το δάχτυλό-του *εις τον τύπον των ήλων* της τραγωδίας της εποχής-μας ως πνευματικόν εκπρόσωπο της σαπισμένης κυρίαρχης τάξης, *εγωιστή δυσαρεστημένο μικροαστό, που η ζωή του κύλησε μέσα στο ψέμα*».

ΓΙΑ ΤΗΝ ώρα όμως είμαστε στο *Βασίλειο της Ανάγκης* και στο επόμενο τεύχος έρχεται η κατσάδα από άλλο καθιερωμένο κριτικό, που χαρακτηρίζει «*διαλεκτικό εκλεκτισμό*» τις ασεβείς αμφισβητήσεις του *Λαμπρίδη*. Ο *Καβάφης* και ο *Καρυωτάκης*, λέει δικαιώνοντας τον Παπαϊωάννου, εκφράζουν την παρακμή της τάξης-τους «από τα μέσα».

ΣΤΗΝ βαρύτερη περίπτωση μάλιστα, του *Καβάφη*, «η σεξουαλική διαστροφή αποτελεί το υπόστρωμα των ιδεών-του ...». Αυτή η σεξουαλική διαστροφή δεν είναι, λέει, καθόλου «*μία ανωμαλία που μπορεί να τύχει στον καθένα*» όπως είχε ισχυριστεί ο *Λαμπρίδης*, αλλά είναι φρούτο του καπιταλισμού.

«Και σημειώνω εδώ — προσθέτει — πως οι μελέτες που έγιναν στην *ΕΣΣΔ* πάνω στο είδος τούτο της εκτροπής απόδειξαν πως τα 90% των περιπτώσεων είχαν τις ρίζες-τους σε κοινωνικά αίτια και όχι σε βιολογικά - ψυχικά. Περισσότερο να σημειωθεί ότι το άνθος τούτο του αστικού πολιτισμού κοντεύει να εξαφανιστεί εντελώς εκεί πάνω — αν δεν εξαφανίστηκε κιόλας».

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟΤΕΡΟ όμως για τις ιδέες και τα κριτήρια αυτής της κριτικής είναι ένα άλλο απόσπασμα του ίδιου άρθρου:

«Τελειώνοντας τις σημειώσεις τούτες για τον *Καβάφη* πρέπει να συμφωνήσω με το *Λαμπρίδη* ότι δεν είναι σωστό να ζητάμε σε κάθε συναισθημα ή σε κάθε ποίημα έναν άμεσο ταξικό προσδιορισμό και να διαφωνήσω ότι δεν πρέπει να τον αναζητούμε στην ποίηση γενικά. Η τέχνη, η ποίηση, όπως και κάθε ιδεολογία, καθορίζεται, σε τελευταία ανάλυση, από τους υλικούς όρους της ζωής της κοινωνίας, τρέφεται από τις σκέψεις και τα αισθήματά-της. Έτσι η πικρή νοσταλγία της ηδονικής νιότης, η οδύνη για τα χρόνια που φεύγουν, η σκιά του θανάτου που πλανιέται πάνω από το έργο του *Καβάφη*, όλη τούτη η καταθλιπτική ατμόσφαιρα έχει ταξικότατη προέλευση. Ο αληθινός άνθρωπος, ο εντεταγμένος προοδευτικά και δημιουργικά στον κοινωνικό κορμό, δεν καταπιέζεται καθόλου από τέτοια νοσηρά συναισθήματα. Ο χρόνος, η φθορά, ο θάνατος είναι γι' αυτόν — πρέπει να είναι — καταστάσεις φυσικές, που αντιμετωπίζονται και ξεπερνιούνται με τη δημιουργική αισιοδοξία, με τη συμμετοχή στις προσπάθειες των πολλών για τη βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών...» κ.ο.κ.

ΣΤΗ συζήτηση για τον *Καβάφη*, που άλλη μια φορά δοκιμάζει την αριστερή κριτική, παρεμβαίνει τον ίδιο χρόνο ο *Στρα-*

τής Τσίρκας, που πρωτοεμφανίζεται σαν καθαφιστής, εισάγοντας μια δική-του μέθοδο ανάλυσης που την ονομάζει «των τριών κλειδιών» (με τη μουσική έννοια). Ο *Καβάφης*, λέει, είναι σαν να παίζει ταυτόχρονα ένα κομμάτι σε 3 κλειδιά: 1) στο λόγιο - ιστορικό. 2) στο ρεαλιστικό — των περιστάσεων. 3) στο υποκειμενικό - «ποιητικό». Δίνοντας σολομώντεια λύση στο θέμα, παρακμή και τι παρακμή, ο *Τσίρκας* υποστηρίζει ότι ίσαμε το 1911, ούτε από τα ποιήματα του *Καβάφη* ούτε από μαρτυρίες «φαιίνεται πούθενά πως ο *Καβάφης*, ο κοινωνικός και καλλιτέχνης άνθρωπος, είχε δώσει διαβατήριο στο βιολογικό άνθρωπο και στις παράνομες απαιτήσεις της σάρκας-του να μπαινοβγαίνουν *στων ιδεών την πόλη*(...), Ύστερα από το 1911 θα ενδώσουν, θ' ανοίξουνε τις πύλες, θα πολιτογραφήσουνε την παρακμή με όλο το ιστορικό και γεωγραφικό-της χώρο και θα δώσουν μάλιστα προνόμια προβαδίσματος στο τυπικότερο χαρακτηριστικό-της: «*την ηδονή που νοσηρώς και με φθορά αποκτάται*».

Ο ΤΣΙΡΚΑΣ αργότερα με το βιβλίο-του «*Ο Καβάφης και η εποχή-του*» (1958) και τα δημοσιεύματά-του επί 15 χρόνια που συγκεντρώθηκαν στον τόμο «*Ο πολιτικός Καβάφης*», θα αγωνιστεί με λεπτολόγες έρευνες, αντιδικίες, προσπάθειες νέας ερμηνείας κτλ. να δείξει έναν *Καβάφη* προοδευτικό, με αντιαγωγικά αισθήματα, με ζωηρό ενδιαφέρον για τα παροικιακά ζητήματα που απηχούνται στα ιστορικά-του ποιήματα κτλ. Θα προσπαθήσει να τον κατατάξει στον «κριτικό ρεαλισμό», κατὰ την μαρξιστική μόδα της εποχής.

ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ όμως εκείνη για την ποίηση της παρακμής στην «*Επιθεώρηση Τέχνης*», έμελλε να την κλείσει ο *Μάρκος Αυγέρης*. Κατὰ τον πρύτανη των μαρξιστών κριτικών, ο *Καβάφης* δεν είταν ενάντια στην τάξη-του, παρά μόνο στα γεράματά-του, εξασφαλισμένος πια και δοξασμένος θα περιφρονήσει την ηθική της τάξης-του, «θα ηρωοποιήσει τις ανώμαλες επιδόσεις-του και θα χαρακτηρίσει τον εαυτό-του και τους ομοίους-του *ανδρείους της ηδονής*(...). Μα η ποίησή-του έχει από καιρό ξοφλήσει», βεβαιώνει. Για τον *Καρυωτάκη* λέει ότι «ενώ καταγγέλλει καταστάσεις του αστισμού της εποχής-του, που έπαιρνε τον κατήφορο, είναι ο ίδιος μια μορφή αυτού του ξεπεσμού, όπως και ο Έλιοτ...» Και ο *Αυγέρης* μιλάει επίσης για τη σημερινή «αστική ποίηση», που εξακολουθεί να είναι πεσιμιστική και να μιλάει τη γλώσσα του *Καβάφη* και του *Καρυωτάκη*.

ΕΠΕΜΕΙΝΑ στην κριτική αντιδικία γύρω από τη λεγόμενη «*ποίηση της παρακμής*» γιατί και είναι χρονικά η πρώτη στο χώρο της Αριστεράς και γιατί περιέχει τα βασικά κριτήρια που συγκροτούνται. Η καθιερωμένη κριτική διαιωνίζει την αρνητική στάση της Αριστεράς απέναντι σε μια ολόκληρη περιοχή της ποίησης, με τα ίδια — πλεχανωφικά — κριτήρια των σοσιαλιστών του μαχητικού δημοτικισμού, του *Ηλ. Βουτιερίδη*, του *Πέτρου Βλαστού*, και των προπολεμικών κομμουνιστών, των «*Νέων Πρωτοπόρων*» ή του *Νίκου Καρβούνη*. Αυτή η μαρξίζουσα ή μαρξιστική κριτική στο κεφάλαιο *Καβάφης - Καρυωτάκης - μοντέρνα ποίηση* ηττήθηκε ιστορικά, αλλά επιμένει στην ήττα-της.

ΕΤΣΙ στη δίτομη «*Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*» του Γιάννη Κορδάτου, που βγήκε το 1962, λίγο μετά το θάνατο του μπάρμπα-Γιάννη, η ποίηση του *Σεφέρη*, του *Ελύτη* και των «*συνοδοιπόρων-τους*», όπως τους λέει, κατατάσσεται στο «*σουρρεαλισμό*». Για τον *Ελύτη* λ.χ. λέει:

«Ο *Ελύτης* όπως είπαμε κάνει τον προφήτη και ο λόγος-του έχει ύφος βιβλικό. Κι ακόμα μιμείται τον *Κάλβο* και *κακομεταχειρίζεται τη δημοτική και την καθαρεύουσα*».

ΤΟ «*Άξιον Εστί*», λέει με αφέλεια, το διάβασε και το ξαναδιάβασε αλλά με πολύ κόπο. «Ομολογώ λοιπόν — γράφει — πως δεν μπόρεσα να καταλάβω σε όλο το βάθος και το πλάτος τα βαθιά νοήματα που βλέπουν άλλοι στο *Άξιον Εστί*. Ίσως

γιατι δεν είμαι εστέτ και δεν έχω την απαιτούμενη σουρρεαλιστική προπαίδεια.»

ΚΑΙ ΣΤΟ σημείο αυτό κάνει μια υποσημείωση: «Θα συμβούλευα μερικούς νέους ποιητές που ανήκουν στην προοδευτική παράταξη, πριν γράψουν τις κριτικές για τον Ελύτη και άλλους, να διαβάσουν με προσοχή την *Αισθητική* του Πλεχάνωφ και εργασίες άλλων μαρξιστών. Πολλά θα είχαν να μάθουν και να διδαχτούν».

ΑΛΛΟΥ ο Κορδάτος μαλώνει τους νέους ποιητές γιατί «κακομεταχειρίζονται το συντακτικό και τη γραμματική», μερικοί μάλιστα, λέει, «εισάγουν στην ποίηση το γλωσσικό τεντυμπούσμο».

ΚΑΝΕΙ όμως και γενικότερες εκτιμήσεις για τα ιδεολογικά ζητήματα και για το χρέος των αριστερών διανοούμενων:

«Εφόσον ο καπιταλισμός είναι εξοπλισμένος ως τα δόντια και αποτελεί διεθνική επιθετική παράταξη κατά των σοσιαλιστικών χωρών, τα χιόνια θ' αργήσουν να λιώσουν. Κάθε προοδευτικός στοχαστής, που έχει γερή μαρξιστική κατάρτιση, αφήνει κατά μέρος τις φιλελεύθερες αισθηματολογίες και εμβαθύνει στα πράγματα» κ.ο.κ.

ΤΑ ΘΥΜΙΖΩ αυτά, που φαντάζουν σήμερα τόσο απλοϊκά, για να δείξω ότι στην Ελλάδα το κλίμα του ψυχρού πολέμου μεταφερόμενο στις ιδέες παρατάθηκε μέχρι τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '60. Τα λόγια του Κορδάτου είναι η ισχύουσα ακόμα για τους έλληνες ορθόδοξους μαρξιστές ντιρεκτίβα του Ζντάνωφ του 1946: όποιος δεν είναι στρατευμένος μαζί-μας είναι εχθρός-μας. Ο Σαρτρ ύαινα με γραφομηχανή και τσακάλι με στυλό!...

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ Ιστορία του Κορδάτου δεν ήταν το μόνο ούτε το χειρότερο φανέρωμα του είδους αυτού. Η περίφημη ανθολογία των *Αυγέρη, Παπαϊωάννου, Ρώτα, Θρ. Σταύρου*, (*«Η Ελληνική ποίηση ανθολογημένη»*) ανήκει κι αυτή στο χώρο της αριστερής κριτικής, όχι μόνο γιατί περιέχει εκτενείς εισαγωγές του Μ. Αυγέρη και βιογραφικά - κριτικά σημειώματα του επιμελητή (Μ. Μ. Παπαϊωάννου), αλλά ακόμα και με την επιλογή που κάνει και το χωρισμό της ποίησης σε κεφάλαια. Φτάνει να πούμε ότι η ποίηση χωρίζεται σε περιόδους με ορολογία από τη μαρξιστική πολιτική οικονομία, ή από την πολιτική ιστορία όπως *«Εποχή μερικής καπιταλιστικής σταθεροποίησης»*. Γι' αυτή την περιεργή ανθολογία, δεν θα πω τίποτ' άλλο, έτσι μόνο θυμίζω ότι ο Εμπειρικός λ.χ. μπαίνει στο Συμπλήρωμα (Ε' τόμος) με 2 σελίδες, όταν κάποιος Γιάννης Χονδρογιάννης δικαιούται 14. Και έχουν αποκλειστεί τα μέλη της συντακτικής επιτροπής της *«Επιθεώρησης Τέχνης»* (Πατρίκιος, Κουλουφάκος, Μαν. Φουρτούνης) όπως και τα πιο άτακτα παιδιά της Αριστεράς, ο Άρης Αλεξάνδρου, ο Μιχ. Κατσαρός... αλλά βρίσκονται μέσα, με άφθονες σελίδες, διάσημοι άγνωστοι.

ΑΥΤΑ είναι τα όρια της αριστερής κριτικής, δειγματοληπτικά βέβαια, Το ιδεολογικό-της μέτωπο είναι χαρακώματα και δίνει μικρές αψιμαχίες σε έκταση αρθρογραφική. Οι λόγοι που δεν αναπτύχθηκαν ουσιαστικές συγκρούσεις και ζυμώσεις είναι και εσωτερικοί. Θέλω να πω, ότι και τις λίγες φορές που τέθηκαν ζητήματα ιδεολογικής κρίσης, δημοκρατίας, πνευματικής ελευθερίας, εμείς δεν πήραμε ουσιαστικά μέρος. Γιατί έπρεπε να εγκαταλείψουμε μερικές βεβαιότητες και μυθολογίες (μυθολογίες, εννοώ που τα πρόσωπά-τους είναι έννοιες), να δεχτούμε τη χρεωκοπία του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και της απονεκρωμένης θεωρίας, της ιδεολογίας που τον συνοδεύει. Περιορίσαμε κυρίως τη συζήτηση, το πάθος-της, στο δικαίωμα της κριτικής, μέσα στις γραμμές-μας. Και οι συγκρούσεις είτε γύρω από το *«σοσιαλιστικό ρεαλισμό»*, είτε γύρω από την *«κομματική λογοτεχνία»* (θυμίζω το μυθιστόρημα του Κώστα Κοτζιά *«Επί εσχάτη προδοσία»*) ήταν οξύτατες και γενικές. Διεκδικήσαμε και σε μεγάλο βαθμό κερδίσαμε την αναγνώριση της αυτονομίας της καλλιτεχνικής και πνευματικής δη-

μιουργίας, το δικαίωμα της ελεύθερης κριτικής, αντιμετώπιζοντας όχι μόνο την από καθέδρας κομματική κριτική αλλά και όλο το σύστημα πιέσεων, ως τα διοικητικά μέτρα.

ΜΕΣΑ στο πνεύμα αυτό, νομίζω, έχει κάποιο νόημα η αποψινή συζήτηση, που είναι αφιερωμένη στη μνήμη του Δημήτρη Δεσποτίδη. Με το Μίμη, εμείς, τότε παλαίψαμε μαζί και τότε διαφωνήσαμε, συγκρουστήκαμε, αλλά είταν ένας *δικός-μας*. Ο Δεσποτίδης είναι ο άνθρωπος που καίγεται από μια άσβηστη φλόγα. Γιατι καίγεται ακριβώς δεν μου είναι εύκολο να το ορίσω, αλλά μου έρχονται στο νου η ταλαιπωρημένη έκφραση: *πολιτιστική επανάσταση*. Θέλει ν' ανατραπεί το παλιό παντού, να πλατύνει η πληροφόρηση, να βγει νέα γνώση. Ψάχνει γι' αυτό μιλώντας με τον καθέναν από μας, ρίχνοντας και ψαρεύοντας ιδέες, πάει να βρει άλλες στη Μόσχα, στο Παρίσι. Αλλά θέλει αυτή η επανάσταση να είναι έργο ομαδικό, έργο της κοινωνικής πρωτοπορίας, θέλει να πείσει το κόμμα-του να το αναλάβει. Και δεν θέλει να παραδεχτεί την απροθυμία-του ή την οργανική-του αδυναμία. Αυτή είταν η τραγωδία-του, τραγωδία μιας εποχής που οι τρομερές αντιφάσεις-της ενσαρκώνονται με ιδιαίτερη εκρηκτικότητα σε μερικούς ανθρώπους. Δεν ξέρω αν η αμέσως μεταπολεμική γενιά των επαναστατών είναι μια γενιά που χαράμισε του ποιητές-της, όπως είπε για τη γενιά του Μαγιακόβσκη ο Γιάκομπσον, δεν ξέρω αν χαράμισε τους διανοητές-της, αλλά σίγουρα χαράμισε τους ανθρώπους της πράξης.

□

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Από το Μαρξ και τον Ένγκελς μέχρι τον Αλτουσέρ και τον Έρνστ Φίσερ υπάρχουν ένα σωρό αποχρώσεις σ' αυτή τη διαλεκτική περιεχομένου - μορφής: η σχέση της τέχνης με την ιδεολογία και πολύ περισσότερο με την οικονομία είναι πιο σύνθετη, λιγότερο άμεση. Η πραγματική τέχνη, λέει ο Φίσερ υπερβαίνει ιδεολογικά όρια της εποχής-της, αποκαλύπτοντας μια βαθιά γνώση της πραγματικότητας που μας κρύβει η ιδεολογία.

2. *Γκράμσι*: «Η πίεση του πολιτικού ανθρώπου να εκφράζει η τέχνη του καιρού-του έναν καθορισμένο καλλιτεχνικό κόσμο, είναι μια πολιτική πράξη κι όχι καλλιτεχνική κριτική... Ο καλλιτέχνης αντιπροσωπεύει από τα πράγματα αυτό που υπάρχει σε μια συγκεκριμένη στιγμή, το προσωπικό, το αντικομορμιστικό — και άλλα — ρεαλιστικά. Γι' αυτό, από πολιτική άποψη, ο πολιτικός δεν θα είναι ποτέ ικανοποιημένος από τον καλλιτέχνη και δεν θα είναι δυνατό να είναι: θα τον βρίσκει πάντα καθυστερημένο για την εποχή-του, πάντα αναχρονιστικό, πάντα ξεπερασμένο από το αληθινό κίνημα...» (*Τετράδια της φυλακής*, βλ. *Λογοτεχνία και εθνική ζωή*, εκδ. «Στοχαστής», Αθήνα 1981).

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΤΟ 14ο ΤΕΥΧΟΣ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

- Η ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ
- ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
- Η ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΦΡΑΝΚΦΟΥΡΤΗΣ ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
- ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Τάκης Σινόπουλος γεννήθηκε στην Αγουλινίτσα, χωριό έξω από τον Πύργο, το 1917. Πήρε μέρος στον Ελληνο-ιταλικό Πόλεμο 1940-41 και στον εμφύλιο πόλεμο 1946-49, σαν ανθυπίατρος του στρατού. Από το 1949 και μετά άσκησε το επάγγελμα του παθολόγου γιатρού. Η πρώτη του ποιητική συλλογή «Μεταίχμιο» κυκλοφόρησε το 1951.

Συνεργάστηκε σε πολλά περιοδικά με ποιήματα, άρθρα, δοκίμια και μεταφράσεις. Γάλλων κυρίως ποιητών και δοκιμιογράφων. Κράτησε τη στήλη της κριτικής για την ποίηση στα περιοδικά «Σημερινά Γράμματα», «Κριτική» Θεσσαλονίκης, «Εποχές» και «Η Συνέχεια». Υπήρξε μέλος της Εταιρείας Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων (ΕΜΕΠ) που διαλύθηκε από τη δικτατορία. Πήρε μέρος σε πολλές εκδηλώσεις για την ποίηση στο εσωτερικό και εξωτερικό. Η πρώτη του έκθεση ζωγραφικής έγινε το 1960. Έλαβε επίσης μέρος στη Ζ' Πανελλήνια Έκθεση του 1963 και στην Η' Πανελλήνια Έκθεση του 1965. Μελοποίησαν στίχους από ποιήματά του οι συνθέτες Μιχ. Γρηγορίου, Μ. Θεοδωράκης και Γιωρ. Σισιλιανός. Τα ποιήματά του μεταφράστηκαν στα Αγγλικά, Γαλλικά, Ιταλικά, Γερμανικά, Ρωσικά, Πολωνικά και Γιουγκοσλαβικά. Πέθανε στον Πύργο, ανήμερα το Πάσχα του 1981.

Ο Τ. Σινόπουλος τύπωσε τις εξής ποιητικές συλλογές: «Μεταίχμιο» 1951, «Άσματα» 1953, «Η Γνωριμία με τον Μαξ» 1956, «Ελένη» 1957, «Μεταίχμιο Β'» 1957, «Η Νύχτα και η Αντίστιξη» 1959, «Το Άσμα της Ιωάννας και του Κωνσταντίνου» 1961, «Η ποίηση της ποίησης» 1964, «Πέτρες» 1972, «Νεκρόδειπνος» 1972, «Χρονικό» 1975, «Χάρτης» 1977, «Νυχτολόγιο» 1978, «Συλλογή Ι (1951-1964)» 1976, «Συλλογή ΙΙ (1965-1980)» 1980.

Το 1962 κυκλοφόρησε τη μελέτη του για τον Γ. Σεφέρη με τίτλο «Στροφή 1931-1961». Δημοσίευσε ποιήματα, άρθρα και δοκίμια στα περιοδικά που συνεργάστηκε. Επίσης ανήκε στη συντακτική επιτροπή των αντιστασιακών εκδόσεων «18 κείμενα», «Νέα Κείμενα 1», «Νέα κείμενα 2», «Η Συνέχεια» στα οποία έχει δημοσιεύσει μεταφράσεις και κριτικές.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

1917 – 1981

Έκλεισε ήδη ένας χρόνος από τότε που χάσαμε τον ποιητή Τάκη Σινόπουλο. Το ANTI κάνει αυτό το μικρό αφιέρωμα για να θυμίσει τη διαρκή παρουσία του ποιητή, σ' ένα κόσμο λειψό και αβέβαιο. Έτσι φαίνεται εξωτερικά η απουσία του ποιητή. Μέσα όμως, υπόγεια δουλεύει η απουσία του ζεστού λόγου — η αγωνία για τη γλώσσα — η φωνή αυτή η συγκεκριμένη — και όχι άλλη — που τα έλεγε σταράτα και το ζεστό χέρι που ακουμπούσε και έλαμπε το θαύμα του ανθρώπου και της ζωής. Ακόμα η έγνοια για τον τόπο.

Στα βιβλία του ξετυλίγεται η μεταπολεμική Ελλάδα, με τους σκοτωμένους, τα καμμένα όνειρα, τους κυνηγημένους. Χρονικό-ντοκουμέντο και το αυστηρό μάτι της ποίησης, να ξεχωρίζει να δείχνει τους ενόχους και τους αδικοχαμένους. Η τέχνη πολλές φορές προσπαθεί να κάνει αυτές τις καταγραφές αλλά λίγες είναι οι δικαιωμένες προσπάθειες. Στη περίπτωση του ποιητή Τ. Σινόπουλου δικαιώνεται η γλώσσα, η ποίηση και ο άνθρωπος.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ: Γιάννης Κοντός

Ο βιβλιοκριτικός διάλογος του Τάκη Σινόπουλου με την ποίηση

1

του Δ.Ν. Μαρωνίτη

Θα πρέπει πρώτα να ξεκαθαρίσω το θέμα αυτής της ομιλίας*, που σκόπιμα θα προσπαθήσω να μην την επιβαρύνω με πρόσθετη συγκίνηση.

Ο διάλογος με την ποίηση (όπου πραγματικά αναφαιίνεται) ορίζεται καταρχήν ως τρόπος ζωής. Γιατι πέρα από την υπόθεση του ταλέντου, εκείνος που γίνεται ποιητής πραγματοποιεί ειδικές επιλογές συμπεριφοράς. Δεν λέω πως προγραμματίζει ή επενδύει τη συμπεριφορά-του απέναντι στον κόσμο και στον άνθρωπο. Αλλά στον τρόπο της ζωής-του αναγνωρίζονται εξ υστερόν κάποιες βουλές που μυστικά μορφώνονται, ωστόσο συντελεστούν. Πιστεύω ότι ο Τάκης Σινόπουλος ανήκει στους λίγους για τους οποίους η ποίηση υπήρξε όντως υπόθεση ζωής. Αυτόν ωστόσο τον σπάνιο διάλογο του ανθρώπου με την ποίηση καλύτερα να μην τον πολυταράζουμε με τα δικά-μας λόγια.

Πάντως η ποιητική συμπεριφορά συνήθως γράφεται — χαράζεται δηλαδή πάνω στο σώμα της γλώσσας, και όλοι ξέρουμε πως η εγγραφή αυτή, όταν βρίσκει επιτέλους το ζητούμενο κέντρο-της, φτάνει στο ποίημα. Ο ευθύς λοιπόν διάλογος του Τάκη Σινόπουλου με την ποίηση αναγνωρίζεται και ελέγχεται κυρίως στα ποιήματα που έγραψε. Δεν πρόκειται ωστόσο να ασχοληθώ εδώ με την ποιητική αυτή παραγωγή, στην οποία εξάλλου πρόσφατα αφιέρωσε σειρά μαθημάτων ο συνάδελφος Γ. Π. Σαββίδης. Προτιμώ να σταματήσω σε πιο περιφερειακές περιοχές της ποιητικής συμπεριφοράς του Τάκη Σινόπουλου, και μάλιστα σε μία όπου, φαινομενικά τουλάχιστον, ο άνθρωπος διχάζεται σε ποιητή και αναγνώστη. Μιλώ για την κριτική της ποίησης — μια τέχνη πολύ παλιά, όσο και η ίδια η ποίηση.

Δεν είναι νομίζω ευρύτερα γνωστά ο όγκος, η ποιότητα και η ευστοχία της κριτικής δραστηριότητας του Τάκη Σινόπουλου. Πρόκειται για εγγραφές αν όχι άγνωστες στους πολλούς, τουλάχιστον ασχολίαστες και από τους λίγους. Σ' αυτές λοιπόν θα επιμείνω, ψάχνοντας μάλλον τα χοντρά σημάδια-τους. Προηγουμένως σημειώνω ότι στην περίπτωση του Τάκη Σινόπουλου η κριτική της ποίησης εξαρχής μοιράστηκε: σε ομολογημένη αυτοκριτική (που πήρε κατά καιρούς τα ονόματα «Ποίηση της Ποίησης», «Χάρτης» ή «Νυχτολόγιο») και σε δημόσια αποτίμηση της ποίησης των άλλων (που έγινε μελέτη και δοκίμιο, βιβλιοκρισία και βιβλιοσύσταση, διάλεξη ή συνέντευξη). Από τον δεύτερο αυτόν κλάδο απομονώνω εδώ μόνο το μέρος της βιβλιοκρισίας. Πρόκειται βέβαια για αυθαίρετο και λειψό περιορισμό, που δεν τον υπαγορεύουν όμως μόνο λόγοι ανάγκης και οικονομίας. Γιατι πιστεύω ότι ο βιβλιοκριτικός διάλογος του Τάκη Σινόπουλου με την ποίηση αποτελεί πραγματική εξαίρεση.

Όσο βλέπω, κανείς από τους καθιερωμένους ποιητές της λεγόμενης γενιάς του '30 (Σεφέρης, Ελύτης, Ρίτσος, Εμπειρίκος, Εγγονόπουλος) δεν άσκησε συστηματικά επίκαιρη βιβλιοκριτική της ποίησης. Το συντηρητικό αυτό παράδειγμα το ακολούθησαν με μικρές αποκλίσεις και τα επιφανή ονόματα της πρώτης μεταπολεμικής ποιητικής γενιάς, εκτός από τον Τάκη Σινόπουλο, ο οποίος αφιέρωσε στους σύγχρονούς-του και τους νεότερους ποιητές εξάντλητικές βιβλιοκρισίες, δίκαιης αυστηρότητας, σταθερής συμπάθειας και συχνά προδρομικής ευστοχίας. Τί σημαίνει να ανδρώνεται στον τόπο αυτόν ένας ποιητής

δηλώνοντας με παρρησία τη γνώμη-του για την ποίηση που τρέχει γύρω-του, δεν είναι ανάγκη να το πω. Ο Τάκης Σινόπουλος άσκησε αυτό το δύσκολο έργο με φανατική προσήλωση στην υπόθεση της ποίησης, αξιοθαύμαστο θάρρος και συνεχή αυτοέλεγχο, αποφεύγοντας την εμπάθεια και περιορίζοντας στο ελάχιστο τον εγωισμό-του. Καιρός όμως να βάλω το θέμα μου σε κάποια τάξη.

2

Αν το 1944 αποτελεί αφετηρία ως προς τη δημοσίευση πρώιμων έστω ποιημάτων του Τάκη Σινόπουλου (τότε δημοσιεύονται ο «Ελπίνωρ» και οι «Μέρες του 1944» στα «Φιλολογικά Χρονικά») η διετία 1948-1949 ορίζει το διπλό ξεκίνημα της βιβλιοκριτικής-του ομολογίας. Γιατι μέσα στα 1948 δημοσιεύει ο Σινόπουλος σε δική-του μετάφραση, πέντε ξένα δοκίμια για την τέχνη της ποίησης (του Reneville, του P. Emmanuel, του Alain, του Maritain και του Eliot), ενώ στα 1949 βλέπει το φως στο περιοδικό «Αιώνας» το πρώτο πρωτότυπο κείμενό-του κριτικής — μείγμα δοκιμίου και βιβλιοκρισίας — για τη συλλογή του Άρη Δικταίου «Η Σπουδή του θανάτου».

Εφεξής εύκολα διακρίνονται τέσσερεις κύκλοι της βιβλιοκριτικής-του δραστηριότητας, κάθε φορά με κέντρο ένα περιοδικό: τα «Σημερινά Γράμματα» (1954-1955), την «Κριτική» (1959-1961), τις «Εποχές» (1963-1967) και τη «Συνέχεια» (1973). Νομίζω πως η φάση των «Σημερινών Γραμμάτων» μπορεί να εκτιμηθεί ως βιβλιοκριτικός πρόλογος, η πλατιά σκάλα της «Κριτικής» και των «Εποχών» ως βιβλιοκριτική ακμή, η σανίδα της «Συνέχειας» ως βιβλιοκριτικός επίλογος. Για να φανεί του λόγου το ασφαλές, παραθέτω από κάθε σταθμό ένα συστατικό απόσπασμα.

Έγραφε λοιπόν στα «Σημερινά Γράμματα» ο Τάκης Σινόπουλος το 1954/5 για το «Πλοίο» της Ζωής Καρέλλη: «Με το «Πλοίο» μπαίνουμε σε μια περιοχή πάθους. Ακριβέστερα σε μια περιοχή όπου το πάθος ερευνάται, θεωρείται στις κορυφαιές-του στιγμές, ενώ σύγχρονα φλογίζει, αναλίσκει. Οι αφορμές του πάθους, τα γεγονότα ή πρόσωπα που το προκαλούν έχουν παραμεριστεί, μόλις που και που υποσημαίνονται, υπάρχουν στη μνήμη ή στη φαντασία· ωστόσο αρκούν για να διεγείρουν τις αισθήσεις... κυρίως την αφή, που είναι αφετηρία ηδονής ουσιαστικής». Και έπεται η επιφύλαξη του Σινόπουλου: «Η κ. Καρέλλη γυρεύει, νομίζω, να εκπορθήσει ένα είδος ποίησης όπου το συγκεκριμένο υπάρχει, χωρίς να χάνει την έκφρασή-του, μαζί ή πίσω από τη σκιά του αφηρημένου. Η προσπάθεια αυτή... συχνά επιτυγχάνει, άλλοτε όμως εμποδίζεται από μια στατικότητα, όπου η λυρική ουσία χάνει τη δυναμική-της ενέργεια, αιχμαλωτισμένη στα σχήματα και τις σχέσεις των λέξεων».

Πέντε χρόνια αργότερα γράφει ο Σινόπουλος σχολιάζοντας τις «Ουσίες» του Παπαδίσσα στην «Κριτική»: «Βασική επιδίωξη του Παπαδίσσα είναι μια ανακατάκτηση του εαυτού-του, όπου η συνείδηση γυρεύει τη μερίδα-της, όπου ο νους έχει (ή προσπαθεί να έχει) αποφασιστικότερο έλεγχο πάνω στις εκρήξεις του υποσυνειδήτου. Ωριμάζοντας ο Παπαδίσσας άγεται... στην περιοχή μιας ματεριαλιστικής, θα έλεγα, μεταφυσικής. Είναι μια εμπειρία που του προσπόρησαν από τη μια μεριά η διαπίστωση της ανεπάρκειας των υπερρεαλιστικών-του μέσων και από την άλλη η επαφή-του με τον Ρίλκε και τον Ιβάν Γκολ». Και βαθαι-

* Η ομιλία έγινε στις 8 Φεβρουαρίου 1982 στο Γαλλικό Ινστιτούτο. Το κείμενο που δημοσιεύεται εδώ είναι η πιστή μεταγραφή-της.

νοντας την κρίση-του για τον υπερρεαλισμό, προσθέτει ο Σινόπουλος: «... ένα από τα βασικότερα αιτήματα του σύγχρονου υπερρεαλισμού ήταν, και είναι ακόμη, η απαλλαγή-του από τη σκληρότητα της υποσυνειδησιακής-του καταγωγής, η ανάγκη του εξανθρωπισμού-του. Μια τέτοια προσπάθεια αγωγής προς ουμανιστικότερα δεδομένα βλέπει κανείς στο έργο του *René Char* ή του *Κουασιμόντο*».

Το Μάιο του 1964 αποφασίζει ο Σινόπουλος να αποτιμήσει με δικαιοσύνη και θάρρος τις «Μαρτυρίες» και τα «Δώδεκα ποιήματα για τον Καβάφη» του Γιάννη Ρίτσου. Ιδού μια βιβλιοκριτική-του πρόταση σπάνιας πυκνότητας: «Ο Ρίτσος είναι ποιητής της πολιτείας. Ταλέντο αναλυτικής έκφρασης... χάρισε ήθος στα καθημερινά πράγματα, έδωσε ποιητική υπόσταση στην άδοξη ανθρώπινη συνθήκη». Και ακολουθεί η ένσταση: «Ένα άλλο στοιχείο που παρατηρείται στην ποίηση του Ρίτσου είναι η έλλειψη συχνά ενιαίας υψής... η εναλλαγή ποιημάτων... Αυτή η εναλλαγή, που δεν είναι απλώς διαβάθμιση τόνου, δίνει την αίσθηση μιας ρευστότητας στα ποιήματα του Ρίτσου... Πρόκειται ίσως για μίμηση των μέσων της ποίησης, που από καιρό κατατρώγει τα θεμέλια της εργασίας-του».

Τέλος το τέταρτο σήμα βιβλιοκριτικού ήθους του Τάκη Σινόπουλου υπάρχει στη «Συνέχεια» (1973), όπου σχολιάζει την προηγούμενη «Περιμετρική» και το πρόσφατο τότε νευρικό «Χρονόμετρο» του Γιάννη Κοντού: «Στην Περιμετρική υπάρχουν πολλοί στίχοι με αναιμαχτα λόγια, πολύ συναίσθημα στην επιφάνεια, άφθονο κοινωνικοπολιτικό ξεχείλισμα... Ανάμεσα στην αφηγηματική και την παρατακτική γραφή ποιητικά ευρήματα... όμορφα, πρωτότυπα, κάποτε απροσδόκητα... που ωστόσο δεν αρκούσαν να στερεώσουν το ποίημα». Όσο για τις διαλείψεις του «Χρονόμετρου» ο Σινόπουλος υποθέτει: «Έχει κανείς την εντύπωση ότι ο Κοντός εδώ και εκεί μόλις που μπορεί να κρατήσει σε ισορροπία το υλικό-του και τα στοιχεία που εργάζονται για λογαριασμό του ποιήματος, οπότε το ποίημα κινδυνεύει να ματαιωθεί ή ματαιώνεται προτού πραγματοποιηθεί». Στο τέλος όμως ο Σινόπουλος συμπεραίνει: «Δεν θέλω να τελειώσω με τις αντιρρήσεις-μου για έναν ποιητή από τους καλύτερους της νέας γενιάς. Στο κάτω - κάτω της γραφής δεν είναι αντιρρήσεις. Είναι περισσότερο προτάσεις για μια ανασκόπηση των ήδη πεπραγμένων και ερέθισμα για ουσιαστικότερες αυριανές πραγματοποιήσεις».

Το προηγούμενο ανθολόγιο προΐδεάζει ήδη πιστεύω για το ύφος και την εξέλιξη της βιβλιοκριτικής πορείας του Τάκη Σινόπουλου, και απόλυτα και σχετικά: εννοώ σε σύγκριση με άλλα κείμενα κριτικής, αντίστοιχα της κάθε εποχής, από τις τέσσερις, στις οποίες αναφέρονται και πραγματοποιούνται οι κριτικές προτάσεις του Σινόπουλου. Πρέπει όμως να περάσω σε πιο ψυχρές και αυστηρά περιγραφικές πληροφορίες.

3

Είκοσι πέντε βιβλιοκρισίες έχουν κατατεθεί στα τεύχη 5-9 των «Σημερινών Γραμμάτων»· δεκατρείς στα τεύχη 3-8 της «Κριτικής»· τριάντα πέντε στα τεύχη 6-48 των «Εποχών»· τρεις στα τεύχη 4-5 της «Συνέχειας». Σύνολο εβδομήντα έξη, από τις οποίες οι εβδομήντα τέσσερις αφιερωμένες αποκλειστικά στην ποίηση και δύο μόνο στην πεζογραφία, σε κάποια δείγματα-της που φαίνεται να ερέθισαν πολύ τον Σινόπουλο. Πρόκειται για την «Σαλαμάντρα» του Άλκη Γιαννόπουλου και για την «Αρχιτεκτονική της σκόρπιας ζωής» του Ν. Γ. Πεντζίκη.

Οι εβδομήντα τέσσερις πάντως βιβλιοκρισίες του Τάκη Σινόπουλου για τη νεοελληνική ποίηση μπορούν να μετρηθούν με πολλά μέτρα και σε περισσότερα επίπεδα.

Το προχειρότερο και πιο εξωτερικό μέτρο μας το προσφέρει ο κατάλογος ποιητών και συλλογών που επισύρουν την κριτική προσοχή του Σινόπουλου. Δεν έχει νόημα να απαριθμήσω εδώ όλα τα σχετικά ονόματα και τους τίτλους. Ενδεικτικά ό-

μως αναφέρω ότι στα «Σημερινά Γράμματα» οι εκτενέστερες βιβλιοκρισίες αφορούν στο «Δάσος» της Ελένης Βακαλό, στο «Δύσκολο θάνατο» του Αλέξη Ασλάνογλου και στο τρίπτυχο «Πλοίο - Κασάνδρα - Παραμύθια του Κήπου» της Ζωής Καρέλλη. Στην «Κριτική» εξάλλου οι σημαντικότερες κριτικές αφιερώνονται στον Παπαδίτσα («Ουσίες»), στον Κλείτο Κύρου («Οι κραυγές της νύχτας»), στο Νίκο Καρούζο («Τα Ποιήματα»), στο Χριστιανόπουλο («Ανυπεράσπιστος καημός») και πάλι στον Ασλάνογλου («Ο θάνατος του Μύρωνα»). Στο *Corpus* των «Εποχών» τα ονόματα και οι συλλογές πληθαίνουν: υπάρχουν, ανάμεσα σε άλλα, κριτικά κείμενα για τον Δάλλα («Πόρτες εξόδου»), τον Πατρίκιο («Μαθητεία»), το Ρίτσο («Μαρτυρίες» και «Δώδεκα ποιήματα για τον Καβάφη»), τη Μαντώ Αραβαντινού («Γραφή»), το Μάρκο Μέσκο («Μαυροβούνι»), τον Καρούζο («Υπνόσακος»), τον Παπαδίτσα («Εν Πάτμω»), το Σαχτούρη («Σφραγίδα ή η όγδοη σελήνη»), το Γεραλή («Ευδωλα»), το Δούκαρη («Λυρική έπαρση»). Τέλος στη «Συνέχεια», εκτός από το «Χρονόμετρο» του Κοντού, κρίνονται το «Κρανιοτρύπανο» της Ρούλας Αλαβέρα και η «Ποίηση '67-'72» της Δαλακούρα. Εδώ όμως πρέπει να υποσημειωθούν και κάποιες άλλες πρόσθετες βιβλιοκριτικές αναφορές του Σινόπουλου (πέρα και έξω πια από τα τέσσερα περιοδικά), που βρίσκονται διάσπαρτες σε Χρονικά, σε συνεντεύξεις, βιβλιοσυστάσεις εφημερίδων κτλ. Το ειδικό ενδιαφέρον των βιβλιοκριτικών αυτών αναφορών βρίσκεται στο γεγονός ότι εδώ ο Σινόπουλος ορίζει προπάντων τις σχέσεις-του με τους ποιητές της λεγόμενης γενιάς του '70. Γιατί ο Σινόπουλος ψάχνει συνεχώς νέα βιβλία και πρόσωπα της ποίησής-μας, μυρίζεται το καλό θήραμα και το χωρίζει από το ψόφιο πράμα. Σ' αυτές λοιπόν τις ανιχνεύσεις αναδεικνύονται:

Ο Πούλιος, ο Στεριάδης, η Μαστοράκη, η Παμπούδη, ο Δεγέρης, ο Παγουλάτος, ο Βαγενάς, ο Γκανάς, και ασφαλώς και κάποιοι άλλοι που μου διέφυγαν.

Ένας δεύτερος, εξωτερικός πάντα, τρόπος για να μετρηθούν οι εβδομήντα τέσσερις βιβλιοκρισίες του Σινόπουλου, είναι η έκτασή-τους (μέγιστη, μέση, ελάχιστη) σε συνδυασμό με τον καταφατικό, κριτικό ή απορριπτικό-τους τόνο. Στο κεφάλαιο αυτό περιορίζομαι σε μία μόνο ενδεικτική νύξη: η «Μαθητεία» του Τίτου Πατρίκιου (με την οποία πολύ βασανίστηκε ο Σινόπουλος) κρίνεται, με εξειδικευμένες επιφυλάξεις, σε τρεις πυκνοτυπωμένες, αδηφάγες σελίδες των «Εποχών».

Προς την κατεύθυνση των εσωτερικών κριτηρίων, τα οποία οδηγούν στην ποιότητα πια της βιβλιοκριτικής δραστηριότητας του Τάκη Σινόπουλου, προτείνω να καταλογραφηθούν πρώτα ονόματα (δικά-μας και ξένα) που εμφανίζονται και προβάλλονται ως μέτρα και σταθμά, όχι μόνο της κριτικής αποτίμησης που επιχειρείται κάθε φορά, αλλά και γενικότερα της ποιητικής θεωρίας και πράξης του Τάκη Σινόπουλου.

Από τους δικούς-μας λοιπόν παραδειγματικά αναφέρονται: με φειδώ ο Σολωμός και ο Κάλβος· αραιά μόνο ο Καβάφης· συχνά ο Καρυωτάκης· πολύ πυκνά ο Σεφέρης· σπάνια, προκειμένου να φανούν οι τροπές και τα προβλήματα του νεοελληνικού υπερρεαλισμού, ο Ελύτης και ο Εμπειρικός.

Τα ξένα όμως ονόματα πλεονάζουν: υπερέχουν τα γαλλικά (ο μακρύς κατάλογος αρχίζει με τον Βαλερύ και τον Απολλιναιρ και φτάνει στον Μπάρτ, τον Μπυτόρ και τον Λακάν)· από την αγγλόφωνη ποίηση και λογοτεχνία επιστρατεύονται κυρίως ο Πάουντ, ο Έλιοτ, ο Ώντεν και ο Μπέκετ· από τη ρωσική μόνο ο Μαγιακόφσκι· από τη γερμανική ο Χάιντερλιν και ο Ρίλκε· από την ισπανόγλωσση κυρίως ο Νερούντα. Δεν πρόκειται να συνεχίσω τον τηλεφωνικό αυτόν κατάλογο, που τον παρέθεσα, γιατί σκοπεύω να ανοίξω εδώ μια παρένθεση.

Στο πρώτο από τα μαθήματα, που πρόσφατα αφιέρωσε στην ποίηση του Τάκη Σινόπουλου ο Γ. Π. Σαββίδης, παρατήρησα ότι ήδη τα δύο πρώιμα ποιήματά-του («Ελπήνωρ» και «Μέρες του 1944») δείχνουν ότι ο ποιητής από την αρχή της ποιητικής-του πορείας διχάζεται ανάμεσα σε δύο ρόλους: στο ρόλο του σπουδασμένου ποιητή (Poeta Doctus) και του αυτοδιδάκτου. Προγραμματικό σήμα του πρώτου ρόλου ο «Ελπήνωρ» του δεύτερου οι «Μέρες του 1944». Η διάκρισή-μου αυτή τότε παρεξηγήθηκε, καθώς μάλιστα διατυπώθηκε πολύ συνοπτικά και σχεδόν αινιγματικά. Η βιβλιοκριτική τώρα περιπέτεια του Τάκη Σινόπουλου με βοηθεί να ξεκαθαρίσω εκείνη την πρότασή-μου και κάπως να την υποστηρίξω.

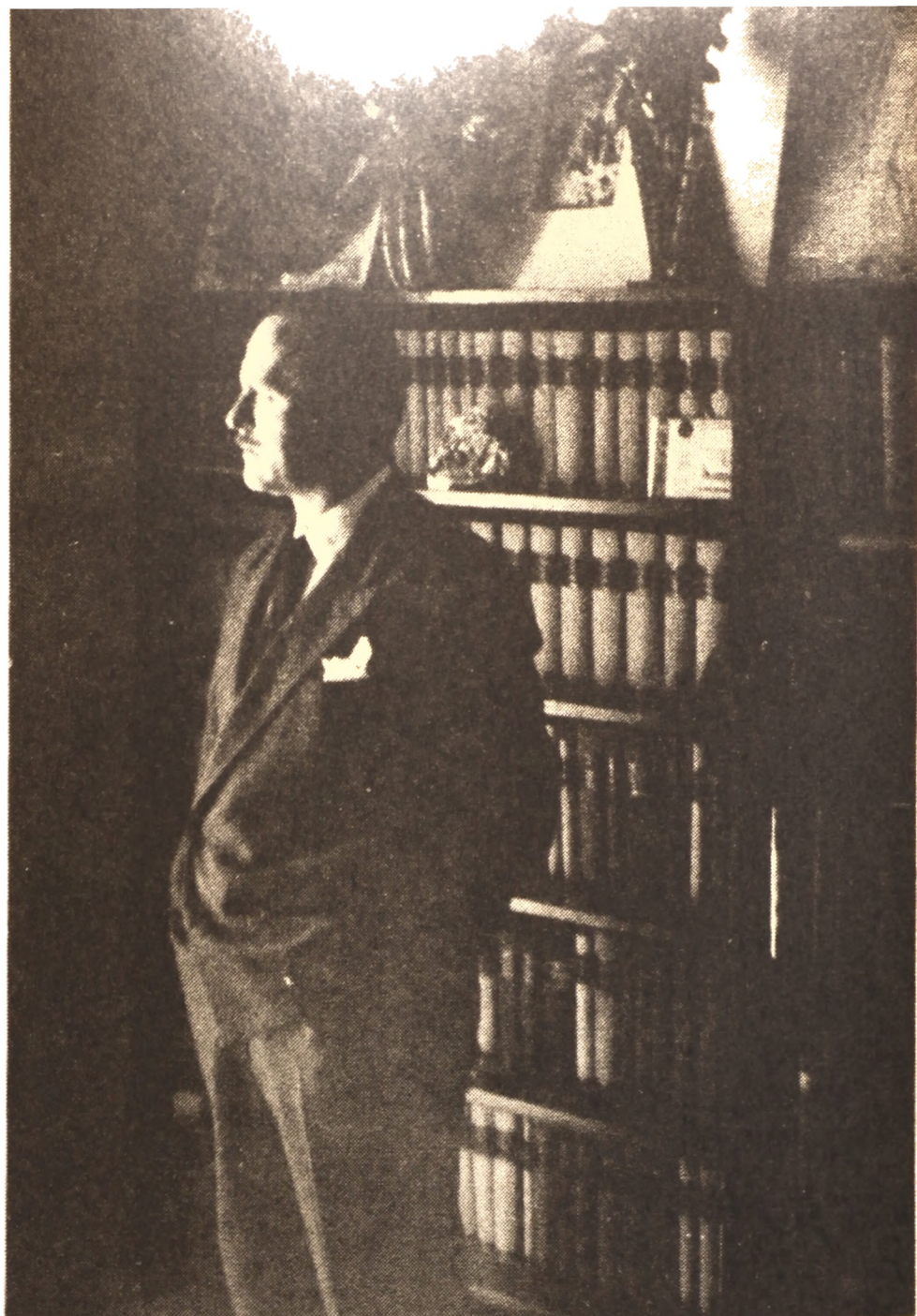
Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι ο Σινόπουλος, και ως ποιητής και ως κριτικός, έχει πολλή καλλιέργεια και γνώση για τα πράγματα και τα πρόσωπα της δικής-μας και της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, ότι παρακολουθεί με πάθος τα νέα ρεύματα και τις αλληπάλληλες δοκιμές και δοκιμασίες της ποίησης. Από που κι ως που λοιπόν, έστω και με τον ένα-του ρόλο, αυτοδιδάκτος ποιητής ο Σινόπουλος;

Ωστόσο ο αυτοδιδάκτος ποιητής δεν διακρίνεται από τον Poeta Doctus, επειδή από τον πρώτο λείπουν, και στον δεύτερο περισσεύουν η γνώση και η καλλιέργεια. Πρόκειται μάλλον για δύο τύπους ποιητών. Όσο ξέρω ο τύπος του Poeta Doctus εμφανίζεται πρώτη φορά στα αλεξανδρινά χρόνια, όταν ο πρώτος κύκλος της λογοτεχνίας στην αρχαία Ελλάδα έχει κατά κάποιον τρόπο κλείσει, και για τους αλεξανδρινούς ποιητές η προηγούμενη λογοτεχνία αναγνωρίζεται και επιβάλλεται πια ως παράδειγμα αξεπέραστο και διατακτικό για τη δική-τους ποιητική δραστηριότητα. Ο αλεξανδρινός Poeta Doctus γνωρίζει σε βάθος και έκταση όλους του κορυφαιούς σταθμούς της παραδειγματικής αυτής λογοτεχνίας και αισθάνεται ότι με τους δικούς-του στίχους προσθέτει ένα λεπτοεργημένο σχόλιο στο ήδη σχηματισμένο μωσαϊκό της πρότυπης προηγούμενης ποίησης ή τη «μεταφράζει» στο ύφος και στην ευαισθησία της δικής-του εποχής. Το αλεξανδρινό πάντως αυτό μοντέλο κληροδοτήθηκε στη Ρώμη και καθόρισε σε μεγάλο μέρος τον «αντιγραφικό» χαρακτήρα της λατινικής ποιητικής παραγωγής.

Με πρότυπο κυρίως τη ρωμαϊκή λογοτεχνία, ο τύπος του Poeta Doctus συντηρήθηκε και, με διάφορες παραλλαγές, άντεξε ως τον αιώνα-μας, ωστόσο στη δεκαετία του '20 γνώρισε καινούρια άνθηση: μεταμορφώθηκε κυρίως με τους μεγάλους μάστορες της αγγλοσαξονικής νεότερης ποίησης, τον Πάουντ και τον Έλιοτ. Απλουστεύοντας πολύ τα πράγματα, θα έλεγα ότι, όταν ο Πάουντ κάνει ποίηση, προϋποθέτει, με ρητές αναφορές και μεταγραφές, όλη την προηγούμενή-του ποίηση στις κορυφαίες-της επιδόσεις — και τώρα όχι μόνο την ευρωπαϊκή.

Ο Τάκης Σινόπουλος, λοιπόν, ήδη με τον πρώιμό-του «Ελπήνωρ» ορέχτηκε τον μοντέρνο αυτόν ρόλο του Poeta Doctus: ξεκινώντας με ένα τυπικό σήμα της σπουδασμένης ποιητικής πρωτοπορίας του μεσοπολέμου (τον οδυσειακό αντιήρωα και το περιβάλλον της ομηρικής Νέκυιας), φιλόδοξε να εγκατασταθεί σ' αυτόν τον δύσκολο και αριστοκρατικό ποιητικό χώρο.

Έχω ωστόσο την αίσθηση ότι οι ειδικές συνθήκες του Σινόπουλου (καταγωγή, επάγγελμα, βασική μόρφωση και ιδιοσυγκρασία) μάλλον δεν τον προόριζαν να γίνει και να επιβληθεί στα μεταπολεμικά-μας γράμματα ως σπουδασμένος ποιητής. Το ήθελε όμως πολύ, εκτός των άλλων, γιατί τον σκανδαλίζει και το παράδειγμα του Σεφέρη, ο οποίος κατόρθωσε με τρόπο θαυμαστό να ισορροπήσει ανάμεσα στον τύπο του Poeta Doctus και του αυτοδιδάκτου ποιητή. Μια τέτοια όμως ισορροπία ο Σινόπουλος δεν την κατόρθωσε κατά τη γνώμη-μου —

Στο σπίτι-του, 1962

ούτε εξάλλου και κανένας άλλος από τους νεότερους ποιητές-μας. Έμεινε λοιπόν χρόνια ολόκληρα (νομίζω ως την εποχή που αρχίζει τη σύνθεση του «Νεκρόδειπνου») με το δίλημμα και το βάσανό-του. Με τον «Νεκρόδειπνο» αρχίζει ήδη να αποδεσμεύεται από το δυσβάστακτο βάρος του σπουδασμένου ποιητή και επιχειρεί πια πιο άμεσες και πιο αυτόματες κινήσεις, δίχως να τον βαραίνουν τόσο πολύ οι αιώνες της ποίησης που πέρασαν και αυτοί που έρχονται. Κάπως αργά θα έλεγα φρονίμωσε και ταπεινώθηκε, καταλαβαίνοντας ότι η γνώση και η καλλιέργεια έχουν και άλλους δρόμους: το σώμα και το σπίτι-μας και τη στενή μεζούρα της δικής-μας μέρας και νύχτας. Το πρόβλημα εξάλλου είναι να βρει κανείς κάποτε τον δικό-του ζωτικό χώρο και χρόνο μέσα στην ιστορία που πραγματικά τον περιβάλλει και τον συνθλίβει. Στο κάτω - κάτω της γραφής η ποίηση και ο ποιητής ανέκαθεν σχημάτιζαν ένα κλουβί στο ζωολογικό κήπο της ρέουσας ιστορίας. Όποιοι ποιητές κλείνουν το κλουβί απέξω, δεν υποπτεύονται ότι το ίδιο αυτό κλουβί κλείνει και από μέσα: το σφαλνά ο έγκλειστος πια για λογαριασμό-του. Έτσι η αρχική άμυνα γίνεται αργότερα πεισματική επίθεση, ο ποιητής μιλά, κι όποιος ακούσει.

Κλείνω κι εγώ την παρένθεση. Την άνοιξα, γιατί βλέπω πως, όπως στην ποίησή-του, έτσι και στην βιβλιοκριτική της ποίησης ο Σινόπουλος, ως κάποια εποχή, κινήθηκε νευρικά ανάμεσα στα άκρα του σπουδασμένου και του αυτοδιδάκτου κριτικού.

Δεν θέλω να παρεξηγηθώ. Ο αυτοδιδάκτος ποιητής, έτσι που δοκίμασα να τον διακρίνω από τον σπουδασμένο, δεν είναι καθόλου παραδοσιακός και συντηρητικός. Κατέχεται κι αυτός μ' ένα δικό-του τρόπο από το πάθος της πρωτοπορίας και γίνεται συχνά φανατικός εργάτης-της. Τούτο επιβεβαιώνεται καλά και στην περίπτωση του Τάκη Σινόπουλου, τόσο ως ποιητή όσο και ως κριτικού της ποίησης. Γιατί ένα από τα κύρια θέμα-

τα που γυρνούν και ξαναγυρνούν στις ωριμότερες από τις εβδομήντα τέσσερις σχετικές βιβλιοκρισίες-του είναι το βασανιστικό ερώτημα, αν όσοι γράφουν στίχους και σχεδιάζουν ποιήματα στον τόπο-μας μυρίζονται κατά που πάει η ποίηση στους καιρούς-μας: όχι που τη σέρνουν τα βίτσια των ιδιόρρυθμων και οι κάθε λογής μόδες, αλλά ποια θέση ψάχνει και βρίσκει μόνη-της κάθε φορά στο συγκεκριμένο χώρο και χρόνο όπου ασκείται.

Η πρωτοποριακή ωστόσο αυτή όρεξη του Σινόπουλου δεν τον εμπόδισε να εκτιμήσει και πιο διστακτικές ποιητικές χειρονομίες, ας πούμε: παραδοσιακές, όσες όμως δεν μαρτυρούσαν πνευματική αδράνεια και σκνηρία, αλλά υπαγορεύονταν από αναπότρεπτες ανάγκες αναστολής και καθυστέρησης. Νομίζω ότι από τις ευγενέστερες βιβλιοκρισίες του Τάκη Σινόπουλου είναι οι δύο που αφιερώνονται στην ποίηση του Γεραλή, κι ας τρέχει η ποίηση αυτή αθόρυβα και αφιλόδοξα πίσω ή μάλλον πλάι στην ποιητική πρωτοπορία. Αντίθετα συχνά πυκνά παίρνει τον Σινόπουλο ο θυμός, όπου αισθάνεται ότι το κυνήγι της πρωτοπορίας είναι εύκολη πράξη μίμησης και συμμόρφωσης.

5

Στις αρετές της βιβλιοκριτικής δραστηριότητας του Τάκη Σινόπουλου θα πρέπει να λογαριαστεί και η ευθυκρισία-του, όταν θίγει θέματα Ποιητικής, ακόμα και συμβατικά. Το δίλημμα λ.χ. της στρατευμένης και της αστράτευτης ποίησης, όπου ο Σινόπουλος υπογραμμίζει με σαφήνεια πως μόνη-της η διάζευξη αυτή δεν σημαίνει τίποτε για την ποίηση ούτε και της προσφέρει τίτλους, αφού το κρίσιμο σημείο και στις δύο περιπτώσεις παραμένει το ήθος και η δραστηκότητα της ποιητικής γλώσσας: αν δηλαδή ο ποιητικός λόγος, με τη σύσταση και τη λειτουργία-του, ελέγχει πραγματικά το αδρανοποιημένο στρώ-

μα της κοινής γλώσσας, αν υπονομεύει τις δοσμένες γλωσσικές συνταγές κάθε τάξεως, που επιτρέπουν τον εφησυχασμό, τη δημαγωγία και την ευτέλεια. Στον τομέα μάλιστα αυτόν ο κριτικός Σινόπουλος παρουσιάζει ανάλογη εξέλιξη με την ποιησή-του: τον προβληματίζει δηλαδή όλο και περισσότερο η σχέση και η πλοκή ποιητικής και ιστορικής εμπειρίας' ο τρόπος δηλαδή που το ποίημα απορροφά και κατεργάζεται ό,τι κρυφά και ύπουλα συντελείται σε βάρος του επώνυμου ανθρώπου και της αξιοπρέπειάς-του, όταν τον σφίγγουν οι αρπάγες ενός πολέμου, οι παγίδες της πολιτικής και τα μεγάφωνα του μαζικού πολιτισμού-μας.

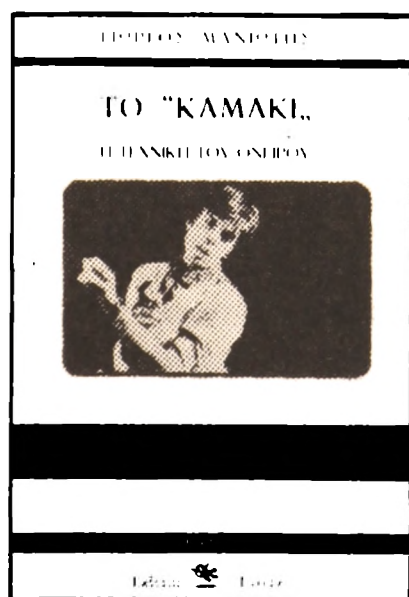
Αν τα προηγούμενα θέματα είναι από κάπου εξαντλημένα, τουλάχιστον ως προς την πρόχειρη θεωρητική-τους συζήτηση (σ' αυτά θα πρόσθετα και κάποια άλλα ανάλογα, που αναφέρονται στις εβδομήντα τέσσερις βιβλιοκρισίες του Σινόπουλου: τη διάκριση λ.χ. ανάμεσα σε ό,τι λέμε δικό-μας και ξένο, τη διάσταση που παρουσιάζεται συχνά σε ανώριμους ποιητές ανάμεσα στην ειλικρίνεια των αισθημάτων-τους και στην αισθητική αρτίωση των ποιημάτων-τους) υπάρχουν ωστόσο και προβλήματα άλλης κατηγορίας, που αναφέρονται πια στην ουσία και στην τεχνική της σύγχρονης ποίησής-μας και απασχολούν συνεχώς τον αναγνώστη και βιβλιοκριτικό Σινόπουλο. Στον κύκλο εξάλλου αυτών των προβλημάτων ελέγχεται προπάντων η απροσδόκητη οξυδέρκεια του Σινόπουλου. Θα επιγράψω στη συνέχεια ορισμένα από τα σήματα αυτά, όπως τα βλέπω να έρχονται στη σειρά των βιβλιοκριτικών κειμένων των «Εποχών».

Α. Η συλλογή «Έννοια των Τυφλών» της Βακαλό ερεθίζει τον Σινόπουλο, προπάντων ως προς τη σχέση ποίησης, λόγου και πραγμάτων: επισημαίνει τη δοκιμή της Βακαλό να μεταφέρει στα γράμματά-της μια ποίηση αντικειμένων, η οποία συνεπάγεται την προτίμηση της ψυχρής, ουδέτερης γραφής και υπο-

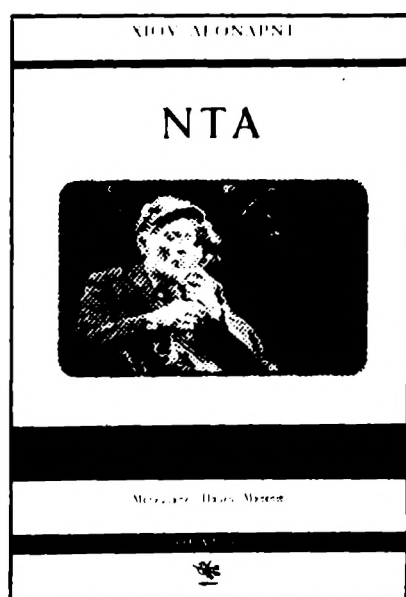

τά βιβλία τής «γνώσης»

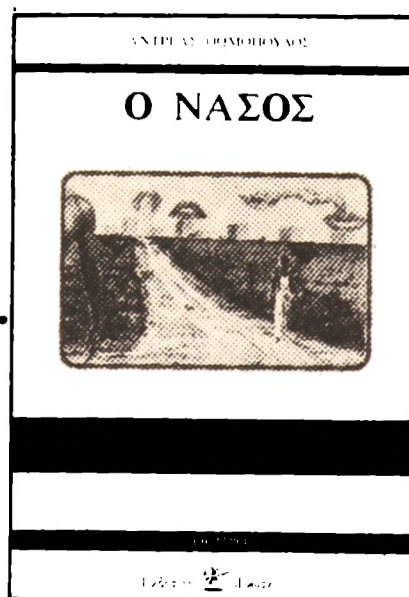
Οι τέσσερις μεγάλες θεατρικές επιτυχίες του χειμώνα
ΤΩΡΑ καί σέ βιβλίο

Γ.Ν. ΜΑΝΙΩΤΗΣ
Τό «καμάκι»
ή η τεχνική του όνειρου

ΧΙΟΥ ΛΕΟΝΑΡΝΤ
Ντά
(Μετ. Παύλος Μάτεσις)

ΑΝΤΡΕΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
'Ο Νάσος

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΜΕΝΗΣ
'Ο τρομερός λήσταρχος
Χρήστος Νταβέλης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ», ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, ΙΛΙΣΙΑ,
ΑΘΗΝΑ 621, ΤΗΛ. 7794879-7786441

δηλώνει τελικά την αρχόμενη αφασία της γλώσσας στην εποχή-μας.

Β. Οι «Πόρτες Εξόδου» του Γιάννη Δάλλα βοηθούν τον Σινόπουλο να ορίσει ένα είδος ανδρικού ποιητικού λόγου, αυστηρού και θωρακισμένου, του οποίου όμως η σιδερένια συχνά οπλή τον καθιστά βαρύ και καταθλιπτικό.

Γ. Η «Μαθητεία» του Τίτου Πατρίκιου παρακινεί τον κριτικό Σινόπουλο σε μια κρίσιμη παρατήρηση της ποιητικής σύνταξης: όταν το ποίημα ακολουθεί περισσότερο τη γραμμή της σκέψης και λιγότερο την ώθηση του αισθήματος, η αποδεικτική-του κατασκευή είναι αναπόφευκτη.

Δ. Η «Παραγραφή» του Δούκαρη επιτρέπει στον Σινόπουλο να ανησυχήσει για την επιλογή της απόκρυψης, που δεν έχει καμιά σχέση με την άσκηση της απόσταξης: γιατί η απόκρυψη της πηρυνικής ποιητικής εμπειρίας συνεπάγεται την εξάτμιση μέσα στο ποίημα κάθε στοιχείου απτού και καθαρού. Έτσι η αισθησιακή εμπειρία ναυαγεί μέσα στις αφαιρέσεις και τις προσχώσεις της φραστικής κρυψίνιας.

Ε. Η «Γραφή Α» της Αραβαντινού εξωθεί τον Σινόπουλο να πει τη γνώμη-του για ένα είδος νεοτερικών κειμένων, τα οποία προγραμματικά αίρουν την παραδοσιακή διάκριση ποίησης και πεζογραφίας, τώρα όχι μόνο με τη μορφή-τους ή τη γραμματική και τη ρυθμική-τους κατασκευή, αλλά κυρίως με την αδιαίρετη στάση-τους απέναντι στα ερωτήματα του έξω και του μέσα κόσμου.

ΣΤ. Το «Μαυροβούνι» του Μάρκου Μέσκου ανιχνεύεται ως εξαιρετικό παράδειγμα από τον Σινόπουλο για τη δυνατότητα της νεοτερικής-μας ποίησης να εκφράσει καιρία, όχι μόνο τις δραστικές εμπλοκές της μεγάλης αστικής πόλης, αλλά και τα υπολείμματα βιολογικής υγείας που υπόσχονται ακόμη η απομακρυσμένη επαρχία και το χωριό.

Ζ. Ο «Υπνόσακκος» του Καρούζου προβληματίζει τον Σινόπουλο, κυρίως για τον άμετρο ηδονισμό της γλώσσας-του και την επόμενη βακχεία-του: αισθηματικές μάζες, οι οποίες δεν μπορούν να ξεπεράσουν την κατάσταση της πρώτης και πρόχειρης ύλης.

Η. Τα «Εν Πάτμω» του Παπαδίτσα γίνονται αφορμή για να σχηματίσει ο Σινόπουλος μια ποιητική καμπύλη με αφετηριακό όριο τον Κάλβο: εδώ η τρομαχτική απόσβεση του εγώ κάνει το ποίημα ένα σήμα που λογαριάζεται περισσότερο από τους κινδύνους-του — εκείνους που ανέλαβε και διέτρεξε ωσότου φτάσει ή προσεγγίσει τον υψηλό πνευματικό-του τόνο.

Θ. Η «Σφραγίδα» του Μίλτου Σαχτούρη βυθίζει τον Σινόπουλο στα μυθοσχήματα μιας ποιητικής φαντασίας, η οποία επιβάλλει πειθαρχία στην ίδια την παραφροσύνη της εποχής και της προσφέρει αποκαλυπτική ενάργεια.

Ι. Οι «Πρόμαχοι» τέλος του Δημήτρη Χριστοδούλου υποχρεώνουν τον Σινόπουλο να προειδοποιήσει ότι ποίηση δεν γίνεται όσο ο στιχουργός αντιγράφει απλώς τις πρόχειρες ιδέες και τα δοσμένα αισθήματα, με το μέτρο μάλιστα μιας επιδεικτικά αρσενικής ρητορείας.

Πρέπει να σταματήσω. Προσπάθησα στις δέκα προηγούμενες επιγραφές να κρατήσω όσο μπορούσα τη φρασεολογία και τον τόνο του Τάκη Σινόπουλου. Το έκανα επίτηδες, γιατί έτσι μπορώ προετοιμασμένος να περάσω στον επίλογο.

Πρέπει να πω αμέσως ότι ο βιβλιοκριτικός λόγος του Τάκη Σινόπουλου είναι μάλλον αντιοικονομικός: κάποτε υπέρ το δέον αναλυτικός, όχι σπάνια επαναλαμβανόμενος, συχνά συλλογιστικά διάκενος. Από την άποψη αυτήν δεν τον θεωρώ λόγο υποδειγματικό. Οι αρθρωτικές όμως αυτές αδυναμίες-του ισοφαρίζονται από άλλες ουσιαστικές αρετές, μερικές από τις οποίες είναι προφανείς. Εκείνο όμως που προσωπικά με ενδιαφέρει περισσότερο είναι κάτι άλλο: το γεγονός δηλαδή ότι ο βιβλιοκριτικός αυτός λόγος προοδευτικά κατακτά και συντάσσει την ορολογία-του με τρόπο οικείο και αβίαστο.

Όλοι-μας ξέρουμε και υποφέρουμε από τον καταιγισμό της μεταφρασμένης ξενόφερτης υφολογικής ορολογίας, που κυριολεκτικά μαστίζει τα τελευταία χρόνια τη γλώσσα της λογοτεχνικής-μας κριτικής. Πιστεύω ότι η σχετική ορολογία του Σινόπουλου δεν έχει κανένα σχεδόν από αυτά τα ψεγάδια και για το λόγο αυτόν θα πρέπει γρήγορα να μελετηθεί και να κωδικοποιηθεί, εκεί τουλάχιστον που προσφέρει λύσεις απλές και επιτυχείς για δύσκολα προβλήματα της σύγχρονης υφολογίας. Έχω την αίσθηση ότι ο βιβλιοκριτικός Τάκης Σινόπουλος προδρομικά κάποτε πρότεινε όρους που μπορούν να υποστηρίξουν σήμερα τη νεοελληνική κριτική γλώσσα, προπάντων εκείνους τους ασκητές-της που τους ενοχλούν τα αβασάνιστα ξενόφερτα δάνεια.

Τελειώνοντας θα ήθελα να θυμίσω κάτι που είπα στην αρχή: ότι ο Σινόπουλος δεν άσκησε μόνο βιβλιοκριτική της ποίησης των άλλων, αλλά και αυτοκριτική της δικής-του ποίησης. Θα παραθέσω λοιπόν δύο αποσπάσματα από το «Νυχτολόγιο», για να φανούν οι ουσιαστικές διασυνδέσεις του βιβλιοκριτικού και του αυτοκριτικού-του λόγου.

α. «Το έχεις καταλάβει πως κυκλοφορείς μέσα σε μια γλώσσα στρωμένη, ετοιμασμένη, δοκιμασμένη από πριν; Που ελέγχεται από ανθρώπους άλλους, τροποποιείται, συντάσσεται, κατευθύνεται από άλλους; Που τα όριά-της, η λογική-της, η εκφραστικότητα-της κτλ. καθοριστήκανε, αιώνες τώρα, χωρίς να σε ρωτήσουνε, προτού εσύ υπάρξεις; Δε μιλάω για δημοτική ή καθαρεύουσα, αυτό είναι μια άλλη (βρώμικη) ιστορία. Μιλάω γενικά για τη γλώσσα, γι' αυτό το παράλληλο και φοβερότερο Σύστημα. Που οργανώθηκε σιγά-σιγά με τόσες επί μέρους αντιμαχόμενες (και υποταγμένες) γλώσσες. Και όλοι (απελπιστικά όλοι) σου λένε: Αν θες να υπάρξεις, να σε ακούσουμε, να σε (ενδεχομένως) αναγνωρίσουμε, μέσα εδώ θα κινηθείς, σ' αυτόν τον κύκλο — αλλιώς καταδικάζεσαι, καταδικάστηκες».

β. Έτσι λοιπόν ανύποπτος, χωρίς να το ξέρεις, συμβιβασμένος, μπήκες στην «τάξη». Έγινες ταχτικός, ταξικός, ταξινομήθηκες. Υποτάχτηκες στον κώδικα. Τι θα πει τώρα «κώδικας», τι θα πει «τάξη» μέσα στον απέραντο χώρο της γλώσσας, μέσα στις άπειρες δυνατότητες της γλώσσας; Γιατί θα πρέπει να γράφεις αυτή τη γλώσσα, τη γλώσσα των άλλων; Γιατί πρέπει να θρέψεις, να φωτίσεις, να συγκινήσεις τον κάθε κερατά που περιμένει να σ' ακούσει, να σε κατατάξει; Γιατί θα πρέπει να συνεχίσεις έτσι — τάχα παλεύοντας για την προσωπική-σου γλώσσα —, να διαγωνίσσεις την υποταγή-σου σ' αυτή την «τάξη»; Τι περιμένεις; Τάχα δεν έλαβες το μήνυμα;

Κάθε λέξη που γράφεις είναι συνένοχη με το νοηματικό περιεχόμενο όλου του κειμένου-σου. Δεν υπάρχουν ελεύθερες λέξεις. Όλες οι λέξεις γίνονται ένοχες-συνένοχες, καταπιέζοντας η μια την άλλη, συμπαρασύροντας η μια την άλλη, για να βγει αυτό που προσπαθείς να πεις — αμφίβολο αν βγαίνει — όχι δε βγαίνει. Φλυαρείς, βασανίζεσαι, ιδρώνεις, φλυαρείς με τις κοινόχρηστες έννοιές-σου. Σπάσε λοιπόν το φαύλο κύκλο. Δεν προλαβαίνεις να σκεφτείς πάνω στη γλώσσα, να φτιάξεις κάτι «άλλο» με τη γλώσσα-σου, και ξαφνικά πεθαίνεις».

Ο Σινόπουλος ωστόσο κάπου και κάποτε κατόρθωσε να τελειώσει το λόγο-του: ποιητικό, αυτοκριτικό, βιβλιοκριτικό. Και όσο κι αν φαίνεται απίστευτο: πέρασε κιόλας ένας χρόνος που τέλειωσε και τη ζωή-του.

Εξόρμηση

ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΗ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

παρατηρητής

ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

συντακτική επιτροπή:

Ι. Κουκιάδης
Α. Μάνεσης
Ι. Μανωλεδάκης
Στέλιος Νέστωρ
Δημήτρης Τσότσος
Αργύρης Φατούρος

1ο τεύχος:
αφιέρωμα:
«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ
ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ»

γράφουν οι:

Αρ. Μάνεσης
Δ. Τσότσος
Κ. Τσουκαλάς
Ι. Μανωλεδάκης
Ι. Δεληγιάννης
Έφη Μανωλεδάκη
Ε. Βενιζέλος
Π. Πετρίδης
Γ. Παπαδημητρίου
Δ. Λουlés
Α. Καζάκος
Γ. Αναστασιάδης

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ „ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ“ ΤΗΛ. 264-958

ΑΘΗΝΑ „ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ“ ΤΗΛ. 3610589

Η ΚΗΔΕΙΑ

Νύχτα, στη γη του Πάσχα κείτομαι και με σκεπάζουν
για να κοιμηθώ φτερούγες όνειρα ή πουλιά.

Τ.Σ.

του Ηλία Παπαδημητράκου

Οι διηγήσεις που πολλές φορές ακούω στις παρέες, όπου ενίοτε παρευρίσκομαι χωρίς ούτε και γω να ξέρω πως, με αφήνουν συνήθως άναυδο. Πρόκειται γενικά για πράξεις ασυνήθιστες, στις οποίες ο αφηγητής καθίσταται πρωταγωνιστής γεγονότων, που (κανονικά) μόνο σε μυθιστορήματα τολμάμε να διαβάσουμε. Ευτυχώς κανένας δεν μου ζητάει να διηγηθώ και εγώ κάτι ανάλογο, γιατί έτσι θα αποκάλυπτα όλη τη γυμνότητά-μου, καθώς και την παντελή έλλειψη εκ μέρους-μου κάθε ασυνήθιστης εμπειρίας. Όταν, όμως, έρχεται η κουβέντα για τα σημεία και τα τέρατα της Κατοχής, έχω και εγώ πάντα πρόχειρο να πω το λογάκι-μου. Πολλά τα έγγραφα κιόλας, και κάθε τόσο με πιάνει το μεράκι να γράψω και άλλα. Με αποπαιρνει, τότε, ο Γιώργης: — Τί διάολο έχεις πάθει με την Κατοχή; Μου λέει. Εδώ ο κόσμος καίγεται και συ το χαβά-σου. Να πω, τουλάχιστον, ότι ήσουν και κανένας αγωνιστής...

Αυτά φυσικά, με αναστέλλουν. Τέρμα, λοιπόν (λέω), οι παλιές ιστορίες, ας δούμε και τι γίνεται δίπλα-μας και ας εγκύψουμε λίγο και μεις στα προβλήματα της εποχής-μας. Έρχονται, όμως, κάθε τόσο γεγονότα, που με ξαναρυμουλκούν σε εκείνες τις μνήμες. Έτσι και με τον Γάκη Σινόπουλο.

Τον θυμάμαι, αβέβαια, κάποιο πρωινό της Κατοχής, όταν ήρθε στο γυμνάσιο, στον Πύργο, για να συναντήσει τον καθηγητή πατέρα-του. Έχουν διασωθεί φωτογραφίες-του της εποχής, που παρουσιάζουν τον Γάκη Σινόπουλο νέον, με κοντά μαλλιά, κουρεμένα ψηλά πάνω από τα αυτιά και το σβέρκο. Γινόταν μεγάλος σαματάς εκείνη την ημέρα στο γυμνάσιο, γιατί μόλις το είχαν επιτάξει οι Ιταλοί και εμείς κουβαλούσαμε τα θρανία, τα όργανα, τα βιβλία κτλ. σε μια παρακείμενη σταφιδαποθήκη. Τελικά καταλήξαμε, με τον πατέρα του Σινόπουλου επικεφαλής, στην άλλη άκρη της πόλης, στην εκκλησία του αγίου Αθανασίου, στο γυναικονίτη της οποίας εγκαταστάθηκε η τάξη-μας.

Δεν θα ξεχάσω ποτέ εκείνη τη χρονιά. Είχα θρονιαστεί σε ένα ωραίο

παράθυρο στα πίσω έδρανα, και από κει μπορούσα απερίσπαστος να ρεμβάζω επί ώρες, παρατηρώντας τα χωράφια, τις σταφίδες, μέχρι και τη θάλασσα με τις ατελείωτες, έρημες ακρογιαλιές. Έβλεπα, ακόμη, τα κεραμίδια και τους κήπους των σπιτιών γύρω από την πλατεία της εκκλησίας, τις νοικοκυρές, που κάθε τόσο έβγαιναν στα μπαλκόνια και τίναζαν, ή, έκοβαν κάνα-δυο λεμόνια από τη λεμονιά (άρα όλο και κάποιο αυγολέμονο παρασκευαζόταν), ή (που και που) και κανένα κορίτσι, καθώς πρόβαλε στο παράθυρο, ή κατέβαινε στον κήπο, όπου έδρεπε κάποιο άνθος, το μύριζε και, με ρεμβαστικό βλέμμα, απομακρυνόταν αργά αργά, για να χαθεί τελικά πίσω από τη βαριά πόρτα του σπιτιού. Σαν να

Αντιπάτρις του Υγειονομικού (1946-1949)

μην έφθαναν όλα αυτά, είχα το προνόμιο να βλέπω (με κάποια προσπάθεια, είναι αλήθεια) τα σκαλάκια, που από το δρόμο οδηγούσαν στην εκκλησία, καθώς και το χαγιάτι ενός μακρόστενου σπιτιού, πατρικό μιας θειάς-μου (εξ αγχιστείας), που μόλις είχε παντρευτεί υπό μυθιστορηματικές συνθήκες (δηλαδή με απαγωγή, μυστική αναχώρηση με το νυκτερινό τραίνο για κάποιο απόμερο ξενοδοχείο μιας λουτρόπολης, όπου εγώ συνάντησα το ζεύγος, στις όχθες μιας λιμνοθάλασσας, που έβριθε από κουνούπια, σε μια επίδειξη καλής θελήσεως των δύο οικογενειών κτλ. κτλ.). Η θειά-μου αυτή παρακολουθούσε επακριβώς το ωρολόγιο πρόγραμμα της τάξης-μας, και λίγο πριν χτυπήσει το κουδούνι των 11, εμφανιζόταν στο χαγιάτι και μου έκανε νόημα, να κατέβω στο διάλειμμα,

Στο κάστρο της Άκοβας, 1937

προκειμένου να μου εγχειρήσει ένα πακετάκι με ψωμί, τυρί, ελιές και τέτοια.

Αλλά αυτό, το ωρολόγιο πρόγραμμα, σπάνια μπορούσε να εφαρμοσθεί, αφού κάθε τόσο, και ενώ το μάθημα βρισκόταν στο φουλ της πλήξης-του, ακούγαμε ξαφνικά μακρόσυρτες ψαλμωδίες και σε λίγο η καμπάνα άρχιζε να χτυπάει σιγανά και πένθιμα πάνω από τα κεφάλια-μας.

— Κηδεία, κηδεία, φωνάζαμε τότε με έξαψη.

Ακολουθούσε πανδαιμόνιο. Οι περισσότεροι έτρεχαν προτροπάδην στις σκάλες, για να προφθάσουν να βγουν από την εκκλησία, άλλοι έσπευδαν στα παράθυρα, ώστε να απολαύσουν το όλο θέαμα, μερικοί (αθεράπευτα πρακτικοί) έβγαζαν τα βιβλία και μελετούσαν για την επόμενη ώρα, ενώ δύο-τρεις ανέβαιναν στο καμπαναριό και χτυπούσαν για λίγο την καμπάνα. Το μάθημα, πάντως, πήγαινε περίπατο για καμιά ωρίτσα και πολλές φορές, ώσπου να μαζετούμε και να ξαναρχίσουμε, όσοι καθόμαστε δίπλα στα παράθυρα, κυττάζαμε με επιμονή και κάποια προσδοκία προς τα σκαλάκια της πλατείας, μήπως ακούσουμε πάλι αυτή την απόμακρη και συγκεχυμένη ψαλμωδία, μετά την οποία θα βλέπαμε να προβάλλουν τα εξαπτέρυγα και να ακολουθεί η επόμενη κηδεία. Οι κραυγές, που ακολουθούσαν (κ η δ ε ι α , κ η δ ε ι α), η αναστάτωση και η άτακτη αποχώρηση όλων, σήμαιναν πια καθαρά, πως για σήμερα είχαμε ξοφλήσει με το σχολείο

και τα μαθήματα.

Με την πάροδο του χρόνου το πράγμα άρχισε να προσλαμβάνει κάποια βελτιωμένη, και σχεδόν ελεγχόμενη τακτική. Θυμάμαι, όταν σηκώνονταν για μάθημα κάποιος όχι μόνο αστοιχείωτος, αλλά απλώς αδιάβαστος. Κύτταζε, τότε, αντί για τον πίνακα εμάς, που καθόμαστε κοντά στα παράθυρα. Με νεύματα αγωνιώδη, προσπαθούσε να πληροφορηθεί τι γίνεται, έχουμε τι ποτα;

Εμείς μισοσηκωνόμαστε, τείναμε τους και, καμιά φορά (όταν θέλαμε να διασώσουμε και να υποχρεώσουμε κάποιον) δείχναμε σημεία ανησυχίας, με κλειστό στόμα αφήναμε έναν συγκεχυμένο ήχο, σαν ψαλμωδία, και μόλις η σύγχυση άρχιζε να παίρνει διαστάσεις, όλο και κάποιος θα βρισκόταν, που κυττάζοντας δήθεν εμβριθώς στα πέριξ, αποφεύγοντας όμως και να σημειώσει εμφανώς την παρουσία-του, αμολούσε τη σχετική ιαχή:

— Κηδεία, κηδεία.

Από κει και πέρα κάθε αντίθετη προσπάθεια απέβαινε επί ματαιώ. Εν ριπή οφθαλμού γινόταν η εκκένωση του γυναικωνίτη, ενώ ακολουθούσε μια κανονική διασπορά στα γύρω στενά.

Δεν θυμάμαι πόσους μήνες περάσαμε έτσι, είχε γίνει πάντως φανερό, ότι η ιστορία αυτή δεν τραβούσε άλλο. Και πράγματι ένα πρωινό φορτωθήκαμε πάλι τα θρανία και από τον γυναικωνίτη μετακομίσαμε σε ένα γυμνάσιο θηλέων. Αφήσαμε περίλυποι την εκκλησία, κάποιος μάλιστα ανέβηκε και στο καμπαναριό και άρχισε να χτυπάει πένθιμα την καμπάνα.

Μετά από πολλά χρόνια διάβασα σε ένα βιβλίο, ότι η εκκλησία αυτή του

αγίου Αθανασίου (που πάντα την έβρισκα άσχημη και με απωθούσε), ήταν έργο του Τσίλερ, όπως και η παρακείμενη (ωραιότατη!) δημοτική αγορά. Παρετίθεντο, μάλιστα, στο βιβλίο και τα σχετικά σχέδια του Τσίλερ, μαζί με την παρατήρηση, ότι δεν είχαν ποτέ εφαρμοσθεί πλήρως. Δεν καταλαβαίνω από αυτά, αλλά έχω την γνώμη, πως και πλήρως να είχαν εφαρμοσθεί, η εκκλησία θα παρέμενε εξίσου άσχημη. Τέλος πάντων.

Πέρσι τη δεύτερη ημέρα του Πάσχα, δηλαδή στις 27 Απριλίου του 1981, ξαναβρέθηκα το απογεματάκι στην εκκλησία αυτή του αγίου Αθανασίου, στον Πύργο. Ενώ μαζευόταν ο κόσμος, κύτταζα τον γυναικωνίτη και απορούσα, πως μας χωρούσε τότε. Κάθε αναλογία είχε ανατραπεί, και η εκκλησία η ίδια έμοιαζε να βρίσκεται μέσα στο πηγάδι των γύρω πολυκατοικιών. Από το γυναικωνίτη ήταν αμφίβολο, αν φαινόταν πια τίποτα. Σε λίγο κατέφθασαν οι συγγενείς, οι φίλοι και οι γνωστοί, που συνόδευαν το ξόδι. Μπροστά στην Ωραία Πύλη ο Τάκης Σινόπουλος, πεθαμένος. Πίσω-του η γυναίκα-του και δίπλα τα αδελφιά-του. Δεύτε, λοιπόν, τελευταίον ασπασμό! Παρατηρώ επίμονα τα καφέ-του παπούτσια, τα ίδια που έβλεπα και το προηγούμενο βράδυ στο ντιβάνι του ξενοδοχείου, όπου μόλις είχε αποβιώσει. Το πρόσωπό-του ήρεμο τώρα, οικείο και κόκκινο. Τον κυττάζω στο στόμα και δήθεν προσμένω τη γνωστή προσφώνηση:

— Λιάκο!

Τίποτα. Προχωρεί η γυναίκα-μου και του χαϊδεύει τα χέρια και το πρόσωπο. — Γειά-σου, Τάκη, σκύβει και του ψιθυρίζει, καθώς τον φιλάει.

□

αλληλεγγυη

τρίμηνη έκδοση ενημέρωσης, συζήτησης και συμπεράσεων
σε όλες τις γλώσσες των λαών της ανατολικής ειρήνης

Αφιέρωμα :
Πολωνία

Τσεχοσλοβακία : 5 χρόνια Χάρτας '77 . άγριοι
διωγμοί βόε συγκροτημάτων Γιουγκοσλαβία :
καταλήψεις κτιρίων Ρουμανία : οικονομική
κρίση και εργατικοί αγώνες Ρωσία : η κατά
σταση των μουσουλμάνων, οι άπεργίες το 80

No 1 - άνοιξη 1982 - 50γ. 100

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Σχόλια στον Νεκρόδειπνο του Τάκη Σινόπουλου

Στον Άγιο Ανδρέα, Μάιος 1979

Είναι αξιοσημείωτο πόσο εύκολα μπορούν να πέσουν έξω οι ποιητές, όταν επιχειρήσουν να κάνουν κριτική του ποιητικού-τους έργου. Συχνά θεωρούν ως το σπουδαιότερο από τα βιβλία-τους όχι το πιο σημαντικό, και όχι σπάνια περιβάλλουν με μεγάλη αγάπη ένα έργο που θα ήταν καλύτερα να μην είχαν γράψει. Ο κυριότερος λόγος μιας τέτοιας αστοχίας είναι, χωρίς αμφιβολία, ο εξής: ο ποιητής αισθάνεται πως αυτό το έργο-του ικανοποιεί περισσότερο από τ' άλλα τις καλλιτεχνικές-του φιλοδοξίες, είτε από την πλευρά του εκφραστικού-του πιστεύω, είτε από την άποψη του οράματος που θέλει να εκφράσει. Ο Πετράρχης, π.χ., ήταν βέβαιος πως θα έμενε στη μνήμη των ανθρώπων όχι με το *Canzoniere* αλλά με τις λατινικές-του συνθέσεις. Ο Τάσσο θεωρούσε την *Κατακτημένη Ιερουσαλήμ* έργο ανώτερο από την *Ελευθερωμένη*. Ο Μίλτον θύμωνε όταν έλεγαν ότι ο Ξανακερδισμένος παράδεισος δεν έφτανε το ύψος του *Χαμένου*. Για να έρθουμε στον δικό μας ταπεινότερο χώρο: ως την εποχή του *Μυθιστορήματος* ο Σεφέρης πίστευε πως η «Στέρνα» ήταν το καλύτερό-του ποίημα, γιατί αισθανόταν πως μ' αυτήν είχε επιτύχει, περισσότερο απ' ό,τι με τον «Ερωτικό Λόγο», το είδος της έκφρασης που επιδίωκε. (Η «Στέρνα» ήδη την εποχή που δημοσιεύτηκε αντιμετώπισε τη δυσπιστία των φίλων του ποιητή, και σήμερα θα μπορούσαμε να πούμε με βεβαιότητα πως είναι ένα ποίημα αισθητά κατώτερο από τον «Ερωτικό Λόγο». Και ο Σινόπουλος είναι φανερό πως προτιμούσε απ' όλα τα βιβλία-του το *Χρονικό*, γιατί το έβλεπε σαν ένα βιβλίο κεντρικό, μια σύνοψη όλου του ποιητικού-του έργου: «Μπορεί κανείς να ιδεί το *Χρονικό*», γράφει, «σαν μια (...) ανακεφαλαίωση βιωμάτων και εμπειριών που ξανατοποθετούνται με βάση το ιστορικό φόντο. Φιλοδοξεί το *Χρονικό* να είναι ο μύθος μιας ολάκερης εποχής»¹.

Πιστεύω πως το έργο που περιγράφει στο παραπάνω αυτοσχό-

λιο ο Σινόπουλος κατόρθωσε να μας το δώσει. Όμως το έργο αυτό δεν είναι το *Χρονικό*, αλλά ένα ποίημα που είχε ήδη γράψει. Εννοώ φυσικά τον *Νεκρόδειπνο*. Και αισθάνομαι ότι ο λόγος που το ποίημα αυτό είναι τόσο επιτυχημένο βρίσκεται κυρίως στο γεγονός ότι ο Σινόπουλος το έγραψε με λιγότερο φιλόδοξες προθέσεις. Και πράγματι, αν δεν ξέραμε τις χρονολογίες της σύνθεσης των δύο αυτών έργων, θα λέγαμε ότι ο *Νεκρόδειπνος* είναι από τα βιβλία εκείνα που γράφονται (ή αρχίζουν να γράφονται) στο περιθώριο μιας συνθετικότερης ή πολύ φιλόδοξης προσπάθειας ενός ποιητή. Επειδή βγαίνουν συνήθως αβίαστα γιατί ξεφεύγουν από τα πλαίσια της φιλόδοξης προσπάθειας, που απαιτεί μια συνειδητή προσήλωση σε κάποιο σχέδιο, τα ποιήματα αυτά είναι τις περισσότερες φορές από τα πιο γνήσια και ολοκληρωμένα έργα του δημιουργού-τους. Ένα τέτοιο έργο είναι το *Μυθιστόρημα*, που ξεκίνησε σαν μια διασκεδαστική διέξοδος από την πλήξη στην οποία είχαν οδηγήσει τον Σεφέρη οι ασφυκτικές προδιαγραφές της «Στέρνας». Τέτοιο έργο είναι και τα ποιήματα του *Έξι και μία τύψεις για τον ουρανό*, που γράφτηκαν κατά τη διάρκεια της σύνθεσης του *Άξιον Εστί*.

Τα ορατά θέματα του *Νεκρόδειπνου*, όπως άλλωστε και του *Χρονικού*, είναι τρία: ο έρωτας, ο πόλεμος και η ποίηση. Ο Δ.Ν. Μαρωνίτης περιγράφει με καίριο τρόπο τα τρία αυτά στρώματα εμπειρίας, τις τρεις τροχιές του ποιήματος, όπως τα ονομάζει, καθώς και ορισμένα από τα σημεία στα οποία οι τροχιές αυτές τέμνονται². Ωστόσο, στον *Νεκρόδειπνο* υπάρχει και ένα τέταρτο — το κύριο — θέμα, που διαπερνάει σχεδόν αόρατο τα ορατά θέματα αποτελώντας το πρίσμα μέσα από το οποίο θα έπρεπε να τα δούμε. Είναι σαν ένα τζάμι που νιώθουμε πως υπάρχει, γιατί διακρίνουμε πάνω-του ένα αχνό στρώμα σκόνης. Το τζάμι αυτό είναι ο χρόνος και η σκόνη η αίσθηση της μνήμης. Ο πόλεμος που βλέπουμε από μέσα-του είναι ο Εμφύλιος πόλεμος — η πιο οδυνηρή μορφή ανθρώπινης σύγκρουσης — και αποτελεί την αντικειμενική αναφορά του ποιήματος. Ο έρωτας είναι η ιδιωτική αναφορά, που ενσαρκώνεται με τις πολυάριθμες γυναικείες μορφές που κυκλοφορούν μέσα στο ποίημα. Τέλος η ποίηση — ως θέμα πάντοτε — είναι το σημείο όπου συγχωνεύονται αυτά τα δύο για να συνεκβάλουν, και τα τρία μαζί, στην έκφραση του *Νεκρόδειπνου*³. Η συνεκβολή αυτή επιτυγχάνεται με μια τεχνική που ο Σινόπουλος χρησιμοποιεί και στο *Χρονικό* και για την οποία ο ίδιος χαρακτηρίζει τον εαυτό-του «αφηγηματικό ποιητή»: «Μέσα στο κείμενο», γράφει για το *Χρονικό*, «λειτουργούν δύο αντιθετικές γλώσσες. Η γλώσσα της ποίησης και η γλώσσα της αφήγησης. Οι δύο αυτές γλώσσες πρέπει τελικά να γίνονται μία γλώσσα»⁴. Είναι ευνόητο ότι «αφηγηματικός ποιητής» δεν σημαίνει εδώ τον ποιητή ο οποίος υιοθετεί έναν τρόπο έκφρασης που καθορίζεται από μια ποιητική αφηγηματικότητα παραδοσιακού τύπου, όπως εκείνη του Σικελιανού π.χ. (παρά το γεγονός ότι η αφηγηματικότητα του «Ελληνικού νεκρόδειπνου» του Σικελιανού έχει αφήσει, μέσω ορισμένων άλλων στίχων του Σινόπουλου, κάποια ίχνη στον *Νεκρόδειπνο*)⁵. Δεν σημαίνει, δηλαδή, την έκφραση της οποίας η ποίη-

εμπειρία» (οπ. π., σ. 166). Την υποψία αυτή φαίνεται να διαλύει ο ίδιος ο ποιητής, όταν μιλά για την ανάμνηση μιας ειρηνικής στιγμής, που οδηγεί συνειρμικά «σε προγενέστερες εικόνες από τον πόλεμο» (οπ. π., σ. 177). Πρβλ. την παλιότερη άποψη του Μαρωνίτη: «Το έργο είναι μια κυκλική αφήγηση με κέντρο-της την ποιητική πράξη» («Ο μπρούτζινος καθρέφτης: σχόλιο στον *Νεκρόδειπνο* του Τάκη Σινόπουλου», *Συνέχεια*, αρ. 2, Απρίλιος 1973, σ. 88).

4. «Σημειώσεις για το *Χρονικό*», σ. 682. Ο Σινόπουλος χαρακτηρίζει ολόκληρη την ποίησή-του «αφηγηματική» («Μια συνομιλία του Τάκη Σινόπουλου με τη Νατάσα Χατζηδάκι», *Σήμα*, αρ. 17, Μάιος-Ιούνιος 1977, σ. 13). Ωστόσο η αφηγηματικότητα του *Νεκρόδειπνου* και του *Χρονικού* είναι διαφορετική από εκείνη των προηγούμενων ποιημάτων-του.

5. Βλ. και τον συσχετισμό του «Νεκρόδειπνου για τον Ελπήνορα» του Σινόπουλου με τον «Ελληνικό νεκρόδειπνο» στη μελέτη του Γ. Π. Σαββίδη «Μεταμορφώσεις του Ελπήνορα στη νέα ελληνική ποίηση (Από τον Έζρα Πάουντ στον Τάκη Σινόπουλο)», *Εποπτεία, Αφιέρωμα στον Τάκη Σινόπουλο*, αρ. 51 (Νοέμβριος 1980), σ. 797-798.

1. «Σημειώσεις για το *Χρονικό*», παρουσίαση Γ. Π. Σαββίδη, *Η λέξη*, αρ. 9 (Νοέμβριος 1981), σ. 682.

2. «Παρανάγνωση, ανάγνωση, φιλολογική ανάγνωση ενός ποιήματος», *Η διδασκαλία της σύγχρονης ποίησης στη Μέση Εκπαίδευση*, Εκπαιδευτήρια Ζηριδη, Αθήνα 1978, σ. 165. Ο Μαρωνίτης μιλάει για τα τρία στρώματα εμπειρίας όπως διαγράφονται στα δύο πρώτα μέρη του *Νεκρόδειπνου* («Σοφία και άλλα», «Μάγδα»), αλλά είναι φανερό ότι αναφέρεται και σ' ολόκληρο το ποίημα.

3. Ο Μαρωνίτης διατυπώνει την υποψία ότι η κεντρική τροχιά του ποιήματος είναι η πολεμική εμπειρία: «Όσα ακούμε ή θα ακούσουμε για την ερωτική ή την ποιητική εμπειρία του αφηγητή, αυτά έχουν άμεση σχέση και συγχρονισμό με την εμπειρία την πολεμική. Κι όχι μόνον αυτό, αλλά η γέννησή-τους, η επιστροφή-τους, έχει βασική αφορμή τις συνθήκες που δημιουργεί ο πόλεμος σε κάποιες ώρες ανάπαυλάς-του ή σε κάποιες ώρες έντασής-του, φέρνοντας στο μυαλό, με αυτό τον ονειρικό ή εφιαλτικό τρόπο, σπαράγματα από την προηγούμενη ερωτική-μας, ή οποιαδήποτε άλλου είδους,

ση είναι το αποτέλεσμα μιας υπέρβασης της αφηγηματικής διάστασης μέσα από το αρμονικό συμβαδισμό του ποιητικού και του αφηγηματικού στοιχείου, αλλά εκείνη που η ποιητικότητα της παράγεται από την αρμονική αντιπαράθεση και, κάποτε, σύγκρουση αυτών των στοιχείων.

Είναι φανερό ότι η επιτυχία μιας τέτοιας έκφρασης εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τη δεξιότητα με την οποία ο ποιητής χρησιμοποιεί το αφηγηματικό στοιχείο· στοιχείο που από τη φύση του αποτελεί μίαν ενίσχυση των διανοητικών συστατικών του ποιήματος, αφού απαιτεί, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, μια λογική ανάπτυξη των θεμάτων. Στην περίπτωση μάλιστα ποιημάτων, όπως ο *Νεκρόδειπνος* και το *Χρονικό*, που έχουν την ποιήση ως ένα από τα θέματά τους, ο ποιητής θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεχτικός. Γιατί η ποίηση ως θέμα της ποίησης είναι ένα θέμα με έντονο διανοητικό χρώμα, ικανό να υπονομεύσει ακόμη περισσότερο εκείνο το ελάχιστο ποσοστό αφέλειας που πρέπει να διαθέτει ένα ποίημα για να είναι επιτυχημένο.

Από τον Μαλλαρμέ ως τον Προύστ και τον Σεφέρη, και ως τις μέρες-μας, η λογοτεχνία ως περιεχόμενο ή ως αναφορά της λογοτεχνίας έχει γίνει ένας κοινός τόπος. Σήμερα μάλιστα στον τόπο αυτό παρατηρείται ένας ασφυκτικός συνωστισμός. Είναι μια τάση που θα πρέπει ως ένα βαθμό να υπαγορεύεται από την επιθυμία φυγής από έναν ολοένα και περισσότερο απειλητικό κόσμο στο μόνο χώρο όπου ο ποιητής αισθάνεται ασφαλής — στην περιοχή της τέχνης-του. Το έργο τέχνης σήμερα, περισσότερο απ' ό,τι σε κάθε άλλη εποχή, γίνεται αισθητό ως ένα αρμονικό σύνολο, μια τάξη, που σε σύγκριση με το χάος της σύγχρονης πραγματικότητας φαντάζει σαν ένας λαμπερός και παρηγορητικός κόσμος. Την εικόνα αυτή ενίσχυσαν βέβαια και οι νεότερες γλωσσολογικές απόψεις, που συντέλεσαν στη διαμόρφωση μιας νέας εκδοχής για την αυτονομία του καλλιτεχνικού έργου, όπως τη βλέπουμε στη θεωρία του φορμαλισμού και του δομισμού. Και όσο κι αν είναι λάθος να πιστεύουμε στην απόλυτη αυτοτέλεια του κόσμου της τέχνης από τον κόσμο της πραγματικότητας, θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι η πεποίθηση αυτή αντανάκλα ένα γνήσιο συναίσθημα. Ωστόσο νιώθει κανείς ότι η πληθωρική αναφορά της ποίησης στον εαυτό-της στην πρόσφατη ποιητική παραγωγή-μας ξεκινάει λιγότερο από μίαν εσωτερική παρόρμηση και περισσότερο από την επιθυμία να ικανοποιήσει κανείς τις απαιτήσεις της μόδας. Η αυτοαναφορά μπορεί να εγκυμονεί την αυταρέσκεια, και η αυταρέσκεια που γίνεται αισθητή σε πολλά σύγχρονα ποιήματα έχει, νομίζω, εδώ μίαν από τις πηγές-της. Κάτι από αυτή την αυταρέσκεια διακρίνεται και στο *Χρονικό*, όπου αισθάνεται κανείς ότι η ποίηση ως θέμα καλύπτει περισσότερο απ' ό,τι θα έπρεπε την επιφάνεια του βιβλίου. Και κατά τούτο είναι γοητευτικός ο *Νεκρόδειπνος*: εδώ, μολονότι το θέμα δεν είναι λιγότερο κύριο, η πραγμάτευσή-του γίνεται μ' έναν τρόπο διακριτικό, που όχι μόνο εξουδετερώνει τους κινδύνους τους οποίους αναφέραμε, αλλά και λειτουργεί με μια δραστηριότητα που δίνει μίαν υπόκωφη ένταση στο ποίημα. Το θέμα ποίηση γίνεται εδώ ορατό σε λίγα μόνο σημεία, όμως πρόκειται για κεντρικά σημεία του ποιήματος, από τα οποία εξακτινώνεται το πραγματικό-του νόημα⁶.

Ο βιαστικός αναγνώστης του *Νεκρόδειπνου* ίσως παραξενευτεί που μιλάω για το έργο σαν να πρόκειται για ένα ποίημα. Το βιβλίο έχει τα χαρακτηριστικά μιας ποιητικής συλλογής, αφού αποτελείται από έξι ποιήματα με δική-του το καθένα αυτοτέλεια και δικό-του τίτλο. Όμως ταυτόχρονα τα ποιήματα αυτά συνδέονται, το προηγούμενο με το επόμενο, με τέτοιο τρόπο και επικοινωνούν, μεταξύ-τους, από τόσα σημεία, που μπορούν — και πρέπει — να θεωρηθούν μέρη μιας ενιαίας και μελετημένης σύνθεσης. Οι επαναλήψεις λέξεων και εικόνων, η αναδίπλωση των ρυθμών και η κλιμάκωση των θεμάτων σ' αυτά τα μέρη, έχουν κάνει ώστε

ο *Νεκρόδειπνος* να χαρακτηρίζεται μουσικό ποίημα⁷. Δεν είναι απαραίτητο να περιγράψουμε εδώ τα μουσικά χαρακτηριστικά-του, που είναι το λιγότερο πρωτότυπο και όχι το πιο ενδιαφέρον στοιχείο της σύνθεσής-του⁸. Θα ήθελα περισσότερο να σταθώ σ' αυτό που πιστεύω πως είναι το σημαντικότερο στοιχείο της τεχνικής-του, ένα στοιχείο που τέμνεται με το μουσικό, αποτελώντας ταυτόχρονα και μέρος του περιεχομένου του ποιήματος, αφού είναι εκείνο που κάνει αισθητό το κύριο-του θέμα. Εδώ βρίσκεται η πρωτοτυπία του *Νεκρόδειπνου*.

Το στοιχείο αυτό είναι ο τρόπος της εναλλαγής των χρονικών επιπέδων μέσα στο ποίημα. Ο *Νεκρόδειπνος* συντίθεται από κομμάτια μνήμης, που ακολουθούν το ένα το άλλο όχι με ομαλή χρονική διαδοχή, αλλά ανακατεμένα, με μια κίνηση πρωθύστερη, απροσδόκητη ή συνειρμική. Εικόνες ειρηνικές διακόπτονται ξαφνικά από εικόνες μάχης, η μια περιγραφή ακολουθεί την άλλη με σύνδεσμο την ομοιότητα μιας κοινής-τους λεπτομέρειας, το τέλος μιας σκηνής εισχωρεί στην αρχή της επόμενης — κι όλα αυτά σε μίαν ατμόσφαιρα που έχει κάτι από την καθαρότητα και την παγωνιά του ονείρου:

Κι όπως οι ντουφεκίες συνέχιζαν, θέριζαν κάτω την ακτή, λαχνασμένοι εμείς συρθήκαμε, φεύγοντας η μέρα, τρυπώσαμε σε κείνη τη σιδερένια πόρτα και ξάφνου ο χτύπος πάνω απ' το κεφάλι-μας κι ύστερα

ο άλλος χτύπος, ο άλλος χτύπος, ο άλλος χτύπος, έτρεμα ακούγοντας.

Βήματα ήρθαν κι έφυγαν, ξαναγύρισαν, ξανάφυγαν, η Μάγδα εσπάραζε το χέρι-της, ένα πουλί μες στο πουκάμισο, κοίταξα τότε το σημάδι στο λαιμό, πόσο θα σε φυλάξω ακόμα, νύχτωνε, πίσω από τον αυχένα τα μαλλιά τινάζονταν, σαν πολιτεία από την έκρηξη.

Τόσο όμορφη και το σκοτάδι ως την οσφύ, την κράταγα που μύριζε καμένη από τον ήλιο θάλασσα, κι ήρθαν ο Γιάννης κι ο Γεράσιμος κι ο Θοδωρής κι άλλοι πολλοί, μα δεν μπορούσα κάν να τους αναγνωρίσω.

Είχαν περάσει τόσα χρόνια που γεννήθηκαν, μεγάλωσαν, πήρανε το ντουφέκι, το μαχαίρι, το μπαλντά, ό,τι μπορούσε ο καθένας, φύγανε, χαθήκανε στο μαύρο δρόμο,

σπαρμένον σίδερα και τζάμια, όπως τινάχτηκε η βεράντα με την έκρηξη κι όλο το σπίτι φαίνονταν γυμνό κι έρημο ως μέσα το εσωτερικό.

Και πάλι ακούστηκαν βήματα κι άλλα βήματα.

Και τότε εβγήκε στο παράθυρο με το φεγγάρι η Μάγδα, πιο πίσω ακόμη ανίστατη η Νανά, και η Άρτεμις κι η Δήμητρα, κι η Μίνα, δεξιά κι αριστερά το σκοτάδι, ανάμεσα στο μαύρο και το πράσινο τα μάτια-τους.

Μάτια νυχτερινά, που πάγαιναν ολοένα στον έρωτα, μάτια προσηλωμένα που μάντευαν τον έρωτα, μεγαλωμένα ξάφνου από την ομορφιά, με περίεργα χρώματα, όπως στους σταθμούς έρχεται το τραίνο, κι αφήνει σύννεφα, κι ύστερα πάλι προβάλλουν τα μάτια.

Τότε το τραίνο πέρασε διασχίζοντας την κάμαρα, κι εγώ μάζεψα με φόβο το πόδι-μου, τ' άλλο χαμένο στα βουνά, στο ματωμένο πόλεμο, κι όπως κρατούσα το χαρτί και το μολύβι στο χέρι-μου, αρχίζοντας από τη φράση «μεγάλο μαύρο φως»,

Το χέρι-μου έγραφε αυτό το ποίημα, το φως έστριβε από το χαρτί, το χαρτί σκοτείνιαζε, κατάλαβα η Μάγδα έφευγε, το φεγγάρι

6. Τα σημεία αυτά είναι, συνολικά, έξι σύντομες όμως πυκνές αναφορές στην ποιητική πράξη (από μία στα μέρη «Σοφία και άλλα», «Μάγδα» και «Νεκρόδειπνος», και τρεις στο «Περίπου βιογραφία»). Ως μίαν έβδομη, έμμεση, αναφορά θα πρέπει να θεωρήσουμε την αλλαγή του προσώπου της αφήγησης από πρώτο σε τρίτο, που συμβαίνει στην αρχή του τέταρτου μέρους του ποιήματος και συνεχίζεται ως το τέλος-του. Δεν θα μπορούσα να αιτιολογήσω αυτή την αλλαγή παρά ως μια, μέσα στο ίδιο το ποίημα, αναφορά στο θέμα της απόσβεσης της προσωπικότητας του ποιητή, που ήταν μια από τις κύριες φροντίδες του Σινόπουλου. Διαφωτιστικό, στο σημείο αυτό, θεωρώ το αυτοσχόλιο: «Προσπάθησα να κάνω ένα είδος (...) ποίησης αντι-

κειμενικής. Δηλαδή να λέει κάποιος, να αφηγείται κάποιος και να φτιάχνει ένα ποίημα και αυτό να είναι ένα ποίημα αντικειμενικό, έξω από μένα, με καταστάσεις οι οποίες δεν είναι δικές-μου» («Τάκης Σινόπουλος: Αυτό που μας λείπει είναι το μεγάλο αμάρτημα», συνέντευξη, *Διαβάζω*, αρ. 46, Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1981, σ. 33). Πρβλ. Τάκης Σινόπουλος, «Απόψεις για τον ποιητή και την ποίηση, *Εποπτεία*, οπ. π., σ. 785.

7. Μαρωνίτης, «Ο μπρούτζινος καθρέφτης...», σ. 89· Νόρα Αναγνωστάκη «Μελετώντας Σινόπουλο», *Εποπτεία*, οπ. π., σ. 825.

8. Μαρωνίτης, οπ. π.

«Συνάδικο γράφο μικρά παιδιά
κι' ο δήμιος τ'έφευγε σιό σκίτι του
μεσημεριάτσια που γέειε θεός
στα'λό σνογάδι τ'ετραγγέματος.

«Αρείλην η γυναίκα του λένε (ό δικτυ
πέτανε λά πεδαμένε παιδιά σι' σκαυτιά
«Υστερα ξέπλενε τα φωτανά σιό νεροχύτη.
Τους έστρωσε τραπεζι για να φάνε.

Την Κυριακή τ'έφερόντιζε περισσότερο.
Μετά τ'η Συλλογιά τους χέειε
κι' έναν κ'αδρέατη για να βλέπανε
μπροστά. μπροστά τ'ον λένεα της,
πιο πίσω τ'ον πατέρα τους.

Χειρόγραφο του ποιήματος «Ο Δήμιος».

έφευγε, κατεβαίνοντας αργά τα σκαλοπάτια, στον κήπο, στα δέντρα, μονάχη ταξίδευε.

Στο απόσπασμα αυτό έχουμε οχτώ διαφορετικές εικόνες ή, καλύτερα, σκηνές, με την εξής διαδοχή: μια σκηνή καταδίωξης' μια ερωτική σκηνή (με μια γυναίκα που είχε εμφανιστεί στην αρχή του ποιήματος)' μια σκηνή σύναξης πολλών ανθρώπων (που θα αναπτυχθεί στο επόμενο μέρος)' μια σκηνή έκρηξης (που συνδέεται με μια λεπτομέρεια της ερωτικής σκηνής)' την επάνοδο στη σκηνή της καταδίωξης' την επανεμφάνιση της γυναίκας της ερωτικής σκηνής μαζί με άλλες γυναίκες (που είχαν εμφανιστεί σε προηγούμενο σημείο του ποιήματος)' μια σκηνή ενός τραίνου (που θα ξαναεμφανιστεί παρακάτω), το οποίο διασχίζει το δωμάτιο όπου βρίσκεται ο αφηγητής γράφοντας ένα ποίημα που θα περιλάβει όλες τις παραπάνω σκηνές και τη σκηνή της αναχώρησης της γυναίκας της ερωτικής σκηνής. Πρόκειται για μια αλληλουχία από οπτικοακουστικές εικόνες, για μιαν αντικειμενική περιγραφή, με περιορισμένο το λυρικό στοιχείο (κι αυτό εκφρασμένο με οπτική ενάργεια), χωρίς το είδος της ενδιαθέτης αναφοράς που συναντάμε συνήθως στην ποίηση. Νομίζω πως δεν θα ήταν καθόλου άστοχο αν χαρακτηρίζαμε τις σκηνές αυτές πλάνα και τον τρόπο της διαδοχής-τους τρόπο μιας κινηματογραφικής απεικόνισης. Γιατί είναι φανερό ότι ο Νεκρόδειπνος λειτουργεί με τη μέθοδο μιας κινηματογραφικής γλώσσας και μάλιστα με την τεχνική του πιο μοντέρνου κινηματογράφου. Αν θέλαμε να βρούμε αντιστοιχίες-του με μια συγκεκριμένη ταινία, θα λέγαμε ότι αναπτύσσεται μ' ένα σχέδιο ανάλογο μ' εκείνο της *Χιροσίμα αγάπη-μου* του Αλαίν Ρεναί. Οι θεματικές μάλιστα ομοιότητες ανάμεσα σ' αυτή την ταινία και το ποίημα (και η ταινία μιλάει για τον έρωτα και τον πόλεμο σε σχέση με το χρόνο, και η ηρωίδα-της είναι καλλιτέχνης — μια ηθοποιός — που βρίσκεται στη *Χιροσίμα* για το

γύρισμα μιας ταινίας), μας κάνουν να σκεφτόμαστε ότι ο Σινόπουλος ίσως να είχε υπόψη-του το *Χιροσίμα αγάπη-μου* όταν έγραφε τον *Νεκρόδειπνο*⁹.

Είναι, πιστεύω, η μοντέρνα κινηματογραφική-του ανάπτυξη που δίνει στο ποίημα την ιδιότυπη κίνηση και τον ασυνήθιστο ρυθμό-του, ο οποίος αποτελεί το κύριο στοιχείο της ταυτότητάς-του. Βέβαια ο *Νεκρόδειπνος* δεν είναι το πρώτο ελληνικό ποίημα όπου βρίσκουμε κινηματογραφικά στοιχεία. Αρκεί να σκεφτούμε τις προδρομικές χρονικές παλινδρομήσεις του *Κρητικού*, κάποιες εικόνες του Ελύτη ή την *Κίχλη* του Σεφέρη. Ωστόσο είναι το πρώτο ελληνικό ποίημα όπου η κινηματογραφική τεχνική χρησιμοποιείται σε τέτοια έκταση και με έντονα κινηματογραφικά αποτελέσματα¹⁰. Στην *Κίχλη*, π.χ., τα πλάνα εναλλάσσονται με αργό ρυθμό και ο λυρισμός που συμπορεύεται με το δραματικό στοιχείο δυσκολεύει τη νοερή σκηνοθετική αναπαράσταση' έτσι ώστε, παρά τη διαφαινόμενη επιθυμία του δημιουργού-του¹¹, το ποίημα να μοιάζει περισσότερο μ' ένα κινηματογραφημένο λυρικό δράμα παρά μ' ένα λυρικοδραματικό κινηματογραφικό έργο.

Η αναφορά στην *Κίχλη* θα μπορούσε να μας οδηγήσει στο θέμα των εκλεκτικών συγγενειών του *Νεκρόδειπνου*, ανάμεσα στις οποίες το ποίημα του Σεφέρη κατέχει, όπως έχει επισημάνει ο Μαρωνίτης τη δεσπόζουσα θέση¹². Είναι ένα θέμα για το οποίο θα έπρεπε να γραφεί μια ιδιαίτερη μελέτη, γιατί θα μας έδειχνε πως συνεχίζεται η σεφερική αντίληψη για τις σχέσεις της ποίησης με τη λογοτεχνική παράδοση στο έργο ενός σημαντικού μεταπολεμικού ποιητή. Το πιο ενδιαφέρον μέρος του διαλόγου *Νεκρόδειπνου-Κίχλης* θα εντοπιστεί αναμφίβολα στο πεδίο των διαφορών. Μια βασική διαφορά των δύο ποιημάτων είναι ότι ο Σινόπουλος, όπως είπαμε, στον *Νεκρόδειπνο* καταγράφει και την ίδια την εμπειρία της καλλιτεχνικής πράξης, που είναι το σημείο στο οποίο λύνεται το νόημα της εμπειρίας του αφηγητή μέσα στο χρόνο. Ο χρόνος, με άλλα λόγια, βιώνεται ολοκληρωτικά στον *Νεκρόδειπνο* όχι τόσο ως η στιγμή κατά την οποία ο αφηγητής ζει ή απλώς θυμάται τα γεγονότα, όσο ως η στιγμή κατά την οποία προσπαθεί να τα εκφράσει μέσα από τη διαδικασία της μνήμης στο λευκό χαρτί. Μνήμη και ποιητική πράξη λειτουργούν σαν ένας αποστακτήρας που διυλίζει το περιεχόμενο του χρόνου, δηλαδή τα γεγονότα, αποδίδοντας την ουσία-του. Και η απόδοση αυτή δεν γίνεται με γενικεύσεις ή με, λιγότερο ή περισσότερο, εκφρασμένα συμπεράσματα, όπως σε ανάλογες προσπάθειες άλλων ποιητών ή σε προηγούμενες προσπάθειες του ίδιου του Σινόπουλου. Γίνεται κυρίως με τη συγκέντρωση της προσοχής στην απτή απεικόνιση της διαπλοκής καταστάσεων που εκφράζουν δύο αντίθετες εξοχές του χρόνου, εκείνες του έρωτα και του πολέμου (οριακών καταστάσεων που αποτελούν δύο όψεις του ίδιου νοήματος, που είναι ο θάνατος), και με την υποβλητική λύση-τους στην κορυφαία εξοχή του χρόνου, που είναι η στιγμή της ποιητικής εμπειρίας (μια στιγμή υπέρβασης του νοήματος του θανάτου). Και οι τρεις αυτές εξοχές δηλώνουν μια κίνηση αποκοπής από τη ροή του χρόνου, η οποία αποτελεί και το απώτερο νόημα του ποιήματος.

Το νόημα αυτό είναι βέβαια το αιώνιο αίτημα της εξαγοράς του χρόνου, του ατομικού χρόνου όπως διαμορφώνεται από τη συμπλοκή και τη συγχώνευση των προσωπικών και των ιστορικών εμπειριών μέσα στην ανθρώπινη ευαισθησία. Παραθέτω το κρίσιμο σημείο του ποιήματος:

Δρασκελίζε ξέρες κι' αμμότοπους, σακατεμένος δίψαγε, έπινε από σκοτεινές πηγές.

Συνέχεια βούλιαζε κι' ανέβαινε στον ίδιο λάκκο.

9. Το *Χιροσίμα αγάπη-μου*, σε σενάριο της Μαργκερίτ Ντυράς, είναι ταινία του 1959. Στην Ελλάδα προβλήθηκε για πρώτη φορά τον Μάρτιο του 1960 (βλ. Μαργκερίτ Ντυράς - Αλαίν Ρεναί, *Χιροσίμα αγάπη-μου*: σενάριο, μετάφραση Λ. Θεοδωρακόπουλος, Δ. Παναγιωτάτος, Μ. Σγουρδαίου, Αθήνα 1974). Ο *Νεκρόδειπνος* γράφτηκε από το 1962 ως το 1972 (βλ. Μαρωνίτη, «Παρανάγνωση, ανάγνωση...», σ. 174).

10. Τη διπλή επίδραση της συμφωνικής μουσικής και του κινηματογράφου ανιχνεύει ο Βασίλης Στεριάδης στην τεχνική των *Ασμάτων* (1953) διακρίνοντας και αναλογίες με τη μεταγενέστερη του βιβλίου ταινία του Ρεναί («Μια πρόταση ανάγνωσης των *Ασμάτων*», *Εποπτεία*, οπ. π., σ. 811-812). Οι παρατηρήσεις-του για τη μουσική σήμανση των *Ασμάτων* είναι πειστικές.

Εντούτοις, όσο κι αν ο Σινόπουλος χρησιμοποιεί στα *Άσματα* μνήμες από τον κινηματογράφο, το κινηματογραφικό στοιχείο είναι τόσο δυσδιάκριτο, που θα ήταν άστοχο να μιλούσαμε για κινηματογραφική επίδραση στο βιβλίο. Αν θα έπρεπε οπωσδήποτε να βρούμε κινηματογραφικά ίχνη στην πριν από τον *Νεκρόδειπνο* ποίηση του Σινόπουλου, τότε θα μπορούσαμε ν' αναφέρουμε τις (τυπογραφικά υπογραμμισμένες) σφήνες μνήμης στο ποίημα «Η εκδοχή του Κωνσταντίνου» (*Το άσμα της Ιωάννας και του Κωνσταντίνου*, 1961), που έχουν μιαν έντονη οπτικοακουστική ενάργεια.

11. Βλ. το προλογικό σημείωμα του Σεφέρη στο «Μια σκηνοθεσία για την *Κίχλη*», (*Δοκιμές*, Αθήνα 1974, τόμος β', σ. 30).

12. «Ο μπρούτζινος καθρέφτης...», σ. 89.

Δεν κάτεχε άλλη δύναμη,

μονάχα τα χαρτιά-του βασανίζοντας, ένα σωρό σβησίματα, το βράδυ ανάστατος, όταν ο κόσμος παρασταίνεται με πρόσωπα νεκρών.

Μια μέρα είδε ένα χέρι με σπασμένα δάχτυλα, μια μέρα ο φοβερός αέρας.

Τα χρόνια με τα χρόνια αβάσταχτα. Κι οι αιώνες παντού το ίδιο σκοτάδι.

Μετρώντας πόσος θάνατος του περίσσευε και πριν και μετά από κάθε ποίημα.

Έφραζε με παλιές εφημερίδες το κορμί, να μην περνάνε απ' τις χαραματιές τα νερά και το κρύο.

Ύστερα εκείνη η θάλασσα, στον Αγιαντρέα χαράματα, κι' ό,τι στον ίσκιο-της караδοκώντας,

ένα άγριο φως στην όψη-του, καθώς ανέβαινε το δρόμο στον αιθέρα,

ένοικος τώρα του παντοτεινού,

κεκυρωμένος.

Στους στίχους αυτούς έχουμε μια τυπική στιγμή έλλαμψης, σαν εκείνη που συναντάμε στον Σεφέρη της Κίχλης, σε αρκετούς άλλους Έλληνες και σε πολλούς ξένους ποιητές, μian εσωτερική αποκάλυψη που περιγράφεται συνήθως σαν ένα φωτοβόλημα πάνω στον άνθρωπο στον οπρίο συντελείται¹³. Ο πρωταγωνιστής του Νεκρόδειπνου, βυθισμένος στο σκοτάδι του χρόνου και της Ιστορίας, φωτίζεται ξαφνικά από ένα «άγριο φως», που τον αποκόβει για μια στιγμή από τα δεσμά του χρόνου χαρίζοντάς-του ένα αίσθημα αιωνιότητας («ένοικος τώρα του παντοτεινού») — ένα αίσθημα που τον κάνει να νιώθει την ύπαρξή-του δικαιωμένη. Δεν είναι χωρίς σημασία ότι ο άνθρωπος που αισθάνεται τη χάρη αυτής της αποκάλυψης είναι ποιητής¹⁴. Το γεγονός ότι ο Σινόπουλος συμπαραθέτει μέσα στο ίδιο κεντρικό χωρίο του Νεκρόδειπνου την εμπειρία της στιγμής της αποκάλυψης με την εμπειρία της ποιητικής πράξης αποδίδοντας στη δεύτερη λυτρωτικές ιδιότητες ανάλογες μ' εκείνες της πρώτης («Μετρώντας πόσος θάνατος του περίσσευε και πριν και μετά από κάθε ποίημα»), δεν δηλώνει, πιστεύω, τόσο ότι οι δύο εμπειρίες είναι συγγενικές όσο ότι για τον ποιητή η εμπειρία της αποκάλυψης έρχεται τη στιγμή που γράφει το ποίημα.

«Τ' άσπρο χαρτί σκληρός καθρέφτης επιστρέφει μόνο εκείνο που ήσουν», λέει ο Σεφέρης σ' ένα «κρυφό»-του ποίημα. Με άλλα λόγια (ή, ακριβέστερα) εκείνο που ήσουν το γνωρίζεις μόνο πάνω στο λευκό χαρτί. Η αποκάλυψη του πραγματικού νοήματος της εμπειρίας-του, που για τον ποιητή γίνεται μέσα από το ποίημα, είναι ικανή να του προσφέρει τη λύτρωση, γιατί, ανεξάρτητα από το όποιο περιεχόμενό-της, του δίνει ένα αίσθημα δημιουργίας, που τον κάνει να νιώθει πως υπερβαίνει τη φθορά του χρόνου¹⁵. Ωστόσο αυτό δεν θα έπρεπε να μας κάνει να πιστέψουμε ότι ο Νεκρόδειπνος είναι ένα αισιόδοξο ποίημα. Ο Σινόπουλος δεν φαίνεται να τρέφει αυταπάτες ως προς τη διάρκεια του αισθήματος που περιγράψαμε. Φαίνεται να νιώθει πόσο μετέωρο είναι αυτό το αίσθημα, αφού είναι αποτέλεσμα μιας αρμονίας που οικοδομείται σαν αντίβαρο στο χάος των πραγμάτων. Το τελευταίο μέρος του ποιήματος, που συνοδεύεται από την ειρωνική ένδειξη «πιθανές προσθήκες» (προσθήκες στο προηγούμενο μέρος, στο οποίο ανήκουν οι στίχοι που παρέθεσα παραπάνω), είναι διαποτισμένο από έντονη αμφιβολία:

Στις όχτες του ποταμιού που εφύσαγε κι οι πέτρες είτανε δίχως χαρά, μ' ένα κρύο, αδέκαστο φως.

Κυρίες φιλοθέαμονες τον τριγύριζαν, στρογγυλές, αβυσσόκολες, με μυζητήρες και άλλα σύνεργα, προσφέροντάς-του υγρασίες, δήθεν μυστήρια, άλλες ερημώσεις, εξαιτίας το καλοφτιαγμένο κορμί, το απεριγραπτο πρόσωπο με τα πολλά καρφιά.

Στο βάθος στα μάτια-του είχε ακόμα ένα μάτι, που κοίταγε προς τα μέσα, εκεί καρφωμένο, ποτέ νυσταγμένο.

Ακούγοντας ένα απομεινέρο κάτι φωνές απόξω, του ήρθανε μια σειρά φρικιαστικές αναμνήσεις, περίπατοι από τα παγερά παιδικά-του χρόνια, θερισμένα, φαρμάκι όπως είταν.

Μια μέρα είδε το μούτρο-του εντοιχισμένο ανάμεσα στις πέτρες του σπιτιού. Έχω πεθάνει, θα πεθάνω, συλλογίστηκε.

Μα τί θα πει κεκυρωμένος;

Ο επίλογος αυτός συνοψίζει τα εξαγόμενα του ποιήματος και την τελική πεποίθηση του ποιητή για την τραγικότητα της ανθρωπίνης ζωής. Ακόμη και η ερωτική πράξη, που για άλλους ποιητές είναι ένα μέσο λύτρωσης ή μια εκδοχή της εμπειρίας της αποκάλυψης, αντιμετωπίζεται εδώ με πικρόχολη δυσπιστία. Ο θάνατος, που εμφανίζεται και πάλι σ' αυτούς τους τελευταίους στίχους, έρχεται ν' αμφισβητήσει ακόμη και τη δικαίωση που μπορεί να προσφέρει η ποιητική πράξη. Ο Σινόπουλος αισθάνεται την τελική αδυναμία του ποιητή να συλλάβει τις ιπτάμενες πεταλούδες του χρόνου με την απόχη των λέξεων. Κατά τούτο διαφέρει από τους ποιητές που εξέφρασαν τη στιγμή της έλλαμψης. Ο Νεκρόδειπνος με το τελευταίο μέρος-του γίνεται ένα σκεπτικιστικό (αν όχι ειρωνικό) σχόλιο πάνω στην έννοια της αποκαλυπτικής εμπειρίας και τη δυνατότητα της ποίησης να εξαγοράσει το χρόνο.

□

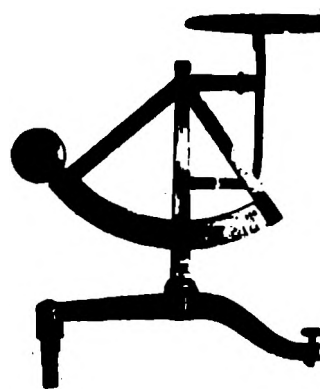
13. Για τις ελληνικές και για ορισμένες ευρωπαϊκές εκφράσεις αυτής της αποκάλυψης βλ. Νάσος Βαγενάς, *Ο ποιητής και ο χορευτής: Μια εξέταση της ποιητικής και της ποίησης του Σεφέρη*, Αθήνα 1979, σ. 278-295.

14. Κι εδώ βρίσκεται ένα ακόμη σημείο επαφής — εκτός από το «κινηματογραφικό», που αναφέραμε, και το «αποκαλυπτικό», που είναι ευδιάκριτο — ανάμεσα στον Νεκρόδειπνο και τον Κρητικό, αφού και ο ήρωας του Σολωμού είναι ποιητής που κάνει ποίημα την εξιστόρηση των δοκιμασιών-του. Ο χρόνος δηλαδή της αφήγησης και στον Κρητικό ταυτίζεται με το χρόνο της ποίησης (Δ. Ν. Μαρωνίτης, *Οι Εποχές του «Κρητικού»*, Αθήνα 1975, σ. 17, 19-20, 22). Η διαφορά είναι ότι ο Κρητικός γίνεται ποιητής έπειτα από την εμπειρία της αποκάλυψης, ενώ ο αφηγητής του Σινόπουλου νιώθει αυτή την εμπειρία τη στιγμή της ποιητικής πράξης.

15. Πρβλ. τους ακόλουθους στίχους από τις *Πέτρες*, συλλογή της ίδιας εποχής με τον Νεκρόδειπνο: «Συλλογίζομαι ένα ποίημα που / θα κατεδάφιζε τη φυλακή, με μιας όλο το χρόνο» («Η φυλακή») πρβλ. επίσης: «Μένω μονάχα με την εντύπωση πως ένα βήμα πιο πέρα κι ο Σαχτούρης θα καταφέρει ν' απαγγιστρωθεί από την ατομική σκοτεινιά κι ίσως ακόμα καταφέρει να συλλάβει την καθαρή αστραπή που είναι αποκλειστικό προνόμιο των ποιητών των προορισμένων όχι να εντυπωσιάζουν, αλλά να "αποκαλύπτουν" (Τάκης Σινόπουλος, «Εξελίξεις και μεταμορφώσεις του υπερρεαλισμού», *Εποχές*, αρ. 24, Απρίλιος 1965, σ. 70).

- Φωτοστοιχειοθετήσεις
- Λιθογραφικές αναπαραγωγές
- Τυπογραφική επιμέλεια

*Ευσυνείδητη δουλειά
και επαγγελματική επάρκεια*

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Δεινοκράτους 131, Αθήνα (τ.τ. 601)

τηλ. 72.29.237 - 72.32.713 - 72.32.819

Τα ποιήματα της συνεργασίας-μου με τον Τάκη Σινόπουλο

Στον Γ.Π. Σαββίδη

του Γιώργη Παυλόπουλου

Στο ποιητικό έργο του Τάκη Σινόπουλου έχουν περιληφθεί από τον ίδιο τρία ποιήματα που γράψαμε μαζί: «'Αδης», «Πάρις» και «Κάθε πρωί». Πρωτοδημοσιεύτηκαν στις αντίστοιχες συλλογές-του: «Μεταίχμιο» (1951), «'Ασματα» (1953) και «Η νύχτα και η αντίστιξη» (1959).

Η συνεργασία-μας αυτή ίσως να έχει προκαλέσει κάποιες απορίες σε κείνους που ισχυρίζονται ότι η ποιητική δημιουργία είναι μια υπόθεση προσωπική από τις πιο απομονωμένες. Ακόμη θα μπορούσε ν' αμφισβητηθεί η αποτελεσματικότητά-της, αν είναι αλήθεια ότι οι καλές επιμιξίες στην Τέχνη κατορθώνονται μόνο μέσα από τα τελειωμένα έργα και όχι μέσα από διάφορα πειραματικά εργαστήρια.

Τελικά ένα ποίημα που το γράφεις από κοινού με κάποιον άλλον, θα έλεγε κανείς ότι μοιάζει με τη διπλή φιγούρα ενός τραπουλόχαρτου και το παίζεις χωρίς να ξέρεις ποιός χάνει και ποιός κερδίζει από τους δυο συνεργάτες. Μα εδώ πρέπει να πω ότι για τον Τάκη Σινόπουλο και για μένα αποκλείστηκε από την αρχή κάθε ιδέα παιχνιδιού.

Στη γιαπωνέζικη ποίηση κατά τον δέκατο έβδομο αιώνα, ανθούσε ας πούμε η «Ρένγκα», το «δίπορτο» ποίημα, όπως το λέγανε. Γραφόταν από δυο ποιητές μαζί. Ο ένας αυτοσχεδίαζε το πρώτο μέρος και ο άλλος το δεύτερο μέρος. Όταν τελειωνε η «Ρένγκα» επιτυχώς, τούτο σήμαινε ότι στο ποίημα υπήρχε κάποιο «παραπόρτι», απ' όπου έβρισκε διέξοδο ο ένας από τους δυο. Στην περίπτωσή-μας τέτοια πληκτικά πράγματα ούτε που μπορούσαν να περάσουν από το μυαλό-μας.

Δεν καλοθυμάμαι πότε ακριβώς αρχίσαμε αυτή τη συνεργασία. Ήταν νομίζω αρχές του '48. Ο Τάκης είχε γυρίσει στην Αθήνα από το βουνό όπου υπηρετούσε ανθυπίατρος στο Στρατό, αποσπασμένος τώρα στη Σχολή Ευελπίδων.

Εκείνη την εποχή σμίγαμε σχεδόν κάθε μέρα. Πολλές νύχτες μετά από τον κινηματογράφο — ποτέ δεν χάναμε μια καλή ταινία —, και έναν περίπατο στους ήσυχους τότε κεντρικούς δρόμους της Αθήνας ή μετά το σύντομο πέρασμά-μας από κάποιο φιλολογικό στέκι, καταλήγαμε στο δωμάτιό-του. Τις περισσότερες φορές με φιλοξενούσε και μέναμε ώρες άγρυπνοι διαβάζοντας ποίηση και συζητώντας.

Είχε ολοκληρώσει σχεδόν το «Μεταίχμιο» και είχε αρχίσει να γράφει τα «'Ασματα». Του άρεσε ν' ακούει τα ποιήματά-του, όπως του τα διάβαζα. Κι επιζητούσε τη γνώμη-μου γι' αυτά. Του έδειχνα κι εγώ τα δικά-μου χαρτιά. Συνήθως μισοτελειωμένα ποιήματα κι άλλα γδαρμένα από τα πολλά σβησίματα. Έβρισκε ότι η επιμονή-μου στο να διορθώνω και να ξαναδιορθώνω τους πρώτους κιόλας στίχους που έριχνα στο χαρτί, χωρίς να έχει ακόμη σπονδυλωθεί το ποίημα σε μια πρώτη μορφή, ήταν από τις βασικές αδυναμίες-μου. Ίσως να είχε δίκιο. Αλλά μέχρι σήμερα δεν μπόρεσα να καταλήξω σε κανένα συμπέρασμα για το ποιός είναι ο σωστός τρόπος μιας τέτοιας δουλειάς.

Ένα από αυτά τα μισοτελειωμένα ήταν και ο «'Αδης», που φεύγοντας βιαστικός ένα πρωί, ύστερα από κάποιο ξενύχτι-μας, το ξέχασα πάνω στο τραπέζι-του. Δεν ξέρω τι τον ερέθισε από το ποίημα και κάθησε και το δούλεψε σύμφωνα με τη δική-του εκδοχή, χωρίς όμως να θίξει τον πυρήνα-του.

Μου το έδειξε σε μια νέα συνάντησή-μας και το διάβασα με ανάμεικτα αισθήματα, έξω από κάθε διάθεση κριτικής. Μου άρεσε και συνάμα ήθελα να το σκίσω. Ωστόσο έκανα κάποιες «παρεμβάσεις» και συμφωνήσαμε ν' αλλάξουμε λίγες λέξεις δυναμώνοντας έναν - δυο στίχους. Τελικά δεν το αναγνώριζα ούτε για δικό-μου,

Στο καράβι για τον Πόρο, Ιούλιος 1971

ούτε για δικό-του. Αλλά μου φαινόταν σαν ποίημα ενός τρίτου που το κατέγραψε όπως το είδε μέσα στ' όνειρό-του να το ονειρευόμαστε ταυτόχρονα εμείς οι δύο, καθένας με τη δική-του εκδοχή.

Ο Τάκης αργότερα αποφάσισε να το συμπεριλάβει στην πρώτη συλλογή-του «Μεταίχμιο» και δεν του το αρνήθηκα, παρά τους δισταγμούς-μου και τις πρώτες αντιδράσεις-μου. Κάτω από το ποίημα έβαλε την εξής υποσημείωση:

«Η ποιητική τούτη άσκηση γράφτηκε με συνεργασία του Γιώργου Παυλόπουλου».

Για το δεύτερο ποίημα που γράψαμε μαζί «Πάρις», υπάρχει η δική-του μαρτυρία στις «Σημειώσεις» που έχει βάλει στο τέλος της συλλογής-του «'Ασματα»:

«Όπως δηλώνεται στη σχετική σελίδα το ποίημα τούτο, όπως άλλωστε και το ποίημα «'Αδης» στο «Μεταίχμιο» οφείλεται σε συνεργασία-μου με τον Γ. Παυλόπουλο.

Ακριβέστερα στο ποίημα τούτο η σύλληψη και αρκετοί στίχοι είναι του Παυλόπουλου, ωστόσο για λόγους ανεξάρτητους από τη θέλησή-του το σχέδιασμα παρέμεινε σχέδιασμα, ασπονδύλωτο και ανοργάνωτο. Ανέλαβα την υπόλοιπη δουλειά κι ύστερα από διαδοχικές επεξεργασίες εγκεκριμένες κι από τους δυο το ποίημα τέλειωσε. Σημειώνω πως με τον Γ. Παυλόπουλο κινούμαστε στο ίδιο πνευματικό κλίμα με κοινές τάσεις στη δουλειά-μας».

Πριν από την έκδοση των «Ασμάτων» μου είχε στείλει στον Πύργο όπου έμενα μόνιμα τώρα, τούτο το γράμμα:

Αθήνα 30, 12 (1953)

Φίλε Γιώργη Παυλόπουλε

Προκειμένου να εκδόσω το δεύτερο ποιητικό-μου βιβλίο με τίτλο «Νέκυια» θά'θελα να πληροφορηθώ αν ακόμα εγκρίνεις την μεταξύ των άλλων δημοσίευση του άσματος «Πάρης» που οφείλεται και σε σένα και σε μένα. Τ' όνομά-σου θα αναφερθεί φυσικά όπως και στην προηγούμενη περίπτωση του «'Αδη».

Καλή χρονιά
Τάκης Σινόπουλος

Έσπευσα θυμάμαι να του δώσω τη συγκατάθεσή-μου με πολλή συγκίνηση και νοσταλγία για τις παλιές ημέρες. Όμως όταν

εκδόθηκε το βιβλίο, απόρησα πολύ διαβάζοντας αυτή τη σχετική με το ποίημα σημείωσή-του: «Η υπόθεση πως η Ελένη χάνεται μες στην έρημο με τον Πάρη είναι καθαρά προσωπική. Ωστόσο κατά κάποιο τρόπο θέλει να δηλώσει την εξαφάνιση του πνεύματος μέσα στη σύγχρονη βαρβαρότητα». Δεν είχα καθόλου την ίδια γνώμη για μια τέτοια ερμηνεία του ποιήματος και το είπα αμέσως στον Τάκη.

Το ποίημα ήταν ερωτικό. Πρόσωπα ο Πάρης και η Ελένη που κατακαίγονται μέσα στο ίδιο-τους το πάθος. Σκηνικό ο πόλεμος και η καταστροφή που μεγαλώνουν τη δίψα των αισθήσεων με το φόβο του θανάτου. Το τέλος η στάχτη. Μύθος ο γνωστός, σε μια σύγχρονη προσωπική εκδοχή. Αυτά μονάχα. Άλλωστε κι ο Τίμος Μαλάνος με αφορμή την παραπάνω σημείωση, σχολιάζοντας την περίπτωση της παράδοξης συνεργασίας-μας και το ποίημα, έθιξε μ' ευστοχία το όλο θέμα της λεπτής σχέσης των δύο συνεργατών και τις ενδεχόμενες περιπλοκές-της. Στην οριστική έκδοση των ποιημάτων-του ο Τάκης απάλειψε τη σημείωση.

Το τρίτο ποίημα «Κάθε πρωί» γράφτηκε με πολύ κέφι λίγα χρόνια αργότερα, την Άνοιξη του '58, «έπειτα από μια επίσκεψη στην αρχαία Ολυμπία» όπως αναφέρεται στη σχετική υποσημείωση από τον Τάκη.

Θα έλεγα ότι ήταν κυριολεκτικά «η ανάπτυξη ενός επιφωνήματος». Μπαίνοντας στο δωμάτιό-του το επόμενο πρωί, μετά την επίσκεψη, τον βρήκα ακόμη στο κρεβάτι. Μαχμουρλής και μισοκοιμισμένος μου είπε τον πρώτο στίχο:

«Κάθε πρωί ξυπνώ με μια πέτρα στο κεφάλι-μου».

«Μέσα στην πέτρα είναι ένα πουλί» είπα εγώ. «Γρήγορα» μου φώναξε «φέρε πένα και χαρτί».

Και το γράψαμε.

Εκτός από αυτά τα τρία ποιήματα, είχαμε γράψει μαζί άλλο ένα που το θυμήθηκα ξαναδιαβάζοντας την αλληλογραφία-μας. Τίτλος-του «Ημέρα Σαββάτου» ή «Λάζαρος».

Μου έγραφε από τα βουνά στις 19/1/1949 όπου είχε ξαναγυρίσει, στο μακελειό του Εμφυλίου:

«Χωρίς να περιμένω απάντησή-σου σου γράφω για τρίτη φορά. Εσωκλειστώς λαμβάνεις την ημέρα Σαββάτου — χωρίς τίτλο. Βάλε ότι νομίζεις. Διορθώνεις το ποίημα κατά το δοκούν και μου το αποστέλλεις».

Εγώ το έσκισα είτε γιατί η συνεργασία-μας μου φαινόταν κατά βάθος ανέφικτη πια, είτε γιατί το ποίημα που το είχαμε αρχίσει πριν φύγει για τις επιχειρήσεις, δεν με ζέσταινε τώρα.

Στις 13/2/49 μου απάντησε:

«Γιατί έσκισες το Λάζαρο; Βιάστηκες στις εντυπώσεις-σου; Απόφυγα λοιπόν κάποιο έξοδο. Ζήτημα που τ' αφήνουμε στις καλύτερες προθέσεις του συνεταιριού; Βλέπεις τυφλά. Ρωτήθηκες γιατί να μην τ' αφήσω έτσι; Δική-μου θέληση ήταν η βελτίωση. Προσπάθησα, ήταν πράγματα που δε μου άρεσαν και τ' άλλαξα. Παραιτείσαι της περαιτέρω συνεργασίας στο «Λάζαρο»; Θα το δουλέψω ακόμα μόνος όχι από πλήξη, από αγάπη. Με πλήττουν τ' αποκλειστικά δικά-μου — π.χ. τα δυο Cantos. Υποψιάζεσαι υποκρισίες; Δικαίωμά-σου. Ωστόσο το μερίδιο από το «Λάζαρο», όπως κι αν βγει τελικά, σου ανήκει. Κι αλοίμονο στους φοβιτσιάρηδες».

Συλλογίζομαι τώρα ποσο επεμενε. Γιατί; Και τι εβρίσκε σ' αυτή τη συνεργασία; Ίσως ήταν γι' αυτόν άλλη μια εξερεύνηση στο χώρο της ποιητικής έκφρασης. Από τις τόσες που τόλμησε αυτός ο γενναίος της Ποίησης. Παλεύοντας ίσως ν' αποδείξει ότι μπορεί να συνυπάρχουν παράλληλες συναισθηματικές και συγκινησιακές διεργασίες ανάμεσα σε δυο τεχνίτες, που ταυτίζονται τελικά δουλεύοντας πάνω στο ίδιο ποιητικό υλικό. Συλλογίζομαι ακόμη τα χρόνια μιας μεγάλης αγάπης και φιλίας. Κλειστά σαράντα χρόνια.

Πύργος — Απρίλης 1982

Αλεξ. Αργυρίου

«Η ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΓΕΝΙΑ»

από τη σειρά

«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ»

Ζητήστε-το στα βιβλιοπωλεία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ

Γραβιάς 10-12, τηλ:36.05.520

Τάσου Δήμου

Ένα γαρύφαλλο που δεν τ' αφήνουν ν' ανθίσει

Τι είναι και πως λειτουργεί
το ΚΚΕ σήμερα

Εκδόσεις Γλάρος

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • ΑΘΗΝΑ 141 • ΤΗΛ. 36 18 457

ΝΑΙ ΜΕΝ, ΑΛΛΑ...

ΝΑΙ ΜΕΝ

υπάρχουν κι άλλα έντυπα για Συλλέκτες

ΑΛΛΑ

ένα είναι τό πίο υπεύθυνο!

ή Συλλεκτική

Επιθεώρηση

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πανεπιστημιακά Συμπόσια στο ξενοδοχείο «Κάραβελ»!

Με πρωτοβουλία των γνωστών «Ενώσεων» καθηγητών των ΑΕΙ, έγινε στις 8 Μαΐου στο «Κάραβελ», «Πανελλήνιο Συνέδριο Καθηγητών». Σ' αυτό εκφράσθηκε από τους εισηγητές ο σκεπτικισμός και η αντίθεσή-τους στις, υπό συζήτηση, θεσμικές αλλαγές στην Ανώτατη Παιδεία και η κριτική των συνέδρων στην «κομματικοποίηση» που παρατηρείται στα ΑΕΙ. Οι «Ενώσεις» που είχαν ουσιαστικά την ευθύνη οργάνωσης του συνεδρίου είχαν συμπτωματικά (;) διαμορφωθεί πριν τις εκλογές. Το σύνολο σχεδόν των καθηγητών που μετείχε στο «συμπόσιο του Κάραβελ» έχει εκδηλώσει, ως τώρα, με διάφορους τρόπους, την αντίθεσή-του σε κάθε μεταρρυθμιστική προσπάθεια στα ΑΕΙ από τη μεταπολίτευση και μετά. Πήραν μέρος καθηγητές της Ιατρικής, γνωστοί για τη μόνιμη και σταθερή αντίθεσή-τους σε αλλαγές της λειτουργίας των ΑΕΙ, καθηγητές από το ΕΜΠ, μεταξύ των οποίων και ο πρώην πρόεδρος κ. Θεοχάρης, που φημολογείται ότι είναι ένας από τους βασικούς εμπνευστές του «Ιου Πανελληνίου Συνεδρίου». Ακόμη μέλη της «Ένωσης καθηγητών» οικονομικών σχολών και μερίδα καθηγητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Για τους τελευταίους μάλιστα είναι γνωστό το πως αντέδρασαν στη συγκρότηση και τις προτάσεις της Ομάδας Εργασίας, η οποία δημιουργήθηκε μετά τη μεταπολίτευση με πρωτοβουλία του κ. Καραμανλή.

Πρωτοβουλίες διάλογου και συζήτησης για τα θέματα που αφορούν τα ΑΕΙ είναι θεμιτές και αναγκαίες. Οι συμμετέχοντες στο «συμπόσιο» εκφράζουν όμως και μια πολιτική για την λύση αυτών των προβλημάτων, η οποία έχει ένα σταθερό και μόνιμο χαρακτηριστικό από το 1974 μέχρι σήμερα, για να μην αναφερθούμε στη Χούντα. Την αντίθεση με τον εκδημοκρατισμό και την μεταρρύθμιση στα ΑΕΙ. Και μέχρι τώρα έχουν επιδιώξει με διάφορους τρόπους, (την εξαίρεση από σχέδια νόμου, τις επιφυλάξεις κτλ.) να διατηρήσουν με κάθε τρόπο τα προνόμιά-τους από την έδρα μέχρι τις σχέσεις λειτουργίας μέσα και έξω από τα ΑΕΙ, αλλά και να υποκινήσουν ή να ενισχύσουν κάθε προσπάθεια συντήρησης του σημερινού καθεστώτος.

Η πολιτική θέση του «συμποσίου» λοιπόν έχει ενδιαφέρον. Μεγαλύτερο μάλιστα, αν σημειωθεί ότι μόνο εκπρόσωποι της ΝΔ και ο κ. Ζίγδης παρευρέθηκαν σ' αυτό. Όσο για τα συμπεράσματα των εισηγητών στο «συμπόσιο» των καθηγητών στο «Κάραβελ» — αλήθεια ξέχασαν ότι και στα ΑΕΙ υπάρχουν αίθουσες; — θα περιμένουμε να γνωστοποιηθούν για να μιλήσουμε και επί της ουσίας.

Η κίνηση πάντων των ανησυχούντων «σκεπτικιστών», ως σημειωθεί ότι γίνεται λίγο καιρό πριν ολοκληρωθούν οι διαδικασίες, για την κατάθεση στη Βουλή του νέου νόμου-πλαίσου για τα ΑΕΙ.

Δεν φαίνεται όμως να απασχολεί τους καλούς καθηγητές αυτή η «σύμπτωση». Τόσα χρόνια έμεναν αδιάφοροι, παθητικοί. Αποφάσισαν επί τέλους να «συνδικαλιστούν». «Ακομμάτιστα», όμως, και με γνώμονα — φυσικά — το συμφέρον όχι βέβαια του Πανεπιστημίου και των φοιτητών...

Το μήνυμα του Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Καραμανλή στο συνέδριο προκαλεί ερωτηματικά. Δεν μπορεί να εκληφθεί όμως και ως κάλυψη της πολιτικής θέσης των συνέδρων για την μεταρρύθμιση στα ΑΕΙ. Σε πρωτοβουλίες του ίδιου, πάντως, μεγάλη μερίδα των συνέδρων στο παρελθόν, είχε αντιδράσει για θέματα Ανωτάτης Παιδείας.

Ανησυχούντες συνέδροι με απόψεις

Να μερικά από τα ονόματα συνέδρων του «συμποσίου», όπως δημοσιεύθηκαν σε ρεπορτάζ της εφημερίδας «ΒΡΑΔΥΝΗ» (10.5) ανάμεσα στα οποία μπορείτε να αναγνωρίσετε μερικούς γνωστούς και από το παρελθόν για τις απόψεις, θέσεις και αντιλήψεις-τους για την Ανώτατη Εκπαίδευση. Γνωστούς ακόμη και από την πολιτεία-τους σε υπεύθυνες θέσεις. Και μαζί μ' αυτούς και αρκετοί για τους οποίους δεν περιμέναμε να μετέχουν στο «συμπόσιο». Είναι οι: Γ. Παρισάκης πρόεδρος ΕΜΠ., Μ. Τουρτόγλου πρόεδρος Πανεπιστημίου Θράκης, Β. Σαρ-

σέντης πρόεδρος ΑΒΣΠ, Α. Παναγιωτόπουλος, Α. Θαναϊλάκης, Νιαβής, Γ. Κουρεμένος, Δ. Αθανασόπουλος, Ε. Μουτσόπουλος, Α. Κογκέτωφ, Χριστ. Δεδούσης, Α. Μαυρίδης, Α. Γραμματικός, Ν. Λιβαδάρας, Α. Κομήνης, Ι. Μαραγκόζης, Δ. Αντωνόπουλος, Α. Λιάκος, Π. Ασημακόπουλος, Θ. Αλιφακιώτης, Κ. Χριστοδούλου, Ι. Τεγόπουλος, Α. Σκιαδάς, Κ. Παπαηλιού, Ι. Τσαγγάρης, Θ. Τάσιος, Α. Φυτράκης, Στ. Σαραντιδής, Α. Γεωργακόπουλος, Μ. Παπαμιλιτιάδης, Ν. Γαβαλάς, Γ. Παντελίδης, Θ. Κάκουλος, Ο. Στεφανόπουλος, Φ. Φέσσας, Α. Εμμανουήλ, Κ. Αμπακούμκιν, Δ. Δασκαλόπουλος, Απ. Γεωργιάδης και Ε. Θεοδώρου.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

● Την Κυριακή, 23 Μαΐου, στις 10.30 το πρωί, το «ΑΝΤΙ» σας προσκαλεί να δείτε στον κινηματογράφο «Έμπασσυ» τη μοναδική στο είδος-της ταινία «Για τις επιχειρήσεις της CIA» των Άλλαν Φράνκοβιτς και Φίλιπ Αιτζί. Η δράση της CIA σ' όλο-της το μεγαλείο! Σ' όλο τον κόσμο και, φυσικά, στην Ελλάδα...

Ένα συγκλονιστικό ντοκουμέντο-πρόκληση για κάθε συνειδητό πολίτη! Είσοδος ελεύθερη

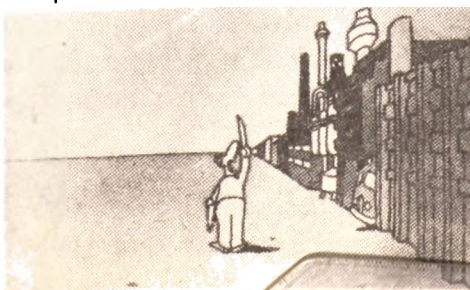
Η ταινία προβλήθηκε ήδη από το «ΑΝΤΙ» στα πλαίσια του «ΑΝΤΙ-Φεστιβάλ» στον «Τεχνόχωρο», στη Θεσσαλονίκη και στη Βέροια.

● Η «Ομάδα Τέχνης Πάροδος» διοργανώνει ρεσιτάλ τραγουδιού την Τετάρτη 19 Μαΐου 8.30 μ.μ. στο δημαρχείο Ζωγράφου. Θα παρουσιαστούν δέκα τραγούδια σε στίχους του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα με μουσική των Μ. Θεοδωράκη, Χρ. Λεοντή και Μ. Χατζηδάκι. Θα τραγουδήσει η Κάκια Σφηναρώλη με συνοδεία στην κιθάρα από το Στέλιο Μπίλια.

● Η Ελληνική Επιτροπή της Διεθνούς Αμνηστίας με τη συμπαράσταση του Δήμου Ζωγράφου στις 24 Μαΐου 1982, 8.30 μ.μ., οργανώνει στην αίθουσα της Φοιτητικής Εστίας συναυλία με την ευκαιρία της διεθνούς καμπάνιας για τους «εξαφανισθέντες», τα θύματα της νέας αυτής μεθόδου καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Προσκήσεις υπάρχουν στα γραφεία του ελληνικού τμήματος Διεθνούς Αμνηστίας, Μαυρομιχάλη 20, στα βιβλιοπωλεία «Συνεργατική», και «Βιβλίο», αλλά και στο Δημαρχείο Ζωγράφου.

● Οι Πολίτες κατά του Νέφους προσέφεραν μια μικρή ταινία κινούμενων σχεδίων στην ΕΡΤ, στην ΥΕΝΕΔ και στους κινηματογράφους με σκοπό να προβληθεί σαν ένα επαναλαμβανόμενο μήνυμα ευαισθητοποίησης και ανησυχίας για το νέφος και τη μόλυνση του περιβάλλοντος. Δημιουργός είναι ο Γ. Ιωάννου. Τα σκίτσα-του κίνησε κινηματογραφικά ο Θ. Νέττας. Η μουσική του Γ. Παπαδάκη, μοντάζ του Τ. Κουμουνδούρου και η κινηματογραφική επιμέλεια του Μ. Ευστρατιάδη.

Ποιόν εξυπηρετεί η κατάργηση των Ελληνικών Φροντιστηρίων

Ξένων

Γλωσσών;

της ΛΙΑΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Η κρίσιμη εποχική στιγμή που διάλεξαν οι ιδιωτικοί εκπαιδευτικοί (ΟΙΕΛΕ) για την πρόσφατη απεργία-τους — τέλος σχολικής χρονιάς, παραμονές εξετάσεων — ο πανικός των γονιών και η αγωνία των μαθητών, αποκάλυψαν τελικά πως η Κυβέρνηση γίνεται θύμα του δικού-της προεκλογικού συνθήματος, «εδώ και τώρα».

Όλοι απαιτούν ή προσβλέπουν στο πρόσωπο του πρωθυπουργού και της κυβέρνησής-του το μάγο με το ραβδί που θα αποκαταστήσει ένα ιδανικό κράτος σε χρόνο μηδέν. Η κυβέρνηση προσπαθεί να κρατήσει την ψυχραιμία-της, να μην παρασυρθεί κι αυτή στις παράλογες απαιτήσεις με σπασμωδικές αποφάσεις, αλλά και να μην απαγοιτεύσει το λαό, τις τάξεις, τους κλάδους, τα συνδικάτα, αδυνατώντας παράλληλα να διαψεύσει τον εαυτό-της και να ζητήσει μια κάποια κατανόηση και μια λογική παράταση του παρακινδυνευμένου «εδώ και τώρα».

Αν όμως λάβουμε υπόψη-μας τα χάλια της χώρας και την αδιαφορία της Δεξιάς για τα αναρίθμητα προβλήματα που δεν περιμέναν λύση, είναι φυσικά παράλογο, τουλάχιστο, να απαιτούμε την επαλήθευση του «εδώ και τώρα» για όλα τα προβλήματα και κυρίως για το μέγιστο: την Παιδεία. Μια και η κυβέρνηση βρέθηκε απροετοίμαστη και ουσιαστικά χωρίς πρόγραμμα. Είχε επισημάνει μόνο τις πληγές. Κι όμως ο παραλογισμός των αιτημάτων προχωρεί στο ακαταλόγιστο, στις περισσότερες περιπτώσεις. Παράδειγμα: Στα αιτήματα της ΟΙΕΛΕ (Ομοσπονδία Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών) απαιτείται σαν δεύτερο μέτρο (το πρώτο είναι η κατάργηση της Ιδιωτικής Παιδείας) η κατάργηση των Ελληνικών Φροντιστηρίων Ξένων Γλωσσών, σ' όλη την Ελλάδα, «εδώ και τώρα».

Το αίτημα είναι παράλογο: Τα Φροντιστήρια Ξένων Γλωσσών αποτελούν έναν άλλο κλάδο, ανεξάρτητο, και δίκαια η Πανελλήνια Ομοσπονδία Ιδιοκτητών Φροντιστηρίων απορεί με την πρωτοβουλία της ΟΙΕΛΕ να αποφασίζει για την τύχη-της. Στο αίτημα αυτό που προϋποθέτει την

πραγματοποίηση της υποσχέ-
νης υγειούς και άρτιας παιδείας
από το κράτος, περιέργως δεν
συμπεριλαμβάνεται το καρκίνω-
μα των Ξένων Ιδρυμάτων που
δρουν υπό τη σκέπη των πρε-
σβειών-τους, ανεξέλεγκτα προ-
κλητικά, παράνομα, χωρίς κρα-
τική εποπτεία και περιφρονώ-
ντας την Ελληνική Νομοθεσία,
λειτουργώντας σαν κέντρα προ-
παγάνδας και αλλοτριώσης.

Αντίθετα τα Φροντιστήρια Ξέ-
νων Γλωσσών είναι ελληνικές ι-
διωτικές επιχειρήσεις που, αβοή-
θητα από το κράτος, του πρό-
σφεραν ό,τι το ίδιο δεν μπορούσε
να προσφέρει στα Ελληνόπουλα,
των μεσαίων και κατώτερων τά-
ξεων. Όλοι γνωρίζουμε την ανυ-
πόστατη ή ανεπαρκή και όχι
σπάνια φαιδρή διδασκαλία ξέ-
νων γλωσσών στα Δημόσια Σχο-
λεία. Αυτή την αδυναμία — ε-
σκεμμένη ή όχι — καλύπτουν με-
τά τον πόλεμο τα Φροντιστήρια
Ξένων Γλωσσών σε όλη την Ελ-
λάδα. Το πόσο ουσιώδης στάθη-
κε αυτή η προσφορά μπορεί να
μην το συνειδητοποιούν οι κύριοι
που κάθονται στα γραφεία της
πρωτεύουσας. Την γνωρίζει όμως
ο λαός της αγνοημένης και πα-
ραγκονισμένης υπαίθρου χώρας,
ακόμα κι αν το παιδί του χωριού
κατάφερε να διαβάσει τους λατι-
νικούς χαρακτήρες. Και υπάρ-
χουν πολλοί απόφοιτοι γυμνα-
σίου μιας κάποιας ηλικίας που
δεν ξέρουν να διαβάσουν το όνο-
μα ενός φαρμάκου ξενόγλωσσου.

Οι μεγαλουπόλεις προσφέρουν
άφθονα ιδιωτικά σχολεία. Το
παιδί της επαρχίας, ακόμη κι αν
έχει την οικονομική δυνατότητα
δεν έχει τη προσφορά παρόμοιων
εκπαιδευτηρίων. Αλλά και το
παιδί της μεγαλούπολης που δεν
μπορεί να πληρώσει — και μάλι-
στα προκαταβολικά — τα τερά-
στια ποσά της ιδιωτικής εκπαι-
δευσης, καταφέρνει να εξοικονο-
μεί το 700ρι των διδασκτρών κατά
μήνα, μαθαίνοντας μια ξένη
γλώσσα στο ιδιωτικό φροντιστή-
ριο της γειτονιάς-του. Που, επει-
δή δεν είναι καμιά τεράστια επι-
χείρηση (φυσικά εξαιρούνται τα
δυο - τρία θηριώδη ελληνικά ιν-
στιτούτα - επιχειρήσεις) καθώς

δημιουργείται από ένα, δυο, το
πολύ τρεις καθηγητές, μπορεί να
προσφέρει με τα χαμηλά διδα-
κτρα στο παιδί του λαού τη μά-
θηση μιας ξένης γλώσσας. Α ν -
τ ι λ α ι κ ή λοιπόν είναι η απαι-
τηση της κατάργησης με μια μο-
νοκοντυλιά των Ελληνικών Ξε-
νόγλωσσων Φροντιστηρίων.

Αλλά η κυβέρνηση έχει υπο-
σχεθεί άρτια Παιδεία! Σύμφωνα!
Έχει υποσχεθεί. Και πρώτα απ'
όλα Ε λ λ η ν ι κ ή. Πραγματο-
ποιήθηκε όμως ή εξαγγέλθηκε έ-
στω, κάποιο πρόγραμμα ή χρο-
νοδιάγραμμα; Πότε λοιπόν οι
Έλληνες θα γιατρευτούν από το
ανίατο νόσημα να πιστεύουν ότι
τα γνωρίζουν όλα, όλοι;

Όταν: Υπάρχουν στην Ελλάδα
9.800 Δημοτικά μονοθέσια scho-
λεία.

Όταν: Περιμένουν αδιόριστοι
χιλιάδες Δάσκαλοι και Καθηγη-
τές από αδυναμία του Κράτους
να τους απορροφήσει, θα προ-
σθέσει και 9.955 άνεργους Ξενο-
γλωσσους Έλληνες Δασκάλους,
που σήμερα πληρώνονται από ι-
διώτες, κλείνοντας τα φροντι-
στήριά-τους;

Και ό τ α ν, κυρίως, οι Βάρ-
βαροι δε θα μας κάνουν άλλο το
χατήρι να μ η ν έρθουν. Από
στιγμή σε στιγμή θα πουκάρουν
από τις πόρτες που άνοιξε η έν-
ταξή-μας στην ΕΟΚ, όποιοι και
όσοι γουστάρουν, να εγκαταστή-
σουν σχολεία, φροντιστήρια και
ό,τι άλλο επιθυμούν. Αυτή την ώ-
ρα διαλέγουμε να απαιτήσουμε
την κ α τ ά ρ γ η σ η των Ελλη-
νικών Ινστιτούτων Ξένων Γλωσ-
σών; Για να τους καθαρίσουμε το
χώρο, να τον οικοπεδοποιήσου-
με, μια ακόμα προσφορά δουλο-
πρέπειας, για την αλλοτρίωση
και τον αφελληνισμό-μας; Είναι
αυτός συνδικαλισμός; Αντί να
οργανώσουμε την άμυνά-μας υ-
ψώνοντας τείχη, γκρεμίζουμε τις
στέγες-μας;

Προς Θεού! Γιατί μας τρομά-
ζουν και μας υποχρεώνουν να θυ-
μηθούμε την ανατριχιαστική
φράση του Λαμπεντούζα: «Τα
πράγματα πρέπει ν' αλλάξουν ώ-
στε να παραμείνουν τα ίδια». ●

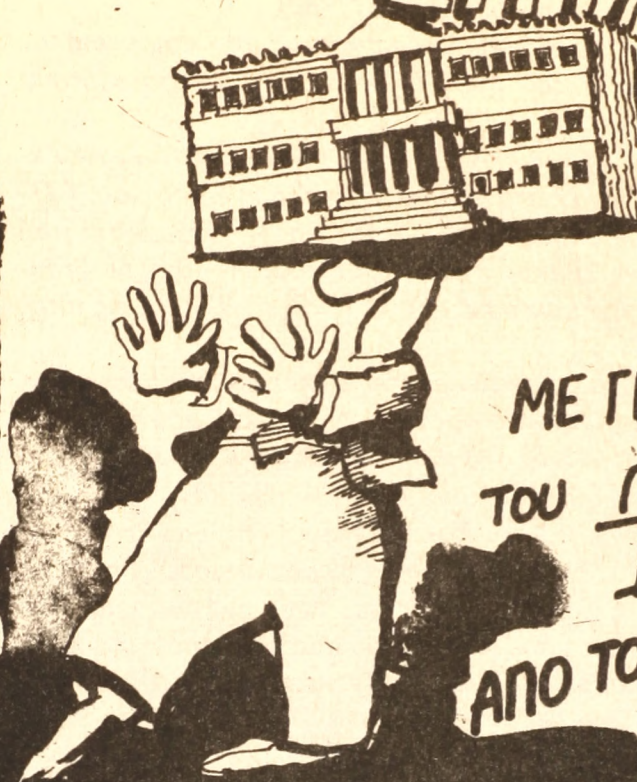
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Κεντρική διάθεση: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Τηλ: 72.29.237 — 72.32.819

Η ΑΛΛΗΕΠΙΤΑΕΤΙΑ

**ΣΥΛΛΟΓΗ
ΜΕ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΕΣ
ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ
ΙΩΑΝΝΟΥ**

ΑΠΟ ΤΟ 74 ΣΕ ΤΟ 81

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΕ ΛΙΓΕΣ ΜΕΡΕΣ

Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία

Γράφουν: Αλέξανδρος Αργυρίου,
Γιώργος Ιωάννου, Στρατής Τσίρκας
και Ντίνος Χριστιανόπουλος.

Μια έκδοση βασισμένη σε κείμενα ήδη
δημοσιευμένα στο ANTI.

Αλλά και δύο ανέκδοτες εργασίες:
Αλεξ. Αργυρίου, «Λούλης κατά Καββαδία»
και Ντίνος Χριστιανόπουλος,
«Ο Γάλλος ποιητής H. J.-M. Levet
και η επίδρασή-του στον Νίκο Καββαδία»

Μια συμβολή στη γνωριμία του ποιητή
των «μακρινών οριζόντων»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Δεινοκράτους 131
τηλ. 72.29.237 - 72.32.713

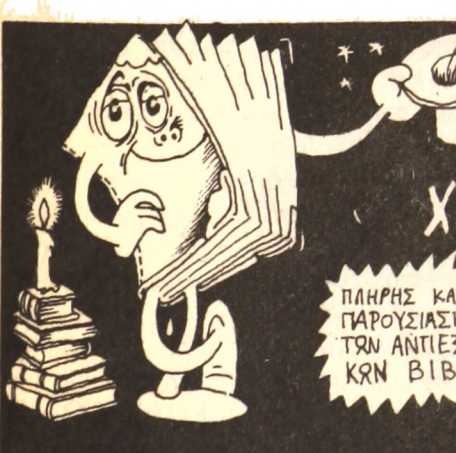
ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

**ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΛΟΓΗ
ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ**

ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΗ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ **ΟΛΩΝ**
ΤΩΝ ΑΝΤΙΕΞΕΔ/ΑΣΤΙ-
ΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
"Ελεύθερος Τύπος"

ΖΩΟΔΟΧΉ ΠΛΗΓΗΣ 17,
903639980

Το Μάρτιο του 1979 αποδέχτηκα πρόταση του ιδιοκτήτη — και εκδότη — του περιοδικού «Επίκαιρα» να αναλάβω μία εβδομαδιαία επώνυμη στήλη στο «ανανεωμένο» έντυπο. (Την εποχή εκείνη προγραμματιζόταν η μετατροπή των «Επικαιρών» σε ειδησεογραφικό περιοδικό τύπου newsmagazine).

Η συνεργασία άρχισε στο τεύχος της 5/4/79 και συνεχίστηκε για τρία σχεδόν χρόνια (μέχρι το τεύχος της 28/1/82).

Στο τεύχος της 11/2/82 δημοσιεύθηκε επιστολή-μου που γνωστοποιούσε στους αναγνώστες την παραίτησή-μου για «προσωπικούς λόγους».

Οι «προσωπικοί λόγοι» αφορούσαν την αδυναμία-μου να δεχθώ επεμβάσεις του εκδότη στην ελεύθερη έκφραση της γνώμης-μου. (Ήταν άλλωστε η πρώτη προϋπόθεση που έθεσα για τη συνεργασία-μου — αφού ο εκδότης με διαβεβαίωσε πως τα «Επίκαιρα» θα γινόντουσαν ένα ουδέτερο ειδησεογραφικό έντυπο — ανοιχτό σ' όλες τις απόψεις).

Απόπειρες για επεμβάσεις έγιναν αρκετές στη διάρκεια των τριών χρόνων. (Τεκμηριώνονται και από σχετικές επιστολές-μου προς τον εκδότη). Τελικά, τότε με το διάλογο και τότε με την απειλή παραίτησης, όλα τα κείμενά-μου ως το Νοέμβριο του '81 «πέρασαν» χωρίς αλλαγές. Εκτός από ένα (τους «Αμφι-Βαλλόμενους») που αφορούσε το θέμα της ομοφυλοφιλίας. (Το κείμενο αυτό πρωτοδημοσιεύθηκε αργότερα στο βιβλίο «Έλληνες» μαζί με την πληροφορία της απόρριψής-του. Αναγνώστες του βιβλίου με ρώτησαν για ποιό λόγο απορρίφθηκε ένα τόσο αθώο κείμενο. Απάντησα με την άποψη του εκδότη: Τα «Επίκαιρα» δεν δημοσιεύουν κείμενα για «τέτοια» θέματα).

Το Νοέμβριο του 1981 κόπηκε το κείμενό-μου «Οι Παρωχημένοι». Μερικές εβδομάδες αργότερα, το Γενάρη του '82, κόπηκε το κείμενο «Ο Μεγάλος Εκβιασμός». Μετά τη δεύτερη αυτή απόρριψη παραιτήθηκα.

Τα δύο κείμενα δημοσιεύονται παρακάτω για πρώτη φορά — για να σταθμίσει ο αναγνώστης τα κριτήρια της σύνταξης των «Επικαιρών».

Από τον Νίκο Δήμου πήραμε και δημοσιεύουμε τη «δημοσιογραφική εμπειρία-του» από το περιοδικό «Επίκαιρα», ενδεικτική της λογοκριτικής νοοτροπίας που επικρατεί στον Τύπο. Δημοσιεύουμε συγχρόνως

και τα δύο «κομμένα» κείμενά-του. Το ζήτημα δεν είναι αν και κατά πόσο συμφωνούμε με τις απόψεις του συντάκτη-τους, αλλά αν η όποια ιδεολογική διαφωνία παρέχει άλλοθι στους λογοκριτές.

Ας σημειωθεί ότι «Ο Μεγάλος Εκβιασμός» ξαναδουλεύτηκε (κατά παράκληση) και έγινε ηπιώτερος. Παρ' όλα αυτά κόπηκε. (Δημοσιεύεται η δεύτερη γραφή). Το κείμενο «Οι Παρωχημένοι» είχε την τύχη να απορριφθεί δύο φορές — από δεξιά και από αριστερά. Επεξηγώ: Έτυχε τις μέρες εκείνες να μου ζητήσουν συνεργασία από το νέο περιοδικό «Πολιτεία». Έστειλα τους «Παρωχημένους» για να μου ζητηθεί, ένα μήνα μετά, να απαλείψω μερικές φράσεις που θα ενοχλούσαν το... ΠΑΣΟΚ. Φυσικά απέσυρα το κείμενο.

Από τη συνεργασία-μου με τα «Επίκαιρα» κέρδισα μια πολύ θετική εμπειρία: το διάλογο με τους αναγνώστες. Άρχισε να αναπτύσσεται κάπου έξι μήνες μετά την αρχή της συνεργασίας και σε διάστημα 24 μηνών η στήλη έλαβε πάνω από 2000 επιστολές (υπάρχουν όλες αρχειοθετημένες) από τις οποίες δημοσιεύθηκαν (ή μνημονεύθηκαν) σχολιασμένες γύρω στις 700. (Οι άλλες ήταν έπαινοι, ανωνυμογραφήματα, ή αφορούσαν προσωπικά θέματα). Η πίεση της αλληλογραφίας ήταν τέτοια που έφτασε να καλύπτει πέντε σελίδες σε κάθε τεύχος. Τα γράμματα δημοσιεύονταν χωρίς περικοπές, αντιπροσώπευαν όλες τις πολιτικές τάσεις και όλες τις περιοχές, ηλικίες και τάξεις. Η ελεύθερη αυτή «αγορά» είχε φτάσει να με απασχολεί (αλλά και να με γεμίζει) περισσότερο από την ίδια τη στήλη-μου.

Με τη διακοπή της συνεργασίας έστειλα στα «Επίκαιρα» έτοιμη, σχολιασμένη αλληλογραφία (δεν δημοσιεύθηκε) και 45 γράμματα για δημοσίευση. Από αυτά φιλοξενούνται τώρα μερικά, σαν παραγεμισματα στη γενική αλληλογραφία. Δημοσιεύονται όμως με σβησμένο το όνομά-μου από προσφώνηση και κείμενο. Πέρα από το ήθος που τεκμηριώνει αυτή η νέα μέθοδος, κάνει και τα περισσότερα γράμματα ακατανόητα! (π.χ. στο τεύχος 709, σελ. 7, αναγνώστης που διαφωνεί μαζί-μου, αναφέρεται επανειλημμένα σε βιβλίο-μου. Αλλά χωρίς το όνομά-μου — και τον πλήρη τίτλο του βιβλίου — το γράμμα έγινε σταυρόλεξο).

Έτσι ο κύκλος των επεμβάσεων ολοκληρώθηκε με την επέκτασή-του στους αναγνώστες.

Και τώρα τα κείμενα:

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΕΚΒΙΑΣΜΟΣ

Φαινομενικά η άποψη της Ιεράς Συνόδου είναι λογική, δημοκρατική και φιλελεύθερη. Ισότι-μοι και οι δύο γάμοι — πολιτικός και εκκλησιαστικός. Ελευθερία επιλογής.

Στην ουσία πρόκειται για τον πιο στυγνό εκβιασμό που ασκήθηκε ποτέ πάνω στη συνείδηση των Ελλήνων.

Η επιλογή αυτή θα εξελιχθεί σε νέο «πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων» — αυτό που χρόνια δίχαζε τους Έλληνες σε δύο κατηγορίες.

Τώρα θα έχουμε πιστοποιητικό θρησκευτικών φρονημάτων. Όποιος θα τελεί πολιτικό γάμο θα θεωρείται άθεος. Και θα γίνεται «μίασμα».

Και βέβαια θα το σκεφθεί πολύ ο άλλος να δηλώσει (δημόσια) άθεος — και να σταμπαριστεί σαν αναρχικός, σαν αυτόνομος, σαν μασόνας και πόρνος (θα τα πούνε όλα αυτά. Ήδη τα λένε).

Και η κοινωνική πίεση; Και η θεία της νύφης; («Αστεφάνωτη θα σε έχει;»). Και ο πλούσιος παππούς; («Θα σας αποκληρώσω!»). Και η γειτονιά; Και το παι-

δί όταν θα πάει σχολείο; Βάζετε στοίχημα τι θα του πει ο καθηγητής των Θρησκευτικών;

Έστω λοιπόν και αν δεν πολυπιστεύουμε στο Μυστήριο, θρησκευτικό γάμο θα κάνουμε ΟΛΟΙ. Για καλό και για κακό. Για να μην ψιθυρίζουν πίσω-μας στο δρόμο. Για να μας θάψουν με ψαλμούς.

Και η επιλογή δεν θα είναι επιλογή. Ούτε δημοκρατική, ούτε φιλελεύθερη. Γιατί, πόσο ελεύθερα μπορεί κάποιος να επιλέξει όταν τη μια πλευρά τη βαραίνουν είκοσι αιώνες προκαταλήψεις, δοξασίες και μύθοι;

Ο εκβιασμός είναι λοιπόν τέλειος και η παγίδα άψογα στημένη. Πρώτα - πρώτα για το κράτος.

Εδώ θα δούμε πόσο προοδευτικό, πόσο έξυπνο, πόσο έντιμο είναι το ΠΑΣΟΚ. Θα προχωρήσει στην πλήρη και καθαρή λύση; Ή θα συμβιβαστεί — αφήνοντάς-μας όλους εκτεθειμένους στον εκκλησιαστικό εκβιασμό;

Αυτό θα το δείξει το άμεσο μέλλον.

Αυτό όμως που δεν χρειάζεται

να περιμένουμε για να το δούμε, είναι η κατάπτωση και κατάντια της Ιεράς Συνόδου. Που για να σώσει (έτσι νομίζει) τα τελευταία ίχνη του κύρους-της, καταφεύγει σε πονηρά και κούφια τεχνάσματα.

Ενώ θα έπρεπε πρώτη η Εκκλησία να αφήνει τη συνείδηση των πιστών να λειτουργήσει εντελώς ελεύθερη. Χωρίς παγίδες και δόκανα, χωρίς απειλές και υποσχέσεις. Θέλεις να έρθεις κοντά-μου; Θά 'πρεπε να λέει η Εκκλησία. Έλα — αλλά ελεύθερα, χωρίς πίεση, χωρίς επηρεασμό. Κάνε πρώτα τον (υποχρεωτικό για όλους) πολιτικό γάμο και μετά έλα να γιορτάσεις μαζί-μου το μέγα Μυστήριο. Επειδή το θέλεις. Επειδή το νιώθεις. Όχι επειδή φοβάσαι τη θεία Ελληνική, την Κοινή Γνώμη ή το Πυρ το Εξώτερον.

Αυτό θα ήταν μία ελεύθερη, έντιμη και καθαρή στάση. Τα άλλα είναι — αλίμονο — του Πονηρού.

Και γιατί είναι άθεος αυτός που προτιμάει τον πολιτικό γάμο; Δεκάδες εκατομμύρια ευρωπαίων χριστιανών είναι άθεοι; Επειδή

αρνήθηκαν μια τελετουργία που η ίδια η Εκκλησία δεν θεωρούσε υποχρεωτική ως το 850 μ.Χ.! Αλλά κι αν ακόμα αρνηθεί κανείς και τα επτά μυστήρια — και την ορθόδοξη τελετουργία ολόκληρη, ούτε άθεος έγινε, ούτε καν θρήσκος έπαψε να 'ναι!

Στη σχέση του ανθρώπου με το φοβερό και γοητευτικό μυστήριο της Δημιουργίας υπάρχουν άπειρες δυνατότητες προσέγγισης. Η Εκκλησία είναι μία από αυτές — ούτε η μόνη, ούτε υποχρεωτική. Άλλωστε υπάρχουν πολλές εκκλησίες, πολλές θρησκείες. Καμία δεν δικαιούται να δηλώνει πως έχει την αποκλειστική (επί γης) αντιπροσώπευση του Θεού — και να αποκαλεί άθεους όσους δεν ακολουθούν τις δικές-της ιερολογίες.

Όμως οι δικοί-μας δεσποτάδες ταυτίζουν τον εαυτό-τους με το Θεό! Μόνον όσοι τους αποδέχονται δικαιούνται να πιστεύουν σε υπέρτατο ον!

Τι υπερφίαλη ύβρις! Το Θεό τον προσεγγίζει κανείς μ ο ν ά - χ α άμεσα, μονάχα πρόσωπο με πρόσωπο. Μεσολαβητές δεν χρειάζονται — κι αν κάποτε μπο-

ρεί να βοηθήσουν, είναι για να προετοιμάσουν το δρόμο και να εξαφανιστούν τη στιγμή της επαφής. Όχι για να παρεμβάλονται ανάμεσα στον άνθρωπο και τον Θεό.

Και μπορεί να είναι κανείς βαθύτερα πιστός και ευσεβής, χωρίς να προσυπογράφει δόγματα, ή τελετουργίες. Να πιστεύει σε ένα Θεό καθαρό, χωρίς ανθρώπινο πρόσωπο, χωρίς ιδιότητες, χωρίς εντολές — ένα Θεό αρχή και τέλος του όντος.

Μπορεί πάλι να πιστεύει και στις διδαχές μιας θρησκείας — να δέχεται τους λόγους του Χριστού — χωρίς όμως να ακολουθεί τα τελετουργικά και να επισκέπτεται ναούς. Γιατί πουθενά στα Ευαγγέλια δεν γράφει πως πρέπει κανείς σε ορισμένο μέρος και μέσω ειδικού αντιπροσώπου να επικοινωνεί με το Θεό. Αντίθετα εκεί θεσπίζεται η απόλυτα ελεύθερη επαφή με το θείο. Και η Αγάπη.

Τι θά 'λεγε ο Καλός Ποιμήν αν έβλεπε τους «εκπροσώπους»-του να στριμώχνουν το λαό μέσα στο διαζευκτικό δόκανο (ή θρησκευτικός γάμος — ή άθεος!). Τι θα έλεγε αν άκουγε το προγαμιαίο παζάρι (κάθε μέρα σε χιλιάδες εκκλησίες): Πόσους παπάδες; Χορωδία; Πόσους πολυέλαιους; Ανθοστολισμό;

Α ρ κ ε ι! Στο όνομα του αληθινού Θεού! Στο όνομα του Χριστού που πέταξε, με το φραγγέλιο τους εμπόρους έξω από το ναό! Στο όνομα της Αγάπης! Αγνοείτε τους χρυσοποικιλτους γέροντες της Άρνησης. Που προσπαθούν να διχάσουν το λαό, να σπείρουν μίσος και διχόνοια, να δημιουργήσουν τύψεις και ενοχές, να εκμεταλλευθούν προλήψεις και προκαταλήψεις.

Ίσως, αν τους αγνοήσετε, αν τους προσπεράσετε να συναισθανθούν το κακό που κάνουν στην πίστη-τους. Ίσως, έστω και τελευταία στιγμή, να συνέλθουν και να ξαναβρούν το δρόμο της Αγάπης.

Γιατί, τόσα χρόνια, από τους σκοτεινούς-μας Χομείνι έ ν α ν λό γ ο α γ ά π η ς δ ε ν έ χ ο υ μ ε α κ ο υ σ ε ι! Μόνο κατάρες, απειλές, κατηγορίες, απαγορεύσεις, καταγγελίες και αντιδράσεις.

Όσο όμως αγκιστρώνονται στην Άρνηση — τόσο πιο μακριά θα είναι από την Αγάπη. Γιατί η Αγάπη είναι το μεγάλο ΝΑΙ.

Κάποτε (να ελπίζουμε;). Κάποτε — η Λιτανεία των ΝΑΙ: ΝΑΙ στην ουσία (όχι στους τύπους). ΝΑΙ στο πνεύμα (όχι στην ύλη). ΝΑΙ στην καλωσύνη (όχι στην πονηρία). Και ΝΑΙ! ΝΑΙ! ΝΑΙ! στην Αγάπη!

ΟΙ ΠΑΡΩΧΗΜΕΝΟΙ

Καλύτερη — χειρότερη, η Ελλάδα δεν θα είναι ποτέ ίδια μετά τη 18η Οκτωβρίου.

Αυτό που συνέβη δεν ήταν απλά μια πολιτική αλλαγή. Ήταν επανάσταση.

Δεν μιλάω για το σοσιαλισμό (που άλλωστε, ακόμα, δεν ξέρουμε αν, και πώς θα εφαρμοσθεί).

Μιλάω για το γεγονός της μεγάλης τομής στη φύση της εξουσίας. Για πρώτη φορά δεν μας διοικούν «τζάκια», κληρονόμοι, μέλη της οικονομικής ή κοινωνικής ολιγαρχίας — αλλά ανώνυμοι πολίτες. Που δεν έχουν ούτε πολιτική «παράδοση» (να τη σεβαστούν) ούτε «παρελθόν» (να το φοβούνται), ούτε «διασυνδέσεις», ούτε «υποχρεώσεις» (να τις τηρήσουν). Το λαϊκό κύμα που τους έφερε στην εξουσία, ούτε που τους ήξερε καλά - καλά. Ψήφισε κόμμα. Ψήφισε Αλλαγή.

Οι περισσότεροι από τους νέους ιδύνοντες είναι αυτοδημιούργητοι. Οι περισσότεροι ανήκουν στις τάξεις των μη προνομιούχων Ελλήνων. Ακόμα και ο αρχηγός-τους, μπορεί να φέρει ένα γνωστό πολιτικό όνομα, αλλά και αυτός υπήρξε αυτοδημιούργητος (σαν επιστήμονας) και καινούριος (σαν πολιτικός).

Το πόσο επαναστατικό γεγονός είναι η αλλαγή αυτή το κατάλαβα όταν βρέθηκα σε μια δεξίωση που έδωσε, λίγο μετά τις εκλογές, ένας σημαντικός Αθηναίος «πρωτοκλασσάτος».

Οι προσκεκλημένοι (όλο το «who is who» της Αθήνας) έμοιαζαν σαν να είχαν πάθει ομαδικό εγκεφαλικό επεισόδιο. Βλέμματα απλανή, ύφος με συμπτώματα άνοιας. Χέρια νερούλα και παράλυτα. Διατελούσαν σε πλήρη σύγχυση. Είχαν χάσει κάθε προσανατολισμό. Ξαφνικά βρισκόντουσαν σ' ένα κόσμο ξένο (και αφιλόξενο) και δεν καταλάβαιναν τίποτα.

Δεν ήταν μόνο τα τριάντα πέντε χρόνια κομματικής μονοκρατορίας που είχαν χαθεί. Εδώ και εκατόν εξήντα χρόνια, ορισμένοι ήταν οι άνθρωποι (τύποι ανθρώπων), οι φαμίλιες, οι τάξεις που είχαν τις θέσεις - κλειδιά. Για πρώτη φορά οι επώνυμοι της δεξιάς ήταν «εκτός». Κι όχι μόνο αυτό. Για πρώτη φορά δεν ήξεραν κανέναν από τους εντός. Ούτε τον υπουργό, ούτε το διοικητή, ούτε το γενικό, ούτε τον πρόεδρο. Για πρώτη φορά θα έπρεπε να καθίσουν κι αυτοί στην ουρά σαν κοινοί πολίτες. Μέχρι τώρα αρκούσε να σηκώσουν το τηλέφωνο.

Το αστείο είναι πως μερικοί από αυτούς τους πανικόβλητους, είχαν ψηφίσει... αλλαγή! Είτε από αντίθεση στη Νέα Δημοκρατία (η σοσιαλμανία τους έφαγε!), είτε από μόδα (ισχυρότατο κίνητρο σ' αυτή την τάξη). Αλλά τώρα, που ήρθε η Αλλαγή (σαν τον

Χάροντα στο μύθο του Αισώπου) το μόνο που ήθελαν είναι να το βάλουν στα πόδια.

Και δεν έχουν άδικο οι άνθρωποι. Σ' αυτό τον τόπο, που τον ένοιωθαν σαν το σπίτι-τους (σαν τσιφλίκι-τους, καλύτερα) εισέβαλαν ξένοι! Διάφοροι περιεργοί μυστακοφόροι κάθονται στο σαλόνι-τους (ή σ' αυτό που θεωρούσαν σαλόνι-τους), κοιμούνται στην κρεβατοκάμαρά-τους (ή σ' αυτό που είχαν κάνει κρεβατοκάμαρα). Ήρθαν τα άγρια να διώξουν τα ήμερα.

Και ήμεροι ήταν βέβαια (στους τρόπους) οι Επώνυμοι. Πολύ πολιτισμένοι και ραφιναρισμένοι. Αλλά από μέσα ήταν άγριοι, σκληροί, ανηλεείς. Κι όσο κι αν τώρα λένε πως φωνάζει ο κλέφτης — είναι αμφίβολο αν αυτοί είναι οι νοικοκύρηδες. Νοικοκύρης είναι ο λαός (αυτός που, για

τους επώνυμους, ήταν μόνο μέσο και ποτέ σκοπός).

Όσο κι αν έχω αμφιβολίες και επιφυλάξεις για την τελική έκβαση (και ποιότητα) της Αλλαγής — πρέπει να πω, ότι α υ τ ή τη στιγμή τη χάρηκα. Δεν ξέρω τι θα γίνει παρακάτω. (Μπορεί, σε λίγους μήνες, να κατακρίνω από τη στήλη αυτή το ΠΑΣΟΚ με την ίδια ένταση που επέκρινα τη Νέα Δημοκρατία). Αλλά αυτή η ανατροπή των κατεστημένων, των επώνυμων, των σπουδαιοφανών και των κληρονόμων, ήταν κάτι που ο τόπος το είχε πολλή ανάγκη. Και μακάρι να μείνει έτσι, η κατάσταση.

Η παγίδα που караδοκει μέσα σε κάθε επανάσταση είναι πως, την ανατροπή της κυρίαρχης τάξης, ακολουθεί η δημιουργία μιας νέας κυρίαρχης τάξης. Θα καταφέρουν άραγε οι άνθρωποι του ΠΑΣΟΚ να παραμείνουν σεμνοί, ανώνυμοι, υπηρέτες του λαού; Ή θα μεταμορφωθούν σταδιακά κι αυτοί σε κάστα επώνυμων και προνομιούχων; (Με άλλο στυλ ίσως, αλλά ίδια ουσία;).

Θα δούμε. Υπάρχουν ενδείξεις που συνηγορούν και για τις δύο κατευθύνσεις. Ποιά θα νικήσει είναι δύσκολο να ειπωθεί. Δεν είναι τόσο μερικές οικογενειοκρατικές παραχωρήσεις που με φοβίζουν, όσο, περισσότερο, η κυριαρχία του κόμματος. Γιατί,

λαϊκή κυριαρχία δεν σημαίνει κομματική κυριαρχία. Το κόμμα δεν είναι — ούτε μπορεί, ούτε πρέπει να είναι — λαός. Επικοινωνία με το λαό δεν σημαίνει να ακούμε τις απόψεις των κομματικών στελεχών. Το κόμμα (το έχουμε ξαναπεί) σαν μηχανισμός εξουσίας είναι ένα από τα βασικά ε μ π ό δ ι α στην πραγματοποίηση μιας άμεσης δημοκρατίας. Συνήθως, αντί να εκπροσωπεί, παρεμβάλλεται.

Αλλά αυτά θα τα δείξει το μέλλον. Δεν θά 'θελα να μοιάσω στους πανικόβλητους Επώνυμους της δεξιάς, που είχαν ήδη αρχίσει δριμύτατη κριτική στο ΠΑΣΟΚ δεκαπέντε μέρες μετά τις εκλογές. Μια κριτική χωρίς αντικείμενο — μια και ούτε αποφάσεις είχαν εξαγγελθεί, ούτε στρατηγική είχε — ακόμα — διαμορφωθεί. Έβλεπες πως το πραγματικό θέμα της κριτικής ήταν η — απίστευτη γι' αυτούς — αλλαγή του τοπίου. Ξαφνικά, ήταν ΑΠΕΞΩ. Κι αυτό τους γέμιζε άγχος. Κι επειδή δεν είχαν άλλο να κρίνουν, ξεσπούσαν στο μουστάκι του Βερυβάκη και στη ζακέτα της Μελίνας.

Βγαίνοντας από τη δεξίωση ανάσανα βαθιά τον παγωμένο αέρα, σαν απολυμαντικό. Αυτή είναι καθαρή, σκέφθηκα. Όλοι αυτοί οι φουσκωμένοι, οι κενοί, είναι τώρα οριστικά ξέμπαρκοι. (Μιλάω για τους πολλούς ασήμαντους — όχι για τους λίγους άξιους που κ α κ ώ ς το ΠΑΣΟΚ κατάργησε, μέσα στη φόρα της Αλλαγής). Αναρριχήθηκαν ελέω ονόματος, κληρονομίας, τίτλων, γνωριμιών, αλληλο-εξυπηρητήσεων. Τώρα πως θα εξαργυρώσαν τη φήμη-τους — βασισμένοι στα αμφίβολα (για να μην πω ανύπαρκτα) προσόντα-τους;

Καθώς τους άφηνα πίσω, να σκουντουφλάνε πάνω στους τοίχους της αίθουσας σαν τυφλές μύγες — άρχισα να τους λυπάμαι στην επώδυνη ανασφάλεια και το τερματικό άγχος-τους. Αλλά σκέφθηκα πως είχαν διαπράξει το μ έ γ ι σ τ ο α μ ά ρ τ η μ α — και η λύπη-μου εξατμίστηκε.

Το μέγιστο αμάρτημα είναι να θεωρήσεις την εξουσία σαν δεδομένη — και αυτονόητη. Να την εκλάβεις σαν δικαίωμα — κι όχι σαν υποχρέωση. Να την πιστέψεις σαν μόνιμη — κι όχι σαν προσωρινή. Είναι η π ο λ ι τ ι κ ή ύ β ρ ι ς — του υπηρέτη που γίνεται αφεντικό. Είναι μία άλλη μορφή — νόμιμης — δικτατορίας.

Τώρα η ιστορία προχώρησε. Οι παρωχημένοι έμειναν πίσω, σαν άχρηστες αποσκευές στο ρείθρο του δρόμου. Άραγε, κατάλαβαν το Μέγιστον Μάθημα; Κι άραγε — αν όχι αυτοί — το κατάλαβαν καλά οι νέοι, που τους διαδέχθηκαν;

19.11.81

29.1.82

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ
Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας

Εκδ: Ράππα, Αθήνα 1981

Ένα ακόμα βιβλίο του διάσημου Έλληνα φιλόσοφου, που αποτελείται από δύο μέρη: Το πρώτο «Μαρξισμός και Επαναστατική θεωρία» είχε δημοσιευθεί το 1964-65 υπό μορφή άρθρων στο περιοδικό «Socialisme ou Barbarie» και επιχειρεί μια κριτική των απόψεων του Μαρξ, σχετικά με το «είναι» και το «κοινωνικό γίνεσθαι».

Το δεύτερο μέρος «Το κοινωνικό φαντασιακό και η θέσμιση» καταγράφει τις ιδέες του συγγραφέα για το κοινωνικό-ιστορικό ως γένεση οντολογική, συνεχιζόμενη δημιουργία, αυτοαλλοίωση που γεννιέται ως θέσμιση, και την αναγκαιότητα αυτοθέσμισης της κοινωνίας που εξαρτάται από το κοινωνικό ποιείν-πράττειν των ανθρώπων.

ΝΙΚΟΣ ΦΩΚΑΣ

Επιχειρήματα για τη γλώσσα, για τη λογοτεχνία

Εκδ: Εστία, Αθήνα 1982

Περιλαμβάνει είκοσι δοκίμια για καίρια θέματα της νεοελληνικής γλώσσας και κριτικής.

Σε όλα τα δοκίμια ο συγγραφέας, ο οποίος είναι άλλωστε και καθιερωμένος ποιητής, συνδυάζει την ποιητική ευαισθησία και την επιστημονική δεοντολογία του δόκιμου φιλόλογου. Τα κείμενα που είναι συγκεντρωμένα στον τόμο αυτό έχουν ήδη δημοσιευθεί σε εφημερίδες και περιοδικά. Είναι επεξεργασμένα ξανά για αυτή την έκδοση, άλλα σε μεγαλύτερο και άλλα σε μικρότερο βαθμό.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

η θεωρία
της αργοσχολής
ταξης

THORSTEIN VEBLEN

Κλασικό κι επίκαιρο έργο που μαστιγώνει την κενότητα της καπιταλιστικής φιλοσοφίας και την απανθρωπιά των κάθε λογής εξουσιαστών.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΒΟΣ

Αναξαγόρα 1, Αθήνα 112

τηλ.: 52.46.241

ΚΟΝΡΑΝΤ ΛΟΡΕΝΤΣ

Η πίσω όψη του καθρέφτη

Εκδ: Θυμάρι, Αθήνα 1982

Ο συγγραφέας έχει πάρει το βραβείο Νόμπελ Ιατρικής και Φυσιολογίας το 1973. Ο Λόρεντς, περιγράφοντας με πολυάριθμα παραδείγματα τη φυλογενετική εξέλιξη της γνώσης, αγγίζει ουσιαστικά τα προβλήματα της μεγάλης διαμάχης της δυτικής φιλοσοφίας, ανάμεσα στον ιδεαλισμό και τον υλισμό. Τελικά δεν καταλήγει βέβαια σε καμιά καινούρια γνωσιοθεωρία, αλλά σε μια νέα κατανόηση της πραγματικότητας, με την οποία είμαστε δεμένοι σαν γνωστικά, βουλευτικά και ενεργητικά υποκείμενα. Ο συγγραφέας έχει την πεποίθηση ότι το μέλλον της ανθρωπότητας εξαρτάται ακριβώς απ' αυτή την επιστημονική κατανόηση της μοναδικής και ενιαίας λειτουργικής αλληλουχίας. Στα κρίσιμα σημεία όμως στη σκέψη του συγγραφέα κυριαρχεί ο ιδεαλισμός αφήνοντας να γίνει αντιληπτή καθαρά η βάση της θεωρίας στην οποία στηρίζει τις απόψεις-του.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΑΤΣΙΑΝΗ

Αισθάνομαι τώρα

Εκδ: Χειρονομία, Θεσσαλονίκη 1982

Σ' ένα μικρό τόμο είναι συγκεντρωμένες είκοσι τρεις εκθέσεις γραμμένες από μαθητές στην επαρχία Σάμης Κεφαλονιάς. Οι εκθέσεις έμειναν όπως ήταν γραμμένες από τους ίδιους τους μαθητές χωρίς διορθωτική επέμβαση.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η ζωή στο εδώλιο

Εκδ: Gutenberg, Αθήνα 1982

Περιλαμβάνει διηγήματα από τη δικαστηριακή πραγματικότητα, εύθυμα και σοβαρά με σαρκασμό και συμπάθεια που σε πολλές περιπτώσεις προβληματίζουν με τις κοινωνικές προεκτάσεις-τους.

Τα κείμενα είναι συμπληρωμένα με ανάλογα σκίτσα του Κ. Μητρόπουλου, σχετικά με το ύφος και την ουσία του κάθε διηγήματος.

ΦΕΡΝΑΝΤΟ ΠΕΣΣΟΑ

Ποιήματα του Αλμπέρτο Καέιρο

Εισαγωγή-Μετάφραση: Φ.Δ. Δρακονταειδής

Εκδ: Γνώση, Αθήνα 1982

Ξεχωριστή, ιδιαίτερη περίπτωση είναι ο ποιητής Φερνάντο Πεσσόα, ο μεγαλύτερος δημιουργός μετά τον Κάμοενς στην πορτογαλέζικη λογοτεχνία. Ο Πεσσόα έγραψε με διάφορα ψευδώνυμα, Άλβαρο δε Κάμπος, Αλμπέρτο Καέιρο και Ρικάρντο Ρέις. Κάτω από κάθε ψευδώνυμο κρύβεται μια ιδιαίτερη άποψη

του κόσμου που έχει όμως κοινό άξονα την αγάπη της φύσης, μακριά από τις φιλοσοφίες και τα φιλοσοφικά συστήματα. Ο Μεξικανός Οκτάβιο Πας θεωρεί τον Φ. Πεσσόα ομότιμο του Απολλινναίρ και του Μαγιακόφσκι.

MARIA ΝΑΣΙΑΚΟΥ

Γενική Ψυχολογία

Κλινική Ψυχολογία

Εκδ: Παπαζήση, Αθήνα 1982

Με το γενικό τίτλο «Η Ψυχολογία σήμερα», το έργο της Μ. Νασιάκου, καθηγήτριας της Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, κυκλοφορεί σε δύο τόμους: «Γενική Ψυχολογία» και «Κλινική Ψυχολογία».

Στον πρώτο, επιχειρείται μια προσέγγιση της Ψυχολογίας και του ρόλου-της στη σύγχρονη κοινωνία. Εξετάζεται η παρέμβαση της ψυχολογίας στην προσπάθεια για αλλαγή της ανθρώπινης συμπεριφοράς, αλλά και ως πού μπορεί να φθάσει αυτή η παρέμβαση. Επίσης η προσωπικότητα και η νοημοσύνη καθώς και η προσαρμογή στην κοινωνική πραγματικότητα, απαραίτητη προϋπόθεση απ' την ατομική και κοινωνική ζωή. Στον δεύτερο, ερευνάται το ερώτημα αν υπάρχει ψυχική ασθένεια ή όχι, φυσιολογική και μη φυσιολογική συμπεριφορά και παρατίθενται οι θεωρίες για την ερμηνεία-της καθώς και οι θεραπευτικές προσεγγίσεις. Εξετάζεται ακόμη η ψυχανάλυση σαν θεωρία και εφαρμογή.

Αρκετά κατατοπιστικοί και οι δύο τόμοι προσφέρουν τις δυνατότητες στους φοιτητές, αλλά και στο άλλο αναγνωστικό κοινό που ενδιαφέρεται να παρακολουθήσει τις εξελίξεις της ψυχολογίας σήμερα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Πειράματα επί φασισμού

Εκδ: Αναγέννηση, Άργος 1981

Δυο συλλογές ποιημάτων, συγκεντρωμένες σ' ένα τόμο. Δείγμα γραφής:

«Αυτός ο άνθρωπος έτσι τ'άβλεπε / και σε τελική ανάλυση ήταν απλός. / Να δώσουμε εξηγήσεις γιατί; / Στις δεκάξη μέρες του φεγγαριού / επικρατεί διαφάνεια».

ΟΛΥΜΠΙΑ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ

ΝΙΙΝΣΚΥ-Ημερολόγιο, μαρτυρίες, η ζωή κι ο θάνατός-του

Εκδ: Επικαιρότητα, Αθήνα 1982

Το ημερολόγιο γράφτηκε ανάμεσα στα 1918 και το 1919. Ξεχασμένο χρόνια, βρέθηκε τυχαία το 1934.

Στο βιβλίο αυτό η Ο. Καραγιώργα με ενδιαφέρον κι αγάπη, μετά από δύσκολο και κουραστικό ψάξιμο παρουσιάζει εκτός από αποσπάσματα απ' το ημερολόγιο, τη ζωή και το θάνατο του μεγάλου χορευτή Νijinsky και μαρτυρίες για το έργο-του.

GUIDO BLUMIR

Ηρώινη

Εκδ: Νέα Σύνορα, Αθήνα 1982

Η ιστορία της ηρώινης, οι συνθήκες και διαδικασίες διάδοσής-της, τα φαρμακολογικά-της αποτελέσματα και οι τρόποι αντιμετώπισης-της, μια επιστημονική και κοινωνική προσέγγισή του προβλήματος.

Το νήμα που διαπερνά όλη τη συλλογιστική του συγγραφέα, είναι η ύπαρξη ναρκωτικών πριν από την ηρώινη, αλλά και μετά απ' αυτήν. Άλλα απ' αυτά θα γίνουν οι αποδιοπομπαίοι τράγοι της κυρίαρχης τάξης, για την εξυπηρέτηση πολιτικών και κοινωνικών σκοπιμοτήτων. Και άλλα, θα εξακολουθούν να «πλάσσονται», αν αυτό εξυπηρετεί οικονομικά συμφέροντα ή κοινωνικές επιδιώξεις.

Ο συγγραφέας είναι βέβαια εναντίον της χρήσης ηρώινης. Δεν αντιμετωπίζει, όμως, το πρόβλημα ούτε σαν ιεροεξεταστής, ούτε σαν στρουθοκάμηλος. Στέκεται απέναντι στον ηρωινομανή με κατανόηση ανθρώπου προς άνθρωπο-θύμα των κοινωνικών διακρίσεων και σκοπιμοτήτων, προσπαθεί να προτείνει λύσεις για την αποτοξίνωση και γενικότερα την άμβλυνση του προβλήματος «ηρώινη». Δείχνει ότι οι αστυνομικού τύπου «εκστρατείες» εξυπηρετούν τη διάδοση άλλων ναρκωτικών και τα διοικητικά μέτρα επιτείνουν, παρά λύνουν το πρόβλημα.

ΖΙΑ ΝΤΕΛΕΖ — ΦΕΛΙΞ ΓΚΟΥΑΤΤΑΡΙ

Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια

Ο αντι-οιδίπους

Εκδ: Ράππα, Αθήνα 1981

Ένα βιβλίο που απαντά στα βασικά ερωτήματα: Τι είναι το ασυνείδητο, το παραλήρημα, το οιδιπόδειο. Μια προσπάθεια προσέγγισης των προβλημάτων όπως τα έθεσε η ψυχιατρική και ψυχανάλυση.

ΑΛΚΗΣ Κ. ΤΡΟΠΑΙΑΤΗΣ

Ξένοι Δρόμοι

Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1981

Ένα ταξιδιωτικό χρονικό στην Ιταλία, Γαλλία, Ελβετία και Αυστρία. Οι εντυπώσεις του συγγραφέα εμπλουτίζονται με εικονογράφηση και σχέδια της Χαρὰς Βιέννα.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ

Αντάρτισσα καρδιά

Εκδ: Κνωσσός, Αθήνα 1982

Συλλογή ποιημάτων. Ο συγγραφέας, καθηγητής, έχει εκδόσει στο παρελθόν και άλλες ποιητικές συλλογές, καθώς επίσης έχει γράψει δοκίμια και μελέτες για τη λογοτεχνία στην Κρήτη. Δείγμα γραφής:

Έξω απ' το θόλο της απέραντης καρδιάς-σου / πλανιέται η σκιά του τρόμου/ παίρνω κουράγιο, δρασκελώ το σκαλοπάτι της ζωής / και χάνομαι στις αρτηρίες του δρόμου.

● Από τον τ. υπουργό και βουλευτή της «ΝΔ» κ. Α. Ανδριανόπουλο πήραμε την ακόλουθη επιστολή:

Φίλε κ. Διευθυντά,

Το ΑΝΤΙ μας έχει συνηθίσει σε σχολιογραφία και ανάλυση νηφάλια και αντικειμενική. Ανεξάρτητα από πολιτικές τοποθετήσεις και ιδεολογικές διαφορές, οι παρατηρήσεις του ΑΝΤΙ τοποθετούσαν σφαιρικά τα θέματα, χωρίς πάθος και αναπόδεικτους υστερισμούς. Πολύ φοβάμαι ότι στο σχόλιό-του «Οικονομία, Δεξιά και «μπαλάκι», ο ΑΝΤΗΝΩΡ ανέτρεψε αυτή την παράδοση, εγκαινιάζοντας τη χρήση μιας απαράδεκτης εμπάθειας στον δεκαπενθήμερό-του σχολιασμό.

Χωρίς επιχειρηματολογία, με μια πάνδημη καταφυγή σε χιλιοειπωμένα φαντασμαγορικά κλισέ και με τον μπαμπούλα της «τρισεκατάρατης Δεξιάς» προτεταμένο μπροστά, πέρασε «ντούκου» όλα τα προβλήματα της οικονομίας — που αναμφισβήτητα είχαν την τιμητική-τους τις μέρες που πέρασαν — κι ασχολήθηκε μοναχά με τις εξετάσεις πρασινοφροσύνης που με επιτυχία πραγματικά έδωσε, καλύπτοντας απόλυτα την πρωτοφανή πραγματικά ενέργεια του Πρωθυπουργού στη Βουλή. Το να κατηγορήσει δηλαδή, γενικά κι αόριστα, μια ολόκληρη παράταξη για υπονόμευση της εθνικής οικονομίας χωρίς στοιχεία και χωρίς συγκεκριμενοποιήσεις.

Παρά τους ισχυρισμούς του ΑΝΤΗΝΩΡ, δεν είναι η συντηρητική παράταξη που απεργάζεται σχέδια ανωμαλίας και αποσταθεροποίησης. Πολύ φοβάμαι ότι για κάτι τέτοιο θα 'πρεπε μάλλον να κατηγορηθεί η αλλοπρόσαλη σοσιαλιστική «αλλαγή». Μέσα από τον κυκεώνα των συνεχών υπαναχωρήσεων και αλληλοσυγκρουόμενων αποφάσεων στον χειρισμό των οικονομικών θεμάτων της χώρας, βρέθηκε, στο πυροτέχνημα του σαμποτάζ, η λύση για να μετατραπεί μια πραγματιστική συζήτηση για τον προϋπολογισμό σε αρένα κομματικής αντιδικίας και πολιτικού φανατισμού.

Αλλά πού βρίσκονται πια οι «αταξίες» της Δεξιάς που ο ΑΝΤΗΝΩΡ ανακαλύπτει πίσω από κάθε δυσκολία; Φταίει πραγματικά ο επιχειρηματικός κόσμος για την επενδυτική αποχή-του; Ποιός πραγματικά λογιό-της άνθρωπος θα διακινδύνευε τις οικονομίες ή και τα κέρδη-του όταν η

κυβέρνηση ακόμα και τώρα δεν έχει ξεκαθαρίσει τις προθέσεις-της; Όταν οι μισθοί αυξάνονται με τρόπο διάφορο απ' αυτόν που ο ίδιος ο Πρωθυπουργός εξαγγέλει με τις «δέσμες»-του; Όταν οι φορολογικές ρυθμίσεις συνεχίζουν να μετατρέπονται, ακόμα κι όταν ο σχετικός νόμος βρίσκεται υπό ψηφίση στη Βουλή; Όταν ο νόμος για τα κίνητρα κυκλοφορεί επί μήνες στο Υπουργείο Συντονισμού κι ακόμα δεν έχει ψηφισθεί από το Νομοθετικό Σώμα; Όταν, σε τελευταία ανάλυση, οι Υπουργοί ανταγωνίζονται σε αντιφατικές ανακοινώσεις πίστης στην ιδιωτική οικονομία, αλλά και αφοσίωσης στον κρατικά προγραμματισμένο «σοσιαλιστικό μετασχηματισμό»; Αναρωτιέται, πραγματικά, κανείς για τους ανθρώπους που, κάτω από τέτοιες συνθήκες, θ' αποφάσιζαν να επενδύσουν. Με την εξαίρεση, ενδεχόμενα, αυτών που θά 'χαν στόχο το άγνωστο, όπως οι σπεκουλαδόροι, οι κερδοσκόποι κι οι αεριτζήδες...

Όσο για την κινδυνολογία, την εθνικοφροσύνη και τον... αντικομμουνισμό που — κατά τον ΑΝΤΗΝΩΡ — γνωρίζουν νέα έξαρση, ομολογώ ότι, διαβάζοντάς-τον, αισθάνομαι να βρίσκομαι έξω από τη χώρα!! Καθημερινά διαβάζουμε — στις ανελευθέρστες πασοκιάδες και στα έντυπα που στέλνουν απεσταλμένους στην Πολωνία για να διαπιστώσουν ότι για τις ερπύστριες του Γιαρουζέλσκι φταίει η... Δύση και ο... ανοικονόμητος καπιταλισμός, — για συνωμοσίες και πλάνα καταστροφής που η Δεξιά, και οι ανά τον κόσμο μυστικές-της υπηρεσίες, απεργάζονται για την υπονόμευση της καλοπέρασης της Αλλαγής. Σχεδόν κάθε βράδυ η πρασινοπρεπής ΕΡΤ και η συναμαρτούσα ΥΕΝΕΔ μας ενημερώνουν για τις «εγκληματικές πράξεις» και «αχαράκτιστα παραλείψεις» μιας γενικά προσδιορισμένης, αλλά και έντεχνα συσκοτισμένης «Δεξιάς». Κι όλα αυτά βέβαια χωρίς αντίλογο, χωρίς δικαίωμα απολογίας, χωρίς κανένα μέσο για ν' ακουσθεί και κάποια άλλη φωνή. Η πρασινοφροσύνη προβάλλεται, τονίζεται, και καθημερινά λιβανίζεται με όλων των ειδών τα θυμιάτα...

Κι όμως, ο ΑΝΤΗΝΩΡ διαπιστώνει δεξιές κινδυνολογίες με απώτερο στόχο το κράτος να επανέλθει «στα χέρια της ολιγαρχίας και των ξένων». Όστε λοιπόν σήμερα ο λαός ευημερεί, η ολιγαρχία υποφέρει και οι ξένοι κινδυνεύουν — ή μάλλον πρασινίζουν — στο άκουσμα του ελληνι-

κού ονόματος!! Εκτός πια, κι αν οι διπλασιασμένες από πέρσι τιμές στα βασικά είδη τροφίμων κι ενδύσεως ρημάζουν τις τσέπες των βιομηχάνων!! Ή, κι αν ο λαός απολαμβάνει που, με τα άλματα του πληθωρισμού, η «κακιά» ολιγαρχία θα ξεπληρώσει τα δάνεια που 'χει πάρει για τις βιομηχανίες-της σε χρήμα που θα κοστίζει περίπου τα μισά από την αρχική-του αξία. Όσο για τους ξένους, τι μπορεί πραγματικά να πρωτοπεί κανείς; Ότι μαθαίνουμε, σε αποκλειστικές για έλληνες πρεσβυτείες, για τους λεονταρισμούς-μας, ενώ την ίδια ώρα οι ξένοι, όταν ρωτιούνται, έκπληκτοι απαντούν ότι τα ελληνικά αιτήματα ήταν πολύ πιο μετριοπαθή κι απ' ό,τι αυτοί περίμεναν; Ότι για πρώτη φορά έχει τεθεί επίσημα από τους αντιπάλους-μας θέμα μειονοτήτων; Ή, ότι οι τουρκικές τορπιλλάκατοι κοντεύουν να βγάλουν τα πληρώματά-τους για μπάνιο στ' ανοιχτά της Αγίας-Μαρίνας στην Αίγινα; Κι όλα αυτά γίνονται με μια κυβέρνηση που αρνείται ότι έχει να συζητήσει οτιδήποτε με την Τουρκία, και η οποία ξεσήκωνε γη και ουρανό για την «προδοτική ανοχή» (ή κάπως έτσι) της Δεξιάς, όταν κάποιο αεροπλάνο παραβίαζε για μερικά δευτερόλεπτα το ελληνικό F.I.R.!!

Δεν ζητάει κανείς από τον ΑΝΤΗΝΩΡ να εγκαταλείψει την πίστη-του στην αναγκαιότητα της Αλλαγής. Αυτή εξάλλου είναι και η ουσία της Δημοκρατίας: διαφορετικές απόψεις για αλλοιώτικες μεθοδεύσεις, που όμως όλες θα πρέπει να στοχεύουν στο ίδιο αποτέλεσμα. Στη βελτίωση δηλαδή του τόπου τούτου και στην καλύτερη τύχη του λαού-του. Μεγαλύτερη όμως προσοχή στην επιχειρηματολογία και λιγότερη καταφυγή στους χιλιοειπωμένους και κενούς πια περιεχομένους, αφορισμούς δεν θά 'κανε κακό. Ούτε για το ΑΝΤΙ, αλλά ούτε και για την υπόθεση της Δημοκρατίας.

Πολύ φιλικά
Ανδρέας Ανδριανόπουλος

● Την επιστολή του κ. Ανδριανόπουλου θέσαμε υπόψη του συνεργάτη-μας Αντήνορα, που σημειώνει:

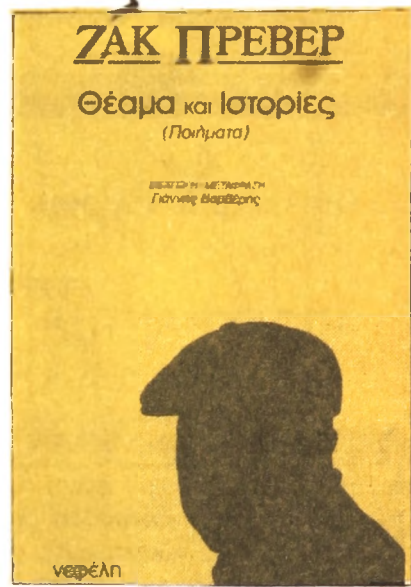
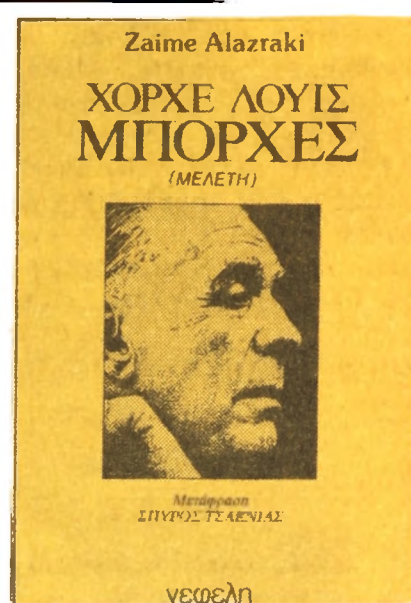
1. Για τους κατοικούντες την Ιερουσαλήμ, είναι γνωστό πως ο Αντήνωρ δεν ανήκει ούτε στους «βένετους», ούτε στους «πράσινους». Μάλλον, λοιπόν, είναι δύσκολο να υποθέσει κανείς πως, εντελώς ξαφνικά, αποφάσισα να δώσω «εξετάσεις πρασινοφροσύνης»...

2. Σε ό,τι αφορά την καταγγελία του πρωθυπουργού, ότι ανώτερα στελέχη της Νέας Δημοκρατίας προσπάθησαν να υπονο-

μεύσουν τη δανειοληπτική ικανότητα της χώρας, φοβούμαι ότι βρέθηκαν να συμφωνώ με τους «βένετους» εκείνους που, από την πρώτη στιγμή, υποστήριξαν ότι η υπόθεση αυτή, δεν ενδιαφέρει μόνο τους κ. Α. Παπανδρέου και Ευ. Αβέρωφ, αλλά ολόκληρο το λαό, που πρέπει, ακριβώς γι' αυτό, να ενημερωθεί. (Αντίθετα, ο κ. Αβέρωφ, πριν από την παρέμβαση των βουλευτών-του, είχε δεχθεί την «προσωπική» — κεκλεισμένων των θυρών — ενημέρωσή).

3. Επειδή συμβαίνει να είμαι «εγκόσμιος» και ευεπίφορος σε επιρροές, σημειώνω με ευχαρίστηση τις υποδείξεις του κ. Ανδριανόπουλου για το πώς πρέπει να εξετάσω τα πολιτικά-μας πράγματα — «σφαιρικά, χωρίς πάθος, χωρίς αφορισμούς, χωρίς αναπόδεικτους υστερισμούς», κτλ. Από το κείμενο όμως του κ. Ανδριανόπουλου, προκύπτει ότι η συνταγή δεν είναι εύκολη ούτε για πρώην υπουργούς Πολιτισμού. Ιδιαίτερα όταν εμφανίζονται απολογητές της επενδυτικής αποχής των βιομηχάνων, των ιδίων αυτών βιομηχάνων που είχαν κατηγορήσει ακόμη και την κυβέρνηση Καραμανλή για «σοσιαλμανία»!

ΑΝΤΗΝΩΡ

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9

ΑΘΗΝΑ 143

τηλ. 36.07.744 - 36.04.793

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΑΝΤΩΝΗ
ΜΠΡΙΑΚΗ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ
ΚΙΝΗΜΑ

ΔΙΑΘΕΣΗ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δεινοκράτους 131
τηλ. 72.29.237 - 72.32.819

ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑ

ΤΟ
χρυσομαλλο
δερας

ΠΟΙΗΤΙΚΟ

GUTENBERG ΑΘΗΝΑ

Gutenberg

Σόλωνος 193-Τηλ. 3600.127

Ουίλλιαμ Μπάροους

ΑΠΟΛΥΜΑΝΤΗΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΣ

Ζωοδ. Πηγής 17
τηλ. 36.39.980

● Πληθώρα από επιστολές έφτασε στα γραφεία-μας επιστολές που διαμαρτύρονταν για την κριτική του συνεργάτη-μας Γ. Λεωτσάκου για ένα ρεσιτάλ τραγουδιού (τχ. 202, σ. 57).

● Συνημμένη με δημοσιεύματα, πήραμε την ακόλουθη επιστολή

Με αφορμή την υστερική και εμπαθή «κριτική» της βραδιάς με Lieder (Αιθ. «Παρνασσός» 16.3.1982) του επιλεγόμενου μουσικοκριτικού-σας, εάν με το μίσος και το μένος των όσων γράφει εις την στήλη-σας μας επιτρέπουν να χρησιμοποιήσουμε τον όρον «κριτική», ερχόμαστε να αντιπαραθέσουμε γνώμες και κρίσεις μουσικών όπως ο κύριος Τournaisien, καθηγητής κύρους, μορφή στον ελληνικό χώρο (κατόπιν αδείας του οποίου κάνουμε χρήση του ονόματος) και άλλων μουσικοκριτικών που εξεφράσθησαν με τα επαινετικότερα σχόλια, και επίσης να αντιπαραθέσουμε στην κακοηθέστατη αυτή συμπεριφορά τις κριτικές, εγκωμιαστικότερες κάθε φορά, που απέσπασε, ο βαρύτονος Κρίστοφ Σούπλερ, καθηγητής της Ανωτάτης Μουσικής Σχολής του Μονάχου και του Ίνσμπρουγκ, με βαθιά οικογενειακή μουσική παράδοση, περνώντας από τα μεγαλύτερα μουσικά κέντρα όλου του κόσμου όπως: Νέα Υόρκη, Λονδίνο, Μόντρεαλ, Βιέννη, Σάλτσμπουργκ, Στουτγκάρδη, Μόναχο, Τόκιο, Κλάγκενφουρτ, Βερολίνο, Ζυρίχη, κ.ά.

Κριτικές οι οποίες βρίσκονται στη διάθεση του περιοδικού-σας, μαγνητοταινίες άλλων συναυλιών, δίσκοι, καθώς επίσης μαγνητοταινία της «βραδιάς με Lieder» της 16ης Μαρτίου 1982, με εμφανέστατα τα στοιχεία της επιτυχίας που πέρνοντάς-τα υπόψη θεωρούμε την επίθεσή-του εναντίον-μας μόνον προκατασκευασμένη ή ότι (υπαγορεύεται από ανεπαρκή ενημέρωση ή γνώσεις;). Όσον αφορά εις την συνοδεία πιάνου δεν του επιτρέπη να εκτιμήσει «έναν ωραίο σπάνιο ήχο κι έναν μοναδικό συντονισμό» πάλι κατά τον καθηγητή κ. Τournaisien και άλλων μουσικοκριτικών που οι κριτικές-τους εδημοσιεύθησαν, παρά κατέφυγε στην αοριστολογία για κάποια, μουσικότητα... μιλιταριστικά ρυθμική. Από πού κι ως πού από καλλιτεχνική στήλη μοιράζουμε και... δημοκρατικά εχέγγυα; Αλλά ας μην έχουμε απαιτήσεις, γιατί είναι καταφανές ότι ο συνεργάτης-σας ανήκει εις την γραφική εκείνη κατηγορία των ανθρώπων που έχουν την ικανότητα να ακούνε τον ήχο που κάνει το γρασίδι, όταν μεγαλώνει!!

ΜΟΥΣΙΚΟΚΡΙΤΙΚΑ ή θύελλα από μια κριτική

Δεν έχουμε ανάγκη από τις μουσικοκριτικές-σας, τις χωρίς ουσία, κύριε μουσικοκριτικέ του περιοδικού «Αντί».

Έχουμε αποσπάσει κριτικές από κριτικούς άξιους του λειτουργήματος.

Καποτε γράφατε στις εφημερίδες «Νέα» και «Καθημερινή».

Γιατί δεν γράφετε πιά;

Αναφαίρετο δικαίωμα του μουσικοκριτικού είναι να γράφει με αντικειμενικότητα θετικά ή αρνητικά όχι με αοριστολογίες αλλά με κριτήρια που να δικαιολογούν τη θέση ή την άρνησή-του, επί του συγκεκριμένου, με γούστο και καλαισθησία. Εδώ ψάχνουμε να βρούμε στοιχεία που να δίνουν στο κατασκευασμα-σας την υψηλή υφή κριτικής και όχι λιβελλού.

Βέβαια, αρνούμαστε να κατέβουμε στο επίπεδό-σας και να ανταποδώσουμε το τελευταίο-σας επιφώνημα:

«Αίσχος Κύριε...».

Κρίστοφ Σούπλερ
Βαρύτονος
Καθηγητής Ανωτάτης Μουσικής
Σχολής του Μονάχου

Λίλιαν Τσέντου
Πιανίστα, Καθηγήτρια
Ελληνικού Ωδείου

● Αλλά στην ίδια κριτική του συνεργάτη-μας αναφέρεται και η επιστολή που ακολουθεί:

Διαβάζοντας την κριτική, της 16ης Μαρτίου 1982, της βραδιάς "Lieder" εξεπλάγην διότι παρέρβην αντιπροσωπεύοντας την εφημερίδα «Εβδομαδιαίος Τύπος» άκουσα και εξετίμησα κατά τρόπον όλως αντίθετον την όλη μουσική παρουσίαση των δύο καλλιτεχνών ως προς την αρμονία και την αρτίαν απόδοση των λεπτών απαιτήσεων των Lieder εκ μέρους του βαρυτόνου Κρίστοφ Σούπλερ με την πλούσια γεμάτη φωνή και το βελούδινο τίμπρο που με ιδιαίτερη ικανότητα εισεχώρησε στην έκφραση μουσικής και στίχου όσον και από την πιανιστική συμμετοχή της Λίλιαν Τσέντου. Πράγματι παρουσίασαν με ένα σπάνια περιποιημένο ήχο μια δουλειά με πολλήν ειλικρίνεια και καλλιτεχνική ευαισθησία.

Σαν υπεύθυνος άνθρωπος οφείλω να εκφράσω την πικριαν-μου και την αγανάκτησή-μου διότι αντί να ενισχύσουμε άξιους καλλιτέχνες που του είδους αυτού στον τόπο-μας παρατηρείται μια στείροτης, προσπαθούμε να τους καταποντίσουμε. Γιατί;

ΓΚΡΑΤΣΙΑ ΜΑΡΙΑ
Σπύρου Δεπουντή
Λογοτέχνης Μουσικοκριτικός

● Ο συνεργάτης-μας Γ. Λεωτσάκος που του θέσαμε υπόψη τις επιστολές αυτές, απαντά:

Εμμένοντας μέχρι κεραίας στις κριτικές εντυπώσεις-μας για τον κ. Σούπλερ («ΑΝΤΙ», τχ. 202, σ. 57) που συμπτωματικά συμπίπτουν με εκείνες άλλων συναδέλφων, επισημαίνουμε προς τους αναγνώστες του περιοδικού ότι το επιστολογραφικό ύφος και ήθος του καλλιτέχνη και των εγχώριων συνεργατών-του στη σύνταξη και διατύπωση της «απαντητικής» επιστολής-τους, συμπίπτουν απόλυτα με εκείνα της «ερμηνείας»-τους! Να ποιά αφρισμένη επιθετικότητα, ποιά «ευαισθησία» και ποιά κατωτερική αγραμματοσύνη μακέλλεψαν τον άμοιρο Σούμπερτ. Και να ποιά εύοσμα ψυχικά υποστρώματα μπορεί να ανακατέψει μια εύστοχη, όπως πιστεύουμε, κριτική. Όσο για την εντελώς άγνωστη «συνάδελφο» και λογοτέχνηδα του επίσης άγνωστου-μου «Εβδομαδιαίου Τύπου», ασφαλώς εκφράζεται ευπρεπέστερα. Παραδίνοντας το κείμενό-της στην κρίση αυτών που μας διαβάζουν, της λέμε απλώς πως εμείς δεν συμφωνούμε μαζί-της, αλλά σεβόμαστε αν μη τι άλλο το θάρρος κάθε απλοϊκότητας.

Γιώργος Λεωτσάκος

● Στο μεταξύ, έφτασαν και άλλα γράμματα τα οποία και παραθέτουμε στη συνέχεια σ' αυτά, λόγω απουσίας-του δεν ενημερώθηκε ο συνεργάτης-μας ο οποίος και θα σχολιάσει μελλοντικά.

Ακολουθεί το γράμμα του κ. Π. Τριανταφυλλίδη από την μουσική εταιρεία «ΤΕΛΕΣΙΛΛΑ»:

Κύριε διευθυντά,

Η κριτική της Τέχνης είναι ένα λειτουργήμα κοινωνικό, απαραίτητο και χρήσιμο.

Συνδέει τον δημιουργό ή τον ερμηνευτή με το κοινό — τον δέκτη του έργου τέχνης ή της ερμηνείας του έργου τέχνης.

Αναλύει, εξηγεί, βοηθάει στο να γίνει πιο κατανοητό ένα έργο για το κοινό και από την άλλη επισημαίνει τα θετικά και τα αρνητικά χαρακτηριστικά-του ή της ερμηνείας-του, με στόχο τη βοήθεια του δημιουργού ή του ερμηνευτή που κρίνετε, κατά προέκταση των δημιουργών-ερμηνευτών που διδάσκονται και του κοινού που αφομοιώνει, κρίνει και καταξιώνει ή απορρίπτει μια καλλιτεχνική προσφορά.

Η καλή κριτική προϋποθέτει μία αντικειμενικότητα στη θεώρηση του θέματος (έξω από προσωπικά, πολιτικά ή οικονομικά κίνητρα), μία απόλυτη γνώση του αντικειμένου σε βάθος και πλάτος, μια οξύτητα αντίληψης και ικανότητα γρήγορης αφομοίωσης, μια ευαισθησία όχι συνηθισμένη και μια καλή προαίρεση.

Πάνω απ' όλα προϋποθέτει ένα ιδιαίτερο ταλέντο να διαβλέπει και να αναδεικνύει αξίες που δεν

είναι εξώφθαλμες ή ήδη καταξιωμένες από τον χρόνο. Σαν κατακλείδα η κριτική είναι μία μορφή έντεχνου λόγου. Οπλισμένη με τα παραπάνω χαρακτηριστικά παραμένει απαραίτητη και άτρωτη με την ασυλία της κριτικής που δικαιούται να περιβάλλεται. Τι θα συμβεί όμως αν δεν συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις; Θα έχουμε μία κριτική αδύνατη, κακή και πολλές φορές επιζήμια. Επιζήμια για τον κρινόμενο καλλιτέχνη, επιζήμια για το αναγνωστικό κοινό που αντί να βοηθιέται στην αφομοίωση των θετικών ή και των αρνητικών επί μέρους σημείων αποπροσανατολίζεται και καταλήγει σε λαθεμένες εκτιμήσεις.

Υπάρχουν και ελάχιστα (ευτυχώς) παραδείγματα «κριτικής» απαράδεκτης. Έχουμε υπόψη μας την κριτική του Γ. Λεωτσάκου (ANTI, 2.4.82) για τον Γερμανό βαρύτονο Ch. Schupler (βραδιά Lieder, Παρνασσός 16.3.82).

Επιτυχημένος στους διεθνείς στίβους της τέχνης με πολύ καλές κριτικές στα μεγαλύτερα μουσικά κέντρα του κόσμου κατέχοντας το υψηλό αξίωμα του καθηγητή στην Ανωτάτη Μ. Ακαδημία του Μονάχου, μετεκλήθη στην Αθήνα για μια βραδιά με Lieder του Beethoven, Schubert και Schumann, — την κατ'εξοχήν ειδικότητά-του. Ήταν σίγουρα στο ύψος των προσδοκιών. Ο Κος Λεωτσάκος δεν βρέθηκε σύμφωνος — δικαίωμά-του. Όφειλε όμως να μας αναλύσει τις αντίθετες θέσεις-του. Τίποτε ουσιαστικό δεν διατύπωσε στο γραπτό-του εξόν από απρεπέστατες ύβρεις που δεν μπορούν με κανένα τρόπο να συνθέσουν και την πιο επιεική έννοια της μουσικής κριτικής και να διαφυλάξουν την ασυλία της κριτικής που εχρήσθη σαν μουσικοκριτικός.

Και αφού παραθέτει αποσπάσματα — για το συνολικό κείμενο της κριτικής του συνεργάτη-μας βλ. τχ. 202 — κλείνει ως εξής:

Τέτοια «κείμενα» ντροπιάζουν όχι τόσο τον ίδιο και το έντυπο

που τον φιλοξενεί όσο εμάς που δεχόμαστε το θεσμό της ασυλίας για μια τέτοιου είδους «κριτική».

Μετά τιμής
Πάνος Τριανταφυλλίδης
Μουσουργός-Τακτικό μέλος της
ΕΕΜ

● Το δεύτερο γράμμα από τον Μ. Γαλιάτσο:

Αγαπητό «Αντί»,

Θέλω να απευθυνθώ στον «πανικόβλητο» μουσικοκριτικό του περιοδικού-σας, για το κριτικό-του σημείωμα σε βραδυά lied του βαρύτονου Κρίστοφ Σούπλερ και της πιανίστας Λίλιαν Τσέντου, τεύχος 202 της 2/4, που συνέβει να παρακολουθήσω.

Μιλάτε απ' τον υπότιτλο για θλιβερή εμπειρία, κύριε Λεωτσάκο. Στοιχειώδης ψυχανάλυση μας διδάσκει, ότι η θλιβερή εμπειρία καταχωνιάζεται στο υποσυνείδητο, και ξεχνιέται.

Ποιός χρυσοκάνθαρος οίστρος σας ενέπνευσε, ή ποιās μοναδικής αλήθειας η αναγκαιότητα σας έσπρωξε να παραμερίσετε τις ψυχολογικές-σας αναστολές και να ασχοληθείτε με τη συγκεκριμένη μουσική εκδήλωση; Τόσες γίνονται σχεδόν καθημερινά, και μη μου πείτε ότι η συγκεκριμένη συμπύκνωση τα «ατού» του μεγάλου αρνητικού συμπτώματος, που έκανε εσάς, έναν «μαίτρ» της γραφής και του αποχρώντος λόγου-να ασχοληθείτε μαζί-της. Την απάντηση, (ας το ομολογήσουμε από τώρα), θά έπρεπε να την αφήσουμε για τους φυσιοδίφες του μέλλοντος, μαζί με την καταγωγή των Ελευσινίων Μυστηρίων, μια και στο κριτικό-σας σημείωμα δεν μπορούμε να τη βρούμε. Γιατί λοιπόν ειδικά αυτή η εκδήλωση, είναι κάτι που, δεν πρόκειται να το μάθουμε ποτέ. Ή μήπως γιατί: «Δεν περιμέναμε κάτι τέτοιο από τη Γερμανία» (sic);

Κύριε Λεωτσάκο, η κριτική-σας πάσχει από έλλειψη αξιοπιστίας. Δεν καταλαβαίνω διαφορετικά, πως μπορείτε να έχετε περί πολλού την μουσική κατάσταση (άρα και παιδεία) στη Γερμανία, και συγχρόνως να απορεί-

τε για την ίδια-σας την άποψη. Και ούτε λεζούλα για το ότι ο Σούπλερ είναι Καθηγητής Μουσικής Σχολής του Μονάχου (κάτι αξιο προβληματισμού πρέπει να συμβαίνει στα μουσικά πράγματα αυτής της χώρας).

Κύριε Λεωτσάκο: Σαν σπουδαστής μουσικής επί δεκαετία περίπου, έστω και σ' αυτά τα κουτσουρεμένα Ελληνικά Ωδεία, έχω απόλυτη επίγνωση, ότι τα «φάλτσα» δεν τ' ακούει κανείς σαν εσωτερή απαίτηση ψυχικών παρορμήσεων (κάτι τέτοιο μπορεί να σας εισάγει πολύ καλά στο μυστικισμό), αλλά κατόπιν σκληρής τεχνικής εξάσκησης.

Κύριε Λεωτσάκο έχετε ασχοληθεί με dicteé. Τα «φάλτσα» αφήστε να τα κρίνουν και κάποιοι άλλοι, σπουδαστές μουσικής ή καθηγητές για παράδειγμα, που αποτελούσαν το κοινό της αίθουσας σε πολύ μεγάλο ποσοστό.

Δεν θ' ασχοληθώ άλλο με τις (ανύπαρκτου μουσικού επιπέδου, άλλωστε) κριτικές παραθέσεις-σας, απλά θα ήθελα να αφιερώσω στη σύνταξη και στους αναγνώστες του περιοδικού, του οποίου ομολογουμένως οι κατευθύνσεις απέχουν χιλιόμετρα από κάθε είδους χοντρό πασπάλισμα, ένα εκλεκτό απάνθισμα λεπτών κοσμητικών επιθέτων αττικό άλλας του κειμένου-σας, που... γκαρίζουν (με συγχωρείται που δεν είμαι ένας τόσο «μή μου απτου» κριτικός να μιλήσω για «ογκάνισμα». «... Χασμουρητό απρεπέστατα ηχηρό», «... άτακτη και πανικόβλητη φυγή», «... οι θείες μελωδίες του Σούμπερτ» (όνειρο παρεξηγημένου... εφήβου), «... αντιπαθητικά και νερόβραστα τραγουδημένο... αγνώριστα μακελεμένο... ανελέητα κακοποιημένο».

Και ένα αληθινό μαργαριτάρι... εσωτερικότητας: «Η μουσικότητα του έσχατου στελέχους γερμανικής παιδικής προτεσταντικής χορωδίας ορεινού χωριού».

Μας περνάτε για κρετίνους, κύριε Λεωτσάκο;

Η υπερβολική σιγουριά της «κριτικής άποψης» μέσα στην οποία εφησυχάζουν τα κείμενά-σας, δεν απέχει πολύ από τη μα-

κυκλοφορούν

προς την ελευθερία
στον έρωτα

ΚΑΡΟΛΟΣ ΦΟΥΡΙΕ

Εκδόση και παρουσίαση κειμένων Σπύρου Γυθίου

ΕΥΤΥΠΙΑ

Αθλητισμός, κουλτούρα
και καταπίεση

ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΓΚΑΝΤΕΡΕ, ΠΙΕΡ ΛΑΓΚΙΕΤΟΜΙ
ΖΙΝΕΤ ΜΠΕΡΤΟ, ΖΑΝ-ΜΑΡΙ ΜΠΡΟΜ

ΕΥΤΥΠΙΑ

Έκδόσεις ΕΥΤΥΠΙΑ
Νικηταρά 8-10, Όρ. 1ος,
ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3638.696

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Ιδιαίτερα μαθήματα
καθώς και σε ομάδες
τριών μαθητών
από πεπειραμένο καθηγητή
Τηλ. 726.107

Παιδότοπος
παιδικός σταθμός
νηπιαγωγείο

Ένας χώρος στην αποκλειστική διάθεση των παιδιών. Οι ανάγκες του παιδιού για επικοινωνία, παιδαγωγικό παιχνίδι, δημιουργική συλλογική δραστηριότητα, αντιμετωπίζονται με την αγάπη, τη ζεστασιά και με ξεχωριστή ευθύνη από ανθρώπους ειδικούς.

Ντίνα Καψάλη
Λ. Πεντέλης 53 - Χαλάνδρι Τηλ. 68.28.047

ΚΕΡΑΜΙΚΑ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Δημητρίου Γούναρη 30 Θεσσαλονίκη

ΣΤΑΧΥ

Ξάνθου 7 Κολωνάκι

ΝΕΦΕΛΗ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ

ΝΑΝΟΣ ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΗΣ

Από τά κόκκαλα
βγαλμένη
(ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ)

νεφέλη

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΟΛΛΑΣ

ΝΕΡΑΙΔΑ
ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΔΗΜ. ΝΟΛΛΑΣ

Πολυξένη

ΒΕΡΟΝΙΚΗ ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ

Ο ύπνος

ΕΡΣΗ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Εορταστικό τριήμερο
στα Γιάννενα

ΑΜΑΛΙΑ ΤΣΑΚΝΙΑ

Το μπαλκόνι

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

Ονόματα

3M + 3M = 6M

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9

Αθήνα 143

τηλ: 36.07.744 — 36.04.793

καριότητα που γεννά η στρογγυλοκαθισμένη ανία του κριτικού.

Βοηθήστε-την όσο μένει καιρός, να απαλλαγεί από τις αιμορροΐδες-της.

Φιλικά
Μανόλης Γαλιάτσος

● Το τρίτο γράμμα είναι από την κ. Μπέττυ Τουρνάισσεν:

Συχνά, διαβάζοντας κριτική του Γ. Λεωτσάκου, έχει κανείς τη διάθεση να γράψει κι αυτός με τη σειρά-του, μια κριτική της κριτικής-του, κι αυτό όχι τόσο για το πώς κρίνει ένα έργο ή την ερμηνεία-του, όσο για το πώς διατυπώνει την κρίση-του. Κάποτε κατορθώνει να εξοργίσει τον αναγνώστη, ακόμη κι αν αυτός συμμερίζεται τη γνώμη-του.

Τούτη δω τη φορά στο σημειώμά-του για τη βραδυά με Lieder Schuppler - Τσέντου 16.3.82, έφτασε νομίζω στο non plus ultra αν και δεν πρέπει να λέμε μεγάλο λόγο.

Επρόκειτο για μια ενδιαφέρουσα ερμηνεία ενός θαυμάσιου προγράμματος. Ο Kristoph Schuppler έχει μια καθαρία φωνή βαρύτονου με ιδιαίτερα ωραίες τις κάτω και μέσες νότες, μια κάποια διαφορά του timbre στις πάνω δημιουργούσε ορισμένα ερωτηματικά. Άσογη από κάθε άποψη η Τσέντου στο πιάνο. Με μοναδική ηχητική ευαισθησία προσαρμοζόταν στο κλίμα του κάθε τραγουδιού και στην ερμηνεία του τραγουδιστή. Ήταν μια απόλαυση να την ακούει κανείς.

Ο κ. Λεωτσάκος διαφωνεί. Πάει καλά! Αλλά γιατί αυτό το μένος;

Μια αξιοσημείωτη ποικιλία από «κοσμητικά» επίθετα, για τη φωνή και την ερμηνεία του Schuppler, πέφτουν σα ριγμένα από πολυβόλο πάνω στον τραγουδιστή, και το σημείωμα τελειώνει μ' ένα: «Αίσχος κύριε»..., επιφώνημα που θα ταίριαζε περισσότερο σ' έναν εξαγριωμένο οπαδό του Αυγουστίνου Φλωρίνης, παρά σ' έναν μουσικοκριτικό.

Νομίζω ότι μπορεί κανείς να γράφει πολύ κακή κριτική για κάποιον χωρίς αυτή την εμπάθεια που ενοχλεί — ένα ωραίο παράδειγμα η κριτική του Jacques Longchamp, 24.3.82 εφημερίδα Le Monde — και ακόμα χωρίς να ξεπέφτει σε κακόγουστες εκφράσεις τύπου «ογκανισματα» και «απρεπέστατα χαμουρητά», που κάνουν τον αναγνώστη ν' αναρωτιέται άθελά-του, αν είναι δυνατόν κάποιος που γράφει έτσι, να μπορεί να εκφέρει γνώμη για το καλό ή το κακό γούστο των άλλων.

Και μια απορία: Γιατί προτεσταντική ή παιδική χορωδία;

Έχει ο κ. Λεωτσάκος τίποτα κι εναντίον των προτεσταντών;

Μπέττυ Τουρνάισσεν

ΑΒΡΟΤΗΤΕΣ

● Στην επιστημονική αβρότητα του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών αναφέρεται το γράμμα του κ. Αγγ. Ματθαίου:

Αγαπητό Αντί,

Την Παρασκευή (12/3/82) στις 11 το πρωί επρόκειτο να γίνει στο ΚΕΡΑ (Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας) του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, ΕΙΕ, διάλεξη του Καθηγητή των κλασικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Loyola του Σικάγου Άλκη Ν. Οικονομίδη με θέμα: «Πορτραίτα του Φιλίππου Β' του Μακεδόνα». Η διάλεξη θα γινόταν μετά από πρόσκληση του ΚΕΡΑ, και συγκεκριμένα του κ. Μ. Χατζόπουλου, προς τον καθ. Άλκη Οικονομίδη. Μάλιστα είχε γίνει και τελική συνεννόηση για τη διάλεξη την Τρίτη το βράδυ (9/3/82) στο σπίτι του κ. Χατζόπουλου. Παρ' όλα αυτά δε δόθηκε καμιά ανακοίνωση στον Τύπο ή τέλος-τέλος στον πίνακα ανακοινώσεων του ΕΙΕ.

Την ορισμένη ημέρα και από τις 10 το πρωί ο καθ. Οικονομίδης βρισκόταν στα γραφεία του ΚΕΡΑ, όπως του είχε υποδειχθεί, για να κανονίσει τις λεπτομέρειες της ομιλίας. Γύρω στις 10.45' ήρθαν και όσοι επρόκειτο να παρακολουθήσουν τη διάλεξη (ειδικοί επιστήμονες και φίλοι του καθηγητή, γύρω στα δώδεκα άτομα). Στις 11.15' μας ζητήθηκε από τη διεύθυνση του ΚΕΡΑ να εγκαταλείψουμε το χώρο που θα γινόταν η διάλεξη με το αιτιολογικό ότι επρόκειτο να γίνει εκεί μια σύσκεψη και χωρίς καμιά άλλη εξήγηση.

Έτσι ο καθ. Οικονομίδης και όσοι βρισκόμασταν εκεί για να τον ακούσουμε, φύγαμε. Η διάλεξη βέβαια έγινε σε καφενείο της περιοχής.

Φαίνεται ότι το ΚΕΡΑ έχει δική-του άποψη για την προώθηση της επιστήμης και οπωσδήποτε δε χαρακτηρίζει τη διεύθυνσή-του η στοιχειώδης κοινωνική συμπεριφορά και επιστημονική δεοντολογία.

Οι απόψεις που επρόκειτο να διατυπώσει ο καθ. Οικονομίδης ενοχλούσαν κάποιους ή έρχονταν σε σύγκρουση με διατυπωμένες επιστημονικές απόψεις και έτσι έπρεπε να φιμωθούν έστω και μ' αυτό τον ανοίκειο τρόπο.

Άγγελος Ματθαίου

printall
γραφικά τέχνες

από την ιδέα στην παραγωγή
έντυπα εταιριών
διαφημιστικά επιστημονικά & ξενόγλωσσα
ζωοδόχου πητής 42 - αθήνα ☎ 3605653

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60

Αθήνα 601

Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
Αθήνα 601
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
Ιωάννης Δημητρόπουλος
Σπαρτάκου 9, Καλλιθέα
- Καλλιτεχνική επιμέλεια:
ΝΕΝΗ ΡΑΪΣ
- Μοντάζ:
ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΠΑΝΟΣ
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237
- Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237
- Εκτύπωση:
«Εκδοτικά επιχειρήσεις»
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ» Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 48.12.558 - 48.22.779

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα-του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 500 δρχ. - Ετήσια 1.000
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ: 3.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 20
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 40
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:
εξάμηνη: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 27
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 53
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 35
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 70

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 40
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 60

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Στα γραφεία του «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 7232.713
- για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:
Βιβλιοπωλείο
Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τοιμασκή 78, τηλ. 279.720
Θεσσαλονίκη

η ΛΙΛΗ ΖΩΓΡΑΦΟΥ από το «αστέρι»

ΛΙΛΗ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

ή γυναίκα που χάθηκε
καθάλα στ' άλλο

«ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ
ΕΝΑΣ ΤΡΑΓΙΚΟΣ»

Ένα βιβλίο κλασικό στο είδος-του, ένα βιβλίο πα-
ράξενο, τρυφερό και σκληρό, αντικειμενικό κι ο-
πωσδήποτε θαρραλέο.

«Ο ΗΛΙΟΠΟΤΗΣ ΕΛΥΤΗΣ»

Παραμένει πάντα ένας βασικός οδηγός για το έργο
του μεγάλου Οδυσσέα Ελύτη.

Τα θεατρικά του ΜΗΤΣΟΥ ΕΥΘΥΜΙΑΔΗ

● Ο ΦΟΝΙΑΣ: Ένα από τα σημαντικότερα έργα της
χρονιάς.

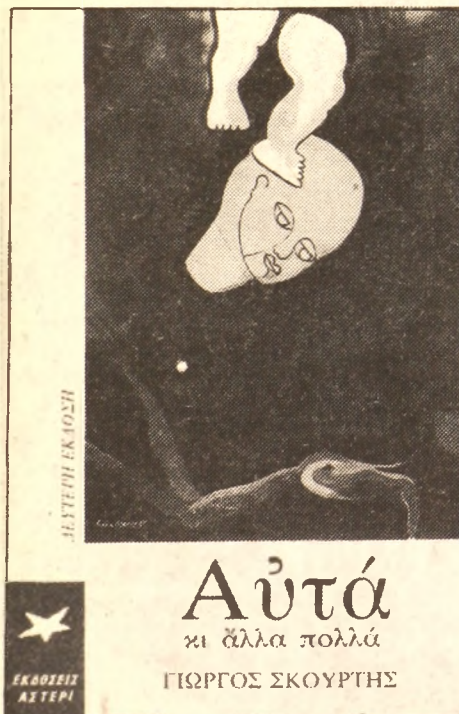
● 1) ΠΡΟΣΤΑΤΕΣ
2) Ο ΦΩΝΤΑΣ

3) ΤΟ ΥΠΟΣΤΕΓΟ
4) ΨΟΦΙΟΙ ΚΟΡΙΟΙ

Και τα τέσσερα σ' έναν τόμο.

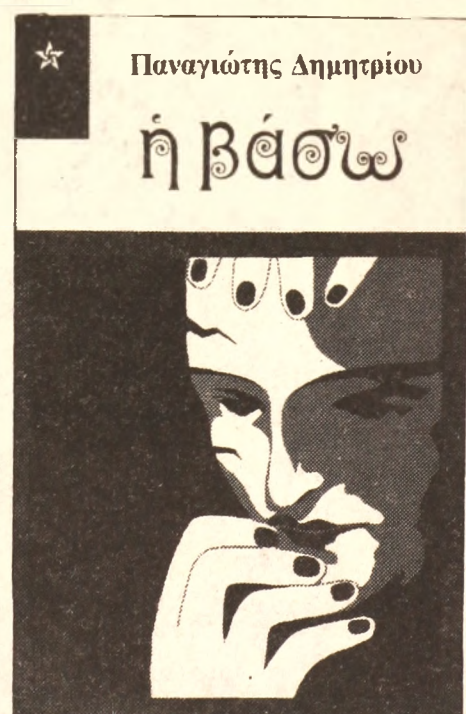
Σε καλαίσθητη έκδοση που περι-
λαμβάνει τις ποιητικές συλλογές
της Πολυδούρη, καθώς και μετα-
φράσεις, ανέκδοτα ποιήματα,
κριτικό ανθολόγιο, το ημερολό-
γιό-της, το μοναδικό-της μυθι-
στόρημα και σπάνιες φωτογρα-
φίες.

Δ' ΕΚΔΟΣΗ
το βιβλίο - έκπληξη
του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΚΟΥΡΤΗΣ

ΓΙΩΡΓΗ ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΑΚΗ
«ΠΕΤΡΟΠΟΛΕΜΟΣ»

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
«Η ΒΑΣΩ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΣΤΕΡΙ»

Σόλωνος 121 — Τηλ. 3619-802 — 3606-597

Δ. ΡΟΚΟΣ Γ. Γραμματέας Υπουργείου Παιδείας καί Καθηγητής του Α.Π.Θ.

ΑΛΛΑΓΗ
ΣΤΗΝ
ΠΑΙΔΕΙΑ

ΠΑΙΔΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΛΛΑΓΗ

Οι απόψεις του ΠΑΣΟΚ για το τί πρέπει να αλλάξει στην εκπαίδευση.
Η Αλλαγή στην Παιδεία είναι Παιδεία για την Αλλαγή.

παρατηρητής